

Харківський національний
економічний університет

**Управління
розвитком**

Збірник наукових робіт

№ **15** (155) 2013

видається щомісячно

Харків · ХНЕУ · 2013

Засновник і видавець ХНЕУ.
Свідоцтво про державну реєстрацію
друкованого засобу масової інформації
КВ № 16779–5351 ПР. від 21.05.2010 р.

Затверджено на засіданні
вченої ради університету,
протокол № 1 від 30.08.2013 р.

Редакційна колегія

Пономаренко В. С. — докт. екон. наук, професор (головний редактор)

Афанасьєв М. В. — канд. екон. наук, професор ХНЕУ

Внукова Н. М. — докт. екон. наук, професор ХНЕУ

Гришова В. М. — докт. екон. наук, професор ХНЕУ

Дікань Л. В. — канд. екон. наук, професор ХНЕУ

Дороніна М. С. — докт. екон. наук, професор ХНЕУ

Дорохов О. В. — канд. техн. наук, професор ХНЕУ

Іванов Ю. Б. — докт. екон. наук, професор Науково-дослідного центру індустріальних проблем розвитку НАН України

Кизим М. О. — докт. екон. наук, професор

Науково-дослідного центру індустріальних проблем розвитку НАН України

Клебанова Т. С. — докт. екон. наук, професор ХНЕУ

Козьменко О. В. — докт. екон. наук, професор

Української академії банківської справи Національного банку України

Криворотов В. В. — докт. екон. наук, професор

Уральського федерального університету імені першого Президента Росії Б. Н. Ельцина (Россія)

Левикін В. М. — докт. техн. наук, професор

Харківського національного університету радіоелектроніки

Луцай Л. А. — докт. екон. наук, професор

Донецького національного університету економіки і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського

Малярець Л. М. — докт. екон. наук, професор ХНЕУ

Назарова Г. В. — докт. екон. наук, професор ХНЕУ

Орлов П. А. — докт. екон. наук, професор ХНЕУ

Пилипенко А. А. — докт. екон. наук, професор ХНЕУ (заступник головного редактора)

Попов О. Є. — докт. екон. наук, професор ХНЕУ

Пушкар О. І. — докт. екон. наук, професор ХНЕУ

Сєдова Л. М. — відповідальний секретар

Чернов В. Г. — докт. екон. наук, професор

Владимирського державного університету (Россія)

Чухрай Н. І. — докт. екон. наук, професор

Національного університету "Львівська політехніка"

Ястремська О. М. — докт. екон. наук, професор ХНЕУ

Chauchat Jean-Hugues — Professeur (HdR)

de l'Université Lumière Lyon2 (France)

Chen Wei — PhD, Professor, Hebei University

of Science and Technology (China)

Gang Fan — Dr., Professor, Graduate School

of Chinese Academy of Social Sciences; Director

of China's National Economic Research Institute (China)

Hofstahler Hannes — Professor, Upper Austria

University of Applied Sciences (Austria)

Hollner Helmut — FH-Prof. DL Dr Techn University

of Applied Sciences FH "Technikum Wienn" (Austria)

Kalashnikov Vitaliy — Economy Doctor (ED), Assistant

Professor, Universidad Autónoma de Nuevo León (Mexico)

Ohrimenco Serghei — Dr. Sc. (Econ.), Professor,

Academy of Economic Studies (Moldova)

Pucher Robert — FH-Prof. DL Dr Techn, University

of Applied Sciences FH "Technikum Wienn" (Austria)

Sarkisyan Agop — PhD, D.A., Tsenov Academy

of Economics (Bulgaria)

Solarz Jan Krzysztof — Prof. nadzw. dr hab., Akademia

finansów, Warszawa (Poland)

Vulanovic Milos — PhD, Assistant Professor

of Finance, Western New England University (USA)

Wackowski Kazimierz — Prof. nzw. dr hab.,

Politechnika Warszawska (Poland)

John (Jack) William McNeill — PhD, Professor

of Anthropology and Intercultural Studies, Providence

University College (Canada)

Irina Yatskiv — Dr. Sc. Eng., Vice rector, Professor,

Transport and Telecommunication Institute (Latvia)

Duro Benic — PhD, Full Professor with tenure,

University of Dubrovnik (Croatia)

Поштова адреса

засновника і видавця:

61166, Україна, м. Харків, пр. Леніна, 9а

Головний редактор **Пономаренко В. С.**

Конт. телефон: (057)702-03-04

Поштова адреса редакції:

61166, Україна, м. Харків,
пров. Інженерний, 1а, 1 під'їзд

Зав. редакції **Сєдова Л. М.** (057)702-07-38

Редакція (057)702-07-28

Редактори: **Пушкар І. П., Новицька О. С.,
Бутенко В. О., Семенова І. М.**

Комп'ютерна верстка — **Сосненко Л. С.**

E-mail: vydav@ksue.edu.ua

Відповідальність за достовірність фактів, дат, назв, імен, прізвищ, цифрових даних, які наводяться, несуть автори статей.

Рішення про публікацію статті приймає редакційна колегія. У текст статті без узгодження з автором можуть бути внесені редакційні виправлення або скорочення.

Редакція залишає за собою право їх опублікування у вигляді коротких повідомлень і рефератів.

При передрукуванні матеріалів посилання на збірник обов'язкове.

Підписано до друку 26.09.2013 р.

Формат 84×108 1/16. Папір MultiCopy.

Ум.-друк. арк. 21,0. Обл.-виг. арк. 26,46. Зам. № 418.

Ціна договірна.

Видавець і виготовник — видавництво ХНЕУ, 61166, м. Харків, пр. Леніна, 9а.

Свідоцтво про внесення до Державного реєстру суб'єктів видавничої справи

Дк № 481 від 13.06.2001 р.

© Харківський національний економічний університет, 2013.

© Видавництво ХНЕУ,
дизайн обкладинки, 2013.

Студент 4 курса
факультета экономики и права ХНЭУ

УСЛОВИЯ УСПЕШНОЙ РАБОТЫ СИСТЕМЫ ОЦЕНКИ ПЕРСОНАЛА

Аннотація. Розглянуто умови успішної роботи системи оцінки персоналу, являючоїся інструментом управління, який дає можливість керівнику досягти цілей, стоящих перед організацією.

Анотация. Рассмотрены условия успешной работы системы оценки персонала, являющейся инструментом управления, который дает возможность руководителю достичь целей, стоящих перед организацией.

Annotation. The article deals with personnel evaluation system which serves as the tool of control enabling the chief to reach the purposes of the organization.

Ключевые слова: оценка персонала, персонал, должностные инструкции, управление персоналом, мотивация персонала.

В период социализации рыночных процессов вопрос оценки персонала стоит чрезвычайно остро, а необходимость его решения уже не вызывает сомнений.

В общем виде оценка персонала представляет процесс сопоставления качественных характеристик персонала (его компетенции) с требованиями должности или рабочего места. Так, оценка персонала – процесс определения эффективности выполнения сотрудниками организации своих должностных обязанностей и реализации организационных целей.

Современные тенденции глобализации и интеграции, проникающие во все звенья жизнедеятельности в Украине, обусловили более тщательное изучение человеческого капитала как одного из ключевых факторов, который непосредственно определяет эти процессы. Поэтому на первое место выходят вопросы об управлении персоналом, в частности, об оценке его деятельности и потенциала.

Актуальность проблемы оценки персонала обусловлена большой ее практической значимостью и одновременно недостаточной теоретической разработанностью системы оценки персонала.

Среди зарубежных ученых наиболее известными в области управления персоналом являются работы М. Мескона, Г. Минцберга и П. Друкера. Также проблемой оценки персонала занимались такие украинские и зарубежные ученые: Г. Руденко, С. Апенько, А. Пономарев, Т. Беркутова, Н. Крониковска, В. Дятлов, В. Пихало, А. Кибанов, Ю. Одегов и др.

Целью статьи является рассмотрение условий системы оценки персонала и актуальности оценки среди украинских компаний.

Развитие новых направлений деятельности организации, повышение уровня требований к качеству работы различных категорий персонала требует соответствующих изменений в системе оценки. Для совершенствования уже существующей системы оценки или использования в организации новых подходов к оценке работы персонала необходимо соблюдение ряда условий. Среди наиболее важных можно выделить следующие:

- заинтересованность и поддержка со стороны высшего руководства;
- наличие в организации обученных, высококвалифицированных специалистов, отвечающих за работу системы оценки;
- подготовка документов, регламентирующих работу системы положения, инструкции, формы и т. п.;
- своевременное информирование персонала о целях и содержании системы оценки, которую предполагается использовать в недалекой перспективе;
- установление четкой связи системы оценки рабочих показателей с системой оплаты труда [1].

Также важным условием является заинтересованность и активная поддержка со стороны высшего руководства. Было бы легкомысленно предполагать, что для совершенствования старой (уже существующей) или создания новой системы оценки достаточно инициативы и ответственно-

го отношения отдельных энтузиастов или хорошей заинтересованной работы отдельных подразделений организации. Развитие или совершенствование системы оценки в масштабах всей организации возможно лишь в случае понимания и заинтересованной поддержки этой работы со стороны высшего руководства [2].

Также необходимо наличие в организации высококвалифицированных, компетентных специалистов, отвечающих за работу системы оценки. Практический опыт многих предприятий показывает, что создание эффективной системы оценки работы персонала невозможно без привлечения к решению этой задачи специалистов, обладающих соответствующими знаниями и опытом. Это не только знания в сфере подготовки профессиограмм, нормирования и оплаты труда, но и достаточный уровень компетентности в тех аспектах управления и организационного поведения, которые связаны с оценкой рабочего поведения персонала.

Оценка персонала требует подготовки документов, регламентирующих работу системы оценки – положений, инструкций, форм и прочего, а также тщательного анализа должностных инструкций и положений, регламентирующих работу подразделений организации, разработки и использования типовых форм и бланков, анкет, методических материалов и т. п.

Своевременное информирование персонала о целях и содержании системы оценки – одно из ключевых условий успешной работы системы оценки, хотя часто ему уделяется недостаточное внимание. Чтобы добиться понимания и поддержки со стороны персонала организации при внесении изменений в содержание оценочных процедур или при использовании новых критериев и принципов оценки, необходимо своевременное и полное информирование работников [3].

Также необходимо установление четкой связи оценки рабочих показателей и оплаты труда. Сегодня на многих предприятиях важнейшим фактором, снижающим мотивацию работников, является недостаточная связь оплаты труда и того вклада, который работник вносит в достижение целей подразделения и организации. Уравнительная система оплаты труда, когда работники, имеющие более низкие показатели, получают столько же или даже больше, чем их коллеги с более высокими профессиональными достижениями, к сожалению, является широко распространенным явлением для многих украинских компаний. Система оценки призвана обеспечить не только более прочную связь рабочих результатов и оплаты труда, но и сделать эту связь более понятной для работников.

Приведенные условия не охватывают всех направлений работы по оценке труда персонала. Однако в совокупности они создают ту базу, тот фундамент, без которого рассчитывать на успех крайне трудно, если вообще возможно.

Научн. рук. Кожанова Е. Ф.

Литература: 1. Жилияева І. Ю. Місце рекрутингу персоналу в процесах виробничої діяльності підприємства [Електронний ресурс] / І. Ю. Жилияєва. – Режим доступу : http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Tiru/2011_31_1/Zgilyaev. 2. Божанова В. Ю. Вплив розвитку HR-консалтингу на підвищення ефективності організаційного процесу на підприємстві [Електронний ресурс] / В. Ю. Божанова. – Режим доступу : http://archive.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/2008_12/2/bozhanova. 3. Кухарська Н. Ю. Вплив соціальних мереж на корпоративну інформацію [Електронний ресурс] / Н. Ю. Кухарська. – Режим доступу : <http://ibc-kiev.com.ua/marketynngove-stymulyuvannya-torgivli/stymulyuvannya-torgovogo-personalu>.

Вдовиченко А. С.

УДК 172.15-053.81(477)

Студент 2 курса
факультета учета и аудита ХНЭУ

ПРОБЛЕМЫ ПАТРИОТИЧЕСКОГО ВОСПИТАНИЯ СОВРЕМЕННОЙ МОЛОДЕЖИ

Аннотация. Рассмотрены понятия "патриотизм" и "патриот", отражены особенности проявления патриотизма в общественном и индивидуальном сознании. Выделена специфика патриотического воспитания украинской молодежи и подчеркнута необходимость усиления на современном этапе формирования духовно-нравственных и гражданских качеств личности.

© Вдовиченко А. С., 2013

Анотація. Розглянуто поняття "патріотизм" і "патріот", відображено особливості прояву патріотизму в суспільній та індивідуальній свідомості. Виділено специфіку патріотичного виховання української молоді та підкреслено необхідність посилення на сучасному етапі формування духовно-моральних і громадянських якостей особистості.

Annotation. The article deals with the concept of "patriotism" and "patriot", reflects the peculiarities of patriotism in public and individual consciousness. The author highlights the specificity of the patriotic education of Ukrainian youth and stresses the need to increase at the present stage the spiritual, moral and civic qualities of a personality.

Ключевые слова: патриотизм, патриот, национальное самосознание, патриотическое воспитание, современная молодежь.

В конце XX – начале XXI веков в Украине на фоне острого социально-экономического и политического кризисов разразился очередной духовный кризис, в частности, кризис патриотических чувств, сознания и поведения. За последнее время в нашем обществе значительно усилились националистические настроения. В молодежной среде очень часто проявляются негативизм, демонстративное отношение к взрослым, жестокость в крайних проявлениях. Резко возросла и "помолодела" преступность. В настоящее время в большей степени навязываются приоритеты материальных интересов над нравственными и религиозными ценностями, а также патриотическими чувствами. Многие ученые отмечают, что в душах людей происходит кризис. Система прежних духовных ценностей и ориентиров утрачена, а новая – пока не выработана. В свою очередь, распространяется система ложных ценностей "массовой" культуры и субкультур (готы, панки, эмо, скинхеды и др.): потребительство, развлечения, культ силы, агрессия, вандализм, свобода без ответственности, упрощенчество.

Отсюда одним из острых вопросов является вопрос патриотического воспитания современной молодежи. Следует отметить, что существует большое количество определений такого понятия, как "патриотизм". Например, философский словарь трактует патриотизм как нравственный и политический принцип, социальное чувство, содержанием которого является любовь к Отечеству и готовность подчинить его интересам свои частные интересы [1, с. 585]; политологический словарь рассматривает патриотизм, как любовь к Отечеству, преданность ему, стремление своими действиями служить его интересам [2, с. 218]. Все определения достаточно похожи, но ни одно из них не может передать всю глубину этого понятия. Патриотизм – это состояние души.

Истинный, духовный в своей основе патриотизм предполагает бескорыстное, беззаветное служение Отечеству, выражается в преданности своей стране, гордости за ее прошлое и настоящее, стремлении и готовности ее защищать. Патриотизм – одно из наиболее глубоких чувств, закреплённых веками борьбы за свободу и независимость Родины.

Необходимо отметить, что патриотизм является элементом как общественного, так и индивидуального сознания. На уровне общественного сознания под патриотизмом подразумевается национальная и государственная идея единства и неповторимости данного народа, которая формируется на основе традиций, стереотипов, нравов, истории и культуры каждой конкретной нации. На уровне индивидуального сознания патриотизм переживается как любовь к Родине, гордость за свою страну, стремление узнать, понять и улучшить ее. Таким образом, патриотизм представляет одну из составных элементов структуры общественного сознания, в которой отражено отношение личности к Отечеству, к Родине, к народу [3, с. 44].

Истинный патриотизм по своей сущности гуманистичен. Он включает в себя уважение к другим народам и странам, к их национальным обычаям и традициям и неразрывно связан с культурой межнациональных отношений. В этом смысле патриотизм и культура межнациональных отношений теснейшим образом связаны между собой, выступают в органическом единстве и определяются как "такое нравственное качество, которое включает в себя потребность преданно служить своей Родине, проявление к ней любви и верности, осознание и переживание ее величия и славы, своей духовной связи с ней, стремление беречь ее честь и достоинство, практическими делами укреплять могущество и независимость".

Таким образом, патриотизм включает в себя: чувство привязанности к тем местам, где человек родился и вырос; уважительное отношение к языку своего народа; осознание долга перед Родиной, отстаивание ее чести и достоинства, свободы и независимости; проявление гражданских чувств и сохранение верности Отчизне; гордость за социальные, экономические, политические, спортивные и культурные достижения своей страны; гордость за свое Отечество, за символы государства, за свой народ; уважительное отношение к историческому прошлому Родины, своего народа, его обычаям и традициям; ответственность за судьбу Родины и своего народа, их будущее; гуманизм, милосердие, общечеловеческие ценности [4, с. 100–101].

Возникает вопрос, кого же можно назвать патриотом? Ответ на него достаточно сложен, но можно выделить основные черты истинного патриота:

1. Наличие среди основных здоровых эмоций человека почитания места своего рождения и места постоянного проживания как своей Родины, любовь и забота о данном территориальном формировании, уважение местных традиций, преданность до конца своей жизни данной территориальной области. Низшими уровнями данного параметра, граничащего с антипатриотизмом, являются мешанско-обывательские понятия, отраженные в поговорке: "Моя хата с краю, ничего не знаю".

2. Уважение к своим предкам, любовь и проявление терпимости к своим землякам, проживающим на данной территории, желание помогать им, отучать от всего дурного. Высший показатель данного параметра – благожелательность ко всем своим соотечественникам, являющимся гражданами данного государства, то есть осознание того общественного организма, называемого во всем мире "нацией по гражданству".

3. Делать конкретные каждодневные дела для улучшения состояния своей Родины, ее обустройства, помощи и взаимовыручки своих земляков и соотечественников (начиная от поддержания порядка, опрятности и упрочения дружеских отношений с соседями в своей квартире, подъезде, доме, дворе до достойного развития всего своего города, района, края, Отчизны в целом) [5, с. 7–8].

Быть патриотом – естественная потребность людей, удовлетворение которой выступает как условие их материального и духовного развития, утверждения гуманистического образа жизни, осознание своей исторической, культурной, национальной и духовной принадлежности к Родине и понимание демократических перспектив ее развития в современном мире.

Истинный патриот выступает за тех и за то, что укрепляет и развивает его Родину, и против тех и того, кто и что ее разрушает, наносит ей тот или иной ущерб. Настоящий патриот уважает патриотов любой другой территории и не будет вредить там. У себя на Родине он совместно с другими согражданами-патриотами борется с теми, кто наносит ей ущерб, а это могут быть только сограждане-непатриоты с низким уровнем или дефектами сознания, или вообще враги Родины. В этой связи очень легко понять, насколько непатриотами являются у нас те, кто сеет вокруг вражду к своим соотечественникам, угнетает своих сограждан, сквернословит, мусорит, отравляет окружающую природу, браконьерствует, ведет нездоровый образ жизни. Драка или вражда с соседом, нападки членов одной партии на членов другой, болельщиков одной футбольной команды на болельщиков другой, алкоголизм, наркомания, неуставные отношения в армии, коррупция, казнокрадство – все это элементы проявления различных форм непатриотизма в нашей стране [6, с. 22].

Исходя из всего этого, важную роль в воспитании молодого поколения играет патриотическое воспитание. Патриотическое воспитание – формирование духовно-нравственных, гражданских и мировоззренческих качеств личности, которые проявляются в любви к Родине, к своему дому, в стремлении и умении беречь и приумножать традиции, ценности своего народа, своей национальной культуры, своей земли.

Патриотическое воспитание личности происходит с первых шагов маленького человека, с первых его слов, поступков. Ни что иное, как окружающая среда, не откладывает в душе его отпечаток на всю последующую жизнь. Общение с родителями, родственниками, сверстниками и взрослыми, взгляды – все это впитывается, откладывается, фиксируется в сознании. Патриотизм проявляется в детском возрасте, развивается и обогащается в социальной, особенно духовно-нравственной сфере жизни. Высший уровень развития чувства патриотизма неразрывно связан с активной социальной деятельностью, действиями и поступками, осуществляемыми на благо Отечества и на основе демократических принципов развития гражданского общества [4, с. 101].

Проблема патриотического воспитания современной молодежи является одной из важных задач современных образовательных учреждений. Решая эту проблему, необходимо сосредоточить свои усилия на формировании у студентов ценностного отношения к явлениям общественной жизни прошлого и современности. Формирование у молодого поколения осознанного отношения к Отечеству, его прошлому, настоящему и будущему, развитие патриотических качеств и национального самосознания студентов, углубление их знания об истории и культуре родного края, о подвигах дедов и прадедов в деле защиты Родины требуют от преподавателя обладание такими качествами, как высокая культура, нравственность, гражданственность, уважительное отношение к традициям своего родного края [7, с. 84].

Таким образом, в решении проблем патриотического воспитания современного поколения должна, в первую очередь, принимать участие сама молодежь, осознавая всю важность своего участия в жизни Родины, любить, знать и уважать ее культуру, традиции и историю. Однако направлять действия молодежи в нужное русло должно как государство, так семья, школа и вуз. И их основная задача заключается во взаимодействии с целью формирования национального самосознания, гражданственности и патриотизма у современной молодежи.

Научн. рук. Жеребятникова И. В.

Литература: 1. Философский словарь / под ред. И. Т. Фролова. – М. : Гардарики, 2001. – 720 с. 2. Политология : словарь-справочник / под ред. М. А. Василика, М. С. Вершинина и др. – М. : Гардарики, 2001. – 328 с. 3. Головченко Н. И. Факторы, влияющие на трансформацию представлений о патриотизме (философский аспект) / Н. И. Головченко // Проблемы патриотического воспитания и пути их решения. – Казань, 2001. – С. 44. 4. Левашов В. К. Патриотизм в условиях глобализации: о чем свидетельствуют данные социологических опросов / В. К. Левашов // Вестник РАН. – 2005. – № 2. – С. 99–102. 5. Уткин В. Е. Патриотическое воспитание: задачи и методы в современных условиях / В. Е. Уткин // Проблемы патриотического воспитания и пути их решения. – Казань, 2001. – С. 4–12. 6. Гаджиев К. С. Концепция гражданского воспитания: Идеиные истоки и основные вехи формирования / К. С. Гаджиев // Вопросы философии. – 1991. – № 7. – С. 19–35. 7. Буторина Т. С. Воспитание патриотизма средствами образования / Т. С. Буторина, Н. П. Овчинникова. – СПб. : КАРО, 2004. – 224 с.

Студент 4 курсу
факультету економіки і права ХНЕУ

ОВЕРДРАФТ ЯК ІНСТРУМЕНТ ДЛЯ РОЗВИТКУ БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ

Анотация. Розглянуто теоретичні та практичні аспекти овердрафту як одного з найбільш розповсюджених видів кредиту, результатом застосування якого є стабільність фінансово-господарської діяльності. Обґрунтовано використання овердрафту на вітчизняних підприємствах.

Аннотация. Рассмотрены теоретические и практические аспекты овердрафта как одного из наиболее распространенных видов кредита, результатом применения которого является стабильность финансово-хозяйственной деятельности. Обосновано использование овердрафта на отечественных предприятиях.

Annotation. The theoretical and practical aspects of overdraft as one of the most common types of credit, the result of which is the use of stability of financial and economic activity have been studied. Its use at domestic enterprises has been proved.

Ключові слова: овердрафт, фінансове планування, кредитні ресурси, короткострокове кредитування.

Упродовж попередніх чотирьох років ризиковані умови ведення бізнесу не лише позначилися на прибутках підприємств, але й навчили багатьох підприємців ефективному управлінню своїм бізнесом. Фінансове планування стало їх головним завданням.

Фінансове планування – найважливіша складова системи управління, необхідна умова для успішного розвитку підприємства. Добре налагоджений механізм планування та управління обіговими коштами дозволяє реально управляти бізнесом на основі передбачення та прогнозування. Але навіть маючи великий досвід ведення свого бізнесу, власникам не завжди вдається спрогнозувати всі обставини та скласти бюджет, що дозволив би безперервно фінансувати всі поточні витрати, пов'язані з діяльністю підприємства.

У діяльності підприємців часто виникають ситуації, коли на складах накопичуються значні надлишки продукції, через невчасний розрахунок клієнтів виникає дебіторська заборгованість. Проблема обігових коштів може виникнути і під час непередбаченої закупівлі товару чи сировини. Дефіцит коштів – це загальна проблема для більшості вітчизняних підприємств. Як свідчать аналітики, складнощі, пов'язані з обіговими коштами, були, є і будуть, незалежно від кризових явищ [1].

Одним серед багатьох фінансових інструментів, що стають керівникам підприємств у нагоді при управлінні обіговими коштами, є овердрафт.

Щоб розуміти, яким чином відобразити в обліку ту або іншу операцію, бухгалтеру підприємства, необхідно розуміти її суть, а також те, на яких умовах вона здійснюється. Особливо це твердження доречно при розгляді банківських операцій по кредитах. Овердрафт – це один із видів кредиту, який надається банками своїм клієнтам-підприємствам. Тому для цілей податкового та бухгалтерського обліку підприємства потрібно звернутися до роз'яснень, для того щоб зрозуміти суть терміна "овердрафт".

Мета даної роботи полягає у вивченні овердрафта як одного з найбільш розповсюджених видів кредиту, результатом застосування якого є стабільність фінансово-господарської діяльності підприємства, а також обґрунтування його корисності для українських підприємств та розвитку їх бізнесу.

У рамках даної мети поставлено такі завдання:

розкриття змісту та значення овердрафту;

з'ясування переваг та недоліків використання овердрафту;

обґрунтування необхідності використання овердрафту для вітчизняних підприємств.

Овердрафтом (англ. *overdraft* – перевищення кредиту) – називають кредитування банком розрахункового рахунку клієнта для оплати ним розрахункових документів при недостачі або відсутності на розрахунковому рахунку клієнта-позичальника коштів. У такому випадку банк списує кошти з рахунку клієнта в повному обсязі, тобто автоматично надає клієнту кредит на суму, що перевищує залишок коштів. Овердрафт відрізняється від звичайного кредиту тим, що для погашення заборгованості спрямовуються всі суми, що надходять на рахунок клієнта. Овердрафт – це короткостроковий кредит у межах установленого ліміту, що дозволяє здійснювати розрахунки, коли коштів на поточному рахунку недостатньо [2].

Овердрафт надається для забезпечення безперебійних платежів клієнта в умовах нестачі або відсутності коштів на його поточному рахунку (для покриття "касових" розривів) на поповнення обігових коштів:

- для оплати товарно-матеріальних цінностей (робіт, послуг);
- виплати заробітної плати, відрядних коштів;
- здійснення платежів у бюджет та позабюджетні фонди;
- фінансування інших господарських витрат [3, с. 131].

Деякі вітчизняні економісти вважають, що овердрафт не що інше як поновлювана кредитна лінія з лімітом одноразової заборгованості. Хоча існують деякі відмінності:

- кредит надається за наявності додаткової угоди до договору овердрафта;
- кредит надається при поданні позичальником платіжного доручення на суму, що перевищує залишок коштів на рахунку, шляхом дебетування поточного рахунку клієнта;
- кредит видається шляхом перенесення дебетового сальдо на поточному рахунку на кінець операційного дня на дебет позичкового рахунку;
- погашення кредиту відбувається, як правило, шляхом списання надходжень на поточний рахунок у безспірному порядку;
- як правило, овердрафт видається без забезпечення у відсотках від середньомісячних кредитових оборотів по рахунку позичальника [4].

Банк поповнює поточний рахунок клієнта на суму, що затверджена при підписанні угоди з овердрафту. Відповідно, підприємець має змогу сплатити важливі для нього рахунки. Кредитні ресурси в межах встановленого ліміту надаються миттєво, тому часові ризики можна не враховувати. Ця послуга є найприйнятнішою для використання її як інструменту поновлення оборотного капіталу. Вона допоможе уникнути великих витрат, позбавить від "виведення" коштів із бізнесу і надасть можливість підприємцеві повноцінно вести діяльність.

Дослідження свідчать, що на сьогодні овердрафт найчастіше використовують підприємства, діяльність яких пов'язана з виробництвом, переробкою, оптовою та роздрібною торгівлею продуктами харчування, медикаментами, мінеральними добривами, насінням, тобто товарами, на які є постійний попит у населення.

Для зручності використання овердрафту бажано зосередити всі поточні рахунки в одному банку. Це економить час і кошти підприємця, а також надає йому додаткові переваги для обслуговування у майбутньому. Проте варто пам'ятати, що кошти з овердрафту не можна використовувати для фінансування інвестицій у виробництво. У середньостроковій перспективі це може привнести до втрати фінансової стабільності, оскільки овердрафт – це все ж таки короткостроковий кредит, і його основне призначення – покриття касових розривів.

Обґрунтування використання овердрафту підтверджуються певними перевагами:

- швидкість проведення платежів;
- надається без застави, тож відсутні витрати, пов'язані з оформленням заставного майна;
- не передбачає перевірки цільового використання, а отже платежі можуть здійснюватися на власний розсуд позичальника;
- погашається автоматично – за рахунок щоденних надходжень;
- у разі погашення овердрафту в день, коли виникла заборгованість, відсотки за користування кредитними коштами не сплачуються взагалі [2].

Незважаючи на ряд переваг, овердрафтне кредитування, як і кожна економічна категорія, має певні недоліки, серед яких можна виділити такі:

овердрафт погашається за вимогою, банк рідко використовує це право, але існують три ситуації, в яких банк змушений ним скористатися:

- 1) коли сам банк знаходиться під тиском і йому потрібно зменшити свої зобов'язання;
- 2) коли регулюючі органи приймають рішення про скорочення кредитування, то, в першу чергу зупиняють надання овердрафтного кредиту;
- 3) коли погіршується фінансовий стан позичальника [4].

Проте найголовнішим недоліком є те, що відсотки по ньому набагато більші, ніж за звичайним кредитом. І погашати його треба відразу ж і повністю, а не частинами.

Незважаючи на легкість і зручність механізму застосування, овердрафт – досить потужний інструмент поточного фінансування бізнесу. Він дає можливість залучити додаткові кошти на розвиток, закуповувати більше товару та надавати відстрочку своїм контрагентам. А також надає запас ліквідності, який можна використовувати, коли немає можливості вилучити кошти з обороту. Крім того, використання овердрафту економить як гроші, так і найголовніший ресурс – час [1].

Отже, овердрафт – це один із найоптимальніших і найвагоміших елементів у фінансуванні підприємства, від якого залежить стан господарської діяльності.

Наук. керівн. Кожанова Є. П.

Література: 1. Мій бізнес. Райфайзен Банк Аваль: практичне видання для підприємців. – К. : ВД ТОВ "Ед-Ворлд Прінт", 2011. – 52 с. 2. Вікіпедія. Овердрафт [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://uk.wikipedia.org>. 3. Кредитування: теорія і практика : навч. посібн. / Лагутін В. Д. – К. : ВД "Знання", 2004. – 215 с. 4. Науково-практичний інтернет-портал. – Режим доступу : <http://ekonomist.kiev.ua/kredity/overdraft-i-kontokorent-yak-vidi-kredituvannya-po-potochnomu-raxunku.html>.

Студент 2 курсу
фінансового факультету ХНЕУ

ПРОБЛЕМА ВЖИВАННЯ НЕНОРМАТИВНОЇ ЛЕКСИКИ СЕРЕД МОЛОДІ

Анотація. Розглянуто поняття "культура мовлення", проаналізовано проблему поширення ненормативної лексики серед української молоді та основні причини вживання лихослів'я, наведено рекомендації щодо попередження поширення цієї проблеми.

Аннотация. Рассмотрено понятие "культура речи", проанализирована проблема распространения ненормативной лексики среди украинской молодежи и основные причины употребления сквернословия, приведены рекомендации по предупреждению распространения этой проблемы.

Annotation. The article deals with the concept of "speech standards", the expansion of ribaldry among Ukrainian youth and the main reasons of ribaldry have been analyzed, the recommendations on preventing the spread of this problem have been given.

Ключові слова: ненормативна лексика, лихослів'я, культура мовлення.

На сучасному етапі, коли відбувається трансформація суспільного життя України, змінюються пріоритети діяльності й розвитку особистості, особливого значення набуває культура спілкування. Криміналізація суспільства, поява у мовленні значної кількості сленгів, жаргонів, використовуваних різними групами змушує серйозно замислитися над проблемою чистоти мови. Ця проблема є ключовою з погляду національної культури, у тому числі й мовної.

Теоретичний аналіз наукових джерел, як вітчизняних, так і закордонних, дозволив встановити зв'язок лихослів'я і проявів жорстокості, агресії в поведінці. Цій проблемі присвячено дослідження Н. Алікіна, А. Реан. З. Карпенко, Р. Байярда, Р. Берона, Д. Річардсона, К. Лоренца, З. Фрейда, А. Бандури.

Недостатня увага до поставленої проблеми обумовлена низкою труднощів як наукового, так і соціального характеру, з якими зустрічаються дослідники, які вивчають причини вживання ненормативної лексики; функції лихослів'я в комунікативній поведінці особистості.

Мета статті — з'ясувати причини поширення ненормативної лексики серед української молоді.

Аналізуючи досліджувану проблему, насамперед, варто звернути увагу на поняття "культура мовлення", яку розуміють як частину загальної культури людини. Це вміння правильно говорити, писати, вживати мовні засоби відповідно до мети й умов спілкування [1]. Однією з найважливіших ознак літературної мови є володіння виразними засобами мови й вміння використовувати їх залежно від ситуації та мети спілкування. Для дотримання цієї вимоги, необхідно мати чітке уявлення про стилістичну градацію мовних одиниць та їхнє призначення. Отже, можна зробити висновок, що слова "книжно-писемної" мови доречні в жанрах наукової статті, доповіді й мало вживаються в побутових ситуаціях спілкування й навпаки.

Поняття про культуру мовлення містить у собі два ступені засвоєння літературної мови: правильність мови, тобто дотримання літературних норм, сприйнятих як "ідеал" або загальноприйнятий, традиційний звичай, та мовна майстерність, тобто не тільки дотримання норм літературної мови, але й вміння дібрати зі співіснуючих варіантів найбільш точний у значеннєвому відношенні, стилістично й ситуативно доречний, виразний [2].

У кожній соціальній групі існують свої норми літературної мови, способи вираження форм мовних засобів, що є своєрідним еталоном спілкування. Певною мірою культура мови є виявом соціального життя людей і несе на собі відбиток національної своєрідності.

Аналізуючи публічну комунікацію, помітне очевидне зниження (усереднення, масовість, огрубіння) мовного стандарту, що супроводжується активним введенням елементів розмовного мовлення. Спостерігається посилення впливу розмовного типу мовлення на літературну мову. Тому необхідно з'ясувати причини, що обумовлюють зміну мовного етикету в засобах публічної комунікації. Для еволюції мовного стандарту публічної комунікації другої половини ХХ сторіччя особливого значення набувають такі фактори:

- 1) зміна нормативної основи літературної мови, що виразилася у втраті мовою художньої літератури мовної нормотворчої значущості;
- 2) використання у сфері публічної комунікації усних каналів комунікативного зв'язку.

Сьогодні мова засобів масової інформації розглядається як нормотворчий фактор, що впливає на формування норм сучасної літературної мови, а також на рівень мовної культури. Вивчаючи публічну комунікацію, не можна не відзначити, що зміни досить часто не збігаються з традиційними уявленнями про норму мовної поведінки. Необхідно також відзначити масове введення сленгового розмовного мовлення, результатом якого є зниження мовної культури, і навпаки, зростання експресивності, посилення "особистісного" початку [3].

Ще одна причина, яка, на погляд автора, сприяє поширенню ненормативної лексики – демократизація мовної культури. У цьому випадку наявна кримінальна "вульгарна" лексика, яка поширюється в молодіжному середовищі. Присутність кримінального жаргону в мовленні української молоді, на думку Г. Нецименко, свідчить про теперішнє "нездоров'я соціального організму етносу, зокрема про його криміналізацію" [2, с.107].

Зниженню мовної норми у сфері публічної комунікації сприяє зменшення прошарку інтелігенції, що є потенційним носієм і користувачем літературної мови. Ця обставина негативно відображається на рівні мовної культури суспільства.

Уживання елементів побутово-розмовного мовлення або ж соціолектів дає підстави говорити про зміну сфери функціонування цих ідіом. Так, соціолекти втрачають свою споконвічну функціональну замкненість, споконвічне корпоративне призначення – бути таємними або ж спеціалізованими лексичними одиницями.

Уживання сленгів найчастіше продиктоване певним комунікативним наміром, тобто є актуалізованим, функціонально обумовленим, а, отже, контрольованим автоцензурою. Так, у мовленні окремих публічних політиків відображається продумана популістична мовна стратегія, для того, щоб вписатися в мовний стандарт певного соціального шару населення, бути в ньому комунікативно успішним і, як наслідок цього, – залучити його на свій бік. Можна навести приклади таких сленгових включень: "кинути", "замочити", "навалом", "повний привіт", "таким макармом", "лажу", "жратва", "кумекати", "закидон", "вішати локшину на вуха", "тягтися", "балдеть", "відтягтися", "на стрьомі".

Кримінальний жаргон згодом розчиняється в молодіжному сленгу й іде на периферію мови, й тільки окремі компоненти зберігаються, виконуючи чисто експресивну функцію. Іноді особи з високим рівнем мовної компетенції часто навмисно допускають мовні вільності, які виконують певну значеннєву чи стилістичну функцію. Для створення атмосфери довіри, симпатії до співрозмовника журналісти останнім часом усе частіше використовують емоційно експресивну лексику. Телебачення й радіо також сприяють поширенню вживання ненормативної лексики.

Негативний вплив на стан мовної культури молоді має прогресуюче зниження якості друкованої продукції. Тираж книжкової продукції зменшується, знижується якість редакторської і коректорської обробки тексту. Не можна не враховувати й обмеження можливостей здійснення централізованого контролю за дотриманням літературної норми, розосередженість центрів впливу на мову мовну свідомість. Розпалася єдина видавнича мережа, з'явилася величезна кількість комерційних видавництв, що не приділяють належної уваги рівневі редакторської підготовки тексту, заповнюють книжковий ринок літературою сумнівної художньої вартості [4].

Звичайно, слід звернути увагу й на ступінь освіченості населення. Найчастіше наявність вищої освіти є лише формальним показником і не гарантує володіння нормою літературної мови. Підтвердженням цього служить зниження чисельності реальних носіїв літературної норми порівняно зі зростанням кількості користувачів мовного феномена. Фактом є і те, що для активного володіння усною літературною мовою необхідний досить високий рівень мовної компетенції.

Ще однією причиною поширення ненормативної лексики серед молоді є виховання в неблагонадійній родині. У процесі формування особистості родина відіграє провідну роль. Тут дитина здобуває вміння й навички спілкування й людського взаєморозуміння, тут закладаються моральні основи і відбувається професійне самовизначення [5]. Дитина копіює й відображає особливості життя оточуючих дорослих людей. Варто підкреслити й те, що в засвоєнні дитиною соціального досвіду важливу роль відіграють імітація й ідентифікація, тобто наслідування поведінки важливих для неї людей, що призводить до прийняття їхніх цінностей, установок, норм поведінки. Наводячи приклади теоретичного аналізу розробленості проблеми, автор розглядає ряд теорій особистості. Згідно з ними фактори спадковості й середовища впливають на формування особистості. Таким чином, несприятливе середовище, де відсутня система життєвих цінностей, оточує дитину і стає зрозумілим, що вона вбирає в себе всі його недоліки.

Соціальна позиція підлітка визначається бажанням бути схожим на своїх батьків. Якщо з раннього дитинства дитина є свідком суперечок, що супроводжуються "нецензурною лайкою", то, безумовно, вона починає ставитися до цього, як до природної норми спілкування. Цим обумовлюється більш полярне ставлення до вживання ненормативних лексичних одиниць у мовній поведінці підлітків у спілкуванні однолітками. Часто саме в такий спосіб підлітки намагаються привернути до себе увагу, здаватися дорослішими, демонструвати силу й перевагу над іншими [2].

Ще одним джерелом поширення ненормативної лексики певною мірою є школа, де впливають на розвиток мовлення учнів не тільки вчителі, але й шкільний колектив. Багато учнів приносять з дому "лайливі слова". Школярі, які були колись не знайомі з такими висловлюваннями, починають вживати їх і закріплювати у своїй свідомості, мовленні [2].

У результаті дослідження, автор відзначає, що молодіжне мовлення останнього десятиліття відрізняється особливою різкістю. Це можна пояснити кризовим періодом розвитку суспільства. Вживання жаргонів, сленгу стало нормою. Психологи, лінгвісти, культурологи говорять про "емансипацію мата". Із ненормативної лексики майже остаточно знято заборону, хоча останнім часом

спостерігається зворотна тенденція. Автор вважає, що треба привернути увагу громадської думки до проблеми попереджень поширення вживання ненормативної лексики серед молоді і спонукати до дискусії з питання введення лінгвістичної цензури.

Наук. керівн. Архипенко Л. М.

Література: 1. Панова Н. Ю. Ненормативна лексика у молодіжному мовленні як відображення психологічних та соціальних конструктів / Н. Ю. Панова // Психологія. Збірник наукових праць. – К. : НПУ ім. М. П. Драгоманова. – 2005. – Вип. 20. – С. 34–41. 2. Приступенко Т. Свобода слова та журналістська етика в Україні / Т. Приступенко // Ученые записки ТНУ. – 2008. – Т. 21(60). – № 1. – С. 219–230. 3. Рішення № 2 від 19 листопада 2009 року Національної експертної комісії з питань захисту суспільної моралі [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://moral.gov.ua>. 4. Ширококорядюк Л. А. Психолого-педагогічні причини лихослів'я та особливості його прояву у шкільному середовищі : автореф. дисер. на здоб. наук. ступ. канд. психолог. наук / Л. А. Ширококорядюк. – К., 2001. – 18 с. 5. Мельник Г. Общение в журналистике: секреты мастерства / Г. Мельник. – М. : Питер, 2005. – 216 с.

УДК 811.161.2

Кравченко Г. В.

Студент 2 курсу
фінансового факультету ХНЕУ

УКРАЇНСЬКА МОВА ТА СУЧАСНІСТЬ – НОВИЙ ПОГЛЯД НА ЗБАГАЧЕННЯ НАШОЇ ЛЕКСИКИ

Анотація. Розглянуто особливості процесу оновлення сучасної української мови за рахунок неологізмів, запозичень та новотворів від запозичень. Досліджено особливості словотворення за допомогою словотвірних засобів – префіксів, суфіксів та основ.

Аннотация. Рассмотрены особенности процесса обновления современного украинского языка за счет неологизмов, заимствований и новообразований от заимствований. Исследованы особенности словообразования с помощью словообразовательных средств – префиксов, суффиксов и основ.

Annotation. The article studies the features of the upgrade process of the Ukrainian language by means of neologisms borrowing and borrowing from malignancies. The peculiarities of word formation with the help of derivational means – new words formation from the prefixes, suffixes and bases – have been examined.

Ключові слова: лексика, мова, запозичення, лексема, словотворення.

Україна здавна була на перехресті доріг завойовників, цілі століття не мала своєї державності, а отже, й не могла розвивати свою культуру та національну літературну мову. Українська мова постійно була відкритою для чужомовних впливів. Її впродовж століть принижували, переслідували, забороняли, у ній відбилосся й польське, й австрійське, й румунське, й російське панування. Експансія російської мови продовжується й нині. Уже вкотре розігрується мовна карта, ставиться питання про надання російській мові статусу офіційної. Постійна присутність чужої мови, яка має пріоритет у державі, переважає в пресі, у державних установах. Мова вбирає в себе чи мимовільно, чи й з примусу чужомовні елементи, і це відчутно як на лексичному, так і на фонетичному, словотвірному та граматичному рівнях.

Протягом останніх десятиліть в українському суспільстві відбувалися значні зміни, що характеризувалися як політичними, так і економічними зрушеннями. Звісно, це знайшло відображення в процесах, що відбуваються в сучасній українській мові, зокрема активне поповнення її як новими словами, так і новими значеннями відомих раніше слів, а також надмірне вживання запозичень, що яскраво простежується в сучасному мовленні українців.

Метою статті є дослідження процесу оновлення лексики української мови шляхом запозичень та новотворів від запозичень.

Необхідно зазначити, що складні процеси в сучасній українській лексиці, пов'язані з появою значної кількості запозичень та виникненням нових слів, спричинили посилення уваги вчених до особливостей засвоєння та функціонування таких лексем в українському мовленнєвому просторі. Розглядали цю проблему у своїх дослідженнях Лесюк М. П., Клименко Н. Ф., Архипенко Л. М., Цимбалюк Т. В., Селіванова О. О. та ін.

© Кравченко Г. В., 2013

Відкритість українського суспільства, можливість його громадян вільно подорожувати та значна кількість туристів з-за кордону, участь українських представників у міжнародних мистецьких конкурсах, фестивалях, турнірах, посилення зацікавленості до вивчення іноземних мов, функціонування міжнародної комп'ютерної мережі (Інтернету) визначають активне запозичення нової лексики в сучасних інноваційних процесах, яке, відповідно, стимулює дискусії щодо доцільності іншомовної лексики.

Ця проблема віддавна була однією з найактуальніших. У XIX ст. можливість та й доречність збагачення лексичного складу української мови внаслідок запозичень з інших мов визнавав І. Франко. "Не варто усувати з української мови слова тільки тому, що вони є і в російській, і в польській, і в чеській чи в інших слов'янських мовах, – зауважував він, – бо це "значило би добровільно обскубувати свою мову, а ... се ж не жадне крадене добро, а здобутки дійової праці, котрі чомусь же народились і повинні вийти на пожиток цілості" [1].

Словотворення в українській мові на межі XX та XXI ст. відображає не лише потреби в найменуванні нових реалій життя, а необхідність освоєння засобами української мови численних запозичень. Із неологізмів сучасності близько 22 % є найновішими запозиченнями, не враховуючи при тому слів, що утворені від іншомовних основ, а також тих, що вийшли за межі вузькоспеціальних терміносистем. Значна кількість неологізмів-входжень з інших мов зумовлена тим, що в життя пересічного мовця входить багато предметів і понять, які є новими лише для нього (та й для українського суспільства в цілому). Велика кількість нового в предметному (у широкому розумінні слова) світі часто приводить до того, що певна реалія приходить до нас уже з готовим найменуванням, яке закріпилося за нею в мовах тих країн, де вона виникла або була створена. Українська мова не встигає запропонувати таку назву для нового предмета, яка б базувалася на національній основі й уводила номінацію в лексичну систему.

Таким чином, система української мови, не маючи змоги освоїти саму предметну реалію, намагається освоїти, натуралізувати її іншомовну назву. У процесі освоєння формуються граматичні значення роду й числа в словах (*відео*, *пейджер*, *сканер*, *клон*, *шоу*, *плеєр*, *хакер*, *лобі* тощо), утворюються слова за допомогою власне українських чи спільнослов'янських словотворчих афіксів (*пейджерний*, *сканувати*, *клонований*, *лобіювати* тощо), зрештою, вичленовуються нові словотворчі елементи із запозичень (*відео-*, *-инг*, *веб-*, *-нет*, *шоу-* тощо), іншомовні слова поєднуються із питомими словами чи запозиченнями у складних словах (*Інтернет-кафе*, *відеоряд*, *євроремонт*, *веб-сторінка* тощо).

В українській мові зростає кількість новоутворених однокоренових іменників – назв абстрактної дії, занять: *алмазобетонорізнання*, *алмазорізнання*, *бісероплетіння*, *ендопротезування*, *макроліквідація*, *медіамагнатство*, *бюджетування*, *довкладення* (у банк), *доосвітлення* (теплиць), *люмпенізація*, *манкрутизація*, *маргіналізація*, *маркетингізація*, *окниження* (мови), *мінізація* (еконіміки), *університетизація* (інститутів) [2].

Триває процес творення іменників – назв абстрактних ознак. Він охоплює, насамперед, однокоренові слова на зразок: *громадянськість*, *лінгвіцизм*, *масовізм*, *мафіозність*, *техніцизм*, *укоріненість* [2].

Бурхливим потоком впливається в українську мову, насамперед в усне мовлення, лексика на позначення реалій новітніх технологій, лексика, яка входить у нашу мову у зв'язку з глобалізацією, комп'ютеризацією тощо, так звані американізи типу *процесор*, *принтер*, *чат*, *чип*, *нік-нейм*, *драйв*, *драйвер*, *файл*, слова з інших галузей: *дистриб'ютор*, *брокер*, *менеджер*, *менеджмент*, *ексклюзив*, *імідж*, *консенсус*, *саміт*, *хіт-парад*, *хот-дог*, *шоп*, *трек* та багато інших. Деякі з них засвоюються в українських відповідниках, а деякі – в англійському, інколи дещо зміненому звучанні, без інших можна було б обійтися, але вживання такої лексики стає модним [3].

Науково-технічний прогрес вносить у життя сучасної людини нові реалії. Назви цих реалій необхідно адаптувати до української мови – або знайти їм адекватний український субститут, або погодитися з їх первинними, англійськими, але українізованими назвами, як це найчастіше буває [3].

Спостерігається помітне зростання емоційної виразності сучасної української мови, що виявляється в розширенні кола слів (іменників, прикметників, дієслів, прислівників). Їхньою характерною ознакою є переважно соціальна оцінка явищ, подій (позитивна, а частіше негативна), яка зорієнтована меншою мірою на визначення властивостей і поведінки людей, більшою – на окреслення ознак соціального світу й відносин. Перебудова соціальних відносин у суспільстві, зміна шкали оцінок, переоцінка цінностей стали тими чинниками, що зумовили зростання емоційно забарвленої та оцінної лексики в словниковому складі мови, а також активізацію словотворчих засобів, здатних оформляти цю оцінність та емоційність – основ, суфіксів, префіксів. До неї належать назви абстрактних дій, процесів, ознак, а також найменування осіб. Серед неологізмів набули поширення слова – назви абстрактних ознак, утворювані за допомогою суфіксів *-ізм/-изм* (*тетчеризм*, *кучмізм*), *-щин(а)* (*жириновщина*, *азійщина*), *-ист/-іст* (*кравчукіст*, *кучміст*), *-ець* (*костенківець*, *морозівець*) [2].

До кола помічених та емоційно забарвлених одиниць потрапляють слова з абrevіатурними основами типу *імпер-* та *інтер-* (*інтерспорт*, *інтермузей*, *інтеркохання* (*іронічне*), *імперкомуніст*), *держ-*, *політ-*, *парт-* (*держверхи*, *політолігархи*), *деп-* (від депутата): *нардеп*, *нардепівський*, *комдеп* [2].

Активним засобом творення емоційної та оцінної лексики є префікси, багато з них останнім часом посіли свої позиції. Найвищий ступінь ознак, розвитку дій вказують запозичені префікси *супер-*, *ультра-* *гіпер-*, *екстра-*, *архі-* (*супервізор*, *ультрашвидий*, *архіважкий*, *гіперзростання*, *екстравидовище*). Засобом утворення оцінної лексики в українській мові продовжують бути питомі префікси *над-* та *за-*. Обидва вони багатозначні. У них серед інших значень представлено компо-

ненти "якість, вища за норму": *надтонкий, задовгий, надшвидкий, надзвичайність* тощо. Рідше трапляються назви абстрактних ознак, дій і процесів, утворені від інших іменників: *надвартість, надвиробництво, наднапруга* [2].

Отже, як видно, у сучасній українській мові при збереженні її функціонально-стильової диференціації відбувається активна словотвірна й лексична інтеграція між стилями, розширення значень окремих словотворчих форматів та основ, перехід лексики одного стилю до іншого [2]. Не важко помітити, що з кожним роком українська мова активно збагачується різноманітними неологізмами, які утворюються на основі запозичень, іншомовних слів. З впливом науково-технічного прогресу всі ці слова знаходять безпосередній ужиток у сучасному мовленні українців. І це вважається позитивною ознакою, адже як суспільство повинно жити в гармонії з навколишнім середовищем, так і мова повинна з розвитком суспільних відносин оновлюватись, переходити на нову сходинку свого функціонування, але ні в якому разі не втрачати своєї самобутності, окраси й величності. Новоутворені лексеми повинні лише надавати українській мові сучасності, розвиненості. Якщо слово народилося й уживається певною частиною суспільства чи на певній території, йому треба дати право на існування, а життя покаже, чи виживе воно, чи залишиться в пасивному складі словника. І в жодному разі не нав'язувати й не забороняти його.

Наук. керівн. Архипенко Л. М.

Література: 1. Архипенко Л. М. Етапи і ступені адаптації іншомовних лексичних запозичень в українській мові (на матеріалі англіцизмів у пресі кінця XX – початку XXI ст.) / Л. М. Архипенко. – Х. : ХНЕУ, 2008. – 172 с. 2. Клименко Н. Ф. Диференційні та інтеграційні процеси в лексиці та словотворенні сучасної української мови / Н. Ф. Клименко // Мовознавство. – 2008. – № 2–3. 3. Лесюк М. П. Розмовно-маргінальна лексика української мови та її лексикографічне опрацювання / М. П. Лесюк // Мовознавство. – 2007. – № 6. 4. Витнова В. В. Місце лексичних запозичень у сучасній українській мові / В. В. Витнова // Управління розвитком. – 2012. – № 12(133). 5. Віняр Г. М. Словник новотворів української мови кінця XX століття / Г. М. Віняр, Л. Р. Шпачук. – Кривий Ріг, 2002. – Вип. 2. – 180 с.

УДК 811.161.2'276:33

Савченко М. П.

Студент 2 курсу
фінансового факультету ХНЕУ

ТЕРМІНОЛОГІЗАЦІЯ ТА ДЕТЕРМІНОЛОГІЗАЦІЯ В ЕКОНОМІЧНІЙ ТЕРМІНОСИСТЕМІ

Анотація. Подано аналіз особливостей співвідношення між загальноповживаними словами й термінами. Детально розглянуто основні шляхи переходу загальноповживаної лексики до складу економічної термінологіки, а також процеси детермінологізації в економічній лексичі.

Аннотация. Представлен анализ особенностей соотношения между общеупотребительными словами и терминами. Подробно рассмотрены основные пути перехода общей лексики в состав экономической терминологии, а также процессы детерминологизации.

Annotation. The article analyzes the correlation between the vocabulary of common use and terms. The main ways of transition of commonly used words into the system of economic terms are studied in detail. The process of determinologization of terms is also analyzed.

Ключові слова: загальноповживане слово, економічний термін, економічна терміносистема, термінологізація, детермінологізація.

У наш час відбувається активний розвиток економічної думки, що супроводжується процесами переходу загальноповживаної лексики до розряду економічної. У цей же час населення стає економічно більш освіченим, що призводить до зворотних процесів – детермінологізації.

Актуальність теми визначена необхідністю поглибленого вивчення семантичних змін у мові внаслідок процесів "уживлення" термінів у загальну мову (детермінологізація) та розвитку нових термінологічних значень на основі значень загальноповживаних слів (термінологізація), а також науковим, практичним значенням вивчення процесів словотворення.

© Савченко М. П., 2013

Предметом дослідження є термінологічна лексика економіки в сучасній українській мові. Об'єктом – детермінологізована лексична одиниця як факт відображення сучасної мовної картини світу.

Метою роботи є аналіз специфіки процесів словотворення в економічній терміносистемі.

Значний внесок у розвиток досліджень економічної терміносистеми зробили такі сучасні українські науковці, як: О. Черемська, Л. Архипенко, О. Покровська, В. Жовтобрюх, І. Шелепкова, Л. Томіленко, Л. Симоненко, О. Горпинича, О. Михайлович та ін.

Терміносистема будь-якої галузі науки, зокрема й економічної, завжди є динамічною. Між термінами та загальноповживаною лексикою відбувається постійний обмін: слова загального вжитку змінюють своє основне лексичне значення й стають термінами, а терміни все частіше входять до складу загальноповживаних одиниць.

Проникнення окремих термінів у загальнолітературну лексику і їх фіксація тлумачними словниками загальнолітературної мови – свідчення їхньої популярності, поширеності, уживаності в різній літературі [1, с. 202].

У системі економічних понять існують терміни, які мають давню історію в розвитку економічної думки. Вони зафіксовані в загальному (тлумачному) та спеціальному економічному словниках, такі терміни вживаються в загальнолітературній мові й у спеціалізованій із подібним значенням [2, с. 135]. Як приклад можна навести визначення тих самих лексем у тлумачному та спеціальному економічному словниках:

1) *інфляція* – надмірне проти потреб товарообігу збільшення кількості паперових грошей і швидке їх знецінення [3, т. 4, с. 42]; *інфляція* – стійке знецінення грошей (зниження їх вартості) унаслідок перевищення кількістю грошових знаків, які перебувають в обігу, суми цін товарів і послуг, що виявляється в зростанні цін, зниженні життєвого рівня населення та інших негативних наслідках [4, с. 290];

2) *дефіцит* – перевищення видатків над доходами, збиток; мала кількість, нестача чого-небудь порівняно з потребою [3, т. 2, с. 259]; *дефіцит* – недостатність засобів, ресурсів, унаслідок чого порушується економічна рівновага, розладнується грошово-фінансова сфера, зростає загроза виникнення економічних криз [4, с. 160].

Такі лексеми можна назвати поліфункціональними, оскільки вони водночас функціонують як у сфері економіки, так і в загальному вжитку, проте з дещо спрощеним значенням.

Наступну групу понять утворюють лексеми, які фактично "приспосовуються" до термінологічної сфери. Зміни в лексичному значенні загальноповживаної одиниці зумовлюють появу нового слова зі спеціальним значенням [2, с. 136].

Шляхи виникнення нових термінологічних значень у цій групі термінів можна визначити шляхом зіставлення їхнього поняттєвого співвіднесення в науковій та побутовій сферах [5, с. 164].

В економічній терміносистемі процес термінологізації відбувся, наприклад, у значенні слова *стеля*. У загальному значенні *стеля* – верхнє внутрішнє покриття в будь-якому приміщенні [3, т. 9, с. 683]. На основі цього виникає спеціалізоване значення унаслідок метафоричного перекладу загальноповживаного значення за місцем: *стеля* – межа кредитування, зростання відсоткових ставок, що встановлюється державою, передусім центральним банком [6, с. 367].

У сучасній економічній терміносистемі особливої популярності набуває саме такий тип переходу побутових лексичних одиниць до групи термінів, причому часто термінологізуються не лише слова, а й сполучення слів, здатні викликати певні асоціації [7, с. 90]. У таких випадках можна говорити про перехід загальноповживаного або фразеологічного словосполучення до професійного жаргону: *зелений шантаж* – активне скуповування акцій компанії, яку намагаються поглинути, з метою примусити її викупити власні акції за вищою ціною; викуп компанією власних акцій за завищеними цінами в іншої компанії, яка скупила значний пакет її акцій і погрожує [4, с. 259].

Ще одним дуже поширеним способом термінологізації є перехід власних імен та географічних назв до складу термінів: *закон Оукена* [4, с. 241], *індекс Герфіндала* [4, с. 275], *індекс Пааше* [4, с. 276], *крива Лаффера* [4, с. 394], *крива Лоренца* [4, с. 394], *Бреттон-Вудська валютна система* [6, с. 63], *Ямайська валютна система* [6, с. 562], *Японська концепція маркетингу* [6, с. 563].

На сучасному етапі ці одиниці функціонують як нормативні терміни, значення яких закріплені в спеціальних словниках з економіки.

Значна частина семантичних змін у мові зумовлена процесом "уживлення" термінів у загальну мову, який має назву "детермінологізація".

Утрата спеціальною лексемою свого чітко наукового визначення призводить до неточності поняття, яке воно позначало [2, с. 137].

Науковці відзначають, що детермінологізація може мати дві стадії:

1) входження терміна у формі слова з термінологічним значенням до складу загальної мови;
2) уже в загальній мові перенесення значення цього "термінологічного" слова і виникнення (часто шляхом метафоризації) побутового слова на його основі [8, с. 134].

Наприклад, економічні терміни *актив* – сукупність майна, інтелектуальної власності, грошових ресурсів, що належать підприємству, фірмі, компанії (будівлі, споруди, машини й устаткування, матеріальні запаси, банківські вклади, вкладення й цінні папери, патенти, авторські права та ін.), у які вкладено засоби власників та інших осіб [4, с. 160], та *пасив* – сукупність боргів і зобов'язань підприємства (на противагу активам) [7, с. 86], у сучасній мові вживалися спочатку в однозначно термінологічному значенні одиниці економіки. Зараз у політиці досить часто активами називають позитивні сторони особи чи якогось явища, відповідно, пасивами – негативні: "У пасиві В'ячеслава Анатолійовича – відсутність потрібного впливу в партії"; "У нас в активі – вісім із половиною

тисяч гривень виплати матері при народженні дитини, в пасиві – немовлята, яких знаходять на смітниках і під дверима притулків".

Отже, термін як одиниця мови для спеціального призначення існує до того часу, поки він повністю пов'язаний із поняттям. Якщо ж такий зв'язок порушено, відбувається детермінологізація, ступінь якої може змінюватися залежно від обставин, що супроводжували цей процес.

Економічна терміносистема як частина загального термінологічного фонду становить складну організацію спеціальних одиниць, неоднорідну за своїм походженням та сутнісними характеристиками. Значна частина семантичних змін у мові зумовлена взаємопов'язаними та безперервними процесами "вживлення" термінів у загальну мову (детермінологізація) та розвитком нових термінологічних значень на основі семантики загальноживаних слів (термінологізація).

У мовознавстві ще достатньо не висвітлено всі шляхи термінологізації та детермінологізації, що є перспективним у подальших наукових дослідженнях із зазначеного напрямку.

Наук. керівн. Архипенко Л. М.

Література: 1. Даниленко В. П. Русская терминология. Опыт лингвистического описания / В. П. Даниленко. – М. : Наука, 1977. – 243 с. 2. Михайлович О. В. Термінологізація та детермінологізація в економічній терміносистемі / О. В. Михайлович // Мовознавчий вісник: зб. наук. праць. – 2009. – № 9. – С. 135–141. 3. Словник української мови : у 11-ти т. – К. : Наук. думка, 1970–1980. – 699 с. 4. Економічний енциклопедичний словник : у 2 т. / [ред. С. В. Мочерного]. – Львів : Світ, 2005. – Т. 1. – 616 с. 5. Ющук І. П. Українська мова : підручник / І. П. Ющук. – К. : Либідь, 2006. – 209 с. 6. Економічний енциклопедичний словник : у 2 т. / [ред. С. В. Мочерного]. – Львів : Світ, 2006. – Т. 2. – 568 с. 7. Становлення та нормування української економічної термінології : монографія / [Черемська О. С., Жовтобрюх В. Ф., Архипенко Л. М. та ін.]. – Х. : Вид. ХНЕУ, 2011. – 120 с. 8. Суперанская О. В. Общая терминология. Вопросы теории / О. В. Суперанская, А. Н. Подольская, Н. В. Васильева – М. : Наука, 1989. – 134 с.

УДК 811.161.2

Сімавонян М. С.

Студент 2 курсу
фінансового факультету ХНЕУ

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОГО ОФІЦІЙНО-ДІЛОВОГО МОВЛЕННЯ

Анотація. Розглянуто перетворення й зміни в офіційно-діловому стилі української мови на сучасному етапі, що проявляються на рівні понять і термінології, а також з'ясовано доцільність і перспективність використання окремих номінацій.

Аннотация. Рассмотрены преобразования и изменения в официально-деловом стиле украинского языка на современном этапе, проявляющиеся на уровне понятий и терминологии, а также определена необходимость и перспективность использования отдельных номинаций.

Annotation. The article deals with transformations and changes in official and business style of the Ukrainian language at the present stage manifested at the level of concepts and terminology and identifies the needs and perspectives of individual nominations usage.

Ключові слова: ділове спілкування, номінація, лексикон, запозичення, інновація.

За останні 10 – 15 років склад українського лексикону змінюється з особливою стрімкістю. Невпинність цього процесу спричинила зміна соціально-політичного статусу української мови на тлі радикальних змін у суспільному й державному устрої України. Після проголошення незалежності України відбувся бурхливий розвиток офіційно-ділового стилю. Вийшло друком багато нових словників, довідників, посібників, запроваджено курс "Українська ділова мова" у ВНЗ, курси ділової мови для працівників установ, розроблено низку відповідних програм на радіо й телебаченні.

Ситуацію, в якій опинилася українська мова на зламі тисячоліть, часто не без підстав і перебільшень називають доленосною і, зрештою, вирішальною для неї. Державний статус гарантує українській мові не лише повноцінне функціонування, а й можливість розвитку її нових функціонально-стильових реєстрів [1].

Ситуацію, в якій опинилася українська мова на зламі тисячоліть, часто не без підстав і перебільшень називають доленосною і, зрештою, вирішальною для неї. Державний статус гарантує українській мові не лише повноцінне функціонування, а й можливість розвитку її нових функціонально-стильових реєстрів [1].

Нові потреби життя, ситуації й умови ділового спілкування в державі, розширення відносин із зарубіжними партнерами постійно потребують удосконалення усної й писемної форм офіційно-ділового стилю (далі – ОДС). Багато науковців активно розглядають ОДС у теоретичній та практичній площинах: В. Німчук, О. Сушко, Н. Бабич, С. Шевчук, М. Зубков, Н. Сологуб, І. Фаріон, С. Єрмоленко, А. Бурячок, І. Вихованець та ін.

Метою даної роботи є дослідження та аналіз сучасних тенденцій розвитку українського офіційно-ділового мовлення.

Розширення діапазону функціонування офіційно-ділового українського мовлення на сучасному етапі відбувається повільно й суперечливо, оскільки у виробничо-економічній, правоохоронній та нотаріальній, військовій, спортивній та інших галузях реалізація цього мовлення відбувається в основному в писемній формі. Реалізація ж усної форми відбувається в публічних виступах (за участю ЗМІ) представників керівництва країни, проте на нижчих щаблях державного управління, у регіонах публічне використання української мови ще не набуло стовідсоткового поширення [2].

У потужному й різноманітному потоці нової української лексики, фіксованої словниками й текстами, наявні різноманітні ресурси та способи побудови не лише номінацій нових реалій, понять, явищ, процесів у житті сучасного українського суспільства, а й нових найменувань уже відомих речей. Інновації – лексичні, словотвірні, граматичні, стилістичні, правописні – беззастережно засвідчують зміни в смаках українського суспільства, динаміку мовних норм, глибшу семантико-прагматичну та функціонально-стилістичну диференціацію української мови, у якій важливу роль відіграють свої, засвоєні давно й засвоювані нині ресурси номінації.

У мовних довідниках нашого періоду основну увагу звертають на правильність використання книжних прикметників (*відповідно до і згідно з*), розрізнення співзвучних слів (*комунікабельний – комунікативний – комунікаційний*), синонімів (*престиж – авторитет*), уникання суржикових елементів (*навчальний, а не учбовий; великий, а не крупний*), правильне використання відмінкових закінчень (*закону, а не закону; адвокату, а не адвокату*), запозичених слів (*контра – офіс, об'єднання – концерн – акціонерне товариство*), стійких виразів (*впадає в око, а не кидається у вічі*) тощо [3]. Але сучасний офіційно-діловий стиль зазнає перетворень, перш за все, на рівні понять. Удосконалюються уже відомі й з'являються нові форми документального забезпечення (*контракт, прайс-лист, лист-рекомендація, оферта, прес-реліз, резюме, рейтинг-лист, сертифікат, факс* тощо) [4]. Так, сьогодні письмовий виклад біографічних даних, що характеризують освітню підготовку, професійну діяльність й особисті якості людини, яка претендує на певну роботу, посаду – написання якого є творчим процесом і який не має жорстких норм та єдиного стандарту. У юридичній, фінансовій, освітній сферах достатньо поширеним став *сертифікат* – документ, що засвідчує право на матеріальну або інтелектуальну власність; підтверджує певні властивості товару. Для називання різноманітних за змістом документів, що надходять до організації, установ, підприємств і фірм безпосередньо за допомогою телекомунікативного зв'язку та принтера, використовується поняття *факс*.

Поява нових слів неминує спричиняє дискусії про шляхи розвитку української мови, зокрема про засоби збереження національної самобутності її лексики.

Визначальними ознаками сучасного офіційно-ділового мовлення є:

а) збільшення кількості номенклатурних назв із прикметниками *державний, національний, український*;

б) активізація словотворення назв осіб за професією із суфіксом -ник (*заготівник, а не заготовщик; керівник, а не керуючий*);

в) поширення в усіх жанрах усного й писемного офіційного мовлення звертання у формах *пан (пані, панове), добродій (добродійка, добродій)*;

г) продовження актуальної роботи стосовно вироблення стандартів слово- та термінотворення в офіційно-діловій галузі.

Сьогодні офіційно-діловий стиль – це стиль, який задовольняє потреби суспільства в документальному оформленні різних актів державного, суспільного, політичного, економічного життя, діяльності, ділових відносин між державами, організаціями, а також між членами суспільства в офіційній сфері їх спілкування.

Виникнення цілої низки документів продиктоване вимогою відповідності вітчизняної практики ділового спілкування світовим стандартам, у тому числі й на рівні термінології. Частина з них дублюють уже звичні назви (питомі або запозичені) понять і явищ, наприклад: *оферта = комерційна пропозиція, прайс-лист = прейскурант*. Номінація *контракт* – договір, угода з обов'язковими зобов'язаннями для договірних сторін – успішно співіснує із термінами-синонімами цієї ж предметної ділянки *трудова угода, трудова угода*, однак через свою багатозначність, універсальність (*контракт між працівником і роботодавцем, контракт між підприємствами, шлюбний контракт*) стає більш уживаною, розширює пізнавальний простір української мови [2].

Діловий характер документів підтримується за допомогою мовних засобів. Специфічною рисою мови ділових паперів є не стільки стилістична довершеність, музикальність вислову, скільки максимальна відповідність змісту, що вкладається в нього [1]. Значною мірою це досягається за рахунок широкого використання термінології, переважно запозиченої, на зразок *адміністрація, департамент, експоцентр, легітимний, менеджер, тофіс, превентивний, презентація, пролонга-*

ція, реструктуризація, реновація, референт, ротація, субсидія, тендер та багато інших, що пояснюється не лише процесами глобалізації, мовної інтернаціоналізації чи неусталеністю власних термінологічних традицій [4].

Отже, основне призначення ОДС – регулювати ділові відносини та обслуговувати громадянські потреби людей у типових ситуаціях.

Особливості функціонування ОДС:

а) офіційний характер – учасниками ділового спілкування є органи та ланки управління (організації, заклади тощо), відносини між якими регламентуються чинними правовими нормами;

б) конкретна адресність інформації;

в) повторність дій і ситуацій (завжди "гра за правилами" – звідси, однакові мовні засоби – консервативність);

г) тематична обмеженість кола завдань, що вирішує організація [2].

Сучасна людина так чи інакше долучена до наукової чи виробничої галузі. І хоча термінологія ОДС менш точна й більш змінна, наприклад, ніж наукова, оскільки ділова мова більше пов'язана з повсякденною побутовою тематикою, а тому частіше зазнає змін під впливом суспільних чинників. Крім того, спостерігається явище взаємопроникнення двох інших різновидів мови: писемної (книжної) та розмовної. Розмовний стиль має уже досить істотно виявлений підстиль – розмовно-професійний, тобто мову, якою користуються не в побуті, а у виробничій, освітній та інших галузях.

Отже, вивчення особливостей функціонування сучасного офіційно-ділового стилю української мови допомагає у вирішенні проблем як загальної теорії мови, так і теорії стилів, сприяє вивченню багатьох конкретних питань лексикології, граматики, стилістики.

Наук. керівн. Архипенко Л. М.

Література: 1. Карпіловська Є. Тенденції розвитку сучасного українського лексикону: чинники стабілізації інновацій / Є. Карпіловська // Українська мова. – 2007. – № 4. – 15 с. 2. Беценко Т. Історія становлення та формування офіційно-ділового стилю української мови / Т. Беценко // Наук. вісник ЧНУ : зб. наук. пр. – Чернівці : Рута, 2001. – Вип. 117–118. Слов. фітологія. – 45 с. 3. Нові слова та значення : словник / [укл. Л. М. Василькова, Л. В. Туровська]. – К. : Довіра, 2009. – 271 с. 4. Сучасний словник іншомовних слів / [укл. Т. В. Цимбалюк, О. І. Скопченко]. – К. : Довіра, 2006. – 789 с.

УДК 316.77

Дорожко В. Ю.

Студент 2 курсу
фінансового факультету ХНЕУ

МІЖКУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Анотація. Розглянуто зміст і виділено специфічні риси міжкультурної комунікації в умовах глобалізації. Подано аналіз розвитку міжкультурної комунікації як діалогу культур і цивілізацій, культурного обміну між народами, що сприяє більшому взаєморозумінню на різних рівнях – від контактів між окремими культурами до глобальних культурних систем.

Аннотация. Рассмотрено содержание и выделены специфические черты межкультурной коммуникации в условиях глобализации. Представлен анализ развития межкультурной коммуникации как диалога культур и цивилизаций, культурного обмена между народами, который способствует большему взаимопониманию на разных уровнях – от контактов между отдельными культурами до глобальных культурных систем.

Annotation. The article discusses the content and specific features of intercultural communication in the context of globalization. The analysis of intercultural communication as a dialogue of cultures and civilizations and cultural exchange between nations that promotes greater understanding at different levels – from contacts between different cultures to global cultural systems – has been presented.

Ключові слова: міжкультурна комунікація, цивілізація, прагматична функція, глобалізація, інтеркультурна комунікація.

Сучасний світ усе більше набуває глобалізованого характеру існування. Однією із характерних ознак глобалізації є взаємодія як окремих людей, так і окремих цивілізацій. Особливого статусу набувають відносини між цивілізаціями, в їх основі лежить міжкультурна комунікація, адже потреба

© Дорожко В. Ю., 2013

народів у культурному порозумінні, прагнення пізнати духовний світ одне одного приводять до інтенсифікації комунікативних процесів, що набувають системного характеру. Тільки шляхом консенсусу людство зможе вирішити глобальні проблеми й захиститися від самознищення.

Мета дослідження – розглянути прагматичну функцію міжкультурної комунікації як основу подолання проблем, що виникають у процесі взаємодії культур в умовах глобалізації.

Вивчення міжкультурної комунікації пов'язане з іменами таких зарубіжних вчених: Е. Голл, А. Кребет, Д. Трагер, К. Бергер, а також явище міжкультурної комунікації вивчають російські дослідники: Є. Верещагін, Т. Грушевицька, В. Костомаров, В. Попков, А. Садохін. Дослідження міжкультурної комунікації в Україні саме на стадії формування. Ця проблема розроблена в різнопланових працях В. Андрущенко, І. Дзюби, О. Гриценко, А. Єрмоленко, П. Скрипки та ін.

Міжкультурна комунікація як особливий вид комунікації допускає спілкування між носіями різних мов і різних культур. Зіставлення мов і культур виявляє не тільки загальне, універсальне, але й специфічне, національне, самобутнє, що зумовлене розбіжностями в історії розвитку народів. Інтеркультурна комунікація має справу з розумінням та порозумінням, що означає: розуміти чуже і водночас бути зрозумілим, спілкуючись чужою мовою.

На межі ХХ і ХХІ ст. загострилися проблеми мовної комунікації, вони стали найбільш актуальними. Змінився "мовний смак епохи": на зміну "тоталітарній мові" прийшла "вільна" мова засобів масової інформації, спілкування на різних рівнях; зросла роль мовної особистості [1].

Головним і єдиним суб'єктом комунікації є людина, яка для забезпечення своєї життєдіяльності вступає у взаємозв'язок з іншими людьми. Система людських відносин опосередковується культурою, яка визначає характер і ефективність людського спілкування. Але під час різноманітних видів діяльності створюється потреба в пошуці більш досконалих і ефективних форм спілкування, що породжують різні ролі й призначення тих чи інших форм спілкування. Іншими словами, залежно від різноманітних причин різні форми спілкування набувають відповідного призначення в життєдіяльності людей, тобто функцію. Прагматична функція дає змогу регламентувати поведінку й діяльність учасників комунікації, координувати їх сумісні дії. Вона може бути спрямована як на себе, так і на партнера, у ході її здійснення виникає необхідність вдаватися як до спонукання партнера до виконання яких-небудь дій, так і до заборони якихось вчинків.

Міжкультурна комунікація – це соціальний феномен, сутність якого полягає в конструктивній чи деструктивній взаємодії між представниками різних культур (національних та етнічних). У центрі міжкультурних взаємодій перебуває людина як носій загальнолюдських універсалів і культурних особливостей. Ця людина взаємодіє з іншими на основі цих універсалів і особливостей у великій кількості контекстів спілкування [1].

Датою народження міжкультурної комунікації як академічної дисципліни можна вважати 1954 рік, коли вийшла у світ книга Е. Хола і Д. Трагера "Culture as Communication" ("Культура як комунікація"). У цій роботі автори вперше запропонували для широкого вживання термін "міжкультурна комунікація", що відображала, на їхню думку, особливу галузь людських відносин. Пізніше основні положення та ідеї міжкультурної комунікації були більш докладно розвинуті у відомій роботі Е. Хола "The Silent Language" ("Німа мова", 1959 р.), де автор показав тісний зв'язок між культурою і комунікацією. Вважається, що Е. Холл є засновником міжкультурної комунікації як окремої дисципліни.

У своїй книзі Ф. Бацевич подає таке визначення міжкультурної комунікації: це спілкування носіїв різних культур, які послуговуються різними мовами [2]. Коли людина опиняється в іншому культурно-мовному середовищі, вона відчуває так званий "культурний шок" через недостатнє знання національних цінностей і законів спілкування носіїв інших культур і мов. Щоб уникнути всіх непорозумінь, потрібно мати вагомий знання тієї чи іншої культури. Взаємодія культур – це особливий вид безпосередніх відносин і зв'язків, що встановлюються між двома або декількома культурами, а також тих впливів, взаємних змін, які проявляються в ході цих відносин. Вирішальне значення в процесах взаємодії культур набувають зміна станів, якостей, сфер діяльності, цінностей тієї чи іншої культури, породження нових форм культурної активності, духовних орієнтирів і ознак способу життя людей під впливом зовнішніх імпульсів. Процес взаємодії культур, як правило, є довготривалим явищем (не менше декількох десятиліть) [3].

Глобалізація соціального розвитку обумовлена зростанням інтенсивності зв'язків і відносин – економічних, соціально-політичних, культурних, науково-технічних, комунікаційних, які немовби "скріплюють" суспільства сучасного світу. Ці зв'язки, відносини, контакти і причетності додають планетарній цивілізації, що формується, якусь системну якість – збільшується всебічна взаємозалежність різних суспільств, країн, регіонів, що все активніше впливають одне на одного. Інтенсивність глобальних взаємозв'язків сприяє швидкому розповсюдженню на більшій частині планети тих форм політичного, соціального й особливо економічного життя, тих типів культури, знань і цінностей, які сприймаються як найбільш ефективні, оптимальні або просто розумні для задоволення особистих і суспільних потреб.

Процес глобалізації веде до виникнення культурних форм, нових цінностей, зразків поведінки й діяльності, усереднення світових потреб. Завдяки посиленню взаємозалежності бізнес-процесів організації і глобалізації конкуренції на світових ринках локальні культури (національні, ділові, організаційні) вступають між собою в своєрідні взаємодії, внаслідок чого розмиваються межі між своїми й чужими культурами.

Унаслідок процесу інтеграції окремих етнічних культур у єдину світову культуру на засадах розвитку засобів комунікації, економічних зв'язків, соціальних перетворень тощо відбувається глобалізація культури. У міжкультурній комунікації це відображається через розширення контактів між державними інститутами, соціальними групами й індивідами різних країн та культур, запозичення культурних цінностей та зміну культурного середовища внаслідок міграцій.

Усвідомлення важливості культурно-історичних факторів у процесах комунікації, знання й адекватне відтворення норм вербальної та невербальної поведінки сприяють успіху міжкультурної комунікації, адже процес спілкування передбачає взаєморозуміння й взаємоадаптацію співрозмовників. Щоб усвідомити себе невід'ємною частиною взаємодії, потрібно змінити підходи до викладання іноземних мов, країнознавства, комунікації та переходити від теоретичних знань до практичних курсів, руйнувати хибні культурні стереотипи.

Отже, міжкультурна комунікація є фактором соціокультурних змін і як соціальний феномен характеризується багатоякісністю та динамічністю. Вона виступає як родове поняття, а культурні контакти набувають різноманітних вимірів і знаходять своє вираження у взаємовпливові, синтезі, додатковості, діалозі. Міжкультурна комунікація є індикатором розвитку культури, розкриває її здатність до сприйняття іншочужих елементів на основі нових для певного соціокультурного організму форм, демонструє здатність транслювати свої цінності в інші культури.

Наук. керівн. Архипенко Л. М.

Література: 1. Подольська Є. А. Культурологія / Є. А. Подольська, В. Д. Лихвар. – К. : Велес, 2003. – 287 с. 2. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики / Ф. С. Бацевич. – К. : Видавничий центр "Академія", 2004. – 344 с. 3. Кучмії О. П. Міжкультурні комунікації: структура і динаміка процесів / О. П. Кучмії. – К. : Велес, 2003. – 237 с. 4. Бацевич Ф. С. Словник термінів міжкультурної комунікації / Ф. С. Бацевич. – К. : Довіра, 2007. – 205 с.

УДК 811.161.2'373'613

Херхадзе А. О.

Студент 1 курсу
факультету обліку і аудиту ХНЕУ

ІНШОМОВНА ЛЕКСИКА В СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ

Анотація. Розглянуто основні причини запозичення іношомовної лексики в українській мові. Визначено особливості її засвоєння, відмінності у правописі іношомовних і власне українських слів.

Аннотация. Рассмотрены основные причины заимствования иноязычной лексики в украинском языке. Определены особенности ее усвоения, различия в правописании иностранных и собственно украинских слов.

Annotation. The article deals with the main causes of borrowing foreign language vocabulary in the Ukrainian language. The peculiarities of its absorption, differences in spelling of foreign and proper Ukrainian words have been determined.

Ключові слова: лексика, запозичення, варваризми, екзотизми, інтернаціоналізми, пуризм.

Лексика – це сукупність слів, уживаних у будь-якій мові. Паралельно з терміном "лексика" вживається також рівнозначний термін "словниковий склад" [1]. Лексика української мови в процесі свого історичного розвитку постійно змінюється, збагачується і вдосконалюється, причому лексичні зміни в інших структурних ярусах мови (у фонетиці, морфології) не такі інтенсивні й помітні.

Змін словникового складу значно більше, ніж змін в інших ярусах мови, це пов'язано з виробничою діяльністю людини, з економічним, політичним і соціальним життям суспільства. Будь-яка нова зміна в житті суспільства – чи то поява нових продуктів харчування або споживання, чи новинок техніки, чи нових уявлень, понять та інших реалій – потребує свого позначення засобами мови, передусім лексичними засобами.

Поповнення лексики новими назвами, термінами відбувається постійно і безперервно, бо в лексиці відображаються всі процеси історичного розвитку суспільства.

Актуальність досліджуваної проблеми зумовлена потребою виявити взаємозв'язок внутрішніх та зовнішніх (історичних, культурних, політичних, етнічних) чинників у засвоєнні іношомовної лексики українською мовою.

Значний внесок у дослідження цієї проблеми зробили такі вчені, як: Ю. Жлуктенко, Л. Крисіна, Л. Архипенко, В. Аристова, І. Огієнко, С. Семчинський та ін. У їх працях розроблено основний термінологічний апарат теорії мовних контактів, запропоновано шляхи вивчення цієї проблеми, сформульовано основні напрями дослідження міжмовної взаємодії.

© Херхадзе А. О., 2013

Мета роботи – розглянути особливості адаптації запозичень у складі української лексики.

Широкий інтерес до проблеми дослідження мовних контактів безперервно зростає внаслідок формування глобального інформаційного простору, суспільних та економічних процесів, спрямованих на світову інтеграцію.

З найдавніших часів носії різних мов спілкуються між собою: торгують, обмінюються культурними досягненнями, ведуть переговори. Внаслідок цього контактують різні мови, що призводить до запозичень. Завдяки цьому мова збагачується так само, як і завдяки розвитковій багатозначності слів і постійному творенню нових лексем. Запозичення – перехід слів із однієї мови в іншу внаслідок взаємодії цих мов [2].

Співвідношення запозичених та корінних слів у різних мовах неоднакове. В українській мові запозичення становлять приблизно 10 % її словникового складу [2].

Слова, запозичені з інших мов, не завжди пристосовані до фонетичних законів української мови. Вони навіть пишуться за іншими правилами, ніж українські. Тому для правопису важливо вміти розрізнати запозичені й незапозичені слова:

а) майже всі слова, які починаються на *a*, *e*, і більшість на *i* – іншомовного походження: *абітурієнт, абстракція, автомобіль, адміністрація, аеродром, аукціон; евакуація, економіка, експеримент, електрика, ефективний; ідеологія, інтеграція, інфраструктура, історія;*

б) іншомовного походження є слова, що мають звук *ф*: *фабрика, факультет, фарфор, ферверк, фешенебельний, форма, фунікулер, футбол, графік, сифон, торф;*

в) в іншомовних словах бувають збіги голосних: *біографія, ваучер, віртуозний, гіацинт, океан, поезія, радіо, сеанс; в українських* – вони можливі лише на межі значущих частин слова, найчастіше префікса й кореня: *виорати, заозерний, наодинці, наосліп, зауважити, самоочисний, кароокій;*

г) іншомовним словам властиві важкі для вимови збіги приголосних: *бургомістр, демонстрант, комплект, матч, пункт, сандвіч, тембр, тубінг, умбра, циліндр;*

ґ) в іншомовних словах рідко виділяються префікси й суфікси, а корінь може мати три та більше складів (на відміну від українських слів, у яких корені одно-, рідше двоскладові): *вітамін, гіпотеза, дисципліна, температура, характер;*

д) частина іншомовних слів із кінцевим голосним не відмінюється: *ампула, комюніке, шосе, журі, таксі, ескімо, рагу, кенгуру, інтерв'ю* [3].

За ступенем пристосування іншомовних слів до мови, що запозичує, виокремлюють:

а) засвоєння – слова, що фонетично і граматично адаптувалися до мови-реципієнта, набули вигляду, притаманного корінним словам: *гарбуз* – із тюркських мов, *нафта, школа* – через польську і латинську з грецької мови;

б) власне запозичення – слова, у яких процес пристосування ще не завершився, які ще зберігають забарвлення іншомовності: невідмінювані слова *кіно, метро, журі, какаду;*

в) варваризми – слова з особливо виразним забарвленням іноземності, у яких адаптація щойно почалася чи взагалі ще не починалася. Варваризми здебільшого відтворюються графікою мови-джерела: *fata morgana, nota bene, pro et contra*, хоч можлива й передача українськими літерами: *хелі енд, віва, фройндшафт;*

г) екзотизми – слова для позначення екзотичних, незвичайних реалій, для яких у мові немає назв: *кімоно, чалма, аул, меджліс, хурал* [4].

Входячи в українську мову, лексика іншомовного походження засвоюється графічно, фонетично, граматично. Графічне засвоєння – написання іншомовних слів засобами української графіки: гр. *problema* – укр. *проблема*, лат. *autor* – автор, нім. *hantel* – гантель.

Українська мова не лише запозичує з інших мов, а й сама є джерелом поповнення їхнього лексичного складу. До російської мови в різні періоди її історії увійшли такі українізми: *булава, бунчук, рада, сопилка, веснянка, косовица, стерня, дялянка, доярка, п'ятисотенниця, гречка, держава, хата, хутор*. У білоруській мові помітний український вплив на термінологічну лексику, зокрема мовознавчу (*дзеяслоў, займеннік, узгадненне, чаргаванне* й подібні), що становить кальки відповідних українських термінів. Чимало запозичень з української мови в польській: *balamut, wasilek, czupryna, ataman, czeremcha, rozluka, czereda, saduba* тощо.

Велика кількість слів іншомовного походження є інтернаціоналізмами. Інтернаціоналізми – слова, які вживаються в неблизькоспоріднених мовах і разом з тим зберігають близькість звучання й тотожність значення; як правило, не мають відповідників у мові, що їх запозичила; поширені переважно у сфері лексики на позначення понять з галузей науки, культури, політики, мистецтва, суспільного життя: *буржуазія, клас, гуманізм, організація, еволюція, конференція, університет, школа, електрон, молекула, синтез, автомобіль, трактор, героїзм, лірика, синхрофазотрон і подібні* [4].

Надмірне вживання іншомовних слів робить мову малозрозумілою, перетворює її на жаргон, руйнує її систему, розхитує усталені закони. Тому мова поступово очищує себе від непотрібних запозичень (в українській мові тепер майже не вживаються слова *аероплан, голкіпер, хавбек* тощо). Свідоме прагнення не допускати запозичень у мову й позбуватися їх називається пуризмом (від лат. *purus* "чистий").

Якщо є дві назви – українська й іншомовна, то перевагу слід надавати українській. Вона завжди зрозуміліша, милозвучніша, легше запам'ятовується. Наприклад, краще сказати *вихідний*, ніж *уїкенд*; *образ*, ніж *імідж*; *нестача*, ніж *дефіцит* [5].

Ставлення до іншомовних слів завжди обумовлене конкретними історичними обставинами. Небажаним є надмірне використання запозичень, а також намагання очистити мову від іншомовних слів. Суспільна практика людей, історичний розвиток мови відбирають із запозичених слів необхідні, відкидаючи зайві, тобто ті, які позначають поняття, що вже мають у мові цілком прийнятне вираження.

Отже, лексика іншомовного походження, коли нею користуватися без зловживань і перекручень, є одним із засобів збагачення словникового складу мови.

Наук. керівн. Архипенко Л. М.

Література: 1. Ганич І. Г. Розвиток лексики української літературної мови в другій половині ХХ – на поч. ХХІ ст. / І. Г. Ганич. – К. : Вища школа ; Головне видавництво, 1985. – 360 с. 2. Архипенко Л. М. Про деякі причини іншомовних запозичень в українській мові кінця ХХ ст. / Л. М. Архипенко // Ученые записки Таврического нац. ун-та им. В. И. Вернадского. – Серия "Филология". – Симферополь, 2002. – Т. 15(54). – № 1. – С. 146–149. 3. Ющук І. П. Українська мова / І. П. Ющук. – К. : Либідь, 2004. – 638 с. 4. Архипенко Л. М. Активізація процесу запозичення у сучасній українській мові кінця ХХ ст. / Л. М. Архипенко // Культура народів Причорномор'я: Научный журнал. – Симферополь, 2003. – № 37. – С. 136–137. 5. Селіванова О. О. Сучасна українська мова / О. О. Селіванова. – К. : Довкілля, 2006. – 716 с.

УДК 81'24:316.77

Мельниченко І. А.

Студент 1 курсу
факультету обліку і аудиту ХНЕУ

МІЖОСОБИСТІСНА КОМУНІКАЦІЯ В КОНТЕКСТІ МІЖКУЛЬТУРНОЇ

Анотація. Розглянуто процес взаємозв'язку міжкультурної та міжособистісної комунікації, який проявляється у звичаях і навичках комунікативної поведінки й реалізується у вмінні представників різних культур враховувати особливості тієї культури, з представником якої відбувається комунікація.

Аннотация. Рассмотрен процесс взаимосвязи межкультурной и межличностной коммуникации, который проявляется в обычаях и навыках коммуникативного поведения и реализуется в умении представителей разных культур учитывать особенности той культуры, с представителем которой происходит коммуникация.

Annotation. The article deals with the process of intercultural relationships and interpersonal communication, which is revealed in the customs and skills of communicative behaviour and is implemented in the ability of different cultures to take into account the peculiarities of the culture the representative of which is a partner in the process of communication.

Ключові слова: міжособистісна комунікація, міжкультурна комунікація, міжособистісні відносини.

Виникнення міжкультурної комунікації, як і більшості наук, зумовлене потребами суспільства. Її практична сфера бере початок із найдавніших часів, коли людям доводилося встановлювати різні контакти з чужинцями, що потребувало толерантності й певних знань про міжкультурні відмінності. Із появою дипломатичних відносин інформація про національно-культурні особливості різних країн стала складником професійної міжнародної діяльності. Особливої актуальності навички у сфері міжкультурного спілкування набули в часи бурхливого розвитку міжнародних контактів, які розпочалися в 70-ті роки ХХ ст. Задовго до того, як міжкультурна комунікація сформувалася в самостійну галузь знань, багато питань, що стали для неї фундаментальними, порушували відомі філософи й мовознавці: В. Гумбольд, Г. Лейбніц, Аристотель, Ф. Вольтер, Й. Гердер, Г. Гегель, К. Фослер, О. Потебня, В. Вундт, Ф. Боас, І. Кант та ін.

Метою статті є аналіз понять міжкультурної та міжособистісної комунікації та дослідження міжособистісної комунікації в контексті міжкультурної.

У своїй книзі "Основи комунікативної лінгвістики" Ф. Бацевич подає таке визначення міжкуль-

турної комунікації: це спілкування носіїв різних культур, які послуговуються різними мовами [1, с. 43].

Міжкультурна комунікація – це ж, очевидно, не що інше, як спілкування між представниками різних культур. У процесі цього спілкування відбувається обмін певною інформацією. Оскільки у представників різних національностей найчастіше різне культурне підґрунтя, то можливе виникнення складних та цікавих моментів у процесі спілкування. Йдеться не лише про саму мову як таку, а й про культуру загалом і про культуру нації зокрема. Адже мова та культура існують у нерозривному взаємозв'язку. А в цьому випадку, крім мовних нюансів, при спілкуванні слід враховувати й інші культурні аспекти, як то: спосіб вираження емоцій, передачі інформації, жести, міміку, звичаї, традиції, вірування.

Коли людина опиняється в іншому культурно-мовному середовищі, вона відчуває так званий "культурний шок" через недостатнє знання національних цінностей і законів спілкування носіїв інших культур і мов. Щоб уникнути всіх непорозумінь, потрібно мати вагомий знання тієї чи іншої культури, потрібно, щоб відбувалася взаємодія між культурами. Взаємодія культур – це особливий вид безпосередніх відносин і зв'язків, що встановлюються між двома або декількома культурами, а також тих впливів, взаємних змін, які проявляються в ході цих відносин. Вирішальне значення в процесах взаємодії культур набувають зміна станів, якостей, сфер діяльності, цінностей тієї чи іншої культури, породження нових форм культурної активності, духовних орієнтирів і ознак способу життя людей під впливом зовнішніх імпульсів. Процес взаємодії культур, як правило, є довготривалим явищем [2].

Потреба в спілкуванні між представниками різних культур сягає корінням глибини історії, проте сам термін "міжкультурна комунікація" є досить молодим. Термін у сучасному вузькому змісті з'явився в науковій літературі в 1970-х роках.

Як і перед будь-якими дослідженнями, перед міжкультурною комунікацією ставиться певне завдання, а саме: уникнення труднощів при комунікації та дослідження різноманітних "підводних каменів" спілкування представників різних культур. У відомій праці Л. Самовара і Р. Портера "Комунікація між культурами" ("Communication between Cultures"), уперше надрукованій у 1972 році, наводиться визначення міжкультурної комунікації. До цього часу сформувався й науковий напрям, серцевиною якого стало вивчення комунікативних невдач і їхніх наслідків у ситуаціях міжкультурного спілкування.

Було помічено надзвичайно цікавий і важливий нюанс: переважна більшість письмових згадок про міжкультурну комунікацію простежується в контексті мовного та перекладацького питання – правильного розуміння та перекладу текстів чи живої мови. Доцільним є підхід, в якому міжкультурна комунікація переважно розглядає лінгвістичний аспект цієї проблеми. Проте не менш важливим є й соціальний аспект. Тобто навіть із гарним знанням мови можна зазнати комунікативної поразки при зіткненні з етнокультурними особливостями, які не були враховані одним із суб'єктів комунікації в її процесі.

Цілком логічно, що для успішного комунікативного процесу мовцеві слід володіти певною ерудицією, логічним та аналітичним мисленням, загальними знаннями з різних галузей: історії, культури, лінгвістики, соціології, психології тощо.

Міжкультурна комунікація як наука виникла з практичних потреб аналізу та узагальнення причин комунікативних невдач і конфліктів, зумовлених незнанням національно-культурних особливостей або їх нехтуванням. Тепер це самостійна наукова галузь, яка має свої об'єкти і предмет дослідження й посідає належне місце серед інших наук [3].

Міжкультурна комунікація проявляється у формі міжособистісної комунікації. Міжособистісна комунікація розуміється як процес одночасної взаємодії комунікантів та їх впливу один на одного. Для неї характерний цілий ряд особливостей, що відрізняють її від інших видів комунікації. Міжособистісна комунікація може здійснюватися в різних формах, специфіка яких визначається числом учасників, їх соціоролевим статусом, комунікативною настановою, особливостями простору й часу комунікації. Ідеальним зразком міжособистісної комунікації є неформальна бесіда двох осіб. Характерними рисами цього виду комунікації є часта зміна тематики, домінування однієї сторони в силу її більшої активності та підпорядкування іншій, зміна комунікативної установки, можливість повернутися до колишньої тематики, необов'язковість заключного етапу, оскільки розмова може бути перервана випадковими обставинами. При виникненні формальних ситуацій, як правило, використовуються тільки загальноприйняті норми комунікації (не можна, наприклад, підійти до незнайомої людини й штовхнути її у плече на знак вітання) і певна послідовність висловлювань [3, с. 35].

Міжособистісна комунікація протікає як процес одночасної мовної взаємодії комунікантів та їх впливу один на одного. Для міжособистісної комунікації характерна низка особливостей, які складають її специфіку як типу комунікації.

Невідворотність і неминучість міжособистісної комунікації пояснюються самими умовами людського буття – людина, як соціальний феномен, не змогла би існувати без спілкування, яке є її найважливішою потребою.

Незворотність міжособистісної комунікації розуміється як неможливість знищити сказане ("слово не горобець"). Безпосередньо зворотний зв'язок є неодмінною умовою здійснення міжособистісної комунікації.

Міжособистісні відносини – визначальний фактор у поетапності процесу міжособистісної комунікації. Ці відносини складаються в процесі ділових і творчих контактів – офіційних і неофіційних, у результаті здатності людей емоційно сприймати один одного. Слід підкреслити, що поряд із психологічним та соціальним факторами велику роль у міжособистісних відносинах відіграє емоційний фактор. Поетапність, що спостерігається в розвитку міжособистісних відносин (встановлення, під-

тримання, підйом, спад, припинення й можливе поновлення), безпосередньо пов'язана з характером міжособистісної комунікації в плані її форми і змісту.

У кожної культури є своя логіка, своє уявлення про світ. Те, що значуще в одній культурі, може бути несуттєвим в іншій. Тому важливо завжди з повагою дивитися на свого партнера з іншою культурою. Він справді інший, і це його право. Ваша повага до нього полягає не тільки в зацікавленості, а й у знанні деяких особливостей життя його країни. У нас навіть можуть бути різні пріоритети в їжі, одязі тощо [4, с. 20].

Будь-яка культура виробила низку своїх специфічних стереотипів поведінки в різних ситуаціях. Є й відмінність у поглядах на цінності. Реально культура дає безліч можливостей для побудови особистості. Якщо додати сюди й відмінність у мові, то постануть різні картини світу. У нас так багато відмінностей, що це парадоксальним чином зближує нас. Різні культури мають різні правила обміну інформацією. Різниця в національних культурах і поведінці бере свій початок з історії формування національної спільноти і традицій, що склалися протягом століть у різних народів. Це відбивається у звичаях і навичках комунікативної поведінки, а також у певній логіці й стереотипі поведінки у представників тієї чи іншої культури.

Отже, при ділових і особистісних контактах має велике значення вміння представників різних культур враховувати особливості тієї культури, з представником якої відбувається комунікація.

Наук. керівн. Архипенко Л. М.

Література: 1. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики / Ф. С. Бацевич. – К. : Видавничий центр "Академія", 2004. – 344 с. 2. Кучмій О. П. Міжкультурні комунікації: структура і динаміка процесів / О. П. Кучмій. – Суми, 2003. – 118 с. 3. Грушевицкая Г. Основы межкультурной коммуникации / Г. Грушевицкая, В. Д. Попков, А. Л. Садохин. – М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2003. – 298 с. 4. Гестерланд Р. Г. Культурна поведінка в бізнесі / Р. Г. Гестерланд. – Дніпропетровськ : Баланс-Клуб, 2003. – 288 с. 5. Міжкультурна комунікація [Електронний ресурс] // Центр досліджень. – Режим доступу : <http://webcommunity.org.ua/2010/06/16/mizhkulturna-komunikatsiya/>

УДК 811.161.2:808.5

Пристінська М. В.

Студент 2 курсу
фінансового факультету ХНЕУ

УКРАЇНСЬКИЙ МОВЛЕННЄВИЙ ЕТИКЕТ У СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Анотація. Розглянуто роль, норми та неприйнятні вирази мовленнєвого етикету українців у сучасному суспільстві. Наведено основні елементи комунікативних ситуацій: звертання, вітання, прощання, знайомство, представлення, подяка, вибачення, прохання, комплімент, згода.

Аннотация. Рассмотрены роль, нормы и неприемлемые выражения речевого этикета украинцев в современном обществе. Приведены основные элементы коммуникативных ситуаций: обращение, прощание, знакомство, представление, благодарность, извинение, просьба, комплимент, согласие.

Annotation. This paper deals with the role, norms and unacceptable expressions of the speech etiquette of the Ukrainians in modern society. The basic elements of communicative situations are presented, namely: address, greeting, saying goodbye, introduction, presentation, gratitude, apology, request, compliment, agreement.

Ключові слова: мовленнєвий етикет, мовна поведінка людини, мовленнєва культура.

Мовленнєвий етикет справедливо вважають культурним обличчям нації. Мовний етикет будь-якої нації складає одну цілісну систему серед стійких мовних виразів, яка увібрала давні традиції та звичаї. Знання цієї системи, повсякденне її вживання – переконливий доказ духовної зрілості нації. І навпаки, нехтування законами та правилами мовного етикету, неприхована зневага до нього – ознака глибокого занепаду мови та культури, що в останні десятиліття прогресує і виявляється в реаліях нашого життя.

© Пристінська М. В., 2013

Актуальність досліджуваної проблеми безперечна, адже мовленнєвий етикет є однією з важливих сторін людського спілкування.

Метою роботи є дослідження особливостей мовленнєвого етикету українців.

Серед українських вчених проблему мовленнєвого етикету досліджували: М. Грушевський, М. Стельмахович, Я. Головацький, В. Сухомлинський та ін.

Під мовленнєвим етикетом розуміють мікросистему національно специфічних стійких формул спілкування, прийнятих і приписаних суспільством для встановлення контакту співрозмовників, підтримання спілкування у певній тональності [1].

Мовленнєвий етикет виявляє соціально-рольову сторону спілкування. Тобто на вибір тієї чи іншої одиниці мовленнєвого етикету впливає соціальна роль індивіда – нормативно схвалений суспільством спосіб поведінки, який очікується від кожного, хто займає таку соціальну позицію [2].

Структуру мовленнєвого етикету визначають такі основні елементи комунікативних ситуацій: звертання, привітання, прощання, вибачення, подяка, побажання, прохання, знайомство, поздоровлення, запрошення, пропозиція, порада, згода, відмова, співчуття, комплімент, присяга, похвала тощо. Необхідно розглянути основні.

Сьогодні реєстр слів-звертань офіційного вжитку складають "пане" ("пані", "панове"), "добродію" ("добродійко", "добродії"), "друзі", "товариство", "колеги", "єрамадо", "єрамадянине" ("єрамадяно", "єрамадяни"), "товаришу" ("товаришко", "товариші"), які супроводжують етикетні означення "вельмишановний", "вельмиповажний", "глибокоповажний", "шановний", "дорогий". У розмові з колегами, звертаючись до керівників установи, організації узвичаєною є форма звертання на ім'я та по батькові [3].

Набір українських народних вітань різноманітний: "Доброго ранку!", "Добрий день!", "Добрий вечір!", "Здрасуйте!", "Привіт!".

Мовленнєва частина прощання представлена так: "До побачення!", "Прощай!", "Будь здоров!", "На все добре!", "Бувайте здорові!", "Щасливо!". Діловий, або службовий, мовленнєвий етикет допускає такі формули: "До побачення!", "На все добре!", "До нових зустрічей!".

Ознакою поганого тону вважають уживання під час вітання або прощання з людьми, старшими за віком, малознайомими чи незнайомими, форм: "Добрий!", "Здрасте!", "Привіт!", "Салют!", "Хелло!", "Пока!", "Поки!", "Будь!", "Чао!".

При знайомстві послугуються різними формами мовленнєвого етикету: "Дозвольте відрекомендуватися...", "Мене звать...", "Моє ім'я...", "Познайомтеся, це...", "Познайомте мене, будь ласка, з...". Представлення найчастіше починається словами: "Дозвольте відрекомендувати Вам...".

Для висловлення подяки використовують "Дякую!", "Спасибі!". Посилують вдячність слова "щиро", "сердечно", "уклібно", "дуже", "глибоко", "вельми", наприклад: "Дуже вдячний за Вашу турботу!", "Щиро Вам дякую!". В офіційних ситуаціях слова подяки часто вживаються зі словами "дозвольте", "прийміть", "складаю" ("складаємо"), наприклад: "Дозвольте висловити Вам подяку!", "Прийміть мою найщирішу вдячність!", "Складаю щиро подяку!".

Вибір репліки-відповіді на подяку залежить від того, за що дякують. Наприклад, за їстівне кажуть "На здоров'я!"; за річ, одяг – "Носи на здоров'я!" та ін. Універсальна, найбільш поширена відповідь на подяку – "Прошу!", "Будь ласка!" [4].

Вибачення завжди супроводжується проханням вибачити, тобто виявити поблажливість, простити провину. Зазвичай уживають вислови: "Вибачте!", "Пробачте!". У високій тональності використовують конструкцію "Прошу вибачення (пробачення, вибачити, пробачити) за...". Підкреслено ввічливим висловом є "Вибачте ласкаво за...". Запозичені з французької мови "пардон", з англійської "сорі" звучать манірно й демонструють іноді зневажливе ставлення до співрозмовника. Вирази "Я вибачаюсь!", "Я пробачаюсь" вважають ненормативними в сучасній літературній мові. За формою вони не відповідають змістові вибачення – дія скерована на самого мовця.

Мовні засоби прохання можуть використовувати як вислови привернення уваги, наприклад: "Будьте ласкаві!", "Будь ласка!", "Прошу!".

Вибір компліменту залежить від статі (здебільшого компліменти говорять жінкам), соціального становища адресата, характеру взаємин чи ступеня близькості (неввічливо, наприклад, казати компліменти малознайомим чи незнайомим людям), від ситуації спілкування й попереднього змісту розмови. Відповідями на комплімент можуть бути вислови: "Дякую!", "Дякую, але Ви перебільшуєте!", "Я радий (рада) це чути", "Мені приємно це чути" [3].

Згода – це позитивна відповідь на прохання, наказ, погодження з думкою, твердженням співрозмовника. Виражають переважно фразами "Так!", "Звичайно!", "Безперечно!", "Добре!", "Погоджуюсь!" тощо. У діловому спілкуванні, висловлюючи одностайність думки, неприпустимо використовувати слова "ага", "еєе", "ууу".

Отже, обов'язком кожного є повернення до народного досвіду спілкування, відродження втраченого, узвичаєння призабутого, відкидання невластивого українській культурі спілкування, силomicь нав'язаного народів або бездумно перейнятого чужого. Адже за багатовікову історію народ виробив і відшліфував самобутню систему мовленнєвого етикету, що є феноменом і виразником його загальної культури.

Наук. керівн. Архипенко Л. М.

Література: 1. Федотова В. Поняття етикетних висловлювань / В. А. Федотова // Перекладацькі інновації: матеріали II Всеукраїнської студентської науково-практичної конференції, 15–16 березня 2012 року. – Суми :

Студент 2 курсу
фінансового факультету ХНЕУ

МОЛОДІЖНИЙ СЛЕНГ ЯК МОВНЕ ЯВИЩЕ

Анотація. Розглянуто молодіжний сленг як мовне явище, описано його як одну з підсистем сучасної української мови, виявлено його диференційні ознаки, особливості вживання, встановлено значення сленгових одиниць і виразів.

Аннотация. Рассмотрен молодежный сленг как языковое явление, он описан как одна из подсистем современного украинского языка, выявлены его дифференциальные признаки, особенности применения, установлено значение сленговых единиц и выражений.

Annotation. The article deals with youth slang as a linguistic phenomenon, it is described as one of the subsystems of the modern Ukrainian language, its differential features, usage peculiarities were found, the meaning of slang units and expressions was determined.

Ключові слова: запозичення, сленг, сленгізми, лексеми, діалектизми.

Лексичний склад нашої, як і будь-якої іншої, мови містить велику кількість сленгових утворень, що відповідають певним соціальним та професійним групам людей. Упродовж тривалого часу визначався єдиний стандарт літературної мови. Проте існування різноманітних діалектизмів, сленгізмів тощо доводить, що мова залишається динамічною системою, яка постійно живе й розвивається, тому її дослідження залишається актуальним і на сьогоднішній день.

Останнім часом поширеним є залучення сленгових номінацій до мовлення теле- та радіопередач, газет, журналів тощо. Це пояснюється тим, що автори намагаються наблизити їх до кола слухачів (читачів), надати відтінку молодіжної розкутості. Це підтверджує наявність величезного впливу сленгу як вияву молодіжної культури на людей різного віку. Але сленг здобуває позиції не лише у ЗМІ та музиці – найвідоміші імена нового покоління у сучасній літературі пов'язані з цим явищем. Таке значне поширення сленгу у творах літератури можна зарахувати до наслідків так званого "жаргонного вибуху" [1, с. 25].

Метою роботи є опис молодіжного сленгу як однієї з підсистем сучасної української мови: виявлення його диференційних ознак, особливостей вживання, встановлення значень сленгових одиниць і виразів, визначення джерел його поповнення й способів творення.

Пласт сленгової молодіжної лексики великою мірою становлять новоутворення (неологізми), які формуються й змінюються разом зі змінами в суспільстві.

Проблемою молодіжного сленгу займалися такі вчені, як Жураховська В. Д., Ставицька Л. О., Гальперін І. Р., Хом'яков В. А., Ч. Фриз та багато інших. За свідченням доктора філологічних наук Лесі Ставицької, сучасний молодіжний сленг є ніби посередником між інтержаргоном та мовною практикою народу, розмовно-побутовою мовою широких верств населення, яка послуговувалась і завжди послуговуватиметься здатністю української мови до продукування стилістично знижених, іронічних, гротескних лексичних засобів, що в сучасних умовах демократизації стилів спілкування і виявляються адекватними жаргонним і сленговим номінаціям.

Лексеми утворюються під впливом найрізноманітніших факторів, серед яких особливо виділяються: кримінальний жаргон, інтержаргон, власна інтерпретація серед молоді деяких термінів, зокрема медичних, тощо. Багато лексем молодіжного сленгу семантично дублюють поширені в інтержаргоні одиниці без будь-яких трансформацій: *шари, моргала, баньки* (очі); *лимон* (мільйон грошових одиниць); *стріляти* (просити); *поїхати* (збожеволіти); *бичок, чинарик* (недопалок); *кабак* (ресторан); *хахаль* (кавалер, наречений); *кішка* (жінка легкої поведінки); *миша* (кишеньковий злодій); *криса* (той, хто краде у своїх); *малахольний* (ненормальний); *чорнило* (червоний портвейн); *біоміцян* (вино "Біле міцне"); *шнобель, нюхало* (ніс); *замок рушити* (вбити) [2, с. 115].

Походження деяких слів молодіжного сленгу зрозуміти досить легко. Так, наприклад, не становить труднощів пояснення таких слів, як *зубр* (людина, яка присвячує забагато часу навчанню), це слово, вочевидь, пішло від дієслова *зубрити* (вчити напам'ять); подібна ситуація в словах *парохід* (той, хто відвідує пари) та *парогуль* (той, хто пропускає заняття), що складаються з двох основ *пара* та *ходити* (в першому випадку) і *гуляти* (в другому); *гуртак* (гуртожиток) та ін. Цікавим є походження слова кентавр – підлабунник. Подібні слова є досить поширеними й завойовують позиції, через те, що мають яскраво виражене іронічне забарвлення, а це притягує молодь, адже володіти добрим почуттям гумору – це "модно" і "класно". Власне, почуття гумору допомагає підліткові виділитися з загалу та підкреслити свою особистість [3, с. 47].

Англійська мова все більше й більше входить у наше життя й просто не може оминати таке явище, як молодіжний сленг, впливаючи на формування нових лексем. Проте, слід зазначити, що

вплив англійської на молодіжну субмову є закономірним явищем. Лексеми, що утворились від англійських слів, є результатом їх невдалої інтерпретації. Наприклад, згадуване *гирла* (дівчина), що пішло від перекрученого англійського *girl* (дівчина, дівчинка); у стосунку до слова *хаза* (у значенні дім, будинок) можна розглянути два варіанти виникнення, а саме: англословне походження – з'явилося на основі англійського *house* (будинок), де буква [u] випала, а літера [a] утворилась на місці [o] для більшої схожості з українським "хата", інший варіант – український, який полягає у трактуванні походження цього слова у результаті заміни [т] на [з], що надає слову іронічного забарвлення. Слово *крейзі* (божевільний), яке досить часто трапляється у мовленні сучасної молоді, є прямим запозиченням із англійської *crazy* зі збереженням значення. Подібно утворились слова: *спікати* (англ. *speak*) – говорити, *бер* (англ. *bag*) – сумка, *пати* (*party*) – вечірка, *фазер* (*father*) – батько, *мазер* (*mother*) – мати, *мані* (*money*) – гроші, *піпли* (*people*) – люди, *месас* (*message*) – повідомлення та ін. Можна виявити не лише англійські запозичення, але і німецькі: *аусвайс* – посвідчення, *ахтунг* – увага, *варум* – чому, *вас сер* – вода; арабізми: *кайф* – задоволення, *кайфувати* – насолоджуватись.

Але все ж у молодіжній субмові є чимала кількість власне українських сленгізмів: *дискотека-палка* – дискотека, *лягти в краватку* – покінчити життя самогубством, *скинься в тюбик* – там воєно і прохолодно – поведься тихіше, *дрім* – телефон, *мавпа*, *жаба*, *кракозябра* – комп'ютерний значок, *гальмо* – людина, яка повільно реагує на все, *тусівка* – компанія (аналогічно до російськомовного "тусовка"); останні два слова, як видно, є перекладом сленгових номінацій із російської на українську мову зі збереженням змісту [4, с. 45].

Чільне місце в молодіжному мовленні посідають метафоричні номінації, що виявляють образні можливості внутрішньої форми вихідного уявлення: *кайф* (задоволення) – *кайфовий*, *кайфоломщик*, *кайфолом*; *башлі* (гроші), *кашлати* (платити), *башльовий* (платний), *небашльовий* (недорогий) тощо. Однією з цікавих особливостей молодіжного сленгу є зміна значення лексем літературної мови, що додає мовленню іронічного забарвлення. Наприклад, *базар* у літературній мові – торгівля на відкритому місці, у молодіжному мовленні це слово має зовсім інше значення, а саме – *мовлення*; *дієслова*: *заплювуватись*, *грузити*, *кінчатися*, *стріляти*, *висіти*, *наїжджати*, *доганяти*, *солянка* мають цілком розбіжне значення у літературній та сленговій мовах. Проте однієї молодіжного сленгу теж змінюють свою семантику в сленгові окремих груп. Ще один із прийомів, що застосовуються у молодіжному мовленні – це заміна слів їх семантичними синонімами, тобто такими, що мають не зовсім доречний смисловий відтінок. Наприклад, замість словосполучення *іди сюди*, вживається: *мандруй сюди*, *мігруй сюди*, *крокуй сюди* тощо. Молодіжному мовленню також властива велика кількість вставних слів, що передають емоції розповідача: *бляха-муха*, *блін*, *йо-ма-йо*. Семантика цих слів зрозуміла лише при усному мовленні й виражається тільки за допомогою інтонації. Активно використовуються суфікси заниженої емоційної маркованості, такі як: *-ха* – *депресуха*, *класуха*, *-юк* – *сидюк*, *-ло* – *файло*, *хавало*, *хлебало*. Трапляються й здрібніло-пестливі суфікси: *телик* – телевізор, *велик* – велосипед, *хом'ячок* – комп'ютерна мишка, *тазик* – комп'ютер. Як уже говорилося, характерним для сленгу (зокрема, комп'ютерного) є закон економії мови у гіпертрофованому вигляді: *маг* – магнітофон, магазин; *комп* – комп'ютер; *деше* – домашнє завдання; *фно* – фортепіано; *фізра* – фізкультура (останні є наслідком прямого читання скорочень д/з, фіз-ра).

Отже, таким чином, у молодіжному середовищі сленг посідає помітне місце як засіб виділення індивіда із загалу й спосіб вербального (мовного) спілкування.

Наук. керівн. Архипенко Л. М.

Література: 1. Наконечна Г. В. До історії унормування української науково-технічної термінології / Г. В. Наконечна // Мовознавство. – 1992. – № 6. – С. 41–47. 2. Русанівський В. М. Структура лексичної і граматичної семантики / В. М. Русанівський. – К. : Барвінок, 1988. – 125 с. 3. Ажнюк Б. М. Слов'янські й неслов'янські запозичення в мові української діаспори / Б. М. Ажнюк // Мовознавство. – 2005. – № 2–3. – С. 45–58. 4. Жовтобрюх М. А. Мова української преси (до середини дев'яностих років XIX ст.) / М. А. Жовтобрюх. – К. : Велес, 1965. – 460 с.

Ценко О. В.

УДК 81'276.5

Студент 1 курсу
факультету обліку і аудиту ХНЕУ

РОЛЬ І МІСЦЕ ЖАРГОНІЗМІВ У СУЧАСНОМУ МОВЛЕННІ

Анотація. Розглянуто поняття жаргону, спільні та відмінні риси жаргону і сленгу. Проаналізовано вживання жаргонізмів у різних сферах діяльності людини, їх використання різними віковими групами.

© Ценко О. В., 2013

Аннотация. Рассмотрены понятие жаргона, общие и отличительные черты жаргона и сленга. Проанализировано употребление жаргонизмов в разных сферах деятельности человека, их использование разными возрастными группами.

Annotation. This article examines the notion of "jargon", common and distinctive features of "jargon" and "slang" were revealed, the use of jargon in different spheres of human activity, their usage by different age groups were analysed.

Ключові слова: мовлення, жаргон, жаргонізми, сленг, аргю.

Мова – це практична, дійсна свідомість, у якій відображений не тільки суспільно-історичний досвід людства, але й соціальний статус конкретного шару суспільства. Вона має знакову природу й системну організацію, будучи, внаслідок цього, універсальним засобом спілкування. Мова використовується в побуті, у виробничій діяльності людини, у різних галузях науки, культури, суспільного й політичного життя суспільства. Вибір й активізація різних її засобів у кожному конкретному випадку залежить від цілей, завдань і умов спілкування, а також від соціального середовища, вікової групи й багатьох інших факторів [1].

Метою статті є вивчення сутності жаргонізмів, їх місце в мовленні та вплив на сучасну мову.

Різні аспекти жаргонів та сленгу вивчалися такими вітчизняними та зарубіжними дослідниками: Ф. Бацевич, В. Крупнов, Т. Соловйова, Р. Розіна, Л. Ставицька, В. Хом'якова, Т. Захарченко, Г. Кіттрідж, Дж. Гріног, Г. Менкен, Е. Патрід, Г. Судзиловський та ін.

Незважаючи на те, що використання жаргонізмів вважається поганим тоном, вони широко застосовуються представниками багатьох професій. Жаргонний термін у більшості випадків куди лаконічніший офіційного, і тому його можна швидше сказати або написати.

Саме слово жаргон походить з французької мови, означає прислівник або діалект. Жаргони є не тільки у різних фахівців, а й у представників різних соціальних груп – від спортсменів до злочинців. Жаргонізмом називається окремий термін, що входить до складу того чи іншого жаргону.

Існує думка, що метою вживання жаргонізмів є приховування значення сказаного від "непосвячених". Це не так – при бажанні знайти значення будь-якого жаргонного терміна в Інтернеті або спеціальному словнику (але, знову ж таки, не у професійній літературі) може кожен. Справжньою ж метою вживання таких слів є всього лише бажання скоротити фразу. Помірне вживання жаргонізмів майже не ріже слух, проте зловживання ними виглядає з боку щонайменше смішно.

Під жаргоном розуміють різновид мови, що використовується переважно в усному спілкуванні окремою соціальною групою, яка об'єднує людей за ознакою професії, інтересів, звичок, занять, суспільного становища чи віку [2]. Сьогодні мовознавці виділяють жаргон молоді, програмістів, філателістів, мисливців, рибалок, спортсменів, п'яниць, декласованих елементів (зłodіїв, картярських шулерів та ін.).

У відкритих групах (молодь, мисливці та ін.) жаргон є своєрідною "колективною грою". Замкнені групи (жебраки, зłodії тощо) за допомогою жаргону відокремлюються від іншої частини суспільства, він допомагає членам групи розпізнавати "своїх" і "чужих", а також виконує функцію конспірації.

Елементами зłodійського жаргону є, наприклад, слова: *перо (ніж), мочити (вбивати), стибрити (вкрасти), лажа (неприємність), збацати (станцювати), закласти (видати), розколотися (зізнатися)* тощо. Основною метою таких слів є приховання предмета комунікації.

Для сучасної мовної ситуації характерно, що різко розширилося використання жаргонізмів. Особливо інтенсивно цей процес протікає в ЗМІ. Звертаючись до шарів національної мови, що не володіє якістю літературності, газети й інші ЗМІ переробляють, освоюють їх і як результат унормовують. Розширюється лексикон, з'являються нові засоби вираження. Через газету ввійшли в літературну мову "розбирання", "свавілля" й деякі інші лексеми.

Надмірне ж насичення тексту жаргонізмами, як і просторіччям, знижує літературні якості мовлення, стирає грань між книжними стилями й усно-побутовими типами мовлення.

Непомірне вживання жаргонізмів "розхитує" літературну норму, суперечить літературному стандарту, різко знижує літературні якості мовлення, впливає на читачів. Зрозуміло, це не заборона використовувати жаргонізми, але використання повинно бути мотивованим, насамперед стилістичним завданням.

У художній літературі вони використовуються для реалістичного зображення різних груп людей, тобто в характерологічній і стилістичній функціях. У публіцистиці, мові ЗМІ до цих функцій додається оцінна.

Молодіжні жаргонізми становлять експресивні позначення загальновідомих понять: *предки* (батьки), *чувак* (хлопець), *баскет* (баскетбол), *бабки* (гроші), *погримон* (прізвисько), *олдовий* (старий), *фацити* (принижувати, ігнорувати), *фацет* (чоловік, хлопець), *бачик* (телевізор), *стріха* (свідомість, здоровий глузд), *баклажан* (алкоголік), *шухляда* (щелепа). У мові школярів і студентів можна натрапити на слова: *хвіст* (нескладений іспит), *зрізатися* (нескласти іспит), *автомат* (залік, поставлений викладачем без спеціальної співбесіди), *шпора* (шпаргалка). Такі слова, як правило, відображають фамільярне або гумористичне ставлення до предмета мови. Психологічною основою появи молодіжних жаргонізмів є споконвічне прагнення молоді підкреслити свою дорослість, незалежність і нестандартність у поведінці та судженнях [3].

Специфіка молодіжного жаргону полягає в тому, що до нього весь час надходять нові, так би мовити, "свіжі" слова, які відображають зміни у нашому житті. Це своєрідний "полігон" для ви-

пробування новотворів. Але парадокс у тому, що як тільки слово-жаргонізм стає загальновідомим (як це, сталося зі словом "тусовка"), молодь швидко втрачає інтерес до нього й замінює його іншим. Таким чином, молодіжний жаргон виконує функцію своєрідного "фільтра" для новотворів.

Як синонім слова "жаргон" іноді (здебільшого стосовно англословних країн) використовують термін "сленг". Для позначення способу спілкування декласованих елементів поряд із терміном жаргон вживається також термін "арго", що позначає сукупність особливостей мови групи людей, які намагаються засекретити свої вислови, зробити їх незрозумілими для оточення [4].

Отже, жаргонні слова звичайно охоплюють вузьке коло понять. Уживання їх є ненормативним явищем. Жаргонізми роблять мову примітивною, засмічують її. У художніх творах використовуються як засіб мовної характеристики героїв. Поза цим завданням використання жаргонної лексики в літературній мові неприпустиме. Найнадійшим засобом очищення мови від таких елементів є збагачення словникового запасу справжніми цінностями рідної мови, піднесення загальної культури мови.

Наук. керівн. Архипенко Л. М.

Література: 1. Губарева Т. В. Влияние маргинальной среды на человека / Т. В. Губарева. – Казань : КГУ, 1995. – С. 5. 2. Бабич Н. Д. Основи культури мовлення / Н. Д. Бабич. – Львів : Світ, 1990. – 232 с. 3. Головашук С. І. Словник-довідник з українського літературного слововживання / С. І. Головашук. – К. : Рідна мова, 2000. – 351 с. 4. Ставицька Л. О. Арго, жаргон, сленг: Соціальна диференціація української мови / Л. О. Ставицька. – К. : Критика, 2005. – 464 с. 5. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики / Ф. С. Бацевич. – К. : Видавничий центр "Академія", 2004. – 344 с. 6. Антоненко-Давидович Б. Як ми говоримо / Б. Антоненко-Давидович. – К. : Либідь, 1991. – 253 с.

Собакар М. В.

УДК 811.161.2'271:070

Студент 1 курсу
факультету обліку і аудиту ХНЕУ

ПОРУШЕННЯ НОРМ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРНОЇ МОВИ В ЗАСОБАХ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ

Анотація. Розглянуто сучасний стан культури мовлення, проаналізовано порушення орфографічних, лексичних та граматичних норм української літературної мови в засобах масової інформації. Запропоновано рекомендації щодо підвищення рівня культури мовлення в сучасних українських ЗМІ.

Анотация. Рассмотрено современное состояние культуры речи, проанализированы нарушения орфографических, лексических и грамматических норм украинского литературного языка в средствах массовой информации. Предложены рекомендации относительно повышения уровня культуры речи в современных украинских СМИ.

Annotation. The article reviews the current state of speech, analyses violation of spelling, lexical and grammatical standards of the Ukrainian language in mass media. The recommendations for improving speech culture in modern Ukrainian mass media were presented.

Ключові слова: українська мова, помилка, мовна норма, порушення, ненормативний, сучасне мовлення ЗМІ, жаргонізація, русизми, морфологічні норми.

Правильне мовлення викликає бажання слухати, задовольняє естетичні потреби людини. Засоби масової інформації (ЗМІ) впливають на мовленнєву поведінку читачів, слухачів та глядачів. Через аудіовізуальні засоби люди підсвідомо засвоюють манеру розмовляти. ЗМІ впливають на рівень розвитку мовленнєвих вмінь населення.

ЗМІ активно реагують на суспільні процеси й віддзеркалюють їх, мають великий вплив на громадську свідомість. Здатність швидко й майже тотально охоплювати найширші аудиторії дає їм змогу формувати суспільну думку, визначати духовні цінності. Ось чому мова ЗМІ важлива й актуальна проблема сучасних досліджень.

Зростання ролі мас-медійної комунікації в сучасному інформаційному суспільстві посилює вимоги до її якості. Мова ЗМІ стає засобом здійснення соціальної влади, засобом формування сві-

© Собакар М. В., 2013

тогляду та світосприйняття адресатів. Тому вкрай прикрими видаються факти порушення норм мовлення та журналістської етики, що знаходять свій вияв у мовленні як змістові негативи. Матеріали українських ЗМІ не завжди є зразками літературної мови. До прикладів мовної неохайності належать ненормативні наголоси, спотворена вимова слів, уживання їх у невластивому значенні, порушення граматичних норм.

На порушення мовних норм у ЗМІ звертають увагу в своїх працях такі дослідники: Б. Антоненко-Давидович, О. Пономарів, Н. Непийвода, О. Сербенська, А. Капелюшний, В. Русанівський, П. Дудик, Л. Мацько, Д. Григораш та ін.

Мета статті – аналіз текстів ЗМІ друкованих видань, радіо і телебачення – з погляду їх відповідності нормам сучасної української літературної мови шляхом подання найбільш поширених неправильних варіантів.

На сторінках газет, по радіо, з екранів телебачення досить часто можна почути згубилу лексику, спрямовану на те, щоб образити честь і гідність інших людей, заплямувати їхній авторитет у суспільстві. Трапляються навіть випадки вживання слів, які належать до згубилої лексики.

Елементарні закони етики порушуються й тоді, коли журналісти через недостає знання мовних норм послуговуються словами, що принижують гідність певної категорії респондентів, наприклад, осіб із обмеженими можливостями. Так, у газеті "Урядовий кур'єр" замість того, аби вжити вислів "діти з порушенням обміну речовин" або "діти, чия маса тіла перевищує звичну", журналіст пише: "Донедавна діти-товстунци в Україні були радше винятком, ніж правилом, а зараз, здається, ситуація змінюється" [1].

Вагомою проблемою сучасної публіцистики вважається також засмічення мовлення надмірним використанням жаргонізмів. Жаргон (фр. *jargon* – базікання) – мова, перемішана довільно дібраними або перекрученими формами слів, якою, переважно усно, користуються окремі соціальні групи людей. Жаргонний характер притаманний також мовленню людей певних занять, професій, які фахову лексику й вислови переносять у побутову сферу, наприклад, військові, спортсмени та ін. Жаргонне мовлення властиве переважно людям з невисоким рівнем культури [2].

Журналісти пояснюють використання жаргонізмів у своїй мовленнєвій практиці бажанням зробити публіцистичний текст максимально зрозумілим, доступним навіть найменш освіченому читачеві. Крім того, на їхню думку, літературною мовою володіє невелика кількість читацької аудиторії – то навіщо писати так, щоб змогли прочитати і зрозуміти прочитане лише одиниці.

Якщо раніше публіцистичний стиль слугував зразком використання літературної мови, то зараз спостерігається протилежне явище, про що яскраво свідчать такі приклади: "Засобів *"відшити"* позичальника більше, ніж достатньо", "У країні, де бабло і дрібні інтереси завжди перемагають, ніякою Конституцією державу не побудувати" та ін. У наведених прикладах замість слова "відшити" потрібно вжити "позбутись", а замість "бабло" використати слово "гроші" тощо.

Характерним для газетної практики є тяжіння до розмовних і просторічних елементів, які розминають межі між "серйозними" стилями та розмовно-побутовими типами мовлення.

Крім цього, на шпальтах газет трапляється чимало русизмів. Зокрема, ненормативне вживання прийменника "при": "при потребі", "при перегляді телепрограм", "при деяких органічних захворюваннях", "при переробці", "при переговорах", "при купівлі", "при прийнятті рішення", "при підготовці", "при нагоді", "при проясненнях" та ін. Залежно від контексту, замість "при" треба писати "не без" ("при деньгах" – "не без грошей"), "після" ("при перших словах" – "після перших слів"), "у разі" ("при обнародуванні" – "у разі виявлення"), "під час", "за (з) допомогою", "завдяки", "унаслідок", "у процесі", "у випадку", "зважаючи на", "з огляду на", "якщо" [3].

В усному мовленні дикторів радіо і телебачення також трапляються порушення норм морфології та синтаксису української мови. Вони пояснюються як недостатньою мовною компетенцією мовців, низьким рівнем знання граматичних засобів, так і складністю відповідних норм, що перешкоджає їх успішному засвоєнню та застосуванню.

Найпоширенішими є відступи від морфологічних норм при формотворенні іменників. Особливою регулярністю відзначаються помилки, що виникають при відмінюванні іменників.

Українська мова належить до тих слов'янських мов, які для граматичного оформлення звертання зберегли кличний відмінок із прадавніх часів. Отже, вживання називного відмінка замість кличного при звертанні є порушенням граматичної норми української літературної мови [4]. Наприклад: "Володимир Михайлович, не турбуйтеся" (Новий канал); "Добрий вечір, Люда" (Студія "1+1", "ТСН").

Поряд із кличним відмінком, значні труднощі при словозміні іменників становить родовий відмінок однини другої відміни чоловічого роду, а саме правильний вибір закінчення -а (-я) чи -у (-ю). У мовленні теле- та радіопередач ці закінчення взаємозамінюються, наприклад: *департамент авіаційного транспорту* (радіо); *вчені збираються зробити елементний аналіз каменя* (Новий канал).

Значні труднощі і, як наслідок, систематичні відхилення від граматичних норм пов'язані з уживанням правильних відмінкових форм іменників, що входять до складу кількісно-субстантивних сполучень. Нормативно числівники два, три, чотири, (у тому числі в складених формах), вступаючи в граматичні зв'язки з іменниками, вимагають від них форми називного відмінка множини (два брата, сорок три книги тощо) [2]. Натомість, у мовленні дикторів радіо й телебачення правильна форма систематично замінюється на родовий відмінок однини: *чотири керівника комітетів* (Новий канал); *двадцять два метра за секунду* (Новий канал, "Прогноз погоди") тощо.

Іноді в засобах масової інформації можна почути ще один тип помилок, пов'язаний вже з утворенням найвищого ступеня порівняння прикметників. Це вживання слова "самий" замість нормативних най-, найбільш-, якнайбільш-: *саме головне – вирішити бюджетні питання* (радіо).

Численні помилки спостерігаються при словозміні та вживанні числівників української мови. Особливо проблемним є відмінювання числівників, де українська мова виразно виявила риси своєї індивідуальності, які досить складні для засвоєння в умовах білінгвізму: *підтримані вісьм'ю фракціями* (радіо); *представники ста восьмидесяти дев'яти країн* (УТ-1); *шквалісте посилення вітру до шестидесяти метрів за секунду* (СТБ).

Порушення синтаксичних норм у складних реченнях ЗМІ спостерігаються в побудові речень, наприклад, заміна складнопідрядного речення з підрядною обставинною частиною причини або часу на дієприкметниковий зворот: *використовуючи відбілювач, моя білизна стає сірою* ("Інтер", реклама); *перебуваючи під арештом, чоловіка прооперували* (студія "1+1", "ТСН").

Отже, кожен з нас щодня бере якусь інформацію із ЗМІ. Вони дуже впливають на свідомість людини та формування її особистості. Тому дуже важливо й те, наскільки нормативно є мова, яка в них використовується. З проблемою порушення норм мови потрібно боротися, її обов'язково потрібно вирішувати.

Наук. керівн. Архипенко Л. М.

Література: 1. Здоровий старт новому життю // Урядовий кур'єр. – 2010. – № 2. 2. Гром'як Р. Т. Літературознавчий словник-довідник / Р. Т. Гром'як, Ю. І. Ковалів. – К. : ВЦ "Академія", 1997. – 752 с. 3. Сербенська О. А. Актуальне інтерв'ю з мовознавцем: 140 запитань і відповідей / О. А. Сербенська, М. Й. Волощак. – К. : ВЦ "Просвіта", 2001. – 204 с. 4. Пономарів О. Д. Стилїстика сучасної української мови / О. Д. Пономарів. – Тернопіль : Богдан, 2001. – 248 с. 5. Караванський С. В. Російсько-український словник складної лексики / С. В. Караванський. – К. : Наукова думка, 1998. – 250 с. 6. Сучасні аспекти дослідження масмедійного дискурсу: експресія – вплив – маніпуляція / Л. О. Кудрявцева, Л. П. Дядечко, О. М. Дорофєєва та ін. – К. : Мовознавство, 2005. – 66 с. 7. Сербенська О. А. Культура усного мовлення / О. А. Сербенська. – К. : Центр навчальної літератури, 2004. – 214 с.

Худокормова А. О.

УДК 81'276.5:659.1

Студент 1 курсу
факультету обліку і аудиту ХНЕУ

СЛЕНГ ЯК МОВНИЙ ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ РЕКЛАМНОГО МІФУ

Анотація. Розглянуто особливості функціонування сленгу та проблематику його вживання в рекламних текстах. Визначено ступінь доречності вживання молодіжної лексики в різних ситуаціях за допомогою прикладів вживання сленгу в рекламі.

Аннотация. Рассмотрены особенности функционирования сленга и проблематика его употребления в рекламных текстах. Определена степень уместности употребления молодежной лексики в различных ситуациях с помощью примеров употребления сленга в рекламе.

Annotation. The paper discusses the features of slang functioning and the problems of its use in advertising texts. By the examples of slang usage in advertising the degree of relevance of youth vocabulary usage in different situations has been defined.

Ключові слова: сленг, молодь, реклама, експресивність, лексика, ЗМІ.

У третьому тисячолітті, в епоху стрімкого розвитку інформаційних технологій, реклама є одним із найперспективніших різновидів масової комунікації, що активно розвивається. З упевненістю можна сказати, що сьогодні реклама починає виконувати функцію формування громадської думки. Впливаючи на аудиторію, реклама робить свій внесок у створення споживчої філософії та ідеології.

Однією з найбільш чутливих до впливу рекламного міфу категорій є молодь, яка перебуває в процесі активної соціалізації. Тому зверненої до молодих споживачів рекламної продукції стає все більше – і така продукція потребує специфічних засобів впливу, у тому числі й мовних. Відповідно до цього, рекламісти для долання психологічної відстані між рекламою та аудиторією намага-

© Худокормова А. О., 2013

ються наблизитися до молоді, вдаючись до використання позалітературних мовних одиниць, елементів сленгу або до створення нових слів та конструкцій за їх зразками.

Сфери й закони функціонування сленгу в сучасній українській мові все частіше стають об'єктом наукового аналізу [1 – 3]. Проблему вживання сленгу вивчали І. Ганжа, Я. Тардіф, Т. Нікітіна, О. Уздинська, Л. Ставицька, О. Береговська, Л. Кудрявцева [4].

Мета статті – розглянути особливості функціонування сленгу в рекламі.

Рекламисти, створюючи слогани для рекламних кампаній, орієнтованих на молодь, вдаються до використання неофіційної, позалітературної лексики, якою спілкуються підлітки в невимушених життєвих ситуаціях, так званого сленгу.

Під сленгом розуміють різновид розмовної мови, оцінюваний суспільством як підкреслено неофіційний. Сленг запозичує лексеми з арготю та жаргонів, метафорично розширюючи їх значення, і це дає підстави для виділення спільних рис, що зближують жаргон і сленг.

Сленг завдяки своїй експресивності є ефективним засобом, використовуваним у різних видах мистецтва та масовій комунікації – зокрема рекламній – задля посилення впливу на аудиторію. Досить часто сленг використовується і в рекламних слоганах. Здебільшого це стосується реклами товарів, орієнтованих на молодіжну аудиторію: міцних та слабоалкогольних напоїв, шоколадних батончиків тощо. Однією з концептуальних вимог до слоганів є врахування особливостей цільової аудиторії, специфіки її мови – а отже, слогани, орієнтовані на молодіжну аудиторію, будуть найбільш ефективними та виразними, якщо в них використати елементи молодіжної лексики. Таким чином, рекламисти експлуатують сленг задля активізації продажу товару або послуги.

Аналізуючи приклади вживання сленгу в рекламі, автор відзначає ступінь доречності вживання молодіжної лексики в різних випадках. Передусім слід згадати декілька сленгізмів, які через їх надмірну експлуатацію почали втрачати свої експресивно-виразні якості.

Слово "*класний*" стало сьогодні настільки вживаним, що опинилося майже на межі сленгу й літературної мови. Утворене воно шляхом афіксації від "*клас*". Серед слоганів, у яких використано цей сленгізм, наведемо такі: "*Косметика "anytime". Ти така класна!*" На погляд автора, у наведеному прикладі використання цього слова є виправданим. Сленгізм "*класна*" характеризує покупця, є універсальним для вираження ступеня його привабливості без вказівки на окремі якості. До того ж це слово надає короткому слогану високий рівень емоційної концентрації, що сприяє запам'ятовуванню товарної марки, – а це одна з функцій слогана. Названий слоган – елемент телевізійного ролика, де допоміжним засобом збільшення впливу є підвищена інтонація.

Іншим поширеним у слоганах сленгізмом є слово "*шара*". Сьогодні це слово отримало значення: "*дешево, безкоштовно*". Цей сленгізм часто й ефективно використовується на розпродажах, при проведенні акцій, під час знижок. Слід згадати слогани компанії мобільного зв'язку "UMC" під час проведення акції: "*Дика шара – обвальні ціни!*", чи рекламу супермаркета "*Billa*": "*У "Billa" все на шару!*". Слід зауважити, що цільовою аудиторією обох рекламних кампаній не є молодь як окрема суспільна група. Ці товари розраховані на широку аудиторію. Тим не менше, сленгізм "*шара*" досить гармонійно вписується в загальний імідж обох кампаній. Завдяки своїй експресивності це слово є більш дієвим сигналом мотиву особистої вигоди, ніж зазначені синоніми. До того ж підсилюючим фактором цих слоганів є візуальний аспект: створення стійкого добре запам'ятовуваного образу підсилюється ілюстраціями із зображеннями різних предметів кулеподібної форми.

Також досить часто використовуваним у рекламі є сленгізм "*фішка*", що утворився шляхом метафоризації. У слоганах "*Свіце – крута фішка*" та "*Знайди свою фішку*" (горішки "Козацька розвага") використовується багатозначне слово. Обидві реклами розраховані на молодіжну аудиторію, тому використання сленгу потенційно є явищем позитивним. Як видно, слово "*фішка*" дуже містке, з високим ступенем концентрації. Наведені слогани не є конкретними, не розповідають про певні властивості пропонованих продуктів. Але ж ці слогани є більшою мірою іміджевими, спрямованими на створення певного настрою, способу мислення.

У першому прикладі є ще один часто використовуваний сленгізм – "*крутий*". Звичайно ж, така насиченість молодіжного слогану сленгізмами сприяє збільшенню його впливовості. Слово "*крутий*" використано й у рекламі шоколадного батончика "Фінт": "*Фінт*" – для тих, хто дійсно *крутий*". Сленгізм "*крутий*" на сьогодні вже не є актуальним. Як і "*класний*", він виник відносно давно й уже встиг "*обрости*" великою кількістю додаткових значень. До того ж сама назва продукту "Фінт" є сленгізмом. Це слово ще не дуже міцно увійшло до вжитку, й у словнику немає його тлумачення.

Оригінальним є сленгізм у слогані компанії "Panasonic": "*Справжній ульот*". Ця фірма має давню історію, і вона вже зарекомендувала себе як авторитетна компанія. Усім відомо, що "Panasonic" випускає якісну техніку, нагадувати про це немає необхідності. Набагато ефективніше створити рекламу для підтримання іміджу торгової марки, що і зробили копірайтери компанії. Сленгізм "*ульот*" вибрано доречно, оскільки за ним закріплено декілька значень з високим рівнем вираження позитивних емоцій.

Отже, розглянувши деякі з прикладів використання в рекламі поширених у побутовому спілкуванні сленгізмів, можна дійти висновку, що використання сленгу повинне відповідати основним вимогам до написання слоганів. При цьому використання сленгізмів у рекламі впливає на мовні процеси, сприяючи поширенню сленгу, його зближенню з нормативною мовою. Потрапляючи зі вжитку до реклами, сленгізми втрачають здатність відокремлювати певну групу людей, губиться ефект відчуження. Рекламний слоган для сленгізму є сходинкою на шляху до переходу в кодифіковану мову. Рекламу в ЗМІ сприймають і представники старшого покоління, які звикли, що ЗМІ – це

свого роду законодавець літературної мови, тому сленгізм може бути сприйнятий ними в якості неологізму. Як наслідок, поширення слова в найрізноманітніших колах. Ці новітні процеси становлять цікавий об'єкт для майбутніх мовознавчих та рекламознавчих досліджень.

Наук. керівн. Архипенко Л. М.

Література: 1. Береговская Э. М. Молодежный сленг: формирование и функционирование / Э. М. Береговская // Вопросы языкознания. – Кировоград : Графика, 1996. – № 3. – С. 32–41. 2. Какорина Е. В. Трансформация лексической семантики и сочетаемости (на материале языка газет) / Е. В. Какорина // Русский язык конца XX столетия. – Москва : Аквариум, 1996. – С. 21–25. 3. Никитина Т. Г. Так говорит молодежь / Т. Г. Никитина – СПб. : Аврора, 1998. – 592 с. 4. Кудрявцева Л. А. Новое русское просторечие / Л. А. Кудрявцева // Лексико-граматичні інновації в сучасних слов'янських мовах: Матеріали міжнародної наукової конференції. – Донецьк : Кредо, 2005. – С. 224–228.

Гарнат Д. С.

УДК 881.161.2'276.6:336.762

Студент 2 курсу
фінансового факультету ХНЕУ

ЖАРГОНІЗМИ У МОВЛЕННІ УКРАЇНСЬКИХ БІРЖОВИКІВ

Анотація. Розглянуто значення найбільш поширених біржових жаргонізмів, що досить активно використовуються суб'єктами, які діють на фондовому ринку.

Аннотация. Рассмотрены значения наиболее распространенных биржевых жаргонизмов, которые достаточно активно используются субъектами, действующими на фондовом рынке.

Annotation. The meaning of the most widespread slang terms of the stock market sphere which are actively used by stock-exchange operators are observed in this article.

Ключові слова: жаргон, біржа, мова біржовика.

Із здобуттям Україною незалежності розпочинає свою історію вітчизняний фондовий ринок. Проте лише в останні роки широкий загал зміг отримати вільний доступ до нього. Саме ця знаменна подія стала фундаментом для виникнення вітчизняного біржового сленгу. Це питання є актуальним для дослідження у зв'язку з тим, що ця група української лексики є відносно молодого й перебуває в стадії активного формування.

Жаргонізми біржової сфери досліджували у своїх працях Винник О. П., Вознюк Г. Л., та Загородній А. Г. та ін.

Метою статті є вивчення базових жаргонізмів, що зустрічаються у мовленні працівників ринку цінних паперів.

До лексичного складу будь-якої мови входить велика кількість сленгових утворень, що відповідає певним соціальним та професійним групам людей. Мова є динамічною системою, тому не дивно, що вона постійно збагачується новими словами, які зазвичай належать до діалектизмів, сленгвізмів, жаргонізмів тощо.

Умовно всю лексику поділяють на літературну та нелітературну. До літературної лексики належать: книжні слова, стандартні розмовні слова, нейтральні слова. Поряд із літературною лексикою також існує й лексика, яку поділяють на професіоналізми, вульгаризми, жаргонізми, арго та сленг. Ця частина лексики відрізняється розмовним, неофіційним характером та емоційною забарвленістю [1, с. 13]. Слід розглянути кожен з груп більш детально.

Професіоналізми – це слова, що використовуються невеликими групами людей, об'єднаних певною професією [2, с. 737].

Арго – мова якоїсь вузької соціальної чи професійної групи, штучно створювана з метою мовного відокремлення; відзначається, головним чином, наявністю слів, незрозумілих для сторонніх. Зазвичай під терміном "арго" розуміють професійний жаргон волоцюг, злодіїв, гангстерів та деяких інших суспільних груп (вуличних торговців тощо) [2, с. 297].

Досить близькими до арго є вульгаризми. Це також грубі слова, що використовується людьми низького соціального статусу: засудженими, торговцями наркотиками, бездомними. Зазвичай вони не вживаються освіченими людьми у суспільстві.

© Гарнат Д. С., 2013

Що стосується сленгу, то "сленг" – це слова, що часто розглядаються як порушення норм стандартної мови. Це дуже виразні, іронічні слова, що використовуються для позначення предметів, про які говорять у повсякденному житті [1, с. 13].

Під жаргонізмами слід розуміти соціальний діалект – відрізняється від літературної мови специфічною лексикою та вимовою, але не має власної фонетичної і граматичної системи. Як правило, це словник розмовного мовлення людей, пов'язаних певною спільністю інтересів. Тому й не дивно, що не стали винятком біржовики, в яких у процесі існування й розвитку їхнього ремесла також виник свій жаргон. Але одразу може виникнути запитання: "Чому слова, що використовуються ними, треба відносити до жаргонізмів, а не до професіоналізмів?" Відповідь на це запитання досить проста. Зазвичай професіоналізми є літературними словами і майже завжди їх використовують для чіткого й серйозного означення того чи іншого предмета, чого не можна сказати про своєрідний сленг біржовиків, який дає серйозним економічним термінам брутальні, глузливі, а подекуди навіть лайливі назви. Ще однією передумовою для цього, на думку автора, стало те, що до працівників ринку цінних паперів може ввійти будь-хто, адже для цього майже не має перешкод.

Із розвитком біржової справи в Україні в нашій мові також почав з'являтися біржовий сленг, але все ж зазвичай це слова, які прийшли до нас із російської або англійської мови. Цікавим фактом є те, що, крім специфічних жаргонних слів до мови біржовиків також входять і жести. Необхідно розглянути найчастотніші за вживанням слова.

"*Бовтанка*" – безупинні однотипні угоди купівлі або продажу цінностей, що проводяться спекулянтами, які не здійснюють істотного впливу на кон'юнктуру ринку, що склалася; незаконна спроба брокера зібрати для себе додаткову суму комісійних шляхом прискореної купівлі-продажу цінних паперів за вказівками клієнтів [3, с. 55]. "*Білий слон*" – біржова угода, при якій витрати зазвичай перевищують очікуваний прибуток [3, с. 55]. "*Блакитні фішки*" – акції найбільших і найбільш відомих компаній з хорошою прибутковістю і стійкою практикою виплати дивідендів [4, с. 585]. Брокер "*на узбіччі*" – член старої Нью-Йоркської напівофіційної фондової біржі, яка тепер називається Американська фондова біржа [3, с. 55]. "*Бук*" – біржовий спекулянт, який грає на підвищення [4, с. 580]. "*Ведмідь*" – біржовий спекулянт, який грає на зниження [4, с. 583]. "*Відкупити маржу*" – наказ клієнта брокеру купити найближчий за терміном ф'ючерсний контракт і продати контракт на окремий строк [3, с. 55]. "*Дводоларовий*" брокер – брокер, член фондової біржі, який виконує доручення інших брокерів, особливо в період високої ринкової активності [3, с. 55]. "*Динамітик*" – торговець, який активно продає ненадійні цінні папери [3, с. 55]. "*Довга позиція*" – цінні папери, що придбані дилерами для зберігання у процесі торгівлі або при випуску нових випусків [4, с. 587]. Жертва "*подовжньої ціни*" – подвійний збиток, який завдається: при купівлі цінностей на верхній межі підйому ціни або курсу, при реверсі позиції, тобто продажу на нижній межі падіння кон'юнктури [3, с. 55]. "*Закритий ринок*" – стан ринку, коли курс покупця рівний курсу продавця. Це має місце, якщо ринок обслуговується брокерами, а комісійні за їх послуги сплачуються тільки однією стороною – ініціатором угоди. "*Занурення*" – нетривала затримка в розвитку ринкової кон'юнктури або незначна зміна цін на біржі [3, с. 55]. "*Кішки і собаки*" – вкрай спекулятивні і, як правило, оцінювані низько ринком фондові цінності, за які не виплачуються дивіденди [3, с. 56]. "*Копчений оселедець*" – попередній проспект, який у загальних рисах інформує про емісію облігаційної позики. У ньому не вказані такі основні параметри, як ціна, розмір комісійних. Він може бути випущений до набуття чинності заяви про реєстрацію емітента [3, с. 56]. "*Коротка позиція*" – продаж дилером цінних паперів із надією на швидке падіння цін [4, с. 591]. "*Магазин*" – дилерська компанія, яка проводить угоди з купівлі-продажу облігацій [3, с. 56]. "*Обідрана облігація*" – облігація з окремими процентними купонами, які можуть бути вилучені з метою погашення або для самостійної купівлі-продажу. "*Піймати котирування*" – так кажуть про дилера, який згоден продати валюту за курсом покупця, що котирується іншим дилером, кажуть, що він "піймав котирування" [3, с. 56]. "*Повітряна яма*" – нестійке становище, в якому опиняються фондові цінності у зв'язку з раптовим або надзвичайним падінням їх курсу, якщо воно виходить далеко за межі допустимого відхилення, передбаченого структурою всього портфеля, або відбувається на фоні загального зміцнення ринку [3, с. 57]. "*Прорив*" – розвиток кон'юнктури усього ринку або його окремих секторів за межі його рівня, коли стає очевидним опір продавців або покупців [3, с. 57]. "*Противитися ринку*" – діяти всупереч традиційній ринковій поведінці: продати на короткий термін у період зростання кон'юнктури і купити на довгий термін, коли ринок "знижується" [3, с. 57]. "*Реєстрація з чорного ходу*" – нетрадиційний спосіб проникнення до списків членів фондової біржі компанії, яка не відповідає вимогам лістингу. Як правило, "*реєстрація з чорного ходу*" відбувається шляхом поглинання сильним аутсайдером меншої за розміром, але зареєстрованої компанії, з подальшою реєстрацією під своїм ім'ям [3, с. 57]. "*Сліпий брокер*" – брокер, який виступає від свого імені і не розкриває імен своїх клієнтів іншим учасникам операцій. Цей порядок є загальноприйнятим, але на ринку термінових євродепозитів не застосовується [3, с. 57]. "*Скальпер*" – спекулянт, який здійснює операції із великими обсягами цінних паперів, проте з метою мінімізації ризиків перепродає їх з мінімальною надбавкою. "*Склянка*" – діалогове вікно в терміналі для біржової торгівлі, у якому відображаються заявки. "*Сісти на пилку*" – означає "*купляти дорого, а потім продавати дешево*" або навпаки. Зазвичай у таку ситуацію потрапляють молоді трейдери. Але такий термін не застосовується до торговця, який заклав свою позицію по стоп-лосу [3, с. 57]. "*Справа рук однієї людини*" – ціна, що котирується на ринку в тому випадку, якщо обидві сторони котирування оголошені однією й тією ж особою [3, с. 57]. "*Отруйні пілюлі*" – збільшення статутного капіталу шляхом випуску нових акцій без права голосу [3, с. 57]. "*Точне попадання*" – незвичайно великий операційний прибуток, отриманий від продажу акцій після короткочасного володіння ними [3, с. 57].

Отже, як видно, в українську мову вже ввійшло багато біржових жаргонізмів, що досить активно використовуються суб'єктами, які діють на фондовому ринку. Більшість із них з англійської та російської мов. Проте варто зазначити, що це далеко не всі сленгові слова. На цьому, на думку автора, процес збагачення нашої мови такими словами не завершився, оскільки фондовий ринок так само, як і мова, є динамічною системою. Тому згодом обов'язково будуть з'являтися нові сленгові утворення у біржовій сфері.

Наук. керівн. Архипенко Л. М.

Література: 1. Белаш А. В. Сленг та його роль у сучасній комунікації / А. В. Белаш // Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка. – 2012. – № 9. – С. 12–16. 2. Сучасний тлумачний словник української мови / [авт.-уклад. Дубічинський В. В.]. – Х. : ШКОЛА, 2006. – 1008 с. 3. Берлач А. І. Організаційно-правові основи біржової діяльності / А. І. Берлач, Н. А. Берлач, Ю. В. Ілларіонов. – К. : Фенікс, 2000. – 336 с. 4. Сохацька О. М. Біржова справа : [підручник] / О. М. Сохацька. – Тернопіль : Карт-бланш, 2008. – 632 с.

Ткаченко Ю. О.

УДК 811.161.2:808.5

Студент 1 курсу
факультету обліку і аудиту ХНЕУ

КУЛЬТУРА МОВЛЕННЯ ТА УКРАЇНСЬКИЙ МОВЛЕННЄВИЙ ЕТИКЕТ

Анотація. Розглянуто культуру мовлення українського народу, функції та значення мовленнєвого етикету, неоднорідність його складу. Визначено роль культури мовних стосунків у житті українського народу.

Аннотация. Рассмотрены культура речи украинского народа, функции и значение речевого этикета, неоднородность его состава. Определена роль культуры языковых отношений в жизни украинского народа.

Annotation. The article deals with issues such as speech culture of the Ukrainian people, functions and importance of speech etiquette, the heterogeneity of its composition. The role of cultural linguistic relationships in the life of the Ukrainian people was defined.

Ключові слова: культура мовлення, мовленнєвий етикет.

Мовлення людини – це своєрідна візитна картка, свідчення рівня освіченості людини, її культури, а разом з тим, через сукупну мовленнєву практику мовців – і показник культури суспільства.

Культура мовлення – це система вимог, регламентацій стосовно вживання мови в мовленнєвій діяльності (усній чи писемній).

Досліджувана проблема є безперечно актуальною, тому що висока культура мовлення є життєвою необхідністю кожної людини.

Мета роботи – дослідження культури мовних стосунків українського народу та мовленнєвого етикету.

Проблему мовленнєвого етикету та культури мовлення досліджували Стельмахович М. Г., Богдан С. К., Шевчук С. В. та ін.

Людина з низькою культурою мовлення порушує правила слововживання, граматики, вимоги та наголошування, написання. Якщо ж людина володіє культурою мовлення, то про неї кажуть, що це людина розвинутого інтелекту й високої загальної культури.

Український народ здавна відзначався культурою мовних стосунків. Турецький мандрівник Евлія Челебі після перебування в 1657 році в Україні писав, що українці – це стародавній народ, а їхня мова всеосяжніша, ніж перська, китайська, монгольська. До речі, його цікавили лайливі слова в різних мовах. Так от, у цій "всеосяжній" українській мові йому вдалося знайти аж чотири лайливі вирази: "щезни, собако", "свиня", "чорт", "дідько" [1].

Культура мовлення суспільства – це чи не найяскравіший показник стану його моральності, духовності, культури взагалі. Словесний бруд, що заповонив наше мовлення, мовленнєвий примі-

© Ткаченко Ю. О., 2013

тивізм, вульгаризми – тривожні симптоми духовного "нездоров'я" народу. На жаль, мовна неграмотність, невміння написати елементарний текст, переказати його з української мови російською чи навпаки, чомусь перестали сприйматись як "пляма на службовому мундирі". Мовна культура кожної людини й студентів зокрема має стати надійною опорою у вираженні незалежності думки, розвиненості людських почуттів. Обов'язковою ознакою високої мовної культури є володіння лексичним багатством рідної мови. Кожна культурна людина з вищою освітою має вчитися глибше пізнавати тонкощі рідної мови, сприймати гру відтінків рідного слова (учитися серцем сприймати красу слова). Адже українська мова може здивувати й захопити. Треба звернути увагу на:

1) її синонімічне багатство (*наприклад, синоніми до слова "бити": вдарити, відшмагати, вєрити, випарити, випороти, висікти*);

2) багатство фразеологічних зворотів та крилатих висловів (*байдики бити; дивитися чортом; Богу душу віддати; брати за барки*);

3) багатство українських прізвиськ свідчать про спостережливість, гумор народу (*Білозір, Вирвухвіст, Гарник, Гречкосій, Гуляйвітер*);

4) багатство прислів'їв і приказок про всі сторони життя (*наприклад про шлюб і кохання: "Сухарі з водою, аби серце з тобою", "До любі небаги нема далекої дороги", "Кому як мара, а кому як зоря"*);

5) лексичне багатство.

Експериментально доведено, що грубе слово як негативний подразник діє кілька секунд, але реакція на нього триває декілька годин і навіть днів. Як наслідок – порушення нервової та серцево-судинної діяльності людини, її хвороба, а іноді й смерть. Тому висока культура мовлення – не інтелігентська забаганка, а життєва необхідність для народу.

Відомо, що етикет підніс типові висловлювання в ранг нормативного, зовнішнього обов'язкового поведінкового імперативу. Тому кожен спеціаліст має дбати про дотримання правил мовного етикету.

Мовний етикет – це сукупність мовних засобів, які регулюють нашу поведінку в процесі мовлення. Термін "етикет" походить від французького слова *etiquette*, що означає ярлик, етикетка.

Український мовленнєвий етикет, на думку М. Стельмаховича, – це національний кодекс словесної добродієвості, правила ввічливості. "Він сформувався історично в культурних верствах нашого народу й передається від покоління до покоління як еталон порядної мовленнєвої поведінки українця, виразник людської гідності й честі, української шляхетності й аристократизму духу... Українське виховання застерігає дітей і молодь від вживання грубих, лайливих, образливих слів" [2].

Мовленнєвий етикет висуває перед людьми, що спілкуються, певні вимоги. Їх розмова має бути ввічливою, пристойною, а самі комуніканти мають виявляти один до одного уважність і чемність.

Богдан С. К. зазначає, що мовний етикет українців є унікальною, універсальною моделлю їх мовної діяльності. Знання цієї системи, а ще більше – повсякденна їх реалізація, гармонія знань і внутрішнього світу людини, без перебільшень, є своєрідним барометром духовної зрілості нації [3].

Проте мовленнєвий етикет можна розуміти й значно ширше – як форму нормативної мовленнєвої поведінки в суспільстві в цілому. Дослідники англійського мовленнєвого етикету стверджують, що коло етикетних засобів значно ширше: сюди входять і евфемізми (слова і вирази, які вживаються з метою уникнення слів із грубим чи непристойним змістом або з неприємним у певних умовах забарвленням), і способи найменувань [4].

Головне призначення етикету, у тому числі й мовленнєвого, – встановлення сприятливого контакту між людьми, регулювання їх взаємин на основі принципу ввічливості. Адже мета спілкування – вплив однієї людини на іншу, регуляція поведінки об'єкта спілкування суб'єктом.

Дотримуючись правил мовного етикету, людина засвідчує свою вихованість, шану й повагу до співрозмовника, привітність, приязнь, прихильність, доброзичливість, делікатність, тобто риси, які віддавна притаманні нашому народові.

Вислови мовленнєвого етикету закріплені за певними ситуаціями ввічливих взаємин між комунікантами у результаті багаторазової повторюваності стали стійкими формулами спілкування, стереотипами – типовими, стійко повторюваними конструкціями, що використовуються практично в усіх ситуаціях спілкування і становлять готові формули не лише з точки зору їх морфолого-синтаксичної структури, а й з точки зору їх лексичної наповненості. Без таких стереотипних виразів, механічно відтворюваних у типових мовленнєвих ситуаціях ввічливості, обійтись, очевидно, неможливо. Вони вмотивовані стилістично, функціонально, оскільки забезпечують точність, однозначність і економність процесів спілкування.

Загальна ж функціональна типологія одиниць мовленнєвого етикету українського народу може бути представлена у вигляді типовіших формул:

1. Етикетні одиниці, якими виражається вітання: *Добрий ранок! Доброго ранку! Добрий день! Доброго дня! Добридень!*

2. Формули із значенням прощання: *Прощайте! Прощавайте! До зустрічі! До побачення! Щасливо! Дозвольте попрощатись!*

3. Вислови вибачення: *Вибачте, пробачте, даруйте, прошу вибачення, я дуже жалкую, мені дуже шкода, прийміть мої вибачення.*

4. Мовленнєві одиниці, що супроводжують прохання: *Будь ласка, будьте ласкаві, будьте люб'язні, прошу Вас, маю до Вас прохання.*

5. Формули подяки: *Спасибі! Дякую! Не знаю, як і дякувати Вам!*

6. Конструкції побажальної модальності: *Будь(-те) щасливий (-а, і)! Щасливої дороги! Успіхів тобі (Вам)! Хай щастить! Зичу радості (гарздів, успіхів)! З роси і води!*

7. Формули привітань з певної нагоди: *Поздоровляю з, Вітаю (Вас, тебе) з, Прийми (-ить) поздоровлення (привітання) з.*

8. Згода, підтвердження: *Згоден, я не заперечую, домовилися, Ви маєте рацію, це справді так, авжеж, звичайно, певна річ, так, напевно.*

9. Заперечення: *Ні; ні, це не так; нас це не влаштовує; я не згодний (згоден); це не точно; неможна; не можу; Ви не маєте рації.*

10. Співчуття: *Я Вас розумію; я відчуваю Вашу схвильованість (Ваш біль, Вашу стривоженість, Ваше хвилювання); це болить і мені.*

11. Пропозиція, порада: *Дозвольте висловити мою думку щодо..., а чи не варто б..., чи не спробувати б Вам.*

Отже, кожна із ситуативно-тематичних груп становить синонімічний ряд етикетних одиниць, які відрізняються за семантичними й стилістичними ознаками. Наявність синонімічних рядів обумовлює можливість вибору одиниці в комунікативному акті, оскільки особистість характеризується не лише тим, що вона робить, але й тим, як вона це робить.

Таким чином, український мовленнєвий етикет відзначається неординарністю, бо постав на власному національному ґрунті. Він віддзеркалює лагідну вдачу українців, схильність до коректності й толерантності в людських стосунках, зневагу до брутальності. Лайливі слова, до яких інколи вдаються малосвідомі мовці, здебільшого іноземного походження.

Наук. керівн. Архипенко Л. М.

Література: 1. Челеби Эвлия. Книга путешествия. 1 / Эвлия Челеби. – Вып. Земли Молдавии и Украины. – М. : Наука, 1961. – 560 с. 2. Стельмахович М. Г. Мовний етикет / М. Г. Стельмахович // Культура слова. – К. : Наукова думка, 1981. – 61 с. 3. Богдан С. К. Мовний етикет українців: традиції і сучасність / С. К. Богдан. – К. : Рідна мова, 1998. – 320 с. 4. Етика ділового спілкування / [Гриценко Т. Б., Гриценко С. П., Іщенко Т. Д., та ін.] ; за ред. Т. Б. Гриценко, Т. Д. Іщенко, Т. Ф. Мельничук. – К. : Центр учбової літератури, 2007. – 208 с.

Павліченко Ю. В.

УДК 811.161.2'246.2(477)

Студент 1 курсу
факультету обліку і аудиту ХНЕУ

БІЛІНГВІЗМ В УКРАЇНІ: ПРИЧИНИ Й НАСЛІДКИ

Анотація. Розглянуто білінгвізм як соціальне явище, вплив національної диференціації населення України на існування двомовності. Проаналізовано причини й наслідки російсько-українського білінгвізму, що зумовлений тривалим співіснуванням російської та української мов.

Аннотация. Рассмотрены билингвизм как социальное явление, влияние национальной дифференциации населения Украины на существование двуязычия. Проанализированы причины и последствия российско-украинского билингвизма, обусловленного длительным сосуществованием русского и украинского языков.

Annotation. This article considers bilingualism as a social phenomenon, the influence of national differentiation of the population of Ukraine on the existence of bilingualism. The causes and consequences of the Russian-Ukrainian bilingualism caused by long-term coexistence of the Russian and Ukrainian languages were analysed.

Ключові слова: білінгвізм, двомовність, неоднорідність, україномовність, російськомовність.

Білінгвізм (двомовність) – специфічний стан суспільного життя, при якому спостерігається і є визнаним факт функціонування й співіснування двох мов у межах однієї держави. Джерелом білінгвізму, як правило, є етнічна неоднорідність самого суспільства, наприклад, існування в одній державі двох етносів, що користуються різними мовами. Через те, що в сучасному світі практично немає етнічно "чистих" держав, білінгвізм як явище отримало велике поширення.

Нині питання білінгвізму активно досліджують Ю. Жлуктенко, О. Тараненко, Л. Масенко, В. Крисаченко, В. Котигоренко, В. Демченко, І. Попеску, Ю. Саплін, Є. Степанов, Н. Шумарова та ін. До

© Павліченко Ю. В., 2013

дослідження окремих аспектів мовної політики на радянському та пострадянському просторі долучилися іноземні дослідники: А. Каппелер, Ю. Шевельов, В. Алпатов, Е. Борісьонк. Особливості функціонування мов у міському середовищі аналізують Х. Розенкранц і Х. Шенфельд та ін.

Метою статті є аналіз причин та наслідків двомовності.

Білінгвізм відображає ситуацію, коли відразу дві мови визнані державою внаслідок юридично закріплених норм або законів на рівні офіційних і з рівноправним статусом для кожної з цих мов. Серед типових прикладів країн з офіційним білінгвізмом є Канада, Бельгія, Фінляндія, Казахстан та ін. Неофіційний білінгвізм відповідає ситуації, коли офіційно визнана лише одна з двох мов, що найбільш часто використовується населенням цієї держави. Разом із тим невизнана на рівні офіційної друга мова продовжує вживатись значною частиною населення достатньо широко. Саме до таких держав сьогодні, через певні історичні причини, належить Україна, як і деякі інші держави на географічному просторі колишнього Радянського Союзу.

Стосовно стану української мови територія України, на думку О. Ткаченка, виразно поділяється на три головні частини: 1) Західну Україну; 2) Крим; 3) Східну Україну. Найкращий стан української мови в Західній Україні: тут вона набула повної поширеності серед українців як у селі, так і в місті, а це сприяє її поширенню й серед інших місцевих етносів. Засвоєння української мови як державної в Криму найскладніше, бо російське й кримсько-татарське населення тут чисельно переважає українців. Якими ж є регіональний та урбанізаційний аспекти соціального білінгвізму в Україні мовою статистики [1]?

Загалом, у національному складі населення України більшість українців, чисельність яких за переписом 2001 р. становила 37 541,7 тис. осіб, або 77,8 % від загальної кількості населення. За роки, що минули від перепису населення 1989 р., чисельність українців зросла на 0,3 %, а їх питома вага серед мешканців України – на 5,1 відсоткового пункту. Друге місце за чисельністю посідали росіяни. Їх кількість порівняно з переписом 1989 р. зменшилася на 26,6 % і нараховувала на дату перепису 8 334,1 тис. осіб. Питома вага росіян у загальній чисельності населення зменшилась на 4,8 відсоткового пункту і складала 17,3 %. Упродовж тринадцяти міжпереписних років багатоетнічна людність України загалом скоротилась на 6,2 %. Українці переважають в усіх регіонах держави: від 57 % на Півдні (разом із Кримом, де українців меншість – 24 %) та 62 % на Сході до 89 – 91 % на Півночі та Заході. Росіян же разом з іншими етнічними меншинами удвічі менше ніж українців, хоча найбільше їх саме на Сході та Півдні [2].

Так звані двомовні громадяни становлять в Україні доволі численну групу. Опитування, в яких припущено існування двох рідних мов (наприклад, проведене Центром Разумкова у 2007 р.), фіксують, що частка людей, не здатних визначитися, українська чи російська є для них такою, становить 21,5 % і залишається особливо високою на Півдні (25,5 %) та Сході (32,2 %) країни. У цих регіонах білінгви кількісно дорівнюють тим, хто вважає рідною українську, а то й переважають над ними [3].

Дані тривалих соціологічних моніторинрів свідчать, що популярні в певних політичних колах ідеї двомовності України не витримують критики. Адже впродовж останніх двох десятиліть у нас відбувався неспинний процес гомогенізації білінгвальних середовищ. У загальнонаціональному масштабі, за даними Інституту соціології НАНУ, частка громадян, які в домашньому спілкуванні послуговуються українською, за період від 1992 до 2011 р. зросла від 36,8 % до 42,8 %; тих, хто користується російською, – від 29 до 38,6 %. Це відбулося, насамперед, за рахунок громадян, які вживали в родині обидві мови, – їхня частка за відповідний час скоротилась від 32 до 17,1 %. На жаль, у вітчизняних реаліях за відсутності ефективної офіційної мовної політики категорія двомовних зазвичай є проміжною ланкою на шляху до русифікації [4].

Очевидним джерелом формування білінгвів були саме україномовні громадяни. Із даних опитування, проведеного Центром SOСIS у квітні 2002 р. результати якого корелюють із підсумками організованого за кілька місяців до того Всеукраїнського перепису, чітко видно, що група людей, які використовують у родині обидві мови, виділяється переважно з тих, хто називає рідною українську. Наприклад, у середньому по країні їх було 65 %, тоді як російську такою визнали 34 %. Водночас у сім'ї російською спілкувалися ті самі 34 %, а українською лише 44 %. Решта 21 % – обома "залежно від обставин". Так, у Сумах за наявності 24 % мешканців, які вважали рідною російську, вдома нею розмовляли 25 %, а із 75 % тих, хто назвав такою українську, лише 29 % – нею однією, а 46 % – обома. У Харкові із 28 %, які визнали українську рідною, спілкувалися саме нею з рідними лише 4 %, а двома мовами "залежно від обставин" – 19 %. У Херсоні із 59% мешканців, які заявили як про рідну про українську, нею в родині розмовляли тільки 4 %, обома – 43 %. У сусідньому Миколаєві ці показники становили 60, 10 та 40 % відповідно. У Донецьку українську назвали рідною 10 % мешканців (за наявності 39 % етнічних українців). При цьому виключно нею спілкувалися менш ніж 1 %, 87 % використовували тільки російську, а 12 % – обидві мови "залежно від обставин" [5].

За даними Центру Разумкова, у Києві 2005 р. вдома російською послуговувалися 39,9 %, українською – 18,1 %, тоді як тією або тією "залежно від обставин" – 41,2 % (приблизно однаково обома мовами – 23,6 %, переважно російською – 12,3 %, переважно українською – 5,3 %). Як свідчить порівняння зі структурою населення столиці за рідною мовою, до останньої групи належать переважно україномовні, що більшою чи меншою мірою зазнали русифікації. Причому серед молоді та людей середнього віку скорочення відсотка білінгвів із кількаразовою перевагою відбулося на користь російської [3].

Так, за даними Інституту соціології НАН України, якщо від 1992 до 2010 року серед осіб середнього віку частка україномовних зросла від 36 до 39 %, то російськомовних – від 29 до 37 %, серед молоді – від 33 до 36 % та від 34 до 39% відповідно. Тобто поміж населення до 30 років частка

виключно російськомовних не просто є вищою, аніж повністю україномовних, а ще й швидше зростає. Визначальний вплив на мовні вподобання молоді здійснюють масова культура та ЗМІ, які значно перевищують дію таких факторів, як мова освіти/державних установ [4].

Загальноприйняте визначення двомовності дав американський лінгвіст У. Вайнрайх. Двомовність – це практика поперемінного використання двох мов. Розрізняють індивідуальний і масовий білінгвізм. Індивідуальним білінгвізмом називають володіння й використання двох мов окремими індивідами одномовної спільноти. Немає сумніву в тому, що володіння двома або кількома мовами збагачує людину додатковими знаннями інших культур і можливістю вільно спілкуватися з іноземцями. Й Гете говорив, що скільки мов ти знаєш, стільки разів ти людина. Незаперечним також є той факт, що будь-яка спільнота потребує білінгвів як посередників між своєю та чужою культурами [6].

Масовий білінгвізм – явище, принципово відмінне від індивідуальної двомовності, спричинене колоніальною залежністю країни. Залежна мовна спільнота змушена вивчити ще одну мову. У такій ситуації одна мова стає підлеглою, а інша – домінуючою. Якщо друга мова поступово переймає всі функції рідної, виникає реальна загроза знищення рідної мови та перетворення двомовців на одномовців, що рівнозначно асиміляції. Асимілювати народ – це примусити його зректися рідної мови, звичаїв, традиційної культури, тобто змусити його перестати бути собою, уподібнитися до народу-колонізатора і, зрештою, злитися з цим народом. Отже, мета асиміляції – стерти народ з етнічної карти світу і так забезпечити собі постійне панування [6].

Що ж то за проблема така – необхідність мати в Україні, крім української, ще одну державну (або хоч офіційну) мову – російську? Де корені того, що український народ цілком серйозно вважають російськомовним у своїй більшості?

Для будь-якої нормальної нації мова є набутком, який всією своєю суттю належить народові і є найважливішою ознакою характеру цього народу, є носієм загальної культури того ж народу чи нації. Українська історія містить безліч ілюстрацій того, як російська мова проникала в українські реалії. На сьогодні твердження, що більшість українців говорять по-російськи, цілком відповідає істині. По-російськи говорять, передусім, ті, хто є в Україні росіянами або вважає себе таким [1].

Отже, ситуація двомовності неприродна, нестабільна, навіть загрозлива та руйнівна, вона характеризується не гармонійною взаємодією мов, а конфліктом і боротьбою, які триватимуть доти, доки на території держави не переможе одна мова. Треба чесно визнати, що у світі не існує двомовності, а є лише проблема двомовності, яку намагаються розв'язати так, як це роблять Фінляндія, Бельгія, Норвегія, Канада, США.

Наук. керівн. Архипенко Л. М.

Література: 1. Ткаченко О. Якщо держава хоче жити... (Про сучасну мовну ситуацію в Україні) / О. Ткаченко // Урок української. – 2001. – № 2. – С. 2–4. 2. Про кількість та склад населення України за підсумками Всеукраїнського перепису населення 2001 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrcensus.gov.ua/results/general/nationality/>. 3. Центр Разумкова [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://razumkov.org.ua/ukr/index.php>. 4. Інститут соціології НАН України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://i-soc.com.ua/institute/>. 5. Центр SOCIS [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://socis.kiev.ua/>. 6. Масенко ЛІ. Мова і політика / ЛІ. Масенко. – К. : Соняшник, 2004. – 120 с.

Полиняк Ю. Ю.

УДК 811.161.2'373.7

Студент 1 курсу
факультету обліку і аудиту ХНЕУ

ДЖЕРЕЛА УКРАЇНСЬКОЇ ФРАЗЕОЛОГІЇ

Анотація. Розглянуто лінгвістичні аспекти фразеологізмів, різні джерела походження фразеологізмів: народна мова, виробничо-професійні вислови, переносне вживання термінологічних словосполучень, книжне походження та ін.

Анотация. Рассмотрены лингвистические аспекты фразеологизмов, различные источники происхождения фразеологизмов: народный язык, производственно-профессиональные высказывания, переносное употребление терминологических словосочетаний, книжное происхождение и др.

© Полиняк Ю. Ю., 2013

Annotation. The article describes the linguistic aspects of phraseology, the various sources of phraseology: the vernacular, production and professional expressions, the use of terminological expressions in transferred meaning books, origin and so on.

Ключові слова: фразеологізми, етимологія, джерела виникнення.

Останнім часом інтенсифікувалися дослідження, присвячені словесним, естетичним цінностям української фразеології, динаміці її розвитку. Від найдавніших часів і до сьогодення – таким є шлях фразеологічних одиниць. Український етнос протягом тривалої, багатовікової історії створив багатющі скарби образного слова, численні ідіоми, влучні приказки, прислів'я, фразеологізми різних типів, значна частина яких має свою кількавікову, а то й тисячолітню традицію, передається від покоління до покоління. Досить згадати "Малоросские пословицы и поговорки" В. Смирницького (1834), дослідження В. Вислоцького, роботи А. Коваль, В. Коптілова, Ф. Медведєва, Г. Удовиченка, І. Виргана, М. Пилинської, І. Олійника, М. Сидоренка та багатьох інших.

Мета статті – розглянути основні джерела української фразеології.

Фразеологізмом, або фразеологічною одиницею, називають єдність двох або кількох слів, організованих як словосполучення або речення, яка має цілісне значення й відтворюється в мові традиційно. До фразеологізмів відносять приказки, крилаті вислови, сталі сполучення різного походження [1].

Більшість фразеологізмів, як і слів, за походженням є корінними українськими. Серед них виділяються спільнослов'янські, спільнослов'янські та власне українські.

Широко використовуються в українській мові фразеологізми античного походження – старогрецькі, староримські, усталені звороти із західноєвропейських мов – німецької, французької, англійської, італійської та ін. Але найбільше українська мова засвоїла фразеологічних зворотів із російської мови – вислови російських письменників, фразеологізми з народної мови.

Основним невичерпним джерелом української фразеології є народна мова, якій властиві влучність, образність. Саме влучні, метафоричні вислови стають усталеними і поповнюють фразеологічні запаси мови. Особливо багато фразеологічних зворотів виробничо-професійного походження [1].

Але все ж серед мовознавців поки що немає одностайності, які мовні утворення слід зараховувати до фразеологізмів. Очевидно, слід розрізняти фразеологізми у вузькому (власне фразеологізми) і в широкому розумінні (фразеологічні вирази).

Власне фразеологізми своїм лексичним значенням рівнозначні окремим словам або словосполученням: *бути на сьомому небі – почуватися щасливим; брати за душу – розчулювати; робити з мухи вола – перебільшувати; мокрим рядном накрити – лаяти; права рука – найближчий помічник; мороз іде поза спиною – страшно; як сніг на голову – зненацька*. Вони характеризуються образністю і водночас нерозкладністю лексичного значення, співвіднесеністю його з певним цілісним сигніфікатом (понятійним змістом мовного знаку; позначення) [2]. Наприклад, у реченні: *"Треба ж до такої міри втратити глузд, щоб повірити, начебто можна чинити такі речі – палити, топтати чужу землю, нищити народ і потім сухим вийти з води"* (Ю. Бедзик), фразеологізм "сухим вийти з води" викликає в уяві лише образ води та сухого одягу як натяк, але повністю й чітко усвідомлюється як поняття "уникнути покарання" [3].

Для власне фразеологізмів властиве певне емоційно-експресивне забарвлення. Наприклад, прислівник тривожно лише констатує стан людини, тим часом фразеологізм *"коти шкребуць на серці"* має ще й виразне конотативне забарвлення, викликає певні емоції: *"Ніби все правда і правильно, а десь на серці коти шкребуць"* (В. Собко) [3].

В українській фразеології відображаються найрізноманітніші сфери життя народу: його історія, культура, суспільні відносини, виробнича діяльність, морально-етичні норми, погляди, вірування, прагнення. У ряді фразеологізмів чується відгук боротьби народів з татарськими нападниками, польською шляхтою, згадуються часи козацтва, розкриваються класова нерівність, боротьба народу проти панства, бюрократизм чиновників, хабарництво [1].

Етимологія (розділ мовознавства, який вивчає походження слів) [2] багатьох фразеологічних зворотів здається загадковою і незрозумілою. Живе людина, що добре знає свою справу, і кажуть про неї: *"Він на цьому ділі собаку з'їв"*. А трапляється незугарний працівник, який не вмів зробити того, за що взявся, так говорять: *"Зробив із лемеша швайку"*. І за кожним висловом стоїть своя цікава історія, тепер уже забута, хоча зворот активно вживається в різних сферах сучасної людської діяльності [1].

Джерела виникнення фразеології української мови різноманітні. Це, насамперед, народна мудрість, шліфована віками: *дати гарбуза; як горохом об стінку; наче блекоти наївся; душа в п'ятах; їсть як іржа залізо; мов у воду опущений; що посієш – те й пожнеш; сам не гам і другому не дам; рука руку мие; як дбаєш, так і маєш*.

Одним із джерел української фразеології є виробничо-професійні вислови, що прижилися в народній мові як фразеологізми з образним значенням: *грати першу скрипку; увійти в роль (із мови артистів); трищати по всіх швах; сім разів відмір, а раз відріж (із мови кравців); лити воду на млин (із мови мірошників); стригти під один гребінь (із мови перукарів)*.

З розвитком науки й техніки українська літературна мова поповнилася новими фразеологізмами, які виникли внаслідок переносного вживання термінологічних словосполучень: *ланцюгова реакція, зсув за фазою, спускати на гальмах, зводити до спільного знаменника, з космічною швидкістю, лакмусовий папірець, коефіцієнт корисної дії, питома вага, температура кипіння, вийти на фінішну пряму, зійти з орбіти* [4].

Чимало фразеологічних одиниць української мови має книжне походження:

а) зі Святого Письма: *сіль землі; пісня пісень; повертатися на круги своя; земля обітована; не хлібом єдиним живе людина; притча во язицех; лікарю, зцілися сам;*

б) з античної міфології: *розрубати гордіїв вузол, авгієві стайні, нитка Аріадни, сізіфова праця, піррова перемога, дамоклів меч;*

в) перекладені з інших мов: *тут собака заритий* (з німецької), *апетит приходить під час їжі* (з французької), *синя панчоха* (з англійської), *відкладати в дову шухляду* (з російської);

г) вислови відомих людей: *"Іду на ви!"* (князь Святослав), *"Борітеся – поборете"* (Т. Шевченко), *"Караюсь, мучуся, але не каюсь"* (Т. Шевченко), *"Вогонь в одежі слова"* (І. Франко), *"А судді хто?"* (О. Грибоедов), *"Бути чи не бути?"* (В. Шекспір) [4].

Отже, фразеологія, в цілому, надзвичайно багата і різноманітна за своїм складом, володіє великими стилістичними можливостями, зумовленими її внутрішніми властивостями, які й становлять специфіку фразеологізмів. Хоч фразеологізми різні за походженням, суттю та вживанням, але в мові вони функціонують нарівні з окремими словами і становлять частину її лексики. Проте вони набагато виразніші, ніж окремі слова, мають більш яскраве експресивне чи емоційне забарвлення. Фразеологічні засоби мови є квінтесенцією (у переносному значенні основною, сутністю чогонебудь; найсуттєвішим, найголовнішим) [2] її національного обличчя. Вони містять у собі велику силу експресії та емоційної наснаги. Недарма фразеологізми здавна вважаються однією зі специфічних рис кожної мови. Їх вивчення має особливе значення для вдосконалення мовної майстерності людини, для підвищення мовної культури.

Наук. керівн. Архипенко Л. М.

Література: 1. Комплексний довідник. Українська мова та література / [Марченко А. С., Марченко О. Д., Попко О. Г. та ін.] – [3-тє вид.]. – Х. : Весна, 2011. – 720 с. 2. Великий тлумачний словник сучасної української мови / [Бусел В. Т., Дмитрієв О. В., Латник Г. В. та ін.]. – [5-тє вид.]. – К. : Перун, 2005. – 1728 с. 3. Ужченко В. Д. Фразеологія сучасної української мови : навч. посібн. / В. Д. Ужченко, Д. В. Ужченко. – К. : Знання, 2007. – 494 с. 4. Білоножка В. М. Фразеологічний словник української мови. [Електронний ресурс] / В. М. Білоножка. – Режим доступу : http://ycilka.net/slovnuk_fraz.php. 5. Кочерган М. П. Загальне мовознавство : підручник / М. П. Кочерган. – К. : Академія, 2003. – 464 с.

Онищенко В. П.

УДК 811.161.2'373.43:005

Студент 1 курсу
факультету обліку і аудиту ХНЕУ

ЗАПОЗИЧЕННЯ В УКРАЇНСЬКІЙ ТЕРМІНОЛОГІЇ МЕНЕДЖМЕНТУ

Анотація. Проаналізовано терміни іншомовного походження в галузі менеджменту, з'ясовано позамовні та внутрішньомовні причини запозичень, простежено зміни, яких зазнають іншомовні слова в процесі освоєння їх українською мовою.

Анотация. Проанализированы термины иностранного происхождения в отрасли менеджмента, определены внеязыковые и внутриязыковые причины заимствований, прослежены изменения, которым подвергаются иностранные слова в процессе осваивания их украинским языком.

Annotation. The terms of foreign origin in management sphere have been analyzed in the article, the extralingual and interlingual causes of borrowings have been clarified, and changes in foreign words taking place in the process of their assimilation in the Ukrainian language have been traced.

Ключові слова: українська мова, термін, термінологія менеджменту, запозичення.

Наукова термінологія відіграє важливу роль у державотворенні і є показником розвитку наукового, соціально-економічного та культурного поступу держави [1]. Питання про те, якою повинна бути термінологія – національною чи міжнаціональною, – завжди хвилювало науковців. Особливо гостро ця проблема постає в українській національній науковій термінології, яка тривалий час майже не розвивалася. Набуття Україною статусу незалежності зумовило зміну мовної ситуації в країні.

© Онищенко В. П., 2013

Основою будь-якої національної терміносистеми є власна термінологія. Проте, якою б багато не була природна мова, при творенні термінів вона потребує лексичних та словотвірних ресурсів високорозвинених мов. Проблеми запозичень у різних терміносистемах присвячено дослідження Симоненко Л. О., Малевича Л. Д., Кочан І. М., Клименко Н. Ф., Селігея П. О., Пілецького В. І., Гриценко П. Ю.

Для розвитку кожної національної мови об'єктивними є процеси мовних взаємовпливів і взаємозбагачень. У науковій лексиці співіснують національне й інтернаціональне. Перший складник виявляє її самобутність, другий єднає її з міжнародними стандартами. Для повноцінного розвитку термінології важливо дотримуватися рівноваги, оптимального співвідношення цих двох складових [2]. Іншомовні слова потрапляють у мову й лишуються в ній за умови існування потреби лексичної системи.

Мета роботи – дослідити іншомовні запозичення в термінології менеджменту, з'ясувати причини запозичень, простежити фонетичні, морфологічні та семантичні зміни, яких зазнають іншомовні терміни в процесі освоєння їх українською мовою.

На формування термінології менеджменту вплив мали позамовні та внутрішньомовні чинники. З-поміж позамовних чинників потрібно відзначити пріоритет англійських вчень. Українська терміносистема менеджменту формувалася й продовжує формуватися на ґрунті їх наукових досліджень. На думку В. Пілецького, англіцизм, як і будь-яке інше запозичене слово, доречний, якщо він позначає поняття, що з різних причин ще не назване засобами української мови [3].

Поряд із позамовними чинниками, що впливають на формування досліджуваної терміносистеми, потрібно відзначити й внутрішньомовні:

1. Тенденція до інтернаціоналізації термінології. Українська наукова мова формується за міжнародним стандартом, і чимало семантичних прогалин у її терміносистемі заповнюються внаслідок запозичень [4].

2. Найменування галузевих понять власномовними словами "не може бути нескінченим, по-перше, через природну обмеженість лексичних ресурсів кожної мови, по-друге, тому, що поняття певної галузі не завжди мають вдалі позначення в національній мові" [5].

У процесі освоєння нові терміни зазнають фонетичних, морфологічних, семантичних змін.

Морфологічне освоєння нових запозичень передбачає входження до певних частин мови й набуття відповідних синтаксичних і морфологічних ознак. Наприклад, запозичені з німецької мови терміни: "*штраф*" у мові-джерелі має форму жіночого роду, українською мовою засвоєно у формі чоловічого роду; "*циркуляр*", уживане у формі середнього роду, в українській – у формі чоловічого роду.

Важливим показником адаптації запозичених термінів в українській мові є також семантичне освоєння запозичень – їх включення до лексичної системи мови-реципієнта, віднесення нового слова до синонімічного та антонімічного ряду слів і розмежування його з іншими елементами цього ряду. Запозичені терміни "*директива*" (фр. *directive*), "*резолюція*" (лат. *resolutio*), "*циркуляр*" (нім. *Zirkular*) виступають у синонімічному ряді з термінами "*розпорядження*", "*вказівка*".

Виразною тенденцією поповнення сучасних терміносистем новими одиницями є надмірне, часом критичне використання іншомовних, переважно англомовних, термінів за наявності усталених у мові питомих термінів. Кількість таких заступлень зростає, хоча відомо, що "надмірне захоплення іншомовними термінами – це шлях до втрати національної самобутності української мови" [4].

Як аспект лексико-семантичної адаптації запозиченого терміна можна також розглядати його здатність утворювати терміни-словосполучки з питомими термінами або загальноновживаними словами мови-реципієнта на зразок: *робоча група, людські ресурси, апарат управління, ефективність управління*.

3. Переваги запозичених термінів пов'язані з намаганням уникнути полісемії, оскільки запозичений термін не співвідноситься у свідомості носіїв національної мови. Для запозичених термінів характерна однозначність, мінімалізована можливість асоціацій термінів зі словами національного словникового складу: *директорат – управління, адміністратор – керівник*.

4. Використання запозичених термінів може бути пов'язане з їхньою дериваційною продуктивністю. На основі багатьох запозичень у термінології менеджменту формуються термінотворчі гнізда. Наприклад, загальноновживане слово "*план*" є основою творення похідних: *планувати, планування, плановий, плановість, планувальний, бізнес-план, бізнес-планування*.

Залежно від характеру процесу запозичення іншомовні лексеми, які входять до складу української термінології менеджменту, можна поділити на прямі та опосередковані запозичення.

До прямих запозичень належать терміноодиниці, що їх засвоїла досліджувана терміносистема безпосередньо з мови-продуцента. До опосередкованих запозичень належать лексеми, які ввійшли до термінології менеджменту через мову-посередника.

Мовами-джерелами прямих та опосередкованих запозичень у досліджуваній терміносистемі є: латинська мова (*адміністратор, компетенція, корпорація, ефект, штат*), грецька (*характеристика, теорія, система*), англійська (*лідер, менеджмент, рейтинг, інновація*), французька (*кадри, гриф, інформація, купюра*), німецька (*штандарт, штраф*) тощо.

Мовна система виробила декілька шляхів освоєння лексики іншомовного походження, тим самим захищаючи свою глибинну структуру від чужорідних елементів, серед них калькування, адаптація та гібридизація [6].

Значну частину термінів у терміносистемі менеджменту становлять інтернаціоналізми. Інтернаціоналізмами вважаються такі лексеми, які зафіксовано в чотирьох або більше мовах, що відносяться не менше ніж до трьох мовних сімей [1]: директор – лат. *director*, англ. *director*, нім. *Direktor*,

фр. *directeur*, пол. *dyrektor*; інструкція – англ. *instruction*, нім. *Instruktion*, фр. *instruction*, пол. *instrukcja*; департамент – англ. *department*, нім. *Departement*, фр. *departement*, пол. *department*; премія – англ. *premium*, нім. *Prämie*, фр. *prime*, пол. *premia*; програма – гр. *programma*, англ. *program*, нім. *Programm*, фр. *programme*, пол. *program*.

Аналіз досліджуваного матеріалу дозволив зробити висновок, що запозичення іншомовних терміноодиниць – закономірне об'єктивне явище, яке не має істотних обмежень чи заборон. У процесі освоєння нові терміни зазнають графічних, фонетичних, морфологічних та лексико-семантичних змін. На відміну від питомих українських термінів на позначення відповідних понять менеджменту, термінам-запозиченням більшою мірою властиві такі характерні ознаки, як точність, конкретність, однозначність, при цьому вони виявляють і високу словотвірну активність. Усе це сприяє розширенню й збагаченню досліджуваної терміносистеми.

Наук. керівн. Архипенко Л. М.

Література: 1. Симоненко Л. О. Українська термінологічна лексикографія за роки незалежності: здобутки і прорахунки / Л. О. Симоненко // Українська термінологія і сучасність : зб. наук. пр. – 2003. – Вип. V. – С. 43–52. 2. Селігей П. Що нам робити із запозиченнями? / П. Селігей // Українська мова. – 2007. – № 4. – С. 16–32. 3. Пілецький В. Мовна самобутність терміна / Пілецький В. // Українська термінологія і сучасність : зб. наук. пр. – 2009. – Вип. VIII. – С. 49–54. 4. Гриценко П. Ю. Українська термінологія і термінографія на етапі розбудови / П. Ю. Гриценко, Л. О. Симоненко // Збірник наукових праць 1-ї наукової конференції "Українська наукова термінологія: стан та перспективи". – К. : Наук. думка, 2008. – С. 5–16. 5. Малевич Л. Д. Мовна і позамовна детермінованість процесів термінологічного запозичання / Л. Д. Малевич // Наук. записки. Серія "Філологічна". Матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. "Міжкультурна комунікація: мова – культура – особистість". – Острог : Вид. Нац. ун-ту "Острозька академія". – 2010. – Вип. 14. – С. 411–415. 6. Клименко Н. Ф. Динамічні процеси в сучасному лексиконі : [монографія] / Н. Ф. Клименко, Є. А. Карпіловська, Л. П. Кислюк. – К. : Видавн. Дім Дмитра Бурого, 2008. – 336 с.

Загоруйко К. С.

УДК 811.161.2'27

Студент 2 курсу
фінансового факультету ХНЕУ

УКРАЇНСЬКА МОВА В СОЦІОЛІНГВІСТИЧНОМУ АСПЕКТІ

Анотація. Проаналізовано сучасну мовну ситуацію в Україні, розглянуто явище змішування української та російської мов, висвітлено шляхи подолання кризової мовної ситуації в країні, розкрито потребу впровадження державної програми мовного планування, спрямованої на захист національної мови, зміцнення її авторитету, широку популяризацію створеної на її ґрунті національної культури.

Аннотация. Проанализирована современная языковая ситуация в Украине, рассмотрено смешивание украинского и русского языков, освещены пути преодоления кризисной языковой ситуации в стране, раскрыта необходимость внедрения государственной программы языкового планирования, направленной на защиту национального языка, укрепление его авторитета, широкую популяризацию созданной на его почве национальной культуры.

Annotation. The article analyzes the current linguistic situation in Ukraine, studies the phenomenon of mixing the Russian and Ukrainian languages, highlights the ways to overcome the crisis language situation in the country, reveals the need for the implementation of the state program of language planning, aimed at protecting the national language, strengthening its authority, the general promotion of created on its basis national culture.

Ключові слова: білінгвізм, соціолінгвістика, русифікація, суржик.

Актуальність обраної теми статті зумовлена потребою дослідження мовної ситуації України, проблем функціонування української мови в умовах масового українсько-російського білінгвізму задля впровадження програми державної мовної політики.

Мета дослідження – загальний огляд мовної ситуації України, пошук практичних заходів, необхідних для подолання кризи в мовній сфері.

© Загоруйко К. С., 2013

Проблемам упровадження державної мови значну увагу приділяють відомі мовознавці, такі, як: І. Вихованець, Л. Масенко, С. Караванський, В. Радчук, А. Непокупний, В. Німчук, М. Павлюк, О. Пономарів та ін.

Напрямок соціолінгвістичних досліджень у кожній країні визначає здебільшого специфіка її мовної ситуації. Отже, головним завданням української соціолінгвістики є науковий аналіз деформаций, яких зазнало мовне середовище країни в минулі роки.

Одним із основних об'єктів соціолінгвістичних досліджень в Україні є українсько-російський білінгвізм, формування й розвиток якого відбувалися під тиском асиміляційної політики Російської імперії. Конфлікт, що характеризує сучасну мовну ситуацію України, поширення на її території двох мов, несинхронізованість мовного розвитку Заходу й Сходу, є наслідком радянської практики русифікації, реалізацію якої в Україні й Білорусі полегшувала спорідненість їхніх мов із російською. Стан масової двомовності України, що має асиметричний характер, оскільки, за даними соціолінгвістичних опитувань, до білінгвів різного типу належать переважно українці, тоді як мовній поведінці росіян кодові перемикачання не властиві, сформувався як перехідний етап в асиміляційному процесі, спрямованому на витіснення української мови російською.

Оскільки національна мова, культура й ідентичність становлять нерозривну цілісність, успіх будівництва самостійної держави залежатиме від того, чи вдасться керівній еліті надати мовному розвитку країни зворотного напрямку із подальшим формуванням і розширенням україномовних середовищ.

Надання українській мові статусу державної стало першим необхідним заходом у процесі дерусифікації й мовно-культурного відродження, проте через відсутність державної мовної політики істотних змін у мовній ситуації досі не відбулося. В Україні зберігається досягнуте в попередній період домінування російської мови в міській комунікації, а в деяких сферах, зокрема в інформаційно-культурній, нові реалії відкритого суспільства й ринкової конкуренції призвели до значного посилення процесів русифікації [1, с. 130–147].

На окрему увагу заслуговує феномен мішаного українсько-російського мовлення, відомого під назвою "суржик", що утворився під тиском російськомовного домінування в міських середовищах. Лінгвістичний аспект його дослідження вимагає виявлення співвідношення елементів кожної з мов, що беруть участь у його творенні, а також характеру їх сполучуваності.

Специфіка української ситуації полягає в тому, що за радянської доби явище спонтанної гібридизації української та російської мов у середовищі урбанізованого селянства супроводжувалося офіційною практикою зміни самотуніх рис української мови з метою штучного стимулювання процесів зближення її з російською мовою [2, с. 12–15].

Узагалі, за кількісними показниками поширення української та російської мов на території України її мовну ситуацію можна визначити як рівноважну – обидві мови мають приблизно однаково демографічну потужність. Однак така оцінка може бути прийнятною лише в тому випадку, якщо виходити з середньостатистичних даних. Регіональна специфіка поширеності української та російської мов виявляє територіальну несинхронізованість мовного розвитку країни. У західних областях перевагу має українська мова, у східних і південних – російська. Центральні регіони слід характеризувати як перехідну зону, визначальною рисою якої є поширення українсько-російського білінгвізму та мішаних форм мовлення.

Зберігаються значні розбіжності у використанні мов у сільських та міських середовищах. Найвищий відсоток україномовного спілкування в родині властивий мешканцям сіл (68,1 %), у міських середовищах у середньому по Україні кількість носіїв української мови знижується до 30,6 % у невеликих містах і до 14,9 % – у великих [3, с. 167].

Нині перед українським мовознавством стоять два завдання, що стосуються як зовнішніх, так і внутрішніх аспектів функціонування й розвитку української мови. Перше полягає у потребі вироблення наукових засад державної мовної політики, спрямованої на впровадження державної мови, розширення сфер її вживання. Другим завданням є потреба перегляду принципів правописного, термінологічного й лексикографічного нормування й кодифікації.

Низка правописних, термінологічних і лексикографічних проблем чекають на своє розв'язання. У галузі мовної політики, культури мовлення необхідно зійти з хибного шляху штучного зближення української мови з російською й зорієнтуватися на природні, зумовлені історичною традицією шляхи розвитку, повернути українській мові природність звучання, вислову, будови речення і фрази [4, с. 5–9].

Отже, вивчення мовної ситуації різних регіонів, українсько-російського білінгвізму, мішаних форм мовлення лишається актуальним завданням української соціолінгвістики.

Наук. керівн. Архипенко Л. М.

Література: 1. Масенко Л. Т. Українська мова в соціолінгвістичному аспекті / Л. Т. Масенко // Студії з українистики : зб. наук. пр. – К. : Інститут філології КНУ імені Тараса Шевченка. – 2004. – Вип. 6. – С. 130–147. 2. Масенко Л. Т. Лінгвокультурологія і стратегія мовної політики / Л. Т. Масенко. – Дивослово. – 2003. – № 2. – С. 12–15. 3. Матеріали Всеукраїнської студентської наукової конференції, 15–16 травня 2011 р. / М-во освіти і науки України. – К. : БДПУ, 2011. – С. 167. 4. Радчук В. Мова в Україні: стан, функції, перспективи / В. Радчук // Дивослово. – 2002. – № 4. – С. 5–9.

Студент 1 курсу
факультету обліку і аудиту ХНЕУ

АНГЛОМОВНЕ ПІДҐРУНТЯ УКРАЇНСЬКОЇ ФІНАНСОВОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ

Анотація. Розглянуто сучасну ситуацію в українській фінансовій термінології та історію її зародження. Виявлено вплив англіцизмів на функціонування та розвиток української мови.

Аннотация. Рассмотрены современная ситуация в украинской финансовой терминологии и история ее зарождения. Выявлено влияние англицизмов на функционирование и развитие украинского языка.

Annotation. The article discusses the present situation in the Ukrainian financial terminology and the history of its origin. The influence of Anglicisms on the functioning and development of the Ukrainian language are analyzed.

Ключові слова: запозичення, лексично-семантичні процеси, термінологія, англіцизм, транслітерація, термінологізація.

Англійська мова стала справді світовою мовою. Нею володіє близько півтора мільярда осіб, 80 % наукових досліджень у світі вперше публікується англійською. Її словниковий запас налічує півмільйона слів.

Вивчення фінансової термінології є актуальним і, безперечно, потребує комплексного підходу.

Питання насичення української мови англіцизмами досліджували: І. Білодід, Р. Зорівчак, В. Аристова, Б. Ажнюк, Д. Баранник, С. Караванський, Б. Задорожний, Л. Архипенко, В. Радчук, А. Гудманян, Е. Володарська та інші.

Мета статті – виявити вплив англіцизмів на функціонування й розвиток української фінансової термінології.

Наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст. активізувалися українсько-англійські мовні контакти, результатом яких стала значна кількість запозичень у різних сферах діяльності: в економіці, у суспільно-політичній сфері, у науці, культурі, освіті. Це зумовлено розмаїттям позамовних чинників, об'єктивних і суб'єктивних причин: розвиток економічних зв'язків, мода на іноземні слова, досягнення англомовних країн в окремих сферах діяльності, пожвавлення культурних зв'язків, двомовність, престиж англійської мови, вживання англіцизмів для демонстрації освіченості або неординарності.

В українській термінології кінця ХХ – початку ХХІ ст. відбуваються закономірні лексико-семантичні процеси у зв'язку з появою нових англомовних запозичень. У їх семантиці здійснюються семантичні зрушення, які складають цілісну картину закономірностей та особливостей процесу формування семантики слів англомовного походження в сучасній українській мові, зокрема в українській банківській справі. Енциклопедія української мови подає таке визначення: англіцизм – різновид запозичення; слово, його окреме значення, вислів тощо, які запозичені з англійської мови або перекладені чи утворені за її зразком [1, с. 54].

Для запозичень з англійської характерні:

звукосполучення *дж*: *бюджет, леверидж, менеджмент*;

звукосполучення *ай, ей*: *інсайд, дизайн, аутрайт, сейф, і-мейл*;

суфікс *-инг (-ing)*: *фіксинг, кліринг, лістинг, маркетинг, блюмінг*.

Інтернаціоналізми англійського походження особливо активно поповнюють українську фінансову термінологію. Слід зазначити, що економічна терміносистема англійської мови також формувалася за допомогою слів іншомовного походження, і їх частка достатньо велика. Загалом в економічній терміносистемі англійської мови зафіксовано вплив таких мов: латинської, грецької, французької, італійської, іспанської, японської, російської [2, с. 60].

Певний масив новітньої банківської термінології функціонує в українській мові у двох варіантах – у вигляді кальок з оригіналу та їхніх українських еквівалентів. Одночасно можна зустріти вживання *дилер* і *посередник (dealer)*, *дефолт* і *невиконання грошових зобов'язань (default)*, *дисконт* і *знижка (discount)*, *офіс-менеджер* і *керівник офісу (office manager)*, *траст* і *довірче товариство (trust)*. Але більшість англомовних бізнесових термінів не мають чіткого відповідника в українській

мові і тому подаються у словниках у вигляді транслітерації з оригіналу з подальшим їх тлумаченням або дефініцією [3, с. 16].

Складні терміни можуть мати або дослівний переклад з оригіналу: *chain of command* – ланцюг інстанцій, *door-to-door delivery* – доставка товарів додому, *span of control* – норма некеріваності та інші, або перекладатися описово. Це в основному стосується тих понять і реалій, які вже давно відомі в постіндустріальних суспільствах, але тільки зараз починають з'являтися в українському соціумі. До них належать сучасні форми торгівлі: *drive-in* (американський банк, який обслуговує клієнтів безпосередньо в автомобілі), *one-stop environment* (торговельне містечко, де можна купити будь-які товари), атрибути ведення бізнесу та ділового спілкування: *short-list* (остаточний список кандидатів для співбесіди під час прийому на роботу); *dress code* (правила, що передбачають носити певний одяг на роботі) тощо.

Деякі з сучасних американських бізнесових реалій, що вже стабільно зайняли своє місце в діловому англійському лексиконі, не знайшли відображення у двомовних англо-українських фахових словниках. Це стосується таких широко відомих у бізнесі понять, як *job objective* – професія і сфера діяльності; *petty cash* – невелика сума готівкою для дрібних покупок; *status symbols* – ознаки службового становища та ін.

Під час пошуку способів відтворення адекватних значень англійських термінологічних одиниць привернули до себе увагу дві цікаві тенденції у розвитку сучасної англійської бізнесової терміносистеми: термінологізація загальноживаної лексики та вживання економічних термінів у переносному значенні, що взагалі не характерне для термінології. Можливо, бурхливий розвиток ділових контактів та потреба номінації нових понять у бізнесі й діловому спілкуванні спричиняють рухомість лексичного значення слова.

Розглянутий матеріал з цієї проблеми дозволяє зробити такі висновки. Курс на інтеграцію України в ЄС, процес глобалізації, орієнтація на країни Заходу спричинили тісну культурну, політичну та соціально-економічну взаємодію українців з іншими народами світу, яка не могла не відобразитися на мовному рівні, тому кількість англіцизмів сьогодні дуже швидко зростає, зокрема в українській термінології фінансової справи. Численні новітні англійські запозичення, які тематично співвідносяться з економікою, банківською справою та фінансами, зумовлені великими змінами в цих сферах життя і впровадженням ринкової економіки в Україні, а з нею і виникненням потреби в найменуваннях нових явищ, які вже мають інтернаціональні (переважно на ґрунті англійської мови) назви (наприклад, *компанія, аудит, лізинг* тощо).

Наук. керівн. Архипенко Л. М.

Література: 1. Латишев Л. К. Переклад: проблеми теорії, практики й методик викладання / Л. К. Латишев. – Тернопіль : Просвітництво, 2008. – 72 с. 2. Марусенко І. П. Українсько-англійські мовні взаємини на сучасному етапі / І. П. Марусенко // Мова. – 2009. – № 11. – С. 59–64. 3. Заботкіна В. І. Нова лексика сучасної англійської мови / В. І. Заботкіна // Вища школа. – 2010. – № 1. – С. 1–24. 4. Ажнюк Б. І. Інновації в системі української мови та тенденції її розвитку / Б. І. Ажнюк. – К. : Українознавство, 2009. – 111 с.

УДК 811.161.2'23-053.6

Скиба А. Г.

Студент 1 курсу
факультету обліку і аудиту ХНЕУ

СУЧАСНА МОЛОДЬ ТА УКРАЇНОМОВНА СТІЙКІСТЬ

Анотація. Проаналізовано проблеми мовної стійкості сучасної молоді. Визначено чинники підвищення престижності української мови та головні шляхи формування мовної особистості на новітньому етапі розвитку українського суспільства.

Аннотация. Проанализированы проблемы языковой стойкости современной молодежи. Определены факторы повышения престижности украинского языка и главные пути формирования языковой личности на новейшем этапе развития украинского общества.

Annotation. The problems of linguistic firmness of modern youth are analysed in the article. The factors of increasing the of prestige of Ukrainian and the main ways of forming a linguistic personality at the modern stage of the development of Ukrainian society are determined.

Ключові слова: рідна мова, суржик, соціолінгвістичний моніторинг, молодь і держава, мовна стійкість, мовна свідомість, соціальний престиж.

Національна мова повноцінно виконує свою державотворчу функцію лише в тому випадку, коли виступає засобом комунікації широких верств населення країни. Дуже важливо в цьому зв'язку подолати соціальну неповноту функціонування української мови. Зараз в Україні Конституція гарантує поширення функціонування української мови. Узагалі набуває позитивних рис увесь процес навчання молодого покоління. Розроблено Програму "Освіта: XXI сторіччя", у якій кардинально переглядаються позиції держави щодо розвитку української мовної особистості – людини, що досконало знає мову, вміє користуватися всіма її засобами на різних рівнях, урахувавши ситуацію спілкування.

У пострадянському мовознавстві дослідження мовної стійкості, її джерел та проблем розпочав відомий український лінгвіст О. Ткаченко. Пізніше цю важливу тему розглядали С. Ермоленко, А. Погрібний та ін.

Метою роботи є аналіз проблеми мовної стійкості сучасної молоді, визначення головних шляхів формування мовної особистості на новітньому етапі розвитку українського суспільства.

Ще І. Кант наполягав на постійному вдосконаленні системи навчання й виховання підростаючих поколінь, тому що кожна епоха повинна мати відповідну їй систему освіти [1, с. 25]. У той же час, на думку І. Канта, мистецтво виховання повинно "розвивати людську природу так, щоб вона досягла свого призначення" [2, с. 67].

Таким чином, на етнопсихологічному, внутрішньоособистісному рівні кожен має виховати в собі відповідне ставлення до надбань свого народу та виявляти повсякчас за будь-яких ситуацій спілкування україномовну стійкість.

Що таке мовна стійкість? Це мовознавчий чи лінгводидактичний термін, ознака чи якість людини? Стійкий (про людину) – 1. Той, що не піддається сторонньому, переважно негативному впливу. 2. Який виявляє наполегливість, твердість у намірах, поглядах, вчинках, діях та ін.; вірний своїм переконанням; незламний, твердий [3, с. 329].

Мовна стійкість – це, на думку автора, якість, намір, психологічний орієнтир індивіда неохитно користуватися у щоденному спілкуванні певною мовою, мовними засобами, які є для людини природовідповідними та близькими з погляду її виховання та освіти. Зміст словосполучення "україномовна стійкість" виводиться із самої назви – використовувати українську мову повсякчас, незважаючи на мовлення співрозмовника.

За словами Ткаченка О. Б., мовну стійкість живлять чотири головних джерела, що становлять доконечні умови його національного спілкування: національна традиція (вона ж історична пам'ять); національна свідомість та солідарність, що мають становити взаємопов'язану нерозривну пару; національна культура, духовна й матеріальна; національний світ і співробітництво з іншими народами, що живуть на території відповідного народу [4, с. 4].

На сьогодні мовна стійкість має ширшу конотацію. Основу її визначають зростання авторитету української мови, усвідомлення внутрішньої потреби спілкуватися й пізнання світу засобами рідної мови, заперечення мовного відступництва в будь-яких його проявах, прагнення позбутися монополії суржиків, турбота про високу культуру спілкування.

Необхідно проаналізувати проблеми формування мовної стійкості сучасної молоді. Тривалий час український народ був позбавлений національної традиції, тому дієвість цього джерела мовної стійкості була неможливою.

Сьогодні молоде покоління має змогу вивчати мовотворчість репресованих, заборонених, емігрованих і забутих письменників, політиків, вчених, діячів культури й релігії, таким чином, розширюючи свій світогляд і збагачуючи словниковий запас. Проте проблеми все ж такі існують, хоч і мають інший характер: у світі нових інформаційних технологій знижується мотивація необхідності читання художньої літератури; книгарні заповнені російськими книжками, і є підстави стверджувати, що культурний простір без перешкод захоплює російський бізнес.

Чи правильно розуміється саме поняття *рідна мова* сучасною молоддю? Науково-дослідний інститут українознавства Міністерства освіти і науки України провів соціолінгвістичний моніторинг проблеми ставлення до державної мови і мовних орієнтирів у всіх регіонах України [5, с. 3]. За результатами опитування зроблено невтішний висновок: переважна більшість респондентів серед старшокласників і студентів (80 – 95 %) вважають українську мову своєю рідною, проте лише 23 % – мовою офіційного спілкування. Отже, проблема мовного, а звідси й національного, відступництва є актуальною для України й сьогодні.

Як зазначає Ермоленко С. Я., "закономірно, що рідна мова зі сфери почувань, емоційного світу окремої людини виводиться у сферу соціальних понять і соціальних оцінок. У зв'язку з цим з'являється поняття соціального престижу мови" [6, с. 48], а отже, бажання нею спілкуватися у всіх сферах діяльності й мовної комунікації.

Як доводить Ткаченко О. Б., "привабливість тієї чи іншої мови залежить, передусім, від привабливості тієї культури, яку вона презентує. Саме це робить мову гарною, престижною, а то й "модною" [7, с. 107].

Засвоєння національної культури без знання української мови неможливе, тому духовно-культурний розвиток сучасної української нації зобов'язує державу дбати про розвиток української мови. Сьогодні українська мова активно розвивається: українською виходять наукові видання, пишуться публіцистичні статті, випускається високоякісна художня література, лунають мелодійні українські пісні; лине вона з радіоприймачів, з екранів телевізорів.

Перехід на українську мову спілкування у повсякденному житті не може бути примусовим – це має бути особисте рішення окремого громадянина, глибоко усвідомлене ним самим. На жаль, непокоїть той факт, що спілкування українською мовою відбувається в основному з батьками, родичами, у процесі навчання – з викладачами, але в стосунках з ровесниками сучасна молодь спілкується переважно російською мовою та суржиком.

Зараз система державної освіти й виховання як у середніх навчальних загальноосвітніх закладах, так і у вищій школі створює всі умови для найповнішого урахування природних задатків людини, формування національного складу психіки, способу мислення тощо, тобто йдеться про систематичне і цілеспрямоване виховання національної свідомості й самосвідомості.

Можна відверто сказати, що сьогодні навчання мови у вищій школі спирається на нову філософію освіти й виховання, на нові моделі навчання мови, які орієнтовані на розвиток мовної особистості студента, на формування національного типу індивіда, що відзначається українськомовною стійкістю за будь-яких умов спілкування.

За даними соціологічного опитування, найкраще українською мовою молодь сприймає фольклор (29 % опитаних), рок-музику (27 %), поп-музику (23 %), класичне мистецтво (17 %) [5, с. 10]. Незаперечним і вагомим засобом, що впливає на мовну стійкість молодого покоління, є зростання престижу мови, тобто її авторитет у міжнародному та міжнародному спілкуванні. Він залежить від багатьох чинників, домінуючими серед яких є авторитет України у світовому просторі, державний статус мови.

Сучасна молодь усвідомлено визначає чинники підвищення престижності української мови, а відтак і бажання нею говорити, незалежно від комунікативної ситуації (в офіційному й неофіційному спілкуванні). Один із чинників – мова політиків. Представники влади на всіх рівнях повинні досконало володіти українською мовою й дбати про належний її розвиток.

Наступний чинник, який, на думку молоді, є визначальним для зростання авторитету української мови – формування національно свідомої еліти. Як зазначає Ткаченко О. Б., "знання національної традиції, своєї історії сприяє розвитку національної свідомості, основним носієм якої є національна інтелігенція" [4, с. 5–6].

Поширенню функціонування української мови (за результатами опитування) можуть сприяти: зміни у мовному законодавстві (36 % респондентів), проведення наукових конференцій, семінарів, олімпіад (21 %), україномовних вечорів, конкурсів, дискотек (21 %). Усне слово в теле- і радіоефірі чи на сцені має могутню силу впливу на свідомість і сприяє утвердженню авторитету мови [5, с. 15].

Однак дослідження українських соціолінгвістів переконують у тому, що за нинішніх умов молодь, навіть вихована в українських родинах, вступаючи в доросле життя, русифікація через панування в Україні російськомовного інформаційного продукту (в теле- та радіопросторі, у ЗМІ, на ринку періодики, книжковому, освітніх послуг, а найбільшою мірою – в інформаційно-комп'ютерній мережі та Інтернеті).

В Україні показовим результатом мовних взаємовпливів став суржик як ознака поверхових знань української та російської мов. Як показують результати соціолінгвістичного моніторингу, суржиком спілкуються з ровесниками 27 % студентів, російською мовою – 34 %; українською – 38 % [5, с. 17]. Така ситуація пояснюється недостатньою грамотністю й освітою, низькою культурною мовленнєм, впливом довколишніх мов, повільно зростаючим соціальним престижем української мови, неоднаковим використанням рідної мови в різних частинах України.

Для того, щоб зріс престиж і зміцніли позиції української мови як державної і в Східній Україні, як і в Західній, її носіями має стати якомога більша кількість заможних і освічених молодих людей. Отже, однією з найголовніших засад повноцінного функціонування української мови у молодіжному середовищі має стати забезпечення мовної стійкості й стабільності молоді, виховання в неї мовного обов'язку щодо своєї держави, формування патріотизму, духовної культури, пов'язаних із вибором мови спілкування. "Поки живе мова в устах народу, – до того часу живий і народ" – сказав К. Ушинський. Мова – запорука існування народу. Захищаючи рідну мову, ми захищаємо свій народ, його гідність, його право на існування, право на майбутнє.

Наук. керівн. Архипенко Л. М.

Література: 1. Кант И. Антропология с прагматической точки зрения / И. Кант. Соч. – Т. 6. – М. : Мысль, 1966. – 561 с. 2. Кант И. Трактаты и письма / Кант И. – М. : Мысль, 1980. – 451 с. 3. Новий тлумачний словник української мови в 4 т. / [укл. Яременко В. А., Сліпущко О. М.] . – К. : Аконіт, 1998. – Т. 4. – 399 с. 4. Ткаченко О. Б. Проблема мовної стійкості та її джерела / О. Б. Ткаченко // Мовознавство. – 1990. – № 4. – С. 3–10. 5. Соціолінгвістичний моніторинг мовою статистики : збірник матеріалів / за ред. Пономаренко А. Ю. – К. : НДГУ, 2006. – С. 15. 6. Мова в системі українознавства / укл. А. Ю. Пономаренко, П. П. Кононенко, С. Я. Єрмоленко та ін. – К. : НДГУ, 2005. – 43 с. 7. Ткаченко О. Б. Українська мова і мовне життя світу / О. Б. Ткаченко. – К. : Спалах, 2004. – 122 с.

Студент 1 курсу
факультету обліку і аудиту ХНЕУ

ФУНКЦІОНУВАННЯ ЖАРГОНУ В СУЧАСНОМУ ПУБЛІЦИСТИЧНОМУ ДИСКУРСІ

Анотація. Досліджено основні проблеми вживання жаргонної лексики в засобах масової інформації (ЗМІ), зв'язок жаргону із загальнонародною мовою, причини виникнення жаргонізмів та ставлення соціуму до них.

Аннотация. Исследованы основные проблемы употребления жаргонной лексики в средствах массовой информации (СМИ), связь жаргона с общенародным языком, причины возникновения жаргонизмов и отношение социума к ним.

Annotation. The article examines the main issues of the use of slang lexicon in mass media, the connection of jargon with the popular language, the causes of jargon appearance and attitude of the society to them.

Ключові слова: жаргон, соціолінгвістика, соціальна діалектологія, публіцистичний узус.

Соціолінгвістиці як мовознавчій дисципліні, що вивчає суспільну обумовленість виникнення, розвиток та функціонування мови, вплив суспільства на мову та мови на суспільство, належить один із важливих розділів – соціальна діалектологія, об'єктом вивчення якої є соціальні діалекти, а саме: жаргони, арго, професіоналізми). Важливість їх вивчення обумовлена двома факторами:

1) необхідністю теоретичного осмислення місця, ролі, функцій соціальних діалектів у системі мови;

2) практичною значущістю результатів їх дослідження для культури мови.

Відомо, що зміни мовної ситуації безпосередньо пов'язані зі змінами у політичному та економічному житті суспільства. Друковані засоби масової інформації (ЗМІ), миттєво реагуючи на зміни в екстралінгвальній, мовній реальності та мовній свідомості українського соціуму, відбивали й продовжують відбивати соціально-стильове та функціональне розмаїття сучасного жаргонівживання різних соціолектів, що його структурують: кримінальне арго, тюремна лексика, професійні жаргони, жаргонізована розмовна мова, жаргон наркоманів, політичний сленг тощо. Названі лексико-функціональні групи органічні в лексико-публіцистичному дискурсі тією мірою, в якій цей тип дискурсу реагує на актуальні події, явища, реалії, а також стилізують реальну усно-розмовну практику соціуму.

Огляд наукової літератури, пов'язаної з вивченням жаргону авторами: Т. Ван Дейком, М. Бактіним, Н. Арутюною, А. Бєловою, Ф. Бацевичем, К. Кусько, Д. Лихачовим, Л. Ставицькою, О. Семенець, К. Серажим, В. Лабовим, О. Швейцер, Й. Стернін, О. Кубряковою та іншими, вказує на багатоаспектність та різномірність цієї категорії лексики.

Мета статті – розглянути особливості використання жаргонної лексики в засобах масової інформації.

Поняття "жаргон" (від фр. *jargon* – незрозуміла мова, зіпсована мова) в сучасному мовознавстві трактується по-різному. Так, до 80-х років ХХ століття жаргон визначається як мова окремої соціальної групи, а в сучасному розумінні – це соціальний різновид мовлення, який "характеризує одиниці, що, вживаючись у середовищі певних соціальних, професійних або вікових груп мовців для номінації специфічних понять, з криптиологічною метою чи експресивними навантаженнями, потрапляють до загальнонаціональної мови – до просторіччя, переважно міського, перебуваючи на межі з ним, до мови художньої літератури та публіцистики – зберігаючи проте в ній відповідний чужорідний статус" [1, с. 118–119].

Будь-який жаргон будь-якої мови тісно пов'язаний із загальнонародною мовою. Спираючись на мовну систему в цілому, жаргон є частиною цієї системи – частиною, яка живе й розвивається за законами, загальними для цієї системи. Разом із тим жаргону властиві деякі особливості, що дозволяють його виділити в окрему підсистему всередині цієї системи.

Особливості цієї підсистеми можуть бути двох планів, і проявляються вони на різних мовних рівнях по-різному. Особливості першого плану визначаються тим, що ця мовна підсистема віддає перевагу певним одиницям мови й виключає інші. Особливості другого плану полягають у використанні в цій підсистемі таких мовних одиниць, які, як правило, не зустрічаються ні в інших підсисте-

мах даної мови, ні в її літературному варіанті. Найбільш чітко ці особливості проявляють себе на лексичному рівні.

Характерною ознакою взаємодії "літературна мова – просторіччя – жаргон" на межі 90-х років ХХ століття можна вважати інтенсивність цієї взаємодії, а також висунення нових центрів експансії – розмовної, знижено-розмовної, молодіжної "контркультури", кримінальної "субкультури". Просторічні й жаргонні елементи вільно включаються в сучасні газетні тексти, стають звичними засобами публічного спілкування.

Одним із потенційних джерел поповнення стилістично зниженої лексики в мові газет наприкінці ХХ століття є елементи кримінального жаргону. Це пов'язано з тим, що у мас-медіа почали широко висвітлювати прояви злочинності в країні. Поступово кримінальну лексику почали вживати в різних значеннях журналісти, представники владних структур, пересічні громадяни. Ця лексика почала набувати експресивного забарвлення. Її застосовують з іронічною, саркастичною й викривальною метою. Наприклад: *І якщо команда Президента Ющенка і уряду Тимошенко не зрозуміє, що їх елементарно "розводять", то скоро можуть поплатитися за короткозорість* [2].

Жаргонізми вільно вживаються в мові сучасної української публіцистики. "На шляху різного ступеня розширення жаргоновживання, – зазначає Ставицька Л. О., – відбуваються інтенсивні соціокомунікативні та власне семантичні процеси, що дає підстави говорити про соціосемантичні параметри функціонування жаргонної лексики. Лексикографічною паспортизацією жаргонної лексики звичайно є соціальні маркери, співвіднесені з жаргонними субкодами. Семантичне наповнення жаргонної номінації віддзеркалює різні аспекти життєдіяльності соціуму, його ціннісну орієнтацію у світі. При утворенні бі-, інтержаргонних полів семантика жаргонізму змінюється, кожен соціум модифікує семантику слова відповідно до своїх комунікативно-прагматичних потреб та інтенцій" [3, с. 58]. Наприклад, молодіжна субмова, засвоюючи кримінальний жаргон, нейтралізує семи, пов'язані з реаліями злочинного світу: висіти – "відбувати покарання" у мові молоді "висіти, зависати" означає: перебувати у певному місці протягом невизначеного часу; постійно вживати наркотики.

Коли йдеться про активне поповнення загальномовного словника жаргонною лексикою, то мається на увазі не тільки й не стільки помітне кількісне збільшення та активізація у мові представників різних соціальних груп цих елементів, скільки про нову якість жаргону як своєрідного стилю мови в нову епоху розвитку національної мови. Так, значної активності в мовленні представників різних соціальних груп набули слова тусуватися і похідні від нього: тусівка (тусовка), тусівник, тусня, які почали вживатися у молодіжному мовленні й маркувалися як жаргон. У сучасному мовленні дієсово тусуватися, яке вживається у значенні збиратися разом, проводити час, розважатися, спілкуватися, відпочивати, дружити, і похідний іменник тусовка у значенні зібрання, набули широкого вжитку, наприклад: *Деякий час я "тусувався" у модних нічних клубах із діджеями (Інтерв'ю з групою ВІА "Слівкі")* [4].

Широке функціонування таких слів у друкованих текстах знижує жаргонність і переводить їх у шар розмовної лексики. Мовний процес переходу нелітературних (знижених, жаргонних) слів у розмовні є свідченням зростання ролі розмовності не тільки в особистісній комунікації, а й у суспільній. Як зазначає Костомаров В. Г., "свіжість, відвертість, експресія розмовного мовлення відповідає сучасним смакам суспільства й епохи. І не можна не визнати, що розмовність є найбільш перспективним, органічним джерелом динаміки літературного стандарту" [5, с. 109].

Жаргон як соціальне і мовне явище породжує не тільки нові номінації, але й яскраві, образні, що несуть заряд виразності, слова. Така відмінна ознака жаргонних засобів особливо затребувана публіцистикою, де при зображенні певних фактів і подій важлива саме експресивно-оцінна складова. Тому досить часто номінативна функція жаргонізму тісно поєднується з образністю й оцінністю. Жаргонізми, потрапляючи у дискурс, виступають одночасно і номінативною одиницею, й експресивою, і стилістичним маркером. Наприклад: *Телеканал "Інтер" взагалі є чемпіоном із впарювання масам різноманітної фаст-фуд-лабуду, як невмирущі серіали і клони лохотронів, але підводною частиною цього телевізійного "Титаника" є передача на кшталт "Кумири і кумирчики"* [6].

Різносторонність процесів сучасної номінації призвела до того, що у переважній більшості жаргонізми втратили свої самобутні родові ознаки, і первинне джерело їх виникнення не завжди можна встановити. Для жаргонної лексики характерною є "корпоративна форма його породження та існування". На думку Ставицької Л. О., функціонально-стилістичний параметр жаргонної лексики насамперед пов'язаний із потужною сміховою першоосновою, що є складником культури як такої та національної сміхової культури зокрема [1]. Вибір певного жаргонізму пов'язаний із метою досягнення ефекту зневажливості, недбалості до позначуваних реалій, певної відстороненості від описуваних явищ і подій. Цей процес чітко виражений у сфері функціонування жаргонної предметної лексики: у назвах одягу, предметів побуту, транспортних засобів тощо. Наприклад: одяг – шмотки; авто – тачка; телевізор – ящик; автомат Калашникова – калаш; будинок – хібара; сміттєзвалище – бомж-таун.

Таким чином, спостереження над використанням жаргонізмів у публіцистичному дискурсі свідчить про те, що в суспільстві змінюється ставлення до жаргону: наприкінці ХХ ст. він усвідомлюється як джерело експресивних слів і висловів. Експресивний і прагматичний потенціал жаргонної лексики динамізує сучасну комунікацію і всю мовну систему в цілому. Жаргон, включений у сучасний публіцистичний узус, дозволяє авторів виражати іронічне ставлення до описуваних подій і

до навколишньої дійсності. Більшість ознак жаргону визначаються усною формою його побутування: зокрема, використанням розмовної, грубувато-фамільярної лексики, що надає мовленню емоційно-експресивного забарвлення, робить його живим і безпосереднім.

Наук. керівн. Архипенко Л. М.

Література: 1. Ставицька Л. Короткий словник жаргонної лексики української мови / Л. Ставицька. – К. : Критика, 2003. – 336 с. 2. Адвокатська газета. – 2005. – № 2. – С. 2. 3. Ставицька Л. О. Проблеми вивчення жаргонної лексики: Соціолінгвістичний аспект / Л. О. Ставицька // Українська мова. – 2000. – № 1. – С. 55–69. 4. Адвокатська газета. – 2003. – № 7. – С. 9. 5. Костомаров В. Г. Языковой вкус эпохи : Из наблюдений над речевой практикой масс-медиа / В. Г. Костомаров. – М. : Педагогика-пресс, 1994. – 247 с. 6. Поляева С. Україна молода / С. Поляева. – 2005. – № 4. – С. 15. 7. Лихачев Д. С. Арготические слова профессиональной речи / Д. С. Лихачев // Статьи ранних лет. – Тверь, 1993. – С. 95–138. 8. Тараненко О. О. Новый словарь украинської мови (концепція і принципи укладання словника) / О. О. Тараненко. – К. ; Кам'янець-Подільський, 1996. – 171 с.

Барсученко А. С.

УДК 336.27:657:336.77

Студент 3 курсу
факультету обліку і аудиту ХНЕУ

СУТНІСТЬ ТА СПЕЦИФІКА ОБСЛУГОВУВАННЯ СУМНІВНИХ КРЕДИТІВ У КОМЕРЦІЙНИХ БАНКАХ УКРАЇНИ

Анотація. Розглянуто ряд проблем кредитування комерційних банків України та порядок усунення заборгованостей за кредитами, за якими існує можливість їх неповернення, а також наведено рекомендації щодо недопущення існування проблемних та сумнівних кредитів.

Анотация. Рассмотрены ряд проблем кредитования коммерческих банков Украины и порядок устранения задолженностей по кредитам, по которым существует возможность их невозврата, а также приведены рекомендации относительно недопущения существования проблемных и сомнительных кредитов.

Annotation. The article discusses a number of problems concerning crediting the commercial banks in Ukraine and the procedure of indebtedness discharge concerning the loans for which there is the possibility of their return, and also provides recommendations on preventing the existence of problematic and doubtful loans.

Ключові слова: кредитування, комерційний банк, сумнівна заборгованість, облік, резерв.

Ряд вітчизняних і зарубіжних банків заявляє про кредитування як про пріоритетний напрям своєї діяльності, оскільки доходи від кредитування складають більшу частину банківських доходів.

Вагомий внесок у розробку теоретико-методологічних засад вивчення та аналізу проблеми специфіки обслуговування сумнівних кредитів у комерційних банках України зробили такі вчені, як Герасимович А. М., Алексєнко М. Д., Львов Ю. І., Малеїн Н. С., Мазур І. І., Чумаков А. Н. та ін.

Основною проблемою, що досліджується у статті, є забезпечення процесу правильного обслуговування сумнівних кредитів із застосуванням усіх необхідних правил та повноважень банку щодо надання послуг клієнтам згідно з чинним законодавством України.

Різкий розвиток нових банківських продуктів та технологій протягом останніх 10 – 15 років став поштовхом для розвитку банківських ризиків, тому проблеми кредитної діяльності банків актуальні для вітчизняної банківської системи.

У даний час кредитування в Україні має ряд проблем. Так, за перші 2 місяці роботи у 2012 р. банки мали 1,5 млрд грн збитків. Якщо раніше причиною всіх проблем вважалася резервна складова балансу, то сьогодні все частіше визнають, що справжня проблема – це неактивне або повна відсутність кредитування. Банківська система останні 3 роки видає дуже мало кредитів і, відповідно, не отримує нових доходів [1].

На даний момент в Україні в загальному обсязі виданих кредитів перше місце (80 %) займають споживчі кредити. Друге і третє місця розділили між собою автокредитування (15 %) та іпотека (5 %) [2].

© Барсученко А. С., 2013

Сукупний рівень проблемних (кредити з простроченням платежу більше ніж на 90 днів) і реструктуризованих кредитів становив 56 % на кінець 2011 р. Таким чином, основні завдання українських банків у 2013 р. – це управління проблемами з якістю активів і проведення нового кредитування [3].

Динаміка банківського кредитування в Україні за 2007 – 2012 рр. наведена на рисунку.

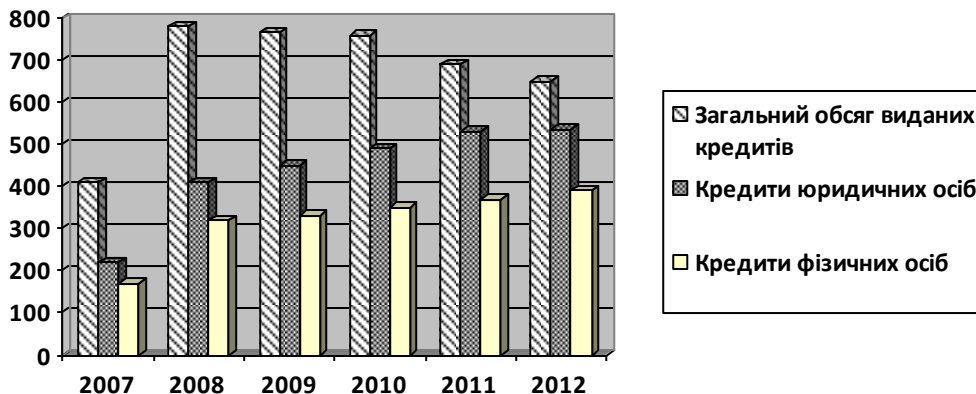

Рис. Динаміка банківського кредитування в Україні за 2007 – 2012 рр.

За даними НБУ, за 2012 р. загальний портфель кредитів, виданих фізичним особам українськими банками, складав 192 287 млрд грн. При цьому за 2012 р. кредитний портфель фізичних осіб зменшився на 16 %.

Кількість проблемних кредитів змушує банки дуже відповідально підходити до вибору клієнтів. Як правило, вони використовують правило "50 на 50 %", тобто клієнт повинен витратити на обслуговування кредиту не більше 50 % сукупного щомісячного доходу. За статистичними даними, позитивне рішення отримують близько 60 – 75 % клієнтів [2].

Існує дві найбільш поширені причини відмови у кредиті:

- непідтверджений (неофіційний) дохід;
- наявність у клієнта негативної кредитної історії [3].

За підсумками перших двох місяців 2012 р. портфель кредитів, виданих банками юридичним особам, збільшився на 7,6 млрд грн, і досягнув позначки в 635,2 млрд грн. Нововведенням стало те, що з початку 2011 р. банки кредитують корпоративних клієнтів як у національній, так і в іноземній валюті. На національну валюту прийшлося майже 73 % приросту портфеля з початку року [3].

Одними з основних завдань українських банків у 2013 р. є відновлення кредитування та повернення до колишніх показників прибутковості. Але варто зауважити, що наслідком різкого збільшення кредитування є збільшення неповернень за кредитом, що становить небезпеку не тільки для стабільної роботи банків, але й для економіки країн, що розвиваються в цілому, до яких відноситься й Україна. Безпечна межа неповернень кредитів для банку складає 3 – 5 %. За оцінками експертів, частка проблемної заборгованості в Україні становить 20 – 25 %.

Існують такі проблеми зростання проблемних кредитів в Україні:

- девальвація гривні;
- зниження цін на нерухомість;
- підвищення рівня безробіття і зниження реального доходу населення;
- банкрутство багатьох фірм у зв'язку з економічною кризою.

Переходячи до більш детального вивчення проблеми сумнівних кредитів, слід виділити, у першу чергу, визначення самого поняття сумнівного кредиту. Отже, сумнівний кредит – це кредит, тривалість прострочення якого становить від 60 до 90 днів з дня винесення заборгованості на рахунок прострочених позичок.

Банками створюються резерви під сумнівні кредити. Існують такі види резервів:

- спеціальні резерви, які створюються для відшкодування збитків за кредитами, дебіторською заборгованістю банків та іншими активами;
- загальні резерви, які створюються для відшкодування можливих непередбачених ризиків [4].

Положенням "Про порядок формування і використання резерву для відшкодування можливих втрат за кредитними операціями комерційних банків", затвердженим Постановою Правління НБУ від 27.03.1998 р. № 122 та доповненнями до нього, затвердженими Постановою Правління НБУ від 16.12.1998 р. № 520, визначено порядок створення спільних та спеціальних резервів і погашення безнадійної кредитної заборгованості за рахунок коштів цих резервів [5].

Таким чином, для того щоб зменшити частку проблемних кредитів, можна ввести більш жорсткі міри покарання за неповернення грошових коштів шляхом упровадження більш жорсткої законодавчої системи. Це забезпечить банки гарантією того, що у випадку, якщо людина бере кредит та не зможе повернути його, банк, проаналізувавши платоспроможність клієнта, просто не буде видавати йому кредит. Також самі банки повинні більш відповідально підходити до вибору креди-

торів, активніше використовувати бюро кредитних історій, що успішно функціонують у розвинених країнах. Найкращий спосіб збільшити кількість пропозицій за кредитами з боку банків можна шляхом поділу державою ризиків за кредитами.

Наук. керівн. Литвиненко А. О.

Література: 1. Сп'як Г. І. Фінансовий облік в комерційних банках / Г. І. Сп'як, Т. І. Фаріон. – Тернопіль : ТАНГ, 2003. – 202 с. 2. <http://www.ukrstat.gov.ua/>. 3. Колісник М. К. Проблеми та перспективи функціонування бюро кредитних історій в Україні / М. К. Колісник, О. І. Кобилецька // Науковий вісник НЛТУ України. – 2011. – Вип. 19.2. – С. 208–219. 4. Облік і аудит у банках : підручник / А. М. Герасимович, Л. М. Кіндрацька, Т. В. Кривов'яз та ін.; за заг. ред. проф. А. М. Герасимовича. – К. : КНЕУ, 2004. – 536 с. 5. Інструкція з бухгалтерського обліку кредитних, вкладних (депозитних) операцій та формування і використання резервів під кредитні ризики в банках України, затверджена. Постановою Правління НБУ від 15.09.2004 р. № 435 // Законодавчі і нормативні акти з банківської діяльності. Додаток до журналу Вісник НБУ. – 2009. – № 11.

Богданчук А. Л.

УДК 347.73:336.226.11

Безкорвайная О. А.

Студенти 3 курсу
факультета учета и аудита ХНЭУ

НАЛОГОВАЯ СОЦИАЛЬНАЯ ЛЬГОТА ПО НАЛОГУ НА ДОХОДЫ ФИЗИЧЕСКИХ ЛИЦ: ОСОБЕННОСТИ ПРИМЕНЕНИЯ И УЧЕТА

Аннотация. Исследована правовая природа налоговой социальной льготы по налогу на доходы физических лиц. Определен круг налогоплательщиков, имеющих право на ее получение, обобщены правовые ограничения по ее применению.

Анотація. Досліджено правову природу податкової соціальної пільги з податку на доходи фізичних осіб. Визначено коло платників податків, які мають право на її отримання, узагальнено правові обмеження щодо її застосування.

Annotation. The article investigates the legal nature of tax benefits from income tax for individuals. The range of taxpayers eligible to receive it has been defined, legal restrictions for its use have been generalised.

Ключевые слова: налог на доходы физических лиц, налоговая социальная льгота, правовое регулирование, налогоплательщик, прожиточный минимум.

Увеличение прожиточного минимума для трудоспособных лиц с 1 января 2013 года обязывает работодателей пересмотреть размеры налоговых социальных льгот, предоставляемых работникам, и их право на такие льготы. В данной статье рассмотрены общие вопросы, касающиеся размеров налоговых социальных льгот и их применения в 2013 году.

Проблемы определения роли и места в налоговой системе налога на доходы физических лиц, а также особенностей его взимания изучали Воронова Л. К., Головашевич А. А., Горбунова А. Н., Карасева М. В., Козырин А. Н., Костенко Ю. А., Кучерявенко М. П., Пацуркивский П. С., Пискотин М. И., Химичева Н. И., Черник Д. Г.

Налоговая социальная льгота (далее НСЛ) – это сумма, на которую может быть уменьшен общий месячный налогооблагаемый доход плательщика налога, полученный от одного работодателя в виде заработной платы [1].

Из положений раздела IV Налогового кодекса Украины (НКУ) следует, что для целей применения НСЛ к заработной плате относятся выплаты, которые согласно Инструкции № 5 не входят в фонд оплаты труда: пособие по временной нетрудоспособности, предоставляемое за счет средств Фонда социального страхования по временной потере трудоспособности, и оплата первых пяти дней временной нетрудоспособности за счет средств работодателя (абзац третий пп. 169.4.1 НКУ) [2; 3]. Применяется НСЛ ко всей сумме заработной платы за месяц. То есть применение НСЛ к заработной плате за первую половину месяца (авансу) неправомерно.

© Богданчук А. Л., Безкорвайная О. А., 2013

Далее следует рассмотреть, при выполнении каких условий у налогоплательщика возникает право на НСЛ.

Право воспользоваться НСЛ возникает у работника при соблюдении определенного условия: размер его заработной платы, начисленной за отчетный месяц, не должен превышать суммы, равной размеру месячного прожиточного минимума, действующего для трудоспособного лица на 1 января отчетного налогового года, умноженного на 1,4 и округленного до ближайших 10 грн (пп. 169.4.1 НКУ) [2]. При этом в НКУ не указывается схема расчета данного коэффициента, также не указываются возможные изменения его величины, что значительно ограничивает количество работников, получающих право на НСЛ.

С 1 января 2013 года размер прожиточного минимума, действующего для трудоспособного лица, составляет 1 147 грн [4]. Следовательно, по общему правилу в 2013 году претендовать на НСЛ смогут налогоплательщики, заработная плата которых не превышает 1 610 грн. Исключение из данного правила предусмотрено НКУ для налогоплательщиков, имеющих право на НСЛ на детей, а именно для:

1) одного из родителей, содержащих двоих и более детей в возрасте до 18 лет (пп. 169.1.2 НКУ);

2) налогоплательщика, который имеет ребенка (детей) в возрасте до 18 лет и является одинокой матерью (отцом), вдовой (вдовцом) или опекуном, попечителем (пп. "а" пп. 169.1.3 НКУ);

3) одного из родителей, которые содержат ребенка-инвалида (детей-инвалидов) в возрасте до 18 лет (пп. "б" пп. 169.1.3 НКУ) [2].

Можно отметить, что для целей определения предельного размера зарплаты, дающей право на НСЛ, "переходящие" выплаты (отпускные и больничные) относятся к месяцам, за которые они начислены (абзац третий пп. 169.4.1 НКУ) [2]. Далее распределенные выплаты отпускных и больничных за каждый месяц сравниваются с предельным размером зарплаты, и определяется право работника на НСЛ в каждом из месяцев, за которые такие выплаты начислены.

Определившись с предельным размером зарплаты, дающим право на НСЛ в 2013 году, необходимо перейти к рассмотрению размеров НСЛ, действующих в 2013 году.

Размеры НСЛ определены п. 169.1 НКУ и зависят от размера прожиточного минимума для трудоспособного лица (в расчете на месяц), установленного законом на 1 января отчетного налогового года.

До 1 января 2015 года размер обычной НСЛ составляет 50 % размера прожиточного минимума для трудоспособного лица (в расчете на месяц), установленного законом на 1 января отчетного налогового года, размер повышенной НСЛ – 150 % обычной НСЛ, а размер максимальной НСЛ – 200 % обычной НСЛ [2; 5].

В табл. 1 представлены НСЛ, применяемые к зарплате работников в 2013 году, в зависимости от вида НСЛ, на которую они имеют право.

Таблица 1

Размеры НСЛ в 2013 году

Вид НСЛ (норма НКУ)	Максимальный размер дохода для применения НСЛ	Размер НСЛ в 2013 году
Обычная НСЛ (пп. 169.1.1 НКУ)	1 610,00 грн	573,50 грн
Обычная НСЛ на детей (пп. 169.1.2 НКУ)	Для одного из родителей – 1 610 грн х количество детей; для второго – 1 610 грн	537,50 грн х количество детей в возрасте до 18 лет
Повышенная НСЛ на детей (пп. "а" и "б" пп. 169.1.3 НКУ)		
Повышенная НСЛ (пп. "в" – "е" пп. 169.1.3 НКУ)	1 610,00 грн	860,25 грн
Максимальная НСЛ (пп. "а" – "г" пп. 169.1.4 НКУ)	1 610,00 грн	1147,00 грн

Следует отметить, что если налогоплательщик имеет право на применение НСЛ по двум и более основаниям, то к его заработной плате применяется одна НСЛ по основанию, предусматривающему ее наибольший размер. Исключение установлено пп. 169.3.1 НКУ только для лиц, содержащих двоих и более детей в возрасте до 18 лет, в том числе ребенка-инвалида (детей-инвалидов) (пп. "б" пп. 169.1.3 НКУ) [2]. В данном случае НСЛ суммируются: на ребенка-инвалида (детей-инвалидов) предоставляется повышенная НСЛ, на ребенка, который не является инвалидом (детей, которые не являются инвалидами), – обычная НСЛ.

Если работник претендует на получение НСЛ на детей либо на НСЛ в повышенном или максимальном размере, то вместе с заявлением о применении НСЛ он должен предоставить работодателю подтверждающие документы, перечень и порядок подачи которых установлены Порядком № 1227 [6].

Не применяется льгота к зарплате за месяц, в котором:

- 1) работник подает заявление об отказе от применения НСЛ;
- 2) сумма начисленной работнику заработной платы превышает предельный размер, дающий право на применение НСЛ.

Особые сроки действия НСЛ установлены для налогоплательщиков, имеющих право на НСЛ на детей.

Можно рассмотреть на примере расчет суммы НСЛ.

Заработная плата налогоплательщика составляет 1 485 грн. Поскольку его доход в границах предельного размера (1 500 грн), такой плательщик имеет право на применение льготы. Налогом на доходы физических лиц облагается заработная плата, из которой уже удержаны единый социальный взнос и сумма налоговой социальной льготы [7], поэтому рассчитывается сумма единого социального взноса:

1. $1\,485 \text{ грн} \times 3,6\% = 53,46 \text{ грн}$.

Следует удержать сумму единого социального взноса:

$1\,485 \text{ грн} - 53,46 = 1\,431,54 \text{ грн}$.

2. Налог на доходы физических лиц без учета налоговой социальной льготы составляет:

$1\,431,54 \text{ грн} \times 15\% = 214,73 \text{ грн}$.

3. Необходимо удержать налог на доходы физических лиц:

$1\,431,54 \text{ грн} - 214,73 = 1\,216,81 \text{ грн}$.

4. Налог на доходы физических лиц с учетом налоговой социальной льготы составляет:

$(1\,431,54 \text{ грн} - 536,50 \text{ грн}) \times 15\% = 134,26$.

Следует удержать налог на доходы физических лиц:

$1\,431,54 \text{ грн} - 134,26 \text{ грн} = 1\,297,28 \text{ грн}$.

Следовательно, с учетом налоговой социальной льготы налогоплательщик получит 1 297,28 грн, что на 80,47 грн больше, чем без применения льготы. Хозяйственные операции по данному примеру приведены в табл. 2

Таблица 2

Основные хозяйственные операции по учету заработной платы, удержаний и начислений

№ п/п	Содержание хозяйственной операции	Бухгалтерский учет		
		Дт	Кт	Сумма, грн
1	Начислена заработная плата	23 (91 – 94)	661	1458
2	Удержан ЕСВ с начисленной суммы заработной платы	661	651	53,46
3	Удержан НДФЛ с применением НСЛ	661	641	134,26
4	Перечислен НДФЛ	641	311	134,26
5	Перечислен ЕСВ	651	311	53,46
6	Получена и выплачена заработная плата	661	311,301	1 297,28

Таким образом, налоговая социальная льгота, предусмотренная Налоговым кодексом Украины, дает возможность налогоплательщику уменьшить начисленный месячный налогооблагаемый доход, полученный в виде заработной платы от одного работодателя. На применение к своему доходу налоговой социальной льготы имеет право каждый плательщик НДФЛ, если размер его месячной заработной платы не превышает суммы, равной месячному прожиточному минимуму, действующему для трудоспособного лица на 1 января отчетного налогового года, умноженного на 1,4 и округленного до ближайших 10 грн.

Научн. рук. Шушлякова О. В.

Литература: 1. Кодекс Законов Украины о труде от 10.12.1971 г. [Электронный ресурс]. – Режим доступа : www.rada.gov.ua. 2. Налоговый кодекс Украины от 02.12.2010 г. № 2755-VI [Электронный ресурс]. – Режим доступа : www.rada.gov.ua. 3. Об утверждении Порядка оплаты первых пяти дней временной нетрудоспособности вследствие заболевания или травмы, не связанной с несчастным случаем на производстве, за счет денежных средств предприятия, учреждения, организации : Постановление Кабинета Министров Украины от 06.05.2001 г. № 439 [Электронный ресурс]. – Режим доступа : www.rada.gov.ua. 4. О Государственном бюджете Украины на 2013 год : Закон Украины от 06.12.2012 г. № 5515-VI ст. 7 [Электронный ресурс]. – Режим доступа : www.rada.gov.ua. 5. О статусе ветеранов войны, гарантиях их социальной защиты : Закон Украины от 22.10.1993 г. № 3551-XII [Электронный ресурс]. – Режим доступа : www.rada.gov.ua. 6. Порядок представления документов для применения налоговой социальной льготы, утвержденный постановлением Кабинета Министров Украины от 29.12.2010 г. № 1227 [Электронный ресурс]. – Режим доступа : www.rada.gov.ua. 7. Об общеобязательном государственном социальном страховании в связи с временной утратой трудоспособности и расходами, обусловленными погребением : Закон Украины от 18.01.2001 г. № 2240-III [Электронный ресурс]. – Режим доступа : www.rada.gov.ua.

ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ РОБОТИ БАНКУ З ПРОБЛЕМНИМИ КРЕДИТАМИ

Анотація. Розглянуто сутність проблемних активів комерційних банків, проаналізовано зовнішні та внутрішні методи управління проблемною заборгованістю, здійснено їх порівняльну характеристику, визначено переваги реструктуризації для банку та позичальника й запропоновано заходи щодо оздоровлення діяльності банку.

Аннотация. Рассмотрена сущность проблемных активов коммерческих банков, проанализированы внешние и внутренние методы управления проблемной задолженностью, осуществлена их сравнительная характеристика, определены преимущества реструктуризации для банка и заемщика и предложены мероприятия по оздоровлению деятельности банка.

Annotation. The essence of the problem assets of commercial banks has been studied, the internal and external methods of managing bad debts have been analyzed, their comparative characteristics has been given, the benefits for restructuring the bank and the borrower have been defined and the rehabilitation activities of the bank have been offered.

Ключові слова: кредитний портфель, проблемні кредити, управління проблемними активами, реструктуризація заборгованості.

Однією з найгостріших проблем функціонування банківської системи України в посткризовий період є оптимальне управління проблемними активами. Через недосконале управління ризиками в деяких банках суттєво погіршилася якість кредитних портфелів, що уповільніє зростання галузі загалом та в багатьох випадках унеможливує їх подальшу кредитну діяльність. Про це свідчать статистичні дані: станом на 01.09.2012 р. обсяг кредитної заборгованості, класифікованої як сумнівна та безнадійна, у загальній сумі класифікованих кредитів [1] становив 12,1 %, а прострочених нарахованих доходів – 54,7 % до загальної суми нарахованих доходів. Такі показники значно перевищують рівень аналогічних результатів банківських систем розвинених країн [2]. Тому особливо актуальним на сьогодні постає питання пошуку шляхів удосконалення роботи з проблемною кредитною заборгованістю й розробки методів її погашення.

Дослідженням цієї проблеми займалося чимало вчених-економістів, серед яких особливу увагу привертають праці І. Осадчого, Л. Слободи, Г. Карчевої та ін. [2 – 4]. Проте, як показує практика, питання управління проблемними активами ще не вирішені повною мірою.

Метою даної статті є аналіз ефективності зовнішніх та внутрішніх методів управління проблемними кредитами. Об'єктом дослідження є діяльність комерційних банків у сфері кредитування. Предмет дослідження – проблемні кредити банку та методи їх погашення.

Проблемними кредитами називають такі, за якими своєчасно не проведено один чи кілька платежів, суттєво знизилася ринкова вартість забезпечення, виникли обставини, які дають підставу банку мати сумнів щодо повернення позики [4, с. 26]. Як наслідок, постає питання встановлення допустимого рівня цих кредитів відносно загальної суми наданих банком кредитів та утримання його на даній позиції за допомогою різноманітних методів управління проблемними кредитами банку.

Процес управління проблемними активами банку можна розподілити на такі етапи, як:

- 1) моніторинг працюючих кредитів;
- 2) раннє реагування менеджменту на виникнення проблемних ситуацій щодо повернення кредитів;
- 3) аналіз варіантів та вибір стратегії роботи з проблемними активами;
- 4) відновлення функціонування проблемних кредитів;
- 5) стягнення заборгованості за проблемними кредитами [4, с. 28].

У літературних джерелах зустрічається декілька класифікацій методів управління проблемними кредитами банку, проте найчастіше їх поділяють на внутрішні та зовнішні. Внутрішні методи управління передбачають раннє реагування ризик-менеджерів банків на погіршення обслуговування позичальниками кредитів і включають реабілітацію кредитної заборгованості та відновлення можливості позичальників генерувати грошові потоки для обслуговування кредитів [2]. Одним із найефективніших внутрішньо-банківських методів роботи з проблемними активами є реструктуризація кредитної заборгованості.

Як свідчить практика, потреба в реструктуризації кредитної заборгованості, передусім, пов'язана із фінансовими труднощами позичальників. Це потребує внесення змін до договірних

умов, викликаних неможливістю позичальника виконувати умови кредитного договору щодо погашення відсотків (комісій) за кредитом та щодо основного боргу. Більш наочно внутрішні методи управління проблемними кредитами, їх характеристики та переваги наведено в таблиці [3].

Таблиця

Характеристика способів реструктуризації кредитної заборгованості банків

Способи реструктуризації	Характеристика способу	Переваги для позичальника	Переваги для банку
Кредитні канікули	Банк дозволяє позичальникам протягом певного періоду (6 – 9 місяців) погашати лише відсотки за кредитом. Після закінчення строку позичальник сплачує тіло кредиту плюс відсотки	Щомісячний платіж за кредитом частково зменшується	Переплата за кредитом зростає несуттєво
Зміна схеми погашення кредиту з класичної на ануїтетну	Ануїтетна схема погашення кредиту передбачає погашення заборгованості рівними частинами протягом усього строку кредитування, тоді як за класичної схеми сума платежів з часом зменшується	Щомісячний платіж за кредитом суттєво зменшується	Переплата за кредитом частково збільшується
Пролонгація кредиту	Збільшення строку кредитування	Щомісячний платіж зменшується несуттєво	Переплата за кредитом збільшується несуттєво
Коверсія	Переведення валютних кредитів у гривневі	Залежно від курсу валюти на умовах конверсії	
Прощення пені та штрафних санкцій	При виникненні прострочення за кредитом банк списує весь нарахований штраф	Залежно від тривалості прострочення та суми санкцій (актуально лише для позичальників, які затримують платежі)	
Зниження відсоткової ставки	Банк на певний строк (кілька місяців) знижує відсоткові ставки за кредитом	Залежно від умов зміни та відсоткової ставки	

У разі неефективності застосування внутрішніх методів управління проблемними активами менеджмент банку може прийняти рішення про доцільність застосування зовнішніх щодо банку дій для поліпшення структури його балансу та відновлення ліквідності. Це актуалізує практику застосування зовнішніх методів управління проблемними активами, серед яких виділяють:

передачу проблемних активів в управління третій особі (колектору). У цьому випадку проблемні активи залишаються на балансі банку;

продаж проблемних активів непов'язаній фінансовій компанії на умовах факторингу. При використанні такого методу відбувається поліпшення структури кредитного портфеля, вивільняються внутрішні ресурси банку;

продаж проблемних активів пов'язаній фінансовій компанії, внаслідок чого поліпшується структура балансу банку, спостерігається вищий рівень віддачі проблемних кредитів та економія внутрішніх ресурсів банку;

сек'юритизація активів, що передбачає оптимізацію структури балансу банку шляхом перетворення наданих банком позичок на ліквідні цінні папери і відповідного трансферу кредитних ризиків банку в ризики інших учасників ринку. Однак на практиці цей метод застосовується зовсім рідко, оскільки необхідні значні витрати на трансформацію активів у цінні папери та їх розміщення [3].

Особливістю застосування зазначених методів є прийняття рішення щодо їхнього вибору на етапі стягнення кредиту внаслідок неефективності превентивного внутрішньобанківського управління проблемними активами.

Статистика свідчить про активний розвиток упродовж 2010 і 2011 рр. таких форм, як передача проблемних активів в управління третій особі (колектору) та продаж непов'язаній фінансовій компанії на умовах факторингу. Так, за даними колекторської компанії Credit Collection Group, у 2012 році банківський сектор України передав на обслуговування колекторам проблемних активів обсягом понад 1,2 млрд грн за середньою ринковою ціною не більше 10 % від суми заборгованості за тілом кредиту. За прогнозами експертів у поточному році українські банки будуть і надалі активно співпрацювати з колекторськими компаніями з метою поліпшення якості кредитного портфеля [4, с. 31].

Новим напрямом у роботі з проблемними кредитами є створення у банках ситуаційних центрів управління проблемною заборгованістю за кредитними операціями. Завданням такого ситуаційного центру є чітке регламентування процесу підготовки, розгляду варіантів рішень, їх наукове обґрунтування на етапі підготовки, використання наукових підходів до оцінювання альтернативних варіантів, прогнозування результатів, ризиків, упровадження ризиків під час урегулювання проблемної заборгованості банку [2].

Одним із напрямів удосконалення роботи з проблемними активами у масштабах усієї банківської системи є створення санаційного банку ("бридж-банку") на державному рівні.

Термін "санаційний банк" уперше з'явився у практиці у 1988 році, коли американський Меллон Банк перемістив свої "погані" позики у сфері енергетики та нерухомості в Грант Стріт Нешенел Бенк (GSNB) і продовжував здійснювати прибуткову діяльність. GSNB, у свою чергу, було ліквідовано протягом семи років без необхідності додаткових капіталовкладень.

Перші кроки на шляху до створення "бридж-банку" було зроблено в 2009 році, за допомогою Закону України "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо особливостей проведення заходів із фінансового оздоровлення банків". Зокрема, ст. 86 визначено загальні засади функціонування санаційного банку. Регламентовані цією статтею засади функціонування санаційного банку цілком відповідають світовій практиці створення та функціонування "бридж-банку" [3].

Постановою правління НБУ "Про порядок реєстрації, видачі ліцензії, регулювання діяльності санаційного банку та нагляду за ним" [5] від 23.12.2011 р. № 471 було затверджено механізм діяльності санаційного банку на базі ПАТ "Родовід Банк".

Так, санаційний банк буде створений у форматі публічного акціонерного товариства для проведення роботи з активами державних банків і банків, у капіталізації яких взяла участь держава, спрямованої на максимізацію надходжень від повернення цих активів. Таким чином, Родовід Банк буде працювати з проблемними активами Ощадбанку, Укрексімбанку, Укргазбанку і банку "Київ".

Кошти, отримані від повернення активів, санаційний банк буде витратити на власний розсуд. Між тим в одному з націоналізованих банків повідомили, що на сьогодні розглядається варіант, що "погані" активи будуть передані санаційному банку безкоштовно, а кошти, отримані ним у результаті проведення роботи з даними активами, в повному обсязі будуть направлятися до держбюджету на відшкодування витрат держави на капіталізацію банків.

Деякі українські фахівці негативно відносяться до переведення непрацюючих активів до санаційного банку в Україні, тому що це обтяжуватиме державний бюджет та платників податків. Спроба вирішити проблеми непрацюючих активів за допомогою санаційного банку знівелює зусилля запровадити ефективний механізм роботи з нежиттєздатними банками в Україні та призведе до значних втрат державного бюджету [2].

Відповідно до результатів дослідження можна зробити висновок, що на сьогодні одними з головних питань для оздоровлення банківської системи України є робота з проблемними активами банку, а також вибір методу управління ними. Ефективна робота з проблемними активами дозволить банкам максимізувати свої прибутки, підвищити ліквідність та знизити властивий кредитним операціям рівень ризику. Крім того, актуальною для України є спроба створення санаційного банку як елемента державного регулювання економічних процесів на базі ПАТ "Родовід банк" задля оздоровлення банківської системи країни в цілому.

Напрямами подальшого дослідження є визначення переваг та недоліків запровадження ситуаційних центрів управління проблемною заборгованістю за кредитними операціями банку.

Наук. керівн. Глебова Н. В.

Література: 1. Про порядок формування та використання банками України резервів для відшкодування можливих втрат за активними банківськими операціями : Положення від 25.01.2012 р. № 23 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>. 2. Осадчий І. Шляхи вдосконалення роботи з проблемними активами банків України [Електронний ресурс] / І. Осадчий. – Режим доступу : www.nbu.gov.ua/portal/30_03_03.pdf. 3. Слобода Л. Напрямки вдосконалення роботи банків України з проблемними активами в посткризовий період [Електронний ресурс] / Л. Слобода. – Режим доступу : www.nbu.gov.ua/portal/2011_04_10.pdf. 4. Карчева Г. Основні проблеми розвитку банківської системи України в посткризовий період та шляхи їх вирішення / Г. Карчева // Вісник НБУ. – 2010. – № 8. – С. 26–32. 5. Про порядок реєстрації, видачі ліцензії, регулювання діяльності санаційного банку та нагляду за ним : Постанова НБУ від 23.12.2011 р. № 471 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>.

УДК 331.2.01

Блудова І. В.

Студент 4 курсу
факультету обліку і аудиту ХНЕУ

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ РЕГУЛЮВАННЯ ОПЛАТИ ПРАЦІ

Анотація. Розглянуто теоретичні аспекти сучасних проблем реформування оплати праці, визначено шляхи вдосконалення державного регулювання соціально-трудова відносин у сфері винагород за працю в ринкових умовах.

© Блудова І. В., 2013

Аннотация. Рассмотрены теоретические аспекты современных проблем реформирования оплаты труда, определены направления усовершенствования государственного регулирования социально-трудовых отношений в сфере вознаграждений за труд в условиях рынка.

Annotation. The article deals with the theoretical aspects of modern problems of reforming payment system, identifies the areas to improve state regulation of social and labor relations in the field of wages under the market conditions.

Ключові слова: заробітна плата, оплата праці, функції заробітної плати, державне регулювання оплати праці, винагорода, праця.

Розбудова ринкової економіки країни й усі пов'язані з цим трансформаційні процеси мають здійснюватися в інтересах людини для підвищення якості її життя, тому основним інструментом реалізації державної політики соціального захисту працюючих є методи задоволення матеріальних потреб, раціональна організація заробітної плати. Залежно від зміни соціальних умов змінюється і зміст заробітної плати.

Заробітна плата як економічна категорія відображає відносини між найманими працівниками і роботодавцями щодо розподілу новоствореної вартості. При цьому, якщо для найманих працівників вона є основним джерелом доходу, то для роботодавців – це елемент витрат на виробництво, що впливає на конкурентоспроможність продукції, доходи підприємства, прибутки підприємців.

Проблеми регулювання й управління процесами формування та зростання заробітної плати в умовах планової економіки вирішувалися в руслі закону розподілу з праці. Однак при недоступному розумінні цього закону соціальна справедливість зводилася до зрівнялівки при розподілі фонду заробітної плати. В ринкових умовах відносин підхід до оплати праці змінюється і величина заробітної плати повинна визначатися на основі витрат на відтворення робочої сили і обліку попиту на неї. Успішна реалізація соціально-економічної стратегії в країні значною мірою залежить від удосконалення чинних систем стимулювання та мотивації до праці.

Багато наукових колективів, вчених-економістів досліджують проблеми вдосконалення, стимулювання, мотивації та реформування заробітної плати на ринкових засадах. Зокрема цими проблемами займаються такі вчені, як: Д. Богиня, М. Ведерников, Г. Завіновська, А. Калина, Т. Кирьян, А. Колот, В. Колот, В. Лагутін, Е. Лібанова, В. Нижник, Н. Павловська, Р. Яковлев та ін. Також вони досліджуються в НДІ праці та зайнятості населення Мінпраці та НАН України.

Однак ще й досі питання подальшого реформування оплати праці не втратили своєї злободенності та потребують кваліфікованого підходу до їх вирішення, вони є дуже дискусійними і з багатьох аспектів чітко не визначеними, оскільки заробітна плата як економічна категорія поки що не виконує притаманних їй функцій: відтворювальної, регулюючої, стимулюючої та соціальної.

Метою даної статті є висвітлення теоретичних аспектів сучасних проблем економіки праці, ролі науки у їх вирішенні, розв'язання дискусійних проблем із цих питань.

Заробітна плата як економічна категорія належить до числа найскладніших. Поряд із такими категоріями, як прибуток, податки, зайнятість, вона є одним із головних елементів, свого роду нервовим центром суспільного організму.

Заробітна плата повинна залежати безпосередньо від результатів праці і в той же час мати вплив на її показники, стимулювати розвиток виробництва, ефективність праці, підвищення кількісних та якісних результатів праці. Головним і визначальним елементом трудового процесу є працівник з його вмінням і кваліфікацією, ставлення до праці, потребами і можливостями їх задоволення [1, с. 223]. Використання існуючого кваліфікаційного і творчого потенціалу працівників має повністю залежати від наукової обґрунтованості й вибору методів ув'язки заробітної плати з кваліфікацією, змістом виконуваної роботи, результатами праці й умовами, в яких вона здійснюється.

Матеріальне стимулювання в сучасних умовах застосовується здебільшого в комплексі з організаційно-технічними заходами, пов'язаними з підвищенням змістовності праці, поліпшенням її умов [2, с. 148]. Тому зараз дуже важливо розробити такий механізм управління працею, який дозволив би працівникам бачити в роботі не просто засіб здобуття хліба для себе і своїх близьких, але й можливість поєднувати вміння продуктивно та якісно працювати з відповідною матеріальною винагородою за свою працю і моральним задоволенням [1, с. 225].

Винятково важлива роль заробітної плати у функціонуванні економіки зумовлена тим, що вона має одночасно виконувати ряд функцій: відтворювальну, стимулюючу, регулюючу, соціальну, вимірювально-розподільчу, ресурсно-розміщувальну, функцію формування платоспроможного попиту населення, функцію забезпечення матеріального стимулювання працівників.

Усі перелічені функції тісно взаємопов'язані, й лише при їх сукупному виконанні досягається ефективна організація заробітної плати. Будь-яке протиставлення якоїсь із перелічених функцій сприяє розвитку кризових явищ у країні [3].

Розв'язання проблем реформування оплати праці в Україні було започатковано Декретом Кабінету Міністрів України "Про оплату праці" (2002 р.), Законами України "Про оплату праці" (1995 р.) та "Про колективні договори і угоди" (1993 р.).

Подальше проведення досліджень з проблем удосконалення оплати праці, своєчасне та якісне здійснення практичних завдань щодо вимог "Концепції дальшого реформування оплати праці в Україні", схваленої Указом Президента України від 25.12.2000 р., значною мірою залежать від науки.

Однак, незважаючи на численні наукові розробки, існує низка дискусійних питань у цій галузі, таких як:

- співвідношення мінімальної та середньої заробітної плати;
- купівельна спроможність заробітної плати, тобто реальна заробітна плата;
- частка витрат на оплату праці в загальних витратах.

Стратегічний курс нашої країни на систематичне підвищення мінімальної заробітної плати є абсолютно правильним. Але не можна вважати мінімальну заробітну плату панацеєю від усіх бід у сфері оплати праці. Крім цього, оцінка існуючих співвідношень між мінімальною та середньою заробітною платою дозволяє дійти важливого висновку: подальше підвищення МЗП гальмується низьким рівнем середньої заробітної плати у низці регіонів і видів економічної діяльності, де продовжує зберігатись значна диференціація за розмірами заробітної плати [4, с. 83–84].

Разом із тим відповідно до вимог Європейської соціальної хартії мінімальна зарплата має складати понад 2,5 розмірів прожиткового мінімуму. На сьогодні мінімальна заробітна плата в Україні дорівнює прожитковому мінімуму для працездатних осіб [5, с. 4].

За даними Міжнародної організації праці, мінімальна заробітна плата у більшості зарубіжних країн становить від 40 до 60 % середньої заробітної плати, або в середньому 50 %. Отже, якщо середня заробітна плата за 2012 р. по Україні становила 3 377 грн, то мінімальна заробітна плата мала б становити 1 688,50 грн [6].

За 2012 р. в усіх регіонах середній розмір заробітної плати був вищим за мінімальну заробітну плату, при цьому лише в п'яти з них заробітна плата перевищила середню в країні: в м. Києві – 5 368 грн, Донецькій області – 3 811 грн, м. Севастополь – 3 655 грн, Київській області – 3 528 грн, Дніпропетровській області – 3 385 грн. Найнижчий рівень заробітної плати спостерігався в Тернопільській, Чернігівській, Херсонській, Волинській та Чернівецькій областях [6].

Можна зробити висновок, що для збереження умов подальшого зростання МЗП необхідне істотне підвищення середньої заробітної плати. Нині підприємства самостійно регулюють рівень оплати праці, за винятком розміру МЗП. При цьому на більшості з них нормування праці перебуває на примітивному рівні, оскільки ліквідовані або скорочені служби з нормування, а відповідальність за нормування праці несуть роботодавці, які іноді самостійно встановлюють надто високі норми. Для збільшення своїх прибутків підприємці під приводом економічної кризи звільняють працівників, а ті самі обсяги робіт виконує менша чисельність найманих працівників. Як наслідок – підвищується навантаження на працівників, знижуються можливості відтворювальної функції зарплати [5, с. 4].

Важливим засобом реформування заробітної плати сьогодні має стати підвищення її купівельної спроможності, тобто зростання реальної заробітної плати.

Існує три шляхи вирішення цієї проблеми:

- істотне підвищення номінальної заробітної плати до реальної вартості робочої сили;
- зниження індексу цін на споживчі товари і послуги;
- зниження податків на заробітну плату та відрахувань із неї.

Тільки дієве використання цих трьох шляхів дасть змогу забезпечити відновлення і подальше зростання купівельної спроможності заробітної плати.

Ще одним проблемним питанням є соціальне партнерство – це метод вирішення найважливіших соціально-економічних проблем та регулювання трудових відносин на основі переговорів між найманими працівниками та роботодавцями за участю держави.

Відмічені та інші недоліки в оплаті праці дозволяють зробити висновок про те, що державне регулювання оплати праці не повинно обмежуватись лише визначенням, як державної гарантії з оплати праці, рівня мінімальної заробітної плати. Найважливішою складовою державного регулювання оплати праці має стати здійснення стратегічної державної політики з оплати праці та створення нормативно-методичної бази з питань організації заробітної плати. Ця політика має бути націлена, у першу чергу, на створення ефективних стимулів до праці на основі відновлення відтворювальної та стимулюючої функції зарплати та її наближення до реальної вартості робочої сили на ринку праці, як це й передбачено Концепцією подальшого реформування оплати праці і яка поки що виконується незадовільно.

Удосконалення державного і колективно-договірного регулювання оплати праці має більшою мірою сприяти успішному реформуванню оплати праці в економіці країни. Оскільки Україна прагне здобути статус країни з ринковою економікою, доцільна розробка нової, розрахованої не на умови перехідного періоду, а на ринкові умови господарювання, Концепції подальшого реформування оплати праці, а також національної та регіонально галузевих програм щодо її реалізації.

З метою прискорення реформування оплати праці і підвищення життєвого рівня населення потрібно:

реформувати трудове законодавство з питань соціально-трудова відносин і оплати праці;

відновити купівельну спроможність заробітної плати на основі підвищення рівня реальної зарплати;

для забезпечення соціальних прав громадян та дотримання державних соціальних гарантій, а також стабілізації цінової ситуації на споживчому ринку слід затвердити перелік споживчих товарів, на які встановлюються державні фіксовані ціни;

вдосконалити механізм державного регулювання оплати праці та соціального забезпечення, який ґрунтувався б на сучасній концепції гідної праці, новітніх теоретико-методологічних розробках та врахував би перспективи соціально-економічного розвитку суспільства;

підвищити роль тарифної системи як стимулюючої та регулюючої основи до високої продуктивності праці;

вдосконалити методологію формування та оптимізувати склад споживчого кошика з урахуванням сучасних потреб людини;
ліквідувати допущений перекид у зростанні заробітної плати й споживчих цін;
розробити і запровадити методику розрахунку регіональних прожиткових мінімумів, які через коефіцієнти регіональних цін на встановлені набори продовольчих, непродовольчих товарів та послуг дозволяють обґрунтовано коригувати загальнодержавний рівень прожиткового мінімуму;
здійснити заходи виправлення допущеного перекосу в оплаті праці за галузями економіки.

Наук. керівн. Тютюнник П. С.

Література: 1. Калина А. В. Организация и оплата труда в условиях рынка (аспект ефективності) : [учебн. пособ.] / А. В. Калина. – 4-е изд., стереотип. – К. : МАУП, 2003. – 312 с. 2. Завіновська Г. Т. Економіка праці : [навч. посібн.] / Г. Т. Завіновська. – К. : КНЕУ, 2003. – 300 с. 3. Лепьохіна І. О. Теоритичні аспекти формування заробітної плати та її функції / І. О. Лепьохіна // Вісник ЖДТУ. – 2011. – № 2(56). 4. Жадан О. В. Напрямки реформування державного регулювання оплати праці / О. В. Жадан, Л. А. Шульгінова // Актуальні проблеми державного управління : зб. наук. пр. – Х. : Вид. ХарПІ НАДУ "Магістр", 2005. – № 2(24). – С. 81–86. 5. Бондарчук К. Заробітна плата в контексті соціально-економічного захисту найманих працівників / К. Бондарчук // Україна: аспекти праці. – 2010. – № 1. 6. Доходи та витрати населення України на 2010 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>.

Гогой І. Ю.

УДК 657.471.66

Студент 3 курсу
факультету обліку і аудиту ХНЕУ

ОСОБЛИВОСТІ ОБЛІКУ НАДАННЯ РІЗНИХ ВИДІВ ЗНИЖОК

Анотація. Розглянуто поняття знижок та їх види. Проведено аналіз нормативних і літературних джерел, на основі чого запропоновано класифікацію знижок за рядом ознак. Висвітлено порядок відображення в бухгалтерському обліку різних видів знижок.

Анотация. Рассмотрены понятие скидок и их виды. Проведен анализ нормативных и литературных источников, на основании чего предложена классификация скидок по ряду признаков. Изложен порядок отображения в бухгалтерском учете разных видов скидок.

Annotation. This article considers the concept of discounts and their types. The analysis of the regulatory and literary source has been held basing on which the classification of discounts was proposed according to a number of features. The procedure of different types of discounts accounting has been revealed.

Ключові слова: торговельна діяльність, дострокова оплата, знижки, особливості обліку торгівлі.

Підприємства торгівлі все активніше вводять у практику діяльності надання різних видів знижок своїм покупцям. Це знижки за обсяг покупки, своєчасність оплати, здійснення покупок у певний час, залучення нових покупців тощо. Застосування будь-яких видів знижок має бути спрямовано на підвищення конкурентоспроможності підприємства та закріплення його позиції на ринку.

Роль, функції й призначення окремих видів знижок розглядаються багатьма авторами як засіб оптимізації ціноутворення у рамках теорії маркетингу. Саме ефективна політика надання знижок (дисконтна політика), на думку вчених, дає змогу вітчизняним підприємствам функціонувати у ринковому просторі.

Дана проблема була розглянута багатьма вітчизняними та зарубіжними вченими, проте й досі відсутній єдиний підхід до визначення облікової сутності знижок та порядку їх відображення в бухгалтерському обліку. Думки вчених із цього приводу є протилежними. Так, Є. Самарченко вважає, що деякі знижки (бонуси та грошові винагороди) слід включати до складу витрат на збут [1, с. 37]. П. Атамас пропонує відносити знижки залежно від моменту їх надання до вирахування з доходу або до складу витрат на збут [2, с. 219]. А. Короп та Л. Нападовська розглядають знижки виключно як зменшення ціни продажу [3, с. 59] та витрати на збут [4, с. 149]. Отже, єдиного погляду на це питання немає.

Як видно, усі автори розглядають тільки окремі види знижок, не надаючи при цьому уявлення про загальну систему, яка враховує призначення кожного виду знижок у правовій площині залежно

від форми угоди та моменту надання. Тому доцільно використовувати системний підхід до вирішення облікових питань щодо такої важливої для ринкової економіки категорії, як знижки.

З огляду на сказане, можна сформулювати мету статті – розкрити теоретико-методологічні та практичні питання бухгалтерського обліку торговельних знижок.

Об'єктом дослідження є організація та методика обліку надання різних видів знижок.

Предметом дослідження є розкриття методики обліку надання знижок.

Аналіз нормативних і літературних джерел із досліджуваної проблематики показав, що об'єктом уваги в основному постають норми договірної права, але на практиці існує широке коло питань, коли надання знижок має ситуативний характер. Тому першою класифікаційною ознакою є тип договірних відносин. До інших класифікаційних ознак можна віднести: форму угоди, вид договору, момент надання знижки та легальність винагороди [2]. Згідно із запропонованою класифікацією всі види знижок із точки зору бухгалтерського обліку відносять до однієї з трьох груп:

- 1) ті, що коригують ціну продажу;
- 2) ті, що обліковуються як витрати підприємства;
- 3) ті, що відносять до вирахувань із доходу.

Залежно від цього знижки будуть обліковуватися на різних бухгалтерських рахунках та по-різному відображатися у звітності підприємства.

Податкові наслідки надання того чи іншого різновиду знижок також будуть різними (рисунок).

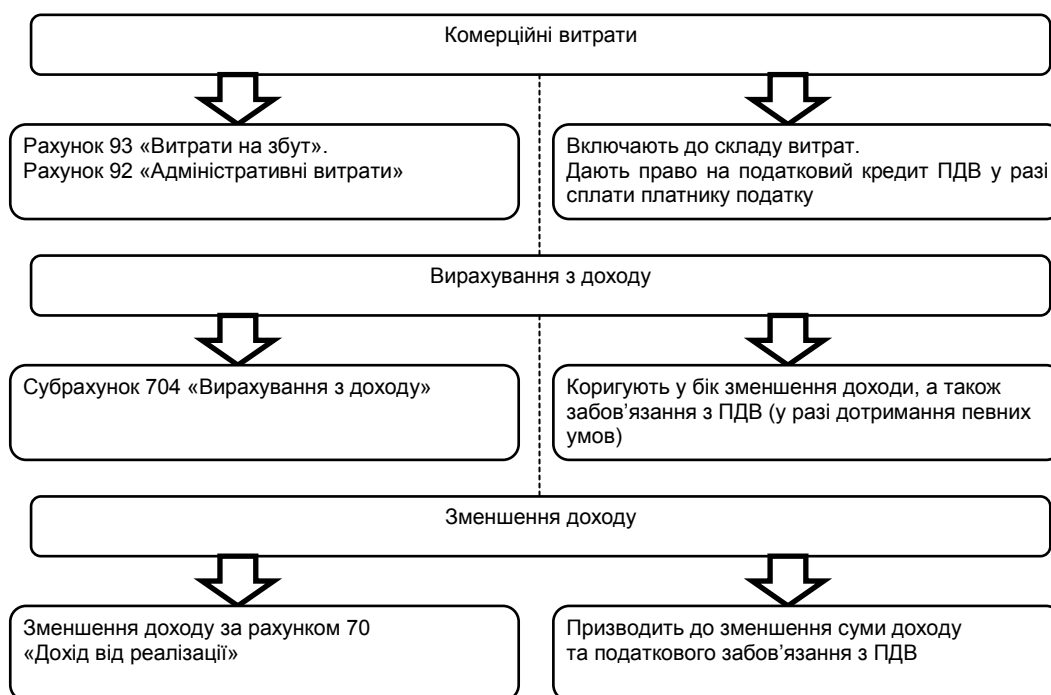

Рис. Порядок відображення знижок у бухгалтерському обліку

Отже, порядок відображення знижок у бухгалтерському обліку залежить від того, до якої з класифікаційних груп належить певний вид знижки. Так, знижки, що спричиняють зменшення ціни продажу товарів, тобто надаються в момент реалізації, впливають на суму доходу, який відображається у бухгалтерському обліку за кредитом рахунка 70 "Дохід від реалізації". Собівартість товарів, реалізованих зі знижкою, при цьому визначається згідно з п. 24 П(С)БО 9 за найменшою з двох оцінок: первісною вартістю або чистою вартістю реалізації. Отже, сума знижки не впливає на обчислення собівартості реалізованих товарів навіть у тому разі, якщо надана знижка перевищує розмір торгової націнки за цією категорією товарів.

Тобто за умов ведення на підприємстві роздрібної торгівлі обліку товарів за продажною вартістю виникає необхідність списання раніше нарахованої, але не отриманої в результаті надання знижки частини націнки. Більшість вітчизняних авторів пропонують списувати націнку в сумі наданої знижки з кредиту субрахунка 282 "Товари у торгівлі" у дебет субрахунка 285 "Торгова націнка" [2, с.149; 4, с. 220; 5, с. 78]. У такому разі при розрахунку торгової націнки на реалізовані товари за звітний період ураховують облікову вартість товарів. Недоліком цієї методики є те, що надані знижки нібито губляться у системі бухгалтерського обліку, вони поглинаються загальною сумою реалізованої націнки.

З огляду на зазначене, слід, по-перше, відображати дохід на субрахунку 702 "Дохід від реалізації товарів" у сумі, фактично отриманій у касу підприємства. По-друге, цей рахунок можна вести з урахуванням видів знижок, які підприємство надає своїм покупцям. Наприклад, 702.1 – дохід від реалізації покупцю, якому не надається знижка; 702.2 – дохід від реалізації покупцю, який отримує знижку (або власник дисконтної картки) у розмірі 3 %; 702.3 – 6 % тощо. Визначити суму знижки кожного виду за такого підходу можна виходячи з кредитового обороту відповідного аналітичного

рахунка, відкритого до субрахунку 702 "Дохід від реалізації товарів". Результатом використання такої методики обліку реалізації товарів у підприємствах роздрібної торгівлі стане можливість аналізу даних про ефективність надання певних видів знижок та більш ретельного планування асортименту товарів з урахуванням преференцій постійних покупців.

Для реалізації у розстрочку торгове підприємство укладає з покупцем договір купівлі-продажу товарів у розстрочку, однією з умов якого може бути надання знижки за внесення чергової оплати раніше встановленого терміну. Для відображення в обліку такої операції використання субрахунку 704 "Вирахування з доходу" є необхідним.

У зарубіжній і останнім часом вітчизняній практиці торговельної діяльності широко використовують знижки покупцям за дострокову оплату. Такі знижки застосовують переважно підприємства оптової торгівлі та методика їх відображення в обліку вже достатньо висвітлена в економічній літературі [2, с. 222; 6, с. 233; 7, с. 167]. Для обліку надання знижки за внесення оплати до закінчення терміну відстрочки платежу використовують субрахунок 361 "Розрахунки з покупцями та замовниками". Така методика дійсно є доцільною для випадків, коли продаж здійснюється за стандартним договором купівлі-продажу або постачання. Однак сьогодні підприємства роздрібної торгівлі за умов наявності вільних коштів, реалізуючи програму заохочення покупців та користуючись Правилами торгівлі в розстрочку [8], можуть здійснювати продаж непродовольчих товарів фізичним особам, у тому числі суб'єктам підприємницької діяльності без створення юридичної особи, у розстрочку.

Надання організацією-постачальником знижок своїм комерційним партнерам (дистриб'юторам, іншим посередникам, роздрібним операторам, кінцевим покупцям) дає змогу не тільки збільшувати обсяги продажів за рахунок залучення нових і підвищення лояльності постійних покупців, а й скорочувати термін відволікання коштів у розрахунках із комерційними партнерами (покупцями).

Тому керівництво торговельних підприємств рано чи пізно змушене застосовувати один із найпопулярніших інструментів стимулювання товарообігу – знижки – і розробляти відповідну маркетингову політику. Досить важливим при цьому є порядок відображення знижок у бухгалтерському обліку підприємств торгівлі.

Зазначена система організації обліку знижок дасть можливість підприємствам: по-перше, правильно обирати систему знижок, що уможливить досягнення поставленого стратегічного завдання, а по-друге, відносити суму знижки саме до тієї категорії, яка відповідає економічній сутності знижки як комерційних витрат, вирахувань з доходу або недоотриманої вигоди.

В умовах формування ринкових відносин в Україні вирішення цих питань стане змістовним базисом конкурентоспроможності вітчизняних товарів та підприємств як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках.

Наук. керівн. Пасенко Н. С.

Література: 1. Самарченко Е. Скидки бывают разные... / Е. Самарченко // Бухгалтерия. – 2009. – № 31. – С. 36–39. 2. Атамас П. Бухгалтерський облік в галузях економіки : навч. посібн. / П. Атамас. – К. : Знання, 2012. – 392 с. 3. Короп А. Дилерские контракты и скидки: Стимулирование лучших / А. Короп // Бухгалтерия. – 2011. – № 9. – С. 57–62. 4. Облік на підприємствах торгівлі та ресторанного господарства : навч. посібн. / Л. В. Нападовська, О. Г. Веренич, Н. І. Морозова та ін. ; за заг. ред. Л. В. Нападовської. – К. : Либідь, 2011. – 378 с. 5. Солошенко Л. Роздрібна торгівля: організація та облік / Л. Солошенко, О. Піроженко. – [4-те вид., доп.]. – Х. : Основа, 2012. – 120 с. 6. Лучко М. Р. Облік комерційної діяльності : підручник / М. Р. Лучко, О. В. Адамик. – Тернопіль, 2010. – 441 с. 7. Котенко Л. М. Облік товарних операцій в підприємствах торгівлі та ресторанного господарства : навч. посібн. / Л. М. Котенко, Н. В. Манжос, Н. В. Бойченко. – Х., 2008. – 323 с. 8. Правила торгівлі в розстрочку : Постанова Кабінету Міністрів України від 30.03.2011 р. зі змінами і доповненнями [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/383-2011-%D0%BF>.

Зинченко А. С.

УДК 656.025.4

Студент 3 курсу
факультета учета и аудита ХНЭУ

НЕКОТОРЫЕ ОСОБЕННОСТИ УЧЕТА ТРАНСПОРТНО-ЭКСПЕДИЦИОННЫХ УСЛУГ

Аннотация. Рассмотрены и проанализированы основные аспекты законодательного регулирования, выделены участники и виды услуг транспортной экспедиции. Рассмотрены некоторые особенности бухгалтерского и налогового учета в определении расходов и базы налогообложения, а также предложены способы их урегулирования.

© Зинченко А. С., 2013

Анотація. Розглянуто та проаналізовано основні аспекти законодавчого регулювання, виділено учасників і види послуг транспортної експедиції. Розглянуто деякі особливості бухгалтерського та податкового обліку витрат і бази оподаткування, а також запропоновано способи їх урегулювання.

Annotation. The article reviews and analyzes the main aspects of the legislative regulation and distinguishes participants and kinds of the transport expedition services. It considers some peculiarities of accounting and taxation, defines costs and taxation basis and proposes the ways of their settlement.

Ключевые слова: услуги транспортной экспедиции, экспедитор, заказчик, перевозчик, таможенная территория, поставки товаров, учет.

Транспортно-экспедиторское обслуживание является необходимой частью процесса транспортировки грузов. Транспортно-экспедиторские компании в качестве оператора смешанной перевозки организуют перевозку грузов не только в пределах одной страны, но и в международном сообществе от производителя до потребителя, что является чрезвычайно сложным процессом из-за использования нескольких видов транспорта. Для нормального функционирования и развития в условиях жесткой конкуренции требуется высокое качество обслуживания грузовладельцев, соблюдение особых международных правил, точное исполнение условий контракта, предписаний клиентов, перевозчиков, банков, страховщиков, соблюдение таможенных и государственных законов. В настоящее время одним из основных направлений решения данных задач является применение логистического подхода к организации деятельности транспортно-экспедиторских компаний.

От уровня построения транспортно-экспедиторских систем зависит уровень эффективности международной торговли товарами, международной торговли транспортными услугами, контроль над финансовыми потоками и пр. Формально транспортно-экспедиторские услуги относятся к категории вспомогательных транспортных услуг.

Весомый вклад в развитие данной темы внесли ученые: Лapidус Б. М., Мачерет Д. А., Лившиц В. Н., Терешина Н. П., Галабурда В. Г., Трихунков М. Ф., Смехов А. А., Куренков П. В., Плужников К. И., Холопов К. В., Сергеев В. И., Калянов Г. Н., Маклаков С. В., Тельнов Ю. Ф., Вендров А. М., Г. Буч, К. Гейн, Т. Сарсон, Д. Мартин.

Целью данной работы является анализ украинского законодательства в рамках этой темы, рассмотрение участников транспортно-экспедиторских услуг, их условных групп, некоторых особенностей бухгалтерского и налогового учета транспортно-экспедиторских услуг.

Основные нормативные положения, регламентирующие транспортное экспедирование как вид хозяйственной деятельности, установлены главой 65 Гражданского Кодекса Украины (ГКУ) [1]. Правовые и организационные принципы этой деятельности определены Законом Украины от 01.07.2004 г. № 1955-У "О транспортно-экспедиторской деятельности" (далее – Закон № 1955) [2]. Основным видом транспортно-экспедиторской деятельности является организация перевозок, при осуществлении которых следует учитывать нормы главы 64 ГКУ [1], главы 32 Хозяйственного Кодекса Украины (ХКУ) [3], Закона Украины от 05.01.2013 г. № 232/94-ВР "О транспорте" [4] и других нормативных документов. Особенности перевозок железнодорожным, авиационным, морским и речным транспортом также регламентируются отдельными законами и ведомственными документами.

Согласно ст. 929 ГКУ [1] по договору транспортного экспедирования одна сторона (экспедитор) обязуется за плату и за счет другой стороны (заказчика) выполнить или организовать выполнение определенных договором услуг, связанных с перевозкой груза. Согласно ст. 1 Закона № 1955 [2] деятельность по предоставлению таких услуг является транспортно-экспедиторской, а сама услуга, связанная с организацией и обеспечением перевозки, – транспортно-экспедиторской услугой. Все юридические и физические лица, выполняющие работы (предоставляющие услуги), связанные с перевозкой грузов, являются участниками транспортно-экспедиторской деятельности.

Участниками рассматриваемой деятельности являются:

экспедитор (транспортный экспедитор) – субъект хозяйствования, который по поручению заказчика и за его счет выполняет или организует выполнение определенных договором транспортно-экспедиторских услуг;

заказчик – потребитель услуг экспедитора (юридическое или физическое лицо);

перевозчик – юридическое или физическое лицо, осуществляющее непосредственно перевозку груза по договору перевозки.

Выполнение перевозки по договору транспортного экспедирования нередко связано с одновременным выполнением сопутствующих или вспомогательных услуг, а также организацией их предоставления. Перечень видов транспортно-экспедиционных услуг определен ст. 8 Закона № 1955 [2]. Условно их можно разделить на следующие группы:

непосредственно перевозка груза различными видами транспорта;

предоставление вспомогательных услуг, связанных с перевозкой (погрузка, разгрузка, палевалка, сортировка, складирование, сопровождение, охрана груза);

организация выполнения всех этих услуг для обеспечения оптимального транспортного обслуживания заказчика;

документальное оформление выполняемых работ и рассылка (представление) документов по принадлежности.

Экспедитор может осуществлять все виды услуг транспортного экспедирования, в том числе и перевозку, как самостоятельно, так и посредством привлечения третьих лиц. В случае привлечения экспедитором к выполнению его обязательств по договору транспортного экспедирования

другого лица в отношениях с ним экспедитор может выступать как от своего имени, так и от имени заказчика. Перевозка груза может осуществляться по территории Украины и за ее пределами. Участниками договора могут быть резиденты и нерезиденты, юридические и физические лица.

Различные варианты выполнения транспортно-экспедиторских услуг влекут за собой различия в их документальном оформлении, бухгалтерском учете и налогообложении. Можно рассмотреть эти особенности на примере таблицы.

Таблица

**Предоставление транспортно-экспедиционных услуг
при перевозке груза по территории Украины**

№ п/п	Содержание хозяйственной операции	Бухгалтерский учет	
		Дебет	Кредит
Учет у экспедитора			
1	Получена предоплата от заказчика	311	361
2	Начислены налоговые обязательства по НДС	643	641
3	Подписан акт выполненных услуг по договору транспортного экспедирования	361	703
4	Отражены налоговые обязательства по НДС	703	641
5	Закрываются расчеты по ранее отраженным налоговым обязательствам	703	643
6	Получен окончательный расчет за услуги транспортного экспедирования	311	361
Учет у заказчика			
1	Перечислена предоплата за услуги перевозки	631	311
2	Отражен налоговый кредит по НДС	641	644
3	Подписан акт выполненных услуг по договору транспортного экспедирования	28*	631
4	Закрываются расчеты по налоговому кредиту по НДС	644	631
5	Отражен налоговый кредит по НДС	641	644
6	Произведен окончательный расчет за услуги транспортного экспедирования	631	311

*Счет отражения расходов перевозки зависит от вида хозяйственного использования перевозимого груза.

Бухгалтерский учет транспортно-экспедиторской деятельности специальных правил не содержит и регламентируется общими требованиями положений (стандартов) бухгалтерского учета для отражения деятельности по предоставлению услуг. Обложение налогом на прибыль транспортно-экспедиторских услуг осуществляется в зависимости от их характера на основании общих норм НКУ [5]. То есть формируются или доходы и расходы, связанные с транспортно-экспедиторской деятельностью, или доход в сумме экспедиторского вознаграждения и расходы, связанные с ним.

Если согласно договору транспортного экспедирования определено вознаграждение экспедитору, то в состав доходов включается сумма вознаграждения [5] за организацию транспортного экспедирования. Согласно п. 137.1 ст. 137 НКУ [5] доход от предоставления услуг и выполнения работ признается по дате составления акта или другого документа, оформленного в соответствии с требованиями действующего законодательства, который подтверждает факт выполнения (предоставления) работ (услуг).

При этом следует учесть, что денежные средства, полученные экспедитором в соответствии с условиями договора транспортного экспедирования от заказчика и перечисленные перевозчику, не являются его собственностью (транзитные средства). В связи с этим и согласно пп. 136.1.19 п. 136.1 ст. 139 НКУ [5] в состав доходов не включаются денежные средства или стоимость имущества, полученные экспедитором. Соответственно, платежи, перечисленные перевозчику и другим лицам, участвующим в процессе оказания услуг по договору, не включаются в состав расходов экспедитора [5].

Согласно пп. 139.1.12 п. 139.1 ст. 139 НКУ [5], действовавшему до 1 января 2012 года, не включались в состав расходов затраты, понесенные в связи с приобретением товаров (работ, услуг) и других материальных и нематериальных активов у физического лица – предпринимателя,

уплачивающего единый налог (кроме расходов, понесенных в связи с приобретением работ (услуг) у физического лица – плательщика единого налога, которое осуществляет деятельность в сфере информатизации). В связи с этим следует отметить позицию Государственной налоговой администрации Украины, изложенную в письме от 13.05.2011 г. № 13401/7/15-0217 [6]. Так, по мнению главного налогового органа, если экспедитор приобретает транспортные или иные услуги у физического лица – субъекта предпринимательской деятельности, уплачивающего единый налог, то и заказчик не имеет права включать в состав налоговых расходов сумму транспортно-экспедиционной услуги, для выполнения которой привлекается физическое лицо – предприниматель – плательщик единого налога.

С 1 января 2012 года юридические лица – плательщики налога на прибыль при определении объекта налогообложения могут включать в состав расходов затраты по приобретению товаров (работ, услуг) и других материальных и нематериальных активов у физических лиц – предпринимателей – плательщиков единого налога – независимо от группы, при условии, что такие расходы связаны с хозяйственной деятельностью плательщика [7].

Наибольшие проблемы вызывает обложение транспортно-экспедиторской деятельности НДС. Это связано с тем, что договор транспортного экспедирования может включать различные виды услуг, в том числе выполняемые с привлечением сторонних организаций, когда экспедитор является посредником.

По общему правилу объектом обложения НДС согласно п. 185.1 "б" ст. 185 НКУ [5] являются услуги, место поставки которых расположено на таможенной территории Украины, и он определяется по правилам ст. 186 НКУ [5].

В соответствии с п. 189.4 ст. 189 НКУ [5] базой налогообложения для товаров (услуг), которые передаются (получаются) по договорам комиссии (консигнации), поручительства, доверительного управления, является стоимость поставки таких товаров, определенная в порядке, установленном ст. 188 НКУ [5]. При этом дата увеличения налоговых обязательств и налогового кредита налогоплательщиков по таким договорам определяется по общим правилам, установленным ст. 187 и 198 НКУ [5].

Таким образом, экспедитором для формирования налоговых обязательств и налогового кредита по НДС применяется правило первого события. То есть, если, например, для выполнения транспортного экспедирования от заказчика получены денежные средства, то у него возникает налоговое обязательство по НДС. При этом заказчик на основании выписанной экспедитором налоговой накладной формирует налоговый кредит. При перечислении денежных средств перевозчику экспедитор формирует налоговый кредит.

Научн. рук. Шушлякова О. В.

Литература: 1. Гражданский кодекс Украины [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/435-15>. 2. О транспортно-экспедиторской деятельности : Закон Украины от 01.07.2004 г. № 1955-IV [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/annot/1955-15>. 3. Хозяйственный кодекс Украины [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/436-15>. 4. О транспорте : Закон Украины от 05.01.2013 г. № 232/94-ВР [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/Z023200.html. 5. Налоговый кодекс Украины [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2755-vi>. 6. Письмо Государственной налоговой администрации Украины от 13.05.2011 г. № 13401/7/15-0217 [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.profiwins.com.ua/ru/letters-and-orders/gna/1985-13401>. 7. Приказ Государственной налоговой администрации Украины от 15.02.2012 г. № 121 [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://spec.od.ua/getnews/news10>.

УДК 658.511.2

Попович К. В.

Студент 4 курса
факультету обліку і аудиту ХНЕУ

УДОСКОНАЛЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ОБЛІКУ ВИРОБНИЧИХ ЗАПАСІВ НА ПІДПРИЄМСТВАХ УКРАЇНИ

Анотація. Розкрито економічну сутність поняття "виробничі запаси". Окреслено типові помилки в процесі здійснення операцій з обліку виробничих запасів. Проаналізовано основні проблеми, пов'язані з організацією та веденням обліку виробничих запасів на підприємствах, і запропоновано шляхи їх вирішення.

© Попович К. В., 2013

Аннотация. Раскрыта экономическая сущность понятия "производственные запасы". Определены типичные ошибки при осуществлении операций по учету производственных запасов. Проанализированы основные проблемы, связанные с организацией и ведением учета производственных запасов на предприятиях, и предложены пути их решения.

Annotation. The economic essence of the "production stocks" concept is revealed. Typical mistakes while implementing the transactions of production stocks accounting are defined. The main problems connected with the organization and maintaining the accounting of production stocks at the enterprises are analyzed and the ways of their solution are proposed.

Ключові слова: *запаси, виробничі запаси, активи, організація обліку запасів, управління запасами.*

На сьогодні управління запасами відіграє велику роль на кожному підприємстві. Важливою умовою правильної організації обліку виробничих запасів є їх відповідне групування. На різних підприємствах виробничі запаси можуть мати різне призначення залежно від функцій, які вони виконують у процесі виробництва. Саме тому важливо правильно згрупувати (класифікувати) виробничі запаси на підприємстві за їх призначенням та роллю у процесі виробництва.

Актуальною проблемою в економіці України є не залучення виробничих запасів і нарощування обсягів, а їх використання. Прискорення обороту виробничих запасів на один лише день дасть змогу, у цілому по країні, вивільнити значну частину коштів, що зайнята у сфері обігу. Для цього потрібний дійовий економічний механізм впливу на ефективність використання виробничих запасів у державному секторі економіки.

Питання обліку виробничих запасів вивчали такі вчені, як: Сопко В. В. та Завгородній В. П., Бутинець Ф. Ф., В. Верховляд, Покропивний С. Ф., Лень В. С. та Гливенко В. В., Гончаров Ю. В. та ін. [1 – 6].

Методологічні засади формування у бухгалтерському обліку інформації про запаси і розкриття її у фінансовій звітності регламентовані Положенням (стандартом) бухгалтерського обліку (далі – П(С)БО) 9 "Запаси" [7].

Метою дослідження є узагальнення та подальший розвиток теоретико-методичних підходів з удосконалення організації системи обліку виробничих запасів.

Поняття виробничих запасів стало предметом дослідження багатьох науковців і практиків. Так, Покропивний С. Ф. вважає, що виробничі запаси – це предмети праці, які підготовлені для запуску у виробничий процес [4, с. 151].

Бутинець Ф. Ф. під виробничими запасами розуміє все те, що завезено на склади підприємства та ще не вступило в першу стадію обробки, тобто частину сукупних запасів, призначених для виробничого споживання [2, с. 59].

Лень В. С. та Гливенко В. В. розкривають виробничі запаси як підготовлені для запуску у виробничий процес предмети праці, які складаються з сировини, основних і допоміжних матеріалів, палива, покупних напівфабрикатів і комплектуючих виробів, тари і тарних матеріалів, запасних частин для поточного ремонту основних фондів [5, с. 113].

У той же час відповідно до п. 4 П(С)БО 9 "Запаси" під запасами розуміють активи, які утримуються для подальшого продажу за умов звичайної господарської діяльності; перебувають у процесі виробництва з метою подальшого продажу продукту виробництва; утримуються для споживання під час виробництва продукції, виконання робіт та надання послуг, а також управління підприємством [7]. Згідно з Національним положенням (стандартом) бухгалтерського обліку 1 "Загальні вимоги до фінансової звітності", активи – це ресурси, контрольовані підприємством унаслідок минулих подій, використання яких, як очікується, приведе до отримання економічних вигод у майбутньому [8].

Така відмінність у трактуваннях свідчить про те, що розкриття суті будь-якої економічної категорії залежить від вибраного підходу до її визначення.

Перш ніж розглянути шляхи вдосконалення організації обліку виробничих запасів, необхідно ознайомитися з типовими помилками, які виникають під час здійснення операцій з ними, а це: незадовільна організація складського господарства, невиконання завдань щодо придбання матеріалів, завищення собівартості придбаних матеріалів, порушення правил приймання вантажів, неповне оприбуткування запасів, необґрунтовані претензії до постачальників, нераціональне витрачання матеріалів на виробництво, порушення норм і лімітів відпуску матеріалів, порушення проведення порядку інвентаризації, нестача, надлишок, присвоєння товарно-матеріальних цінностей, помилки і підробки в документах, заміна нових матеріалів старими, помилки у визначенні сум уцінок, дооцінок запасів та їх відображення в обліку, незадовільне ведення бухгалтерського обліку.

Ефективна система управління запасами дозволить керівництву отримувати якісну інформацію про їх наявність та рух. Від правильності ведення обліку запасів залежить достовірність даних про отриманий підприємством прибуток та збереження самих запасів [9, с. 215].

Головними завданнями обліку виробничих запасів є: правильне та своєчасне документальне оформлення всіх операцій з руху матеріальних цінностей; виявлення та відображення витрат, пов'язаних з їх заготівлею; контроль за надходженням, заготівлею матеріальних цінностей, їх зберіганням; одержання точних відомостей про залишки запасів, що знаходяться на складах і в комо-

рах; правильне та своєчасне виявлення запасів, які не використовуються на підприємстві та підлягають реалізації.

Для правильної організації обліку запасів на підприємстві, перш за все, необхідно відповісти на ряд запитань: коли, звідки, скільки і на яку суму надійшли запаси, як виконуються програми постачання; кому, коли і скільки відпущено запасів; як виконується програма виробничого споживання; яким є залишок по окремих видах запасів і як дотримуються встановлені ліміти тощо.

Необхідними передумовами належної організації обліку запасів є: раціональна організація складського господарства; наявність інструкції з обліку виробничих запасів; розробка номенклатури запасів; правильне групування (класифікація) запасів; розробка норм витрачання запасів [10].

Правильна організація порядку надходження і вибуття виробничих запасів сприяє раціональному процесу виробництва на всіх його стадіях обробки і випуску готової продукції, а обрання найбільш прийнятної методу оцінки виробничих запасів впливає на точність фінансових результатів підприємства.

Аналіз літературних джерел у галузі обліку дозволяє відокремити такі негативні аспекти, що притаманні обліково-аналітичній роботі з виробничими запасами: складність та дискусійність аспектів визначення справедливої (ринкової та неринкової) вартості запасів; застосування підприємствами застарілих галузевих нормативно-правових актів з обліку і контролю виробничих запасів; низький рівень оперативності інформаційного забезпечення управління виробничими запасами підприємства; відсутність комплексного поєднання даних усіх видів обліку підприємства для забезпечення керівництва підприємства необхідною управлінською інформацією; невідповідний рівень (а найчастіше і взагалі відсутність) контролю та оперативного регулювання процесів утворення запасів (визначення оптимального їх рівня; вивчення обсягів, причин створення та політики реалізації понаднормативних запасів) [11].

Удосконаленню обліку виробничих запасів на підприємстві сприяють упорядкування первинної документації, широке впровадження типових уніфікованих форм, підвищення рівня автоматизації обліково-обчислювальних робіт, забезпечення суворого порядку приймання, зберігання та витрачання сировини, матеріалів, комплектуючих виробів, обмеження числа посадових осіб, які мають право підпису документів на видачу особливо дефіцитних і дорогих матеріалів. Для забезпечення збереження виробничих запасів, правильного приймання, зберігання та відпуску велике значення має наявність на підприємстві в достатній кількості складських приміщень, оснащених ваговими і вимірювальними приладами, мірною тарою та іншими пристосуваннями.

Для вдосконалення організації обліку та управління виробничими запасами на підприємстві можна виділити такі напрями:

1) підвищення оперативності інформаційного забезпечення управління виробничими запасами підприємств;

2) удосконалення системи автоматизації обліково-аналітичних робіт в управлінні виробничими запасами та обґрунтування раціональних методів проведення інвентаризації виробничих запасів;

3) обґрунтування системи обліку матеріальних витрат на освоєння нової техніки і технології виробництва;

4) чітка організація обліково-контрольних процедур руху запасів підприємств (застосування прийомів обліку за центрами відповідальності, заходів контролю та оперативного регулювання процесів утворення запасів) [12].

Отже, для забезпечення ефективного розвитку підприємств та зростання їх виробничого потенціалу за сучасних умов господарювання виникає необхідність створення якісно нової системи управління виробничими запасами. Саме тому дуже важливо приділяти велику увагу обліку виробничих запасів, їх зберіганню, реалізації, оскільки це вагомий ланцюжок кожного виробничого підприємства.

Реалізація перелічених напрямів удосконалення організації обліку запасів вітчизняними підприємствами приведе до значного підвищення результативності їх фінансово-господарської діяльності.

Наук. керівн. Шушлякова О. В.

Література: 1. Сопко В. В. Організація бухгалтерського обліку, економічного контролю та аналізу: підручник / В. В. Сопко, В. П. Завгородній. – К.: КНЕУ, 2004. – 412 с. 2. Бухгалтерський фінансовий облік: підручник / за ред. Ф. Ф. Бутинця. – 5-те вид., доп. і перероб. – Житомир: ПП "Рута", 2003. – 726 с. 3. Верхогляд В. Учет запасов на производственном предприятии / Верхогляд В. // Баланс. – 2007. – № 19. – С. 12–16. 4. Покропивний С. Ф. Економіка підприємства: підручник / С. Ф. Покропивний. – [2-ге вид., переробл. і доп.] – К.: КНЕУ, 2005. – 528 с. 5. Лень В. С. Бухгалтерський облік в Україні: основи та практика: навч. посібн. / В. С. Лень, В. В. Гливінко. – К.: Центр навчальної літератури, 2006. – 556 с. 6. Гончаров Ю. В. Оцінка виробничих запасів: вітчизняний та зарубіжний досвід / Гончаров Ю. В., Кравченко В. І. // Бухгалтерський облік. – 2011. – № 1. – С. 50–53. 7. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 9 "Запаси", затверджене Наказом Міністерства фінансів України від 20.10.1999 р. № 246 (зі змінами та доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0751-99>. 8. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 "Загальні вимоги до фінансової звітності" затверджене Наказом Міністерства фінансів України від 07.02.2013 р. № 73 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0751-99>.

gov.ua/laws/show/z0336-13. 9. Хом'як Р. Л. Бухгалтерський облік та оподаткування / Р. Л. Хом'як, В. І. Лемішовський. – Львів : Бухгалтерський центр "Ажур", 2010. – 1219 с. 10. А. Харитоновна. Запаси: обліковуємо правильно / А. Харитоновна // Баланс. – 2007. – № 45. – С. 4–5. 11. Рибалко О. М. Вдосконалення обліку виробничих запасів / Рибалко О. М. // Держава і регіони. Серія "Економіка та підприємництво". – 2008. – № 3. – С. 210–215. 12. Данілочкіна О. В. Актуальні проблеми організації і ведення обліку виробничих запасів підприємствами України / О. В. Данілочкіна, В. О. Голод // Економічний вісник. – 2012. – № 18/1. – С. 47–49.

Плюснина Н. В.

УДК 336.141

Студент 3 курсу
факультета учета и аудита ХНЭУ

УЧЕТ БРАКА В ПРОИЗВОДСТВЕ И ЕГО ВЛИЯНИЕ НА КАЧЕСТВО ПРОДУКЦИИ

Аннотация. Рассмотрены и обоснованы экономическая сущность брака в производстве, особенности его учета и документальное оформление. Осуществлена классификация брака, а также приведены примеры отображения исправлений производственного брака в бухгалтерском учете.

Анотация. Розглянуто та обґрунтовано економічну сутність браку у виробництві, особливості його обліку та документальне оформлення. Наведено класифікацію браку, а також приклади відображення виправлень виробничого браку в бухгалтерському обліку.

Annotation. The economic substance of manufacturing defect, the features of its accounting and documentation are considered. The examples of reflecting manufacturing defects elimination in the accounting and classification of defects are given.

Ключевые слова: брак, качество продукции, потери от брака, себестоимость внутреннего брака, расходы.

В процессе конкурентной борьбы предприятие пытается не потерять свою долю на рынке и, по возможности, даже увеличить ее. Для этого оно применяет различные мероприятия, одним из которых является производство качественной продукции. Качество продукции как комплексное понятие формируется из ряда элементов. В частности, одним из параметров, характеризующим качество, является показатель потерь от брака. Поэтому возникает необходимость в исследовании теоретико-методологических основ учетного отражения брака в производстве.

Развитие рыночных отношений и положительная тенденция, что приводит к увеличению публикаций, связанных с браком в производстве, указывают на значительное повышение актуальности данного вопроса. В результате возникновения брака у предприятия возрастает себестоимость продукции и уменьшаются объемы реализации, возникают дополнительные расходы на доработку и исправление продукции. Поэтому для улучшения финансовых результатов работы предприятия необходимо вести постоянный контроль за уровнем качества продукции, размером потерь от брака, а также за их возмещением виновниками.

Цель работы состоит в определении и обосновании экономической сущности брака в производстве. Для достижения поставленной цели необходимо решить ряд задач: рассмотреть особенности отображения брака в учете и его классификацию, а также определить влияние брака на качество продукции.

Вопросам контроля качества продукции посвящен ряд работ отечественных и зарубежных ученых таких, как: Ефимов В. В., Бутинец Ф. Ф., П. Орлов, Полищук И. Г., Лапухин Н. В., Ю. Граковский, Герасимович А. М., в трудах которых рассматриваются вопросы контроля потерь от брака в производстве, а также подчеркивается важность решения такой научной задачи, как обеспечение повышения качества продукции на основе снижения уровня брака в производстве путем эффективного его внутреннего контроля.

К примеру, Лапухин Н. В. предлагает проводить комплексный анализ качества выпускаемой продукции с применением операционного и бухгалтерского учета, а также предлагает учитывать брак независимо от его видов, что является актуальным на сегодня, ведь действующим планом счетов не предусмотрено отражение брака по его видам [1]. Появление брака является неизбежной частью любого производства, поэтому важно его своевременно выявить и правильно учесть.

© Плюснина Н. В., 2013

Для учета и обобщения информации о потерях от брака в производстве предназначен счет 24 "Брак в производстве". Браком в производстве считается продукция, полуфабрикаты, детали, узлы и работы, которые не соответствуют по своему качеству установленным стандартам или техническим условиям и не могут быть использованы по своему прямому назначению или могут быть использованы только после дополнительных расходов на исправление [2].

Кроме сущности брака, очень важным является вопрос определения его видов по разным классификационным признакам. Так, исследовав законодательную базу и профессиональную литературу, установлено, что брак продукции делится на внешний, то есть выявленный потребителем и предъявленный для возмещения убытков, и внутренний, выявленный в процессе производства. В зависимости от характера отклонений от нормативов он может быть исправимым и неисправимым (окончательный). По дебету счета 24 "Брак в производстве" отражаются расходы по выявленному внешнему и внутреннему браку (стоимость окончательного брака и расходы на исправление брака), расходы на гарантийный ремонт в объеме, превышающем норму, расходы на содержание гарантийных мастерских; по кредиту – суммы, относящиеся на уменьшение расходов на брак, и сумма, которая списывается на расходы на производство как потери от брака, суммы уменьшения потерь от брака продукции: стоимость отходов бракованной продукции или реализации ее по сниженной цене; стоимость удержания с виновников брака, суммы возмещений, полученных от поставщиков недоброкачественных материалов и полуфабрикатов, обусловивших брак продукции [3].

Себестоимость окончательного внутреннего брака включает: прямые расходы на изготовление забракованной продукции (материальные затраты, затраты на оплату труда);

часть общепроизводственных расходов (переменные и постоянные распределенные). Имеются в виду расходы на управление производством, амортизация основных средств общепроизводственного назначения, расходы на отопление, освещение, водоснабжение и др. на содержание производственных помещений, расходы на обслуживание производственного процесса [4].

Учитывая зарубежный опыт, следует заметить, что потери от брака входят в состав общих расходов для обеспечения качества. Например, в американских компаниях они включаются в категорию расходов, связанных с выпуском дефектных изделий, не соответствующих стандартам качества. Сюда же входят потери от неисправимого брака, расходы на исправление дефектов, оформление дефектных ведомостей и рекламаций поставщику, а также потери от дефектов, возникающих в процессе эксплуатации изделий потребителями [5].

Расходы по устранению внутреннего и внешнего брака достигают почти половины общей суммы затрат на качество продукции (25 – 40 %). Это является негативным моментом деятельности предприятия, так как предприятие, которое хочет быть конкурентоспособным, должно создать такую систему управления качеством, предусматривающую снижение вышеуказанных расходов к минимуму.

Более наглядно исправление производственного брака можно рассмотреть на примере.

Пример. Исправление производственного брака производителем.

Объем реализации готовой продукции – 90 000 грн, себестоимость реализованной продукции 60 000 грн. Из них возвращено 10 % из-за производственного брака, обнаруженного покупателем при приемке товара. Для исправления производственного брака производителю необходимо понести такие расходы: заработная плата работникам, занятым исправлением брака, – 500 грн, амортизация основных средств – 150 грн (таблица) [6].

Таблица

Исправление производственного брака производителем

Содержание операций	Корреспонденция счетов		Сумма
	Д-т	К-т	
1. Возвращенная продукция оприходована как производственный брак (методом "красное сторно")	901	26	6000
2. Начислена зарплата работникам, занятым исправлением брака	24	661	500
3. Начислены взносы и сборы на пенсионное и социальное страхование, уплачиваемые за счет предприятия*	24	651	190
4. Начислена амортизация основных средств, эксплуатируемых непосредственно при исправлении брака	24	131	150
5. Начислено удержание с виновных лиц в сумме возмещения понесенных потерь от брака *	661	24	840
6. Себестоимость возвращенной продукции списывается на финансовый результат	901	791	6000

* Цифра условная.

Статьей 112 КЗот предусмотрено, что при изготовлении продукции, оказавшейся браком не по вине работника, оплата труда по ее изготовлению проводится по сниженным расценкам.

Месячная заработная плата в этих случаях не может быть ниже 2/3 тарифной ставки установленного работнику разряда (оклада).

Окончательный брак по вине работника оплате не подлежит. Частичный брак по вине работника оплачивается в зависимости от степени пригодности продукции по пониженным расценкам [7].

Размер заработной платы может быть ниже установленного трудовым договором и минимального размера заработной платы в случае изготовления продукции, оказавшейся браком по вине работника.

Правильное и квалифицированное с экономической и технической точки зрения документальное оформление операций, связанных с технологически неизбежными потерями брака, поможет избежать проблем во время проверок налоговыми органами.

Поэтому для постоянного контроля за качеством продукции и количеством бракованных товаров в производстве оформляют акт о браке или отражают величину расходов от брака в ведомостях. В данных документах указывают информацию о бракованных изделиях, их вид, сорт, количество, единицу измерения, причины возникновения брака, вид брака и т. д. Оформленные документы о браке подписываются руководителем предприятия, главным бухгалтером, а также руководителями отделов предприятия [1].

Брак может возникнуть практически на любой стадии производственного цикла, и причины его возникновения довольно разнообразны. Учет потерь от брака неразрывно связан с качеством производимой продукции. Повышение качества выпускаемой продукции расценивается в настоящее время как решающее условие ее конкурентоспособности на внутреннем и внешнем рынках. Малейшие нарушения технологической обработки сырья приводят к низкому качеству продукции, что влечет за собой потери материальных и трудовых ресурсов. Высокое качество изделий и услуг обеспечивает хорошую репутацию фирме, устойчивый сбыт ее продукции при достаточно высоких ценах. Поэтому организация должна стремиться к уменьшению числа бракованной продукции и повышению качества выпускаемого товара.

Научн. рук. Шушлякова О. В.

Литература: 1. Бутинець Ф. Ф. Бухгалтерський фінансовий облік : підручник / Ф. Ф. Бутинець. – Житомир : Рута, 2009. – С. 398–400. 2. Методичні рекомендації щодо формування собівартості продукції (робіт, послуг) у промисловості, затверджені наказом Державного комітету промислової політики України від 02.02.2001 р. № 47 // Енциклопедія бухгалтера і економіста. – 2001. – № 11. – С. 5–188. 3. Інструкція про застосування плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій, затверджена Наказом Міністерства України № 291 від 30.11.1999 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.rada.gov.ua> 4. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 16 "Витрати" [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.rada.gov.ua>. 5. Васильев Ю. П. Управление развитием производства в промышленных концернах / Ю. П. Васильев. – М. : Мысль, 2007. – 335 с. 6. <http://www.dkt.com.ua>. 7. Кодекс Законів України про працю 16.10.2012 № 5462-VI [Електронний ресурс]. – Ст. 112. – Режим доступу : www.rada.gov.ua.

Макєєва К. Ю.

УДК [657.37:006.35](100+477)

Студент 3 курсу
факультету міжнародних економічних відносин ХНЕУ

ПЕРСПЕКТИВИ ТА ПРОБЛЕМИ ВПРОВАДЖЕННЯ МІЖНАРОДНИХ СТАНДАРТІВ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ В УКРАЇНІ

Анотація. Розглянуто особливості Міжнародних стандартів фінансової звітності, їх значення для країн-користувачів та необхідність упровадження в Україні. Визначено основні проблемні питання застосування МСФЗ.

Аннотация. Рассмотрены особенности Международных стандартов финансовой отчетности, их значение для стран-пользователей и необходимость внедрения в Украине. Определены основные проблемные вопросы применения МСФО.

© Макєєва К. Ю., 2013

Annotation. This article describes the features of International Financial Reporting Standards, their importance for the countries which use them and the need for their implementation in Ukraine. The main problematic issues of IFRS application are determined.

Ключові слова: міжнародні стандарти, система обліку, проблеми впровадження, фінансова звітність, перспективи.

Фінансова звітність підприємств різних країн має певні відмінності, зумовлені соціальними, економічними та політичними чинниками. Відмінності в підходах до змісту фінансових звітів значно ускладнювали аналіз інформації та прийняття рішень в умовах розвитку міжнародної торгівлі, транснаціональних корпорацій, глобалізації фінансових ринків. Для забезпечення гармонізації фінансової звітності 29 червня 1973 року було створено Комітет із Міжнародних стандартів бухгалтерського обліку на основі угоди професійних організацій бухгалтерів Австралії, Великобританії, Ірландії, Канади, Нідерландів, Німеччини, Мексики, США, Франції та Японії. За роки діяльності комітету було видано більше 40 міжнародних стандартів бухгалтерського обліку. Тому актуальність цієї статті обумовлена саме необхідністю гармонізації фінансової звітності у різних країнах.

Метою даної роботи є визначення саме перспектив упровадження МСФЗ в Україні та можливих проблем, які можуть з'явитися на шляху.

Об'єктом дослідження виступають міжнародні стандарти фінансової звітності.

Предметом даної роботи є процес упровадження даних стандартів в Україні.

Питанням сучасного стану та вдосконалення Міжнародних стандартів фінансової звітності присвячені праці С. Голова [1]. Гармонізацією бухгалтерського обліку та фінансової звітності України з Міжнародними стандартами займається Л. Ніщенко [2]. Російські автори В. Палій [3], О. Рожнова [4], Н. Маренков у роботах [3 – 5] розглядають проблеми впровадження МСФЗ в Росії відповідно до затвердженої Урядом РФ Програми реформування бухгалтерського обліку. Однак проблемні аспекти впровадження МСФЗ в Україні вченими практично не висвітлюються.

Для того щоб реально оцінити значення даного впровадження, необхідно визначити основні концепції, на яких базується саме фінансова звітність за МСФЗ.

На даному етапі МСФЗ використовують:

як основу національних вимог до бухгалтерського обліку у багатьох країнах світу;

як міжнародний базовий підхід тих країн, які розробляють свої власні вимоги до фінансової звітності;

фондові біржі та регулюючі органи, які вимагають або дозволяють іноземним емітентам давати звіти відповідно до МСФЗ;

світовий банк, який вимагає надання інформації відповідно до МСФЗ;

національні комісії, наприклад Європейська комісія.

Україна, намагаючись вийти на світовий ринок як рівний опонент іншим високорозвинутим країнам, не може обійти шлях переходу до міжнародних стандартів обліку. За попередні роки було прийнято ряд документів, які нібито повинні були прискорити цей процес зближення. Серед цих документів є розпорядження КМУ від 18.01.2003 р. № 25-р, яким був передбачений перехід акціонерних товариств на МСФЗ в 2004 і 2005 роках [6]. У квітні 2006 року був прийнятий Указ Президента України № 300 "Про першочергові заходи у сфері інвестиційної діяльності", яким передбачено обов'язкове подання фінансової звітності небанківськими фінансовими установами відповідно до МСФЗ [7]. У 2012 році Міністерство фінансів оприлюднило проект змін до Постанови № 416/2000 "Про затвердження порядку подання фінансової звітності", яким запропонувало відкласти для кредитних спілок на рік термін переходу на Міжнародні стандарти фінансової звітності. Згідно зі змінами, внесених до Закону України "Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні" у 2012 році, визначено, що публічні акціонерні товариства, банки, страховики, а також підприємства, які провадять господарську діяльність за видами, перелік яких визначається Кабінетом Міністрів України, складають фінансову звітність та консолідовану фінансову звітність за міжнародними стандартами, фінансової звітності (МСФЗ) [8]. Констатувати, що ці впровадження були позитивними одночасно не можна.

Міжнародні стандарти мають ряд як загальних переваг для усіх країн-користувачів, так і для України окремо. Щодо загальних, можна сказати, що:

по-перше, вони мають міжнародне визнання;

по-друге, МСФЗ спеціально розроблялися для стандартизації та гармонізації обліку в різних країнах, що робить їх відносно менш складними і дешевими для використання порівняно з існуючими стандартами розвинених країн;

по-третє, вони створювалися з метою узагальнення накопиченого міжнародного бухгалтерського досвіду у відображенні особливостей ринкової економіки, перехід до якої є метою загального процесу українських реформ;

по-четверте, міжнародна практика показує, що складання звітності за міжнародними стандартами забезпечує її прозорість та надійність, що важливо для інвесторів;

по-п'яте, використання МСФЗ сприяє розвитку професійного зростання бухгалтера, підвищення його статусу в суспільстві. Використання цих переваг відкриє українським компаніям доступ на міжнародні ринки.

Не є секретом те, що Україна входить до числа найбільш корумпованих країн світу з відсутністю відкритості ведення бізнесу. Багато передових бухгалтерів вважають, що саме перехід до міжнародних стандартів змінить цю ситуацію. Упровадження цих стандартів вимагає ведення відкритої господарської діяльності, вимагаючи відповідальність та достовірність інформації. Так, ці зміни сприятимуть активізації залучення інвестицій у нашу країну, що приведе до підвищення самого статусу.

Питання переходу на МСФЗ може цікавити вітчизняного суб'єкта тим, що створюється можливість раціонального та адекватного порівняння рівня ефективності українського підприємця з іноземним. Тобто сучасний український менеджер може, вільно володіючи відкритою інформацією, порівнювати результати своєї діяльності, а точніше діяльності свого об'єкта, з будь-яким іноземним. У цій ситуації існують як плюси, так і мінуси. По-перше, суб'єкт, таким чином, може створювати вигідну для себе рекламну кампанію. По-друге, приймати найбільш ефективні рішення, спостерігаючи результати і досвід подібного іноземного суб'єкта. Так само ця інформація може створити й антирекламу українській економіці в цілому, оскільки сучасний стан вітчизняного господарства бажає кращого.

Також перехід до МСФЗ дає змогу перекваліфікації кадрів. Міжнародні стандарти вимагають більш кваліфікованих навичок ведення обліку. Для вирішення цього питання було створено офіційний сайт про Міжнародні стандарти фінансової звітності на базі Міністерства фінансів України. Спонсорську підтримку в процесі розробки й реалізації сайту надав проект FINREP, який отримує фінансові інвестиції з боку агентства США з міжнародного розвитку (USAID) за допомогою компанії Booz Allen Hamilton Inc. Таким чином, виникає певна кооперація України з іноземним сектором. Також на даному Інтернет-ресурсі можливо не тільки займатися самонавчанням, але знайти перелік навчальних закладів і освітніх програм з підготовки фахівців. Даний фактор має певні перспективи: сучасні бухгалтери можуть швидко підвищити свій рівень і тим самим підняти свою кандидатуру над іншими в існуючому попиту на кадри даної сфери, а також такий метод дозволяє підприємцю заощадити час на пошук відповідного фахівця, надавши кошти і можливість своєму працівникові підвищити свій рівень знань. Це ще раз доводить важливість упровадження МСФЗ.

Окрім цих проблем, треба звернути увагу на те, П(С)БО не відображають усіх підходів до обліку та моделей оцінки статей фінансової звітності, вимог до розкриття інформації, всіх пояснень, які містять МСФЗ, а також усіх змін міжнародних стандартів.

Беручи до уваги всі проблеми та позитивні зрушення, можна виділити декілька обов'язкових завдань, які повинні бути виконані задля позитивного зрушення:

досягнути гармонізації нормативної бази бухгалтерського обліку;

вирішити проблему регулювання бухгалтерського обліку на національному рівні;

використати МСФЗ для певної категорії підприємств (галузей): сільське господарство, банківська справа, страховий бізнес, малий бізнес, державний сектор;

сприяти становленню висококваліфікованих кадрів, які володіють знаннями МСФЗ.

Отже, питання впровадження міжнародних стандартів в облікову політику України є сучасним та перспективним питанням. Для більш результативного процесу необхідно подолати всі ті недоліки та перешкоди, які заважають збільшенню міжнародної кооперації інших бухгалтерів. Це підніме Україну на новий рівень розвитку. Згідно з існуючими в економіці тенденціями, виникають поступові зрушення: використання Інтернет-інформації, доступної кожному в будь-який час, а також надання інформації економістам у повному обсязі, освітлення прогнозів і гармонізація перекладеної із закордону інформації про МСФЗ. Уже в кінці впровадження даного законодавчого проекту можна бути реально відчуті остаточні зрушення і відкрити для себе новий простір у сфері використання міжнародних стандартів звітності.

Наук. керівн. Часовнікова Ю. С.

Література: 1. Голов С. Міжнародні стандарти фінансової звітності: вдосконалення та застосування / С. Голов // Бухгалтерський облік і аудит. – 2007. – № 11. – С. 43–58. 2. Нищенко Л. Гармонізація бухгалтерського обліку та фінансової звітності України з міжнародними стандартами / Л. Нищенко // Бухгалтерський облік і аудит. – 2006. – № 9. – С. 6–9. 3. Палий В. Ф. Международные стандарты финансовой отчетности / В. Ф. Палий. – М. : Инфра-М, 2004. – 384 с. 4. Рожнова О. В. Международные стандарты бухгалтерского учета и финансовой отчетности / О. В. Рожнова. – М. : Экзамен, 2003. – 144 с. 5. Маренков Н. Л. Международные стандарты финансовой отчетности / Н. Л. Маренков. – М. : Экзамен, 2004. – 265 с. 6. Про перехід акціонерних товариств на МСФЗ у 2004 і 2005 рр. : Розпорядження КМУ від 18.01.2003 р. № 25-Р // Бухгалтерський облік і аудит. – 2003. – № 3. – С. 100–105. 7. Про першочергові заходи у сфері інвестиційної діяльності : Указ Президента України від 12.04.2006 р. № 300 // Бухгалтерський облік і аудит. – 2006. – № 8–9. – С. 122–130. 8. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні : Закон України від 16.07.1999 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.rada.gov.ua.

Студент 3 курсу
факультету міжнародних економічних відносин ХНЕУ

АНАЛІЗ СВІТОВОГО ТА НАЦІОНАЛЬНОГО ДОСВІДУ СКЛАДАННЯ КОНСОЛІДОВАНОЇ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ

Анотація. Розглянуто сутність та складові частини консолідованої фінансової звітності, наведено алгоритм виконання процедур консолідації, проаналізовано світові практики складання консолідованої звітності та розглянуто питання вдосконалення національних стандартів консолідації в контексті глобальних інтеграційних зрушень.

Аннотация. Рассмотрены сущность и составляющие консолидированной финансовой отчетности, приведен алгоритм выполнения процедур консолидации, проанализированы мировые практики составления консолидированной отчетности и рассмотрен вопрос усовершенствования национальных стандартов консолидации в контексте глобальных интеграционных сдвигов.

Annotation. The essence and components of the consolidated financial statements are considered. An algorithm for performing the procedures of consolidation is presented. Global practices of consolidated financial statements are analyzed. The problem of national consolidation standards improvement in the context of global integration changes is considered.

Ключові слова: консолідована фінансова звітність, материнська компанія, дочірня компанія, облікова політика, консолідація, фінансовий звіт.

Становлення та розвиток ринкових відносин у сучасній Україні визначають пошук шляхів зміцнення позицій підприємств на внутрішньому ринку і вихід їх на міжнародні ринки. Одним із можливих варіантів вирішення цієї проблеми є купівля та продаж компаній, тобто об'єднання бізнесу [1, с. 12]. У міру зростання економічного потенціалу компанії та збільшення обсягу її фінансово-господарських операцій рада директорів компанії (власники), як правило, приймають рішення про створення відділень компанії. У більшості випадків компанія створює відділення як окремі юридичні особи [2, с. 14]. Отже, з погляду міжнародної та національної перспективи українських підприємств актуальними стають питання підготовки консолідованої фінансової звітності за Міжнародними стандартами фінансової звітності.

Проблемі складання консолідованої звітності присвячено багато публікацій у науково-практичних журналах із ведення бухгалтерського обліку, серед яких праці Проскуриної Н. М., Семчук І. В. [2; 3]. Свої напрацювання у даному проблемно-тематичному напрямі мають науковці: Грідчина М. В., Малярєвський Ю. Д., Фартушняк О. В., Пасічник І. Ю. [4]. Особливий внесок у дослідження цієї проблеми було зроблено Костюченко В. М., яка розглядала аспекти складання консолідованої звітності як у періодичних виданнях [1], так і у власній монографії [5]. Автори перелічених праць роблять акценти або на національні, або ж на світові пріоритети. Особливістю цього дослідження є комплексний підхід до вирішення проблем консолідації, враховуючи як національні, так і світові тенденції.

Мета цієї роботи – надати якісний аналіз світових та національних практик складання консолідованої фінансової звітності. Об'єкт дослідження – консолідована фінансова звітність. Предметом виступає консолідована звітність як складова частина обов'язкової фінансової звітності.

Консолідовані фінансові звіти – це фінансові звіти групи, представлені як фінансові звіти єдиного підприємства [4, с. 43]. Компанія, яка контролює інші компанії (у більшості випадків вона володіє й більшістю голосуючих акцій), є материнською компанією (холдинг-компанією). Ця компанія, згідно з МСБО 27 "Консолідовані фінансові звіти та облік інвестицій у дочірні підприємства", зобов'язана складати та подавати користувачам консолідовані фінансові звіти групи компаній.

Контрольовані компанії визначаються наявністю права у материнської компанії приймати рішення про принципи їх фінансової, виробничої та комерційної діяльності [2, с. 14]. Контроль діяльності, який вважається існуючим, зображено в схемі на рисунку.

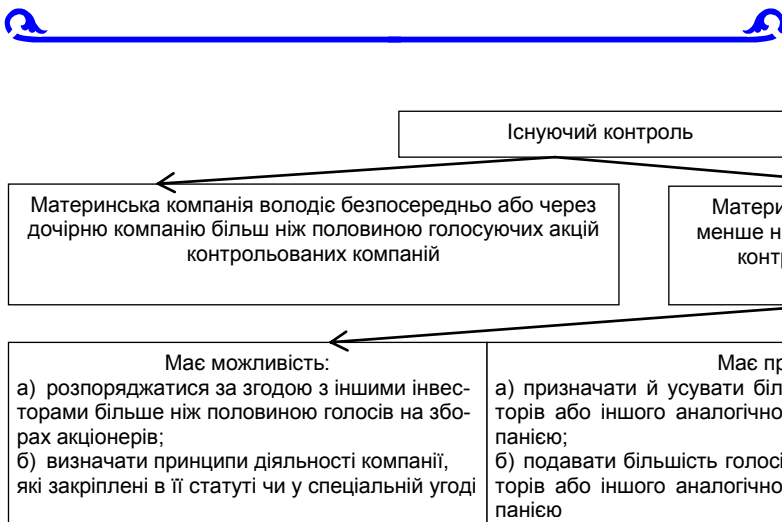

Рис. Контроль діяльності дочірньої компанії

Оскільки зовнішньополітичний курс України спрямований на інтеграцію до Європейського Союзу, доцільно проаналізувати законодавства ЄС із питань консолідації фінансової звітності.

Повноваження ЄС щодо регулювання правовідносин у сфері діяльності підприємств (зокрема бухгалтерського обліку) визначені статтею 54 Договору про заснування Європейського економічного співтовариства. Директиви та регламенти є обов'язковими для застосування державами-членами, проте форми й методи їх виконання надані на розгляд окремих країн з урахуванням існуючих умов і можливостей [5, с. 42–45].

Оскільки Директиви ЄС визначають лише загальні вимоги до складу, змісту та подання консолідованих фінансових звітів у законодавчих актах країн – учасниць ЄС, виникає багато розбіжностей щодо оцінки, подання та розкриття інформації в консолідованих фінансових звітах. Ці розбіжності детальніше викладено у табл. 1.

Таблиця 1

Провідні світові практики складання консолідованої звітності

Країни	Упроваджені практики
Великобританія	З моменту прийняття Акта по компаніях (1989 р.) британське законодавство розглядає групу як певну єдність, яка контролює діяльність дочірніх підприємств та підприємств, що перебувають під істотним впливом
США	Американська практика базується на концепції материнської компанії і на методі обліку власного капіталу; широко застосовується метод злиття
Німеччина	Законодавство та юридична практика Німеччини з питань консолідації раніше досить серйозно розходилися з британськими та американськими аналогами, однак наблизилися до них у результаті впровадження 7-ї Директиви ЄС, прийнятої в 1983 р.
Франція	У Франції виділяються підприємства під одноосібним контролем консолідуючої компанії (консолідується повністю); підприємства, що знаходяться під спільним контролем (консолідуються у відповідній пропорції), і підприємства, на які здійснюється істотний вплив
Нідерланди	Голландська практика близька до практики Великобританії і передбачає, що фінансова інформація, яка стосується дочірніх підприємств, повинна бути включена в річний звіт групи, складений за консолідованим методом. Також широко застосовується методика обліку власного капіталу, і, на відміну від інших країн ЄС, названий метод застосовується так само як у дочірніх підприємствах, так і у фінансових звітах холдингових компаній; таким чином, прибуток останніх дорівнює консолідованому прибутку
Бельгія та Іспанія	У цих країнах консолідація до 80-х років була рідкісним явищем, у результаті чого сторонні інвестори та кредитори, особливо іноземні громадяни, мали неадекватну інформацію навіть стосовно великих груп

Слід проаналізувати особливості складання консолідованої фінансової звітності в Україні. Перш за все, консолідовані фінансові звіти для підприємств України слід складати з використанням єдиної облікової політики для подібних операцій та інших подій за схожих обставин.

Якщо неможливо використовувати єдину облікову політику, цей факт слід розкривати разом із часткою статей у консолідованій фінансовій звітності, до яких застосовується різна облікова політика [4, с. 44].

У ст. 12 Закону України від 16 липня 1999 р. № 996-Х ІV "Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні" зазначено, що:

1) підприємства, які мають дочірні підприємства, крім фінансових звітів про власні господарські операції, зобов'язані складати та подавати консолідовану фінансову звітність;

2) об'єднання підприємств, крім власної звітності, складають і подають зведену фінансову звітність щодо всіх підприємств, які входять до їх складу, якщо це передбачено установчими документами об'єднань підприємств;

3) міністерства та інші центральні органи виконавчої влади, крім власних звітів, складають:

а) зведену фінансову звітність щодо господарських товариств, акції (частки, паї) яких перебувають відповідно в державній та комунальній власності;

б) зведену фінансову звітність щодо всіх підприємств (заснованих на державній та комунальній власності), що належать до сфери їх управління [5, с. 99].

Склад і форми консолідованої фінансової звітності ті ж самі, що передбачені для окремих підприємств, а саме: баланс, звіт про фінансові результати, звіт про рух грошових коштів, звіт про власний капітал, примітки до річної фінансової звітності.

При складанні консолідованої фінансової звітності враховують вимоги всіх П(С)БО, що стосуються окремих форм звітності. Основи ж методики складання консолідованої фінансової звітності закладені в П(С)БО 20 та МСБО 27. Так, згідно із П(С)БО 20 консолідована фінансова звітність складається за той самий звітний період і на ту саму дату балансу, що й окрема звітність материнського та його дочірніх підприємств. При цьому підприємства, звітність яких консолідується повинні застосовувати єдину облікову політику для подібних операцій та інших подій за схожих обставин. Якщо при складанні консолідованої фінансової звітності неможливо застосовувати єдину облікову політику, то про це повідомляється у примітках до консолідованої звітності.

Порядок складання консолідованої фінансової звітності включає кілька етапів:

1) виключення балансової вартості фінансової інвестиції материнського підприємства та його частки в капіталі дочірнього підприємства; визначення статутного капіталу групи;

2) визначення суми гудвілу на дату складання консолідованого балансу; визначення частки меншості; визначення нерозподіленого прибутку (збитку) групи;

3) виключення внутрішньогрупових залишків за розрахунками; оцінка нереалізованих прибутків (збитків); оцінка групових залишків запасів та залишкової вартості основних засобів групи;

4) безпосереднє складання консолідованої фінансової звітності: постатейне підсумовування показників фінансової звітності дочірніх підприємств з аналогічними показниками фінансової звітності материнського підприємства [3, с. 3].

До консолідованої фінансової звітності не включаються звіти компаній, які входять у сферу консолідації, але не мають інтересу для об'єднання (табл. 2).

Таблиця 2

Компанії, що не включаються до консолідованої звітності

Перелік компаній	Приклад
Компанії, контроль за якими можливо вважати тимчасовим	Контрольний пакет акцій дочірньої компанії було придбано материнською компанією виключно з метою його наступного продажу в недалекому майбутньому
Дочірня компанія, діюча в умовах довгострокових нездоланих обмежень, які позбавляють її можливості (або суттєвим чином знижують їх) переказувати грошові кошти на рахунок материнської компанії	Через валютні обмеження у закордонних філіалах, "блокування" банківських рахунків
Дочірні компанії, господарська діяльність яких дуже відрізняється від характеру діяльності материнської компанії	Банк і промислове акціонерне товариство, торговельне і страхове товариство

Консолідація фінансової звітності – одна з найскладніших облікових процедур. Окрім того, міжнародна практика бухгалтерського обліку досі не приведена до єдиного знаменника.

У більшості розвинених країн світу признають, що відмінності в національних системах бухгалтерського обліку стають гальмом на шляху розвитку економічної кооперації між державами та звужують можливості для проявів економічної інтеграційної діяльності. Тому зусилля країн зі зближення національних облікових систем із метою нівелювання різниці між ними з часом стають все помітнішими.

У зв'язку з цим Україна також повинна робити відповідні кроки щодо поліпшення та вдосконалення принципів та методів ведення консолідованої фінансової звітності. Це дозволить нашій державі зрушитися у напрямі побудови міцної економіки, спираючись на сучасні аспекти глобалізації та інтеграції, які вже зараз визначають вектори сталого економічного розвитку провідних держав світу.

Наук. керівн. Часовнікова Ю. С.

Література: 1. Костюченко В. М. Консолідована фінансова звітність при поетапному об'єднанні бізнесу / В. М. Костюченко // Бухгалтерський облік і аудит. – 2006. – № 6. – С. 12–16. 2. Проскуріна Н. М. Консолідована фінансова звітність: загальні принципи складання згідно з МСБО / Н. М. Проскуріна // Аудитор України. – 2006. – № 13. – С. 14–18. 3. Семчук І. В. Консолідація фінансової звітності: методика виконання процедур : наукова стаття / І. В. Семчук // Житомирський державний технологічний університет. – 6 с. 4. Маляревский Ю. Д. Учет в зарубежных странах : учебн. пособ. / Юрий Дмитриевич Маляревский, Ольга Викторовна Фартушняк, Инна Юрьевна Пасичник ; Харьк. гос. эконом. ун-т. – Х. : ИД "ИНЖЭК", 2003. – 180 с. 5. Костюченко В. М. Консолідована фінансова звітність: міжнародний досвід та практика України : навч.-практ. посібн. / В. М. Костюченко. – К. : Центр учбової літератури, 2008. – 528 с.

Нікуліна Н. Д.

УДК 657.44:336.713

Магістр 1 року навчання
факультету обліку і аудиту ХНЕУ

ПОРІВНЯННЯ МЕТОДУ НАРАХУВАННЯ ТА КАСОВОГО МЕТОДУ У ВІДОБРАЖЕННІ ДОХОДУ КОМЕРЦІЙНОГО БАНКУ

Анотація. Розглянуто відображення доходів комерційного банку за методом нарахування, який є основоположним принципом визнання доходів (витрат) суб'єктів господарювання у сучасних умовах економічного розвитку країни. Охарактеризовано випадки застосування касового методу визнання доходів комерційного банку.

Анотация. Рассмотрено отображение доходов коммерческого банка по методу начисления, который является основополагающим принципом признания доходов (расходов) субъектов хозяйствования в современных условиях развития страны. Охарактеризованы случаи применения кассового метода признания доходов коммерческого банка.

Annotation. The reflection of income in a commercial bank is described according to accrual concept which is one of the basic principles in recognition of income (expenses) of business entities under the current conditions of the country development. The cases of cash basis accounting for recognizing income in a commercial bank are characterised.

Ключові слова: доходи, комерційний банк, принцип нарахування, касовий метод.

Доходи та витрати комерційних банків відображають фінансове становище й основні результати діяльності таких суб'єктів господарювання. Питання щодо коректного та правильного відображення доходів банку є актуальним і важливим, адже слід подавати результати звітності згідно з принципами достовірності. Перехід комерційних банків України до міжнародних стандартів бухгалтерського обліку та звітності вимагає застосування загальноприйнятих у всьому світі принципів щодо відображення основних показників діяльності, серед яких і доходи банку. Принцип нарахування та відповідності доходів і витрат банку – один із базових серед тих, що використовуються для відображення доходу банку. Також необхідно дослідити випадки використання касового методу відображення доходу банку як альтернативи щодо застосування принципу нарахування. Дані питання були розглянуті у працях таких вчених, як: Снігурська Л. В., Пришляк Г. В., Глебова Н. В., Табачук Г. П. та ін. Отже, перехід до ведення обліку за міжнародними стандартами фінансової звітності та зміни у нормативно-правовій базі обумовлюють актуальність і необхідність більш детального вивчення зазначених питань, що заслуговують на подальший розгляд і аналіз.

Комерційний банк, як фінансово-кредитна установа, здійснює свою діяльність задля отримання прибутку. Але такий показник є похідним від співвідношення отриманих доходів та сплачених витрат. Нормативний документ, який регулює відображення доходів та витрат комерційного банку, – "Правила бухгалтерського обліку доходів і витрат банків України" [1].

Доходи – це зростання економічних вигод протягом звітного періоду у вигляді надходження зобов'язань, результатом чого є збільшення власного капіталу (таке збільшення не пов'язане з внесками учасників) [1]. Визнання доходу відбувається одночасно з визнанням зростання активу або зменшення

© Нікуліна Н. Д., 2013

зобов'язання. Згідно з принципом нарахування дохід визначається одержаним у момент, коли він зроблений, а не коли поступили відповідні кошти, тобто в момент продажу активів або надання послуг [2].

Принцип нарахування є основоположним принципом побудови міжнародних стандартів бухгалтерського обліку та підготовки фінансової звітності всіма господарюючими суб'єктами. У міжнародних стандартах сутність принципу нарахування визначається так: "результати операцій та інших подій визнаються, коли вони відбуваються (а не тоді, коли отримуються або сплачуються за них кошти або їх еквіваленти) і вони відображаються в облікових регістрах та наводяться у фінансових звітах тих періодів, до яких вони відносяться" [3]. Економічний зміст принципу нарахування полягає в тому, що доходи і витрати фіксуються за фактом зароблення доходу чи виникнення зобов'язання, а не за фактом отримання чи сплати грошових коштів. Нарахованим дохід стає на момент його зароблення, а не тоді, коли він набув грошової форми [4].

Принцип нарахування базується на трьох загальних правилах:

1. Доходи визнаються в тому періоді, коли вони зароблені.
2. Витрати визнаються за той період, в якому вони були понесені.
3. Період, коли фактично було отримано гроші (дохід) або сплачено грошові кошти (витрати), до уваги не береться.

Найвагоміша перевага обліку за методом нарахування – це приведення до відповідності доходів та витрат, завдяки чому фінансова звітність відбиває реальні результати фінансово-господарської діяльності банку [5].

Застосування принципу нарахування у відображенні доходів банку призводить до виникнення ряду особливостей і правил у відображенні доходів комерційного банку. Так, статті доходів та витрат за принципом нарахування обліковуються й оцінюються на момент реалізації активу або в міру надання послуг. У цьому ж самому періоді вони й заносяться до балансового звіту без урахування факту отримання або сплати коштів. Отже, банку необхідно керуватись принципом обережності у відображенні доходів (витрат) банку та слідувати таким правилам: урахувати доходи від наданих послуг, тільки якщо є впевненість в одержанні цих доходів [5].

У нормативно-правових актах, зокрема у Податковому кодексі України, закріплено основні випадки застосування методу нарахування для відображення доходів суб'єктів господарювання. У даній статті зазначено ті випадки, що стосуються саме доходів комерційного банку, а саме:

1) проведення розрахунків за товари, роботи, послуги з використанням кредитних або дебетових карток, дорожніх, комерційних, іменних або інших чеків (дата отримання доходу – дата оформлення відповідного рахунка (розрахункового документа));

2) доходи від кредитно-депозитних операцій (дата визнання доходу – дата визнання процентів), комісійних та інших платежів, пов'язаних зі створенням або придбанням кредитів, вкладів (депозитів), та їх сума;

3) отримання доходів у вигляді орендних/лізингових платежів за майно, що передано платником податку в оренду/лізинг, ліцензійних платежів (у тому числі роялті) за користування об'єктами інтелектуальної власності;

4) отримання доходів від продажу іноземної валюти та ін.

Відповідно до Податкового кодексу України касовий метод відображення доходу – це метод податкового обліку, за яким дата виникнення податкових зобов'язань визначається як дата зарахування (отримання) коштів на банківський рахунок (у касу) платника податку або дата отримання інших видів компенсацій вартості поставлених (або тих, що підлягають поставці) ним товарів (послуг) [5]. Даний метод також застосовується для відображення доходів комерційних банків України, але набагато рідше. Випадки застосування касового методу для відображення доходів комерційного банку:

1) суми штрафів та/або неустойки чи пені, отримані за рішенням сторін договору або відповідних державних органів, суду, включаються до складу доходів платника податку за датою їх фактичного надходження;

2) у разі затримки позичальником (дебітором) сплати процентів (комісійних), кредитор урегулює таку заборгованість згідно з пунктом 159.1 статті 159 Податкового кодексу. При цьому метод нарахування процентів (комісійних) за таким кредитом не застосовується до повного погашення позичальником (дебітором) заборгованості або списання заборгованості, яка визнана безнадійною згідно зі статтею 159 Податкового кодексу;

3) суми безповоротної фінансової допомоги та безоплатно отримані товари (роботи, послуги) вважаються доходами на дату фактичного отримання платником податку товарів (робіт, послуг) або за датою надходження коштів на банківський рахунок чи в касу платника податку [5].

Порівняння двох методів нарахування доходів та витрат наведено в таблиці.

Таблиця

Порівняння касового методу та методу нарахування доходів та витрат

Стаття	Касовий метод	Метод нарахування
Дохід	Віднесення нарахованих відсотків за розташованими коштами відбувається на дату отримання	Відсотки за розміщеними коштами у поточному місяці не пізніше останнього робочого дня відносять на доходи банку
Витрати	Віднесення нарахованих відсотків за залученими коштами на витрати будуть відноситись на дату їх виплати	Відсотки за залученими коштами, що нараховані у поточному місяці, не пізніше останнього робочого дня поточного місяця відносяться на витрати банку

Отже, в умовах переходу до складання фінансової звітності за міжнародними стандартами у комерційних банках України превалює метод нарахування. Але у той же час деякі операції відображаються за касовим методом, що закріплено в законодавчих актах, зокрема у Податковому кодексі України.

Для більшої достовірності інформації про величину одержаного банком доходу від кредитів та депозитів необхідно точніше визначити в правилах бухгалтерського обліку процентних і комісійних доходів і витрат ту межу, коли банку необхідно перейти щодо конкретного об'єкта обліку від методу нарахувань до касового методу. Комерційним банкам доцільно використовувати для стандартних кредитів метод нарахувань. Для інших видів кредитів банку необхідно самостійно обирати метод нарахування доходів.

Наук. керівн. Турінов А. В.

Література: 1. Про затвердження Правил бухгалтерського обліку доходів і витрат банків України : Постанова Національного банку України від 18.06.2003 р. № 255 (зі змінами та доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://rada.gov.ua>. 2. Глебова Н. В. Облік у банках : навч. посібн. / Н. В. Глебова, Л. М. Стиренко. – Х. : Вид. ХНЕУ, 2009. – 308 с. 3. Міжнародні стандарти фінансової звітності [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://bankir.ru>. 4. Пришляк Г. В. Врахування принципу нарахування при формуванні методики обліку доходів та витрат банківських установ / Г. В. Пришляк // Вісник ЖДТУ. – 2005. – № 3(53). – С. 211–214.5. Кіндрацька Л. М. Бухгалтерський облік і прийняття рішень в банках / Л. М. Кіндрацька. – К., 2000. 6. Податковий кодекс України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://rada.gov.ua>.

Кандыба Е. А.

УДК 657.27

Студент 3 курса
факультета учета и аудита ХНЭУ

АНАЛИЗ ПРОБЛЕМ УЧЕТА ДОХОДОВ И РАСХОДОВ НА ПРЕДПРИЯТИИ И ПУТИ ИХ РЕШЕНИЯ

Аннотация. Выделены общие и конкретные проблемы учета доходов и расходов субъектов хозяйствования в Украине в условиях рыночной экономики, раскрыта сущность этих проблем и их современное состояние, а также выявлены перспективные пути их решения.

Анотация. Виділено загальні та конкретні проблеми обліку доходів і витрат суб'єктів господарювання в Україні в умовах ринкової економіки, розкрито сутність цих проблем і їх сучасний стан, а також виявлено перспективні шляхи їх вирішення.

Annotation. General and specific problems of accounting income and expenses of business entities of Ukraine under the conditions of market economy were emphasized, their essence and current state were revealed, as well as prospective lines of their solution were offered.

Ключевые слова: учет, доходы, расходы, проблема, финансовые результаты, расходно-доходная политика, учетно-контрольная система.

В системе учета информация о расходах и доходах предприятия является чрезвычайно ценной, многогранной и быстротечной. По значению для ее пользователей она занимает место наряду с информацией об активах, обязательствах и капитале предприятия.

Учет расходов и доходов предприятия постоянно развивается и улучшается в связи с совершенствованием компьютерной техники и коммуникационной среды, методологии и организации бухгалтерского учета как основного информационного источника о расходах и доходах предприятия.

Целью статьи является обобщение и дальнейшее развитие теоретико-методических подходов по выделению проблем учета расходов и доходов, которые ныне существуют в отечественных предприятиях, соответствующие выводы и предложения.

© Кандыба Е. А., 2013

Над вопросами, связанными с проблемами учета расходов и доходов предприятия и перспективами их решения в Украине, работали такие отечественные и зарубежные ученые, как И. Белоусова, Н. Чумаченко, Т. Маренич, С. Голов, В. Моссаковский и др. Однако эти вопросы настолько глубокие, что они были и остаются объектом исследования для ученых-экономистов [1 – 5].

К общим проблемам учета доходов и расходов относят теоретические, методологические, технологические, организационные, кадровые, финансовые, масштабные, уровневые и другие проблемы [2].

Теоретические – это проблемы учета, которые касаются общеучетных вопросов, терминов, предмета и метода бухгалтерского учета, его основных элементов (приемов и способов), учета хозяйственных процессов, плана счетов и его построения, учетных регистров современных форм учета, финансовой и другой отчетности, отечественных положений (стандартов) и международных стандартов бухгалтерского учета, а также других нормативно-правовых актов относительно учета, его истории и перспектив развития в Украине, Европе и мире.

Методологические – проблемы, связанные с разработкой, выбором и применением методов бухгалтерского учета. Речь идет о методах начисления амортизации, оценке инвестиций, оценке выбытия запасов, учете затрат, калькулировании, порядке определения курсовых разниц и т. п.

Технологические – проблемы, относящиеся к совокупности способов и форм обеспечения выбора относительно ведения бухгалтерского учета и получения его как целостной функциональной системы. К технологическим проблемам учета относятся формы бухгалтерского учета, план счетов, система первичных носителей информации учетных регистров и форм разных видов отчетности, способы обеспечения документооборота, внутрихозяйственного (внутрифирменного) контроля, инвентаризации имущества, обязательства и др.

Организационные – проблемы, касающиеся практического воплощения в действующую систему учета теоретических, методологических и технологических его достижений, а также достижений в области компьютерной техники и связи. К организационным относятся проблемы, связанные с формированием достаточного объема и своевременностью получения полезной для пользователей информации, управлением документооборотом, работой бухгалтеров, учетчиков, техническим, нормативно-правовым, информационным, социальным обеспечением бухгалтерского учета, последовательным развитием и постоянным улучшением действующей системы бухгалтерского учета и т. п.

Кадровые – проблемы относительно подготовки, переподготовки специалистов, уровней культуры и морали, степени компетентности, уровня образования, опыта работы, расстановки и перемещения кадров и их оплаты, материального поощрения, режима труда и отдыха.

Финансовые – проблемы, связанные с финансированием для поддержки достигнутого уровня бухгалтерского учета, его динамичного развития и постепенного улучшения. К ним можно отнести проблемы величины, сроков и источников оплаты за выполнение учетно-отчетных работ, приобретенные бланки, формы первичных документов, учетных регистров отчетности, за подписку специализированных бухгалтерских журналов, газет, приобретенную компьютерную и другую оргтехнику, ее установку, обслуживание и ремонт, за пользование всемирной сетью Интернет, почтовые расходы и расходы на связь, за выполнение аудиторских, консультативных работ и т. п.

Масштабные – проблемы, которые возникают в зависимости от того, в каких масштабах (мировых, континентальных, регионально-континентальных, государственных, региональных, отраслевых групп предприятий, предприятий) ведут учетную политику или осуществляют мероприятия по стандартизации учетных процессов.

Уровневые – проблемы, связанные с уровнями управления предприятием, группой предприятий (объединением), то есть учетные проблемы, которые приходится решать высшему, среднему и низшему звеньям управления или для этих звеньев управления [2].

Одной из важнейших проблем учета расходов и доходов предприятия в Украине является проблема полноты и своевременности их отражения в учете. Эта проблема достаточно сложная и многогранная. В настоящее время большинство украинских предприятий отражает собственные расходы и доходы не полностью. Уровень неотражения доходов варьируется от 30 – 70 %, а расходов – 10 – 50 %, то есть расходы отражают более полно, чем доходы. Это связано с тем, что расходы сложнее скрыть, ведь их легче проконтролировать, чем доходы [6].

Наибольший процент расходов, который остается вне учета, относится к затратам на оплату труда и затратам на приобретение материалов и прочих товарно-материальных ценностей. Основными причинами возникновения таких ситуаций, по мнению автора, являются:

1. Значительный процент НДС и отчислений в фонды оплаты труда, в социальные фонды, что, в свою очередь, затрудняет нормальное и эффективное развитие деятельности предприятия.

2. Низкая эффективность действующих форм и видов экономического контроля в Украине, что соответственно приводит к нарушению таких специфических принципов контроля, как системность, непрерывность, действенность, всесторонность и гласность информации о результатах контроля.

3. Высокий уровень коррупции в государственных и местных органах власти, отсутствие действенных нормативно-правовых актов, регулирующих действия вышестоящих лиц [2].

Следующей является проблема обеспечения максимальной оперативности и аналитики исходной информации о доходах и расходах. Информация необходима индивидуальному пользователю в определенный момент для решения конкретной управленческой задачи. Если потребитель информации на протяжении короткого периода времени получает необходимую ему информацию в достаточном объеме, то проблема обеспечения максимальной оперативности для него

будет решена. Если необходимую информацию соответственно задерживают или не предоставляют вообще, то возникают трудности как для самого предприятия (финансовые потери), так и для его клиентов, государственных органов.

Не менее важной проблемой учета расходов и доходов предприятия является проблема установления оптимального соотношения объемов автоматизированных и неавтоматизированных учетно-контрольных работ и, следовательно, определения того, какую роль они играют в сокращении необоснованных затрат и росте доходов предприятия.

Наряду с вышеперечисленными проблемами учета расходов и доходов особое место занимает проблема соответствия учетно-контрольной системы предприятия требованиям действующего законодательства учета и контроля, целям и задачам самого предприятия. В современных условиях хозяйствования действия главного бухгалтера предприятия и являются главным решением проблемы в силу его информативности, умений анализировать, способности оперативно реагировать на изменения в нормативно-правовых актах, оценивать и правильно применять законодательную базу на практике с учетом специфики деятельности предприятия, что, в свою очередь, позволит обеспечить эффективность и качество учетно-контрольной системы промышленного предприятия.

Таким образом, на современном этапе развития предприятий в Украине существуют значительные проблемы учета расходов и доходов, которые требуют решения путем усовершенствования форм отчетности предприятия, создания единой информационной общегосударственной (межотраслевой) базы норм и нормативов для учета и контроля за расходами и доходами предприятия, разработки и внедрения современной учетно-контрольной системы предприятия, установления оптимального соотношения автоматизированных и неавтоматизированных учетно-контрольных работ, разработки последовательной стратегии развития предприятия как обособленного субъекта хозяйственной деятельности [7].

Высокие темпы развития экономики Украины, изменение налогового законодательства, законодательства, регулирующего экономические взаимоотношения субъектов хозяйствования, ориентация деятельности предприятий на мировой рынок свидетельствуют о перспективах дальнейшего исследования проблем по усовершенствованию учета расходов и доходов предприятий, которые, в свою очередь, на протяжении многих лет будут вызывать интерес у ученых-экономистов в зависимости от размеров и форм собственности, специфики деятельности предприятий, системы налогообложения и правовых форм.

Научн. рук. Шушлякова О. В.

Литература: 1. Белоусова И. Методы учета производственных затрат и калькулирование себестоимости продукции / И. Белоусова // Бухгалтерский учет и аудит. – 2006. – № 9. – С. 3–5. 2. Голов С. Препятствует ли П(С)БУ 16 "Расходы" экономической работе на предприятии / С. Голов // Бухгалтерский учет и аудит. – 2007. – № 5. – С. 3–10. 3. Маренич Т. Методы учета затрат и калькулирование себестоимости продукции Т. Маренич // Бухгалтерский учет и аудит. – 2006. – № 12. – С. 19–25. 4. Моссаковский В. Об управленческом учете / В. Моссаковский // Бухгалтерский учет и аудит. – 2006. – № 10. – С. 37–44. 5. Чумаченко Н. Экономическая работа на предприятии и П(С)БУ 16 "Расходы" / Н. Чумаченко, И. Белоусова // Бухгалтерский учет и аудит. – 2007. – № 3. – С. 13–16. 6. Ластовецкий В. Информационное обеспечение предпринимательской деятельности / В. Ластовецкий // Бухгалтерский учет и аудит. – 2006. – № 10. – С. 7–10. 7. Маренич Т. Сущность бухгалтерского учета как системы экономического регулирования / Т. Маренич // Бухгалтерский учет и аудит. – 2009. – № 2. – С. 21–26.

Векліч З. В.

УДК 657.37:004.63

Студент 3 курсу
факультету міжнародних економічних відносин ХНЕУ

ЕЛЕКТРОННА ФОРМА ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ: ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ

Анотація. Розглянуто сутність електронної форми фінансової звітності, її характер і необхідність упровадження в Україні як обов'язкової. Виділено основні переваги передачі даних за допомогою мережі Інтернет та проблеми на шляху активного використання електронної звітності.

© Векліч З. В., 2013

Аннотация. Рассмотрены сущность электронной формы финансовой отчетности, ее характер и необходимость внедрения в Украине в качестве обязательной. Выделены основные преимущества передачи данных с помощью сети Интернет и проблемы на пути активного использования электронной отчетности.

Annotation. The nature of electronic form of financial statements, its character and the need to introduce in Ukraine as mandatory are examined in this article. The main advantages of the data transfer through the Internet and the challenges connected with active use of electronic reporting are identified.

Ключові слова: електронна звітність, веб-технології, обліковий цикл, документообіг, автоматизація, Інтернет.

Подання фінансової звітності в електронному вигляді може вирішити багато проблем паперової роботи, пов'язаних із незручністю та затратами часу. Але через присутні недоліки і непристосованість бухгалтерів звітність за допомогою мережі Інтернет має вузьке коло користувачів, що і визначає актуальність даної теми.

У сучасних умовах вплив інформаційних та комунікаційних технологій на суспільство й бізнес стає все більш помітним. Практика отримання даних про підприємство за допомогою мережі Інтернет стає все більш поширеною. Зокрема, таку інформацію можна отримати з фінансової звітності підприємства, яку воно публікує на своєму веб-сайті або на сайтах фондових бірж. Використання веб-технологій для фінансового звітування набуває глобального поширення.

Електронна форма звітності надає багато переваг користувачам, які приймають рішення на підставі фінансової звітності.

Проблеми формування та подання фінансової звітності в системі електронного документообігу розглядаються у працях багатьох вчених-економістів. Шляхи вирішення зазначених проблем ставали предметом дослідження таких економістів, як: Голов С. Ф., Дипіаза С. А. (молодший), Еклз Р. Дж., Жук В. М., Яремко І. Й. [1 – 3]. Використання Інтернет-подання для полегшення функцій контролю та аналізу стало предметом дослідження Івахненкова С. В. Сердюк А. І. розглядає проблеми подання звітності в Інтернеті. Аналіз дотичних аспектів у питаннях подання та оприлюднення звітності (зокрема й фінансової) наведений у працях Грінчука М. С., Тимофєєва В. М., Панаска Ю. І., Шулярєнка С. М., Шкурка Є. Л.

Слід відмітити, що більшість дослідників детально розглянули методи формування звітності за допомогою комп'ютерних систем бухгалтерського обліку, методи її обробки та класифікації, визначення основних сутнісних складових, але недостатньо уваги приділено питанням подання та оприлюднення фінансової звітності, що зменшує роль внутрішніх зусиль у залученні додаткових інвесторів або контрагентів у діяльність суб'єкта господарювання та в загальному зменшує сукупний економічний ефект.

Метою даної роботи є розгляд позитивних та негативних сторін електронної форми фінансової звітності, а також проблем їх впровадження. Об'єкт – електронна форма фінансової звітності. Предметом виступає система електронної звітності як елемент обов'язкової фінансової звітності.

На основі фінансової звітності будується захист приватних і суспільних, майнових та фінансових інтересів різних учасників, зацікавлених у результатах діяльності і сталому функціонуванні підприємства, тому фінансова звітність як джерело інформації не втрачає свого значення.

Складання звітності підприємств є завершальним етапом облікового циклу підприємства, яка має відповідати вимогам Закону України "Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні" [4], а також П(С)БО та інших нормативно-правовим актам, що регламентують питання формування звітності підприємства. В Україні з метою спрощення процедури подання і подальшої обробки звітності було запроваджено електронну звітність. В Україні навіть створене необхідне нормативно-правове поле для забезпечення таких процесів. Згідно із Законами України "Про електронний документ та електронний документообіг" [5] та "Про електронний цифровий підпис" [6], електронний документ, підписаний електронним цифровим підписом, набуває статусу оригіналу і не потребує паперового підтвердження.

Перехід на електронну систему звітності дає багато нових можливостей самому бухгалтеру.

Основними перевагами подання податкової звітності в електронному вигляді є:

автоматичний розрахунок підсумкових або розрахункових рядків звітності, який зводить до мінімуму арифметичні помилки, і своєчасне оновлення програмного забезпечення при введенні нових звітних форм;

економія робочого часу платників податків;

відсутність необхідності відвідування ДПІ;

не витрачаються гроші на бланки;

гарантія правильності документів;

оперативне оновлення податкових бланків;

скорочення термінів проведення перевірки правомірності заявлених до відшкодування сум

ПДВ та забезпечення своєчасного їх відшкодування платнику податку;

підтвердження доставки звітності;

конфіденційність інформації;
оперативність;
відсутність дублювання на паперових носіях та її збереження;
відсутність необхідності зберігання паперових звітів і ведення архіву;
можливість отримання електронних актів звірок за розрахунками з бюджетом.

Крім того, з'являється можливість уникнути черги при здачі звітності в кінці терміну і немає безпосереднього контакту платника з податківцем, а значить, і ґрунту для багатьох негативних явищ.

Ще однією з переваг подачі електронної звітності є те, що платник, знайшовши помилку, може подавати звіт повторно (скільки завгодно разів). Прийнятим буде вважатися останній отриманий від платника податків звіт. До кінця терміну можна подати звіт і в паперовому вигляді, і якщо це буде останній документ, то саме він і буде вважатися остаточним (всі попередні версії звітного документа, незалежно від способу подачі, будуть прийняті "до відома").

Для подання до органу державної служби звітності в електронному вигляді необхідно звернутися до органу ДПС за місцем перебування на податковому обліку з метою укладення договору про визнання електронних документів та отримання (у разі необхідності) безкоштовного програмного забезпечення із формування податкової звітності (OPZ-"Податкова звітність"). Підготовку звітності також можна здійснювати за допомогою комерційних бухгалтерських програм: "1С-Бухгалтерія", "Бест-Звіт", "Парус".

Але незважаючи на ряд переваг, існують також і недоліки, які стають перешкодою на шляху активного використання електронної звітності.

Перш за все, це соціально-психологічні фактори, звички бухгалтерів до більш традиційного способу подання звітності, їх страх перед невідомістю (нове програмне забезпечення, шифрування підписів і печатка підприємства) [7].

Також необхідно сказати про наявність технічної бази, яка необхідна для підготовки відповідної документації. Як мінімум, повинен бути персональний комп'ютер і вихід в Інтернет. Крім цього, робота буде повністю залежати від провайдера. Завжди можуть статись збої в роботі програмного забезпечення, тим більше, що програмні засоби, що використовуються для того, щоб передавати звітність телекомунікаційними каналами, на сьогоднішній день не ідеальні. А що вже говорити про таке питання, як захист конфіденційної інформації. Це також дуже важливий момент. До такої інформації прийнято відносити будь-які дані, які мають з тієї або іншої причини обмежений доступ. Хоча в більшості випадків спеціальні програми, які використовуються для реалізації електронної звітності, мають достатній рівень захисту конфіденційної інформації. Ну і нарешті, необхідно сказати, що далеко не всі помилки будуть уловлюватися програмами безпосередньо на стадії здійснення контролю.

Таким чином, система подачі податкової та бухгалтерської звітності в електронному вигляді телекомунікаційними каналами зв'язку відкриває якісно новий етап у взаємодії платників податків і податкових органів, забезпечуючи надійний інформаційний обмін між ними. Дана технологія дозволяє передавати будь-які податкові декларації, бухгалтерську звітність в електронному вигляді без дублювання на папері і без відвідування податкової інспекції, використовуючи звичайний доступ в Інтернет. Для підключення до системи достатньо мати звичайний комп'ютер із будь-яким виходом у мережу Інтернет (виділена лінія, стільниковий телефон або звичайний модем).

Отже, електронна звітність значно полегшує роботу бухгалтерів та гарантує автоматичну перевірку документів на виявлення помилок. Але на сьогоднішній день більшість бухгалтерів застосовують традиційний спосіб подання звітності і їм дуже складно звикнути до нового програмного забезпечення, шифрування підписів та печатки підприємства, тому керівники підприємств зі своєї сторони повинні забезпечити їх необхідною інформацією про перелік дій переходу на електронну звітність.

Наук. керівн. Часовнікова Ю. С.

Література: 1. Голов С. Ф. Теорія багатоцільового бухгалтерського обліку : наукова стаття / С. Ф. Голов // Бухгалтерський облік і аудит. – 2011. – № 4/2011. – С. 3–12. 2. Жук В. М. Теоретичні основи запровадження галузевих стандартів бухгалтерського обліку / В. М. Жук // Вісник Житомирського державного технологічного університету : наук. журнал / ред. Н. М. Малюга. – Житомир : ЖДТУ, 2010. – Випуск 2(52). – 408 с. – (Економічні науки). – С. 23–25. 3. Яремко І. Й. Фінансова звітність підприємств корпоративного типу: стан і перспективи / І. Й. Яремко / Вісник Національного університету "Львівська політехніка" : зб. наук. пр. – Львів : Вид-во Нац. ун-ту "Львів. політехніка", 2010. – С. 201–207. 4. Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні : Закон України від 16.07.1999 р. № 996-XIV зі змінами та доповненнями [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.rada.gov.ua. 5. Про електронний документ та електронний документообіг : Закон України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/851-15>. 6. Про електронний цифровий підпис Закон України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/852-15>. 7. Очеретько Л. М. Проблеми впровадження електронної звітності підприємств / Л. М. Очеретько, А. С. Козицький // Економічний простір. – 2010. – № 38. – С. 126–132.

УДОСКОНАЛЕННЯ МЕТОДИКИ СКЛАДАННЯ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ

Анотація. Розглянуто напрями подальшого розвитку фінансової звітності, сучасну практику складання та подання звітності підприємств в Україні, недоліки балансу. Запропоновано шляхи вдосконалення аналітичних можливостей та форми № 2 "Звіт про фінансові результати".

Аннотация. Рассмотрены направления последующего развития финансовой отчетности, современная практика составления и представления отчетности предприятий в Украине, недостатки баланса. Предложены пути совершенствования аналитических возможностей и формы № 2 "Отчет о финансовых результатах".

Annotation. The directions of the further development of financial statements are considered. Modern practice of drawing up and submission of the reporting of the enterprises in Ukraine is studied. The balance shortcomings are discussed. The ways of the improvement of analytical opportunities and a form No. 2 "The Report on Financial Results" have been offered.

Ключові слова: фінансова звітність, баланс, активи, зобов'язання, звіт про фінансові результати, доходи, витрати, примітки до фінансової звітності.

Фінансова звітність – це бухгалтерська звітність, що містить інформацію про фінансовий стан, результати діяльності та рух грошових коштів підприємства за звітний період [1]. Відповідно до ст. 1 Закону про бухгалтерський облік користувачами фінансової звітності є фізичні або юридичні особи, які потребують інформації про діяльність підприємства для прийняття рішень [2].

Розширення функцій обліку і надання бухгалтерській звітності статусу публічної зумовлюють необхідність розробки і впровадження організаційної системи, яка б забезпечувала диференціацію фінансових і управлінських засобів. Отже, виникає необхідність подальшого поглиблення досліджень, спрямованих на вдосконалення практики складання й використання фінансової звітності та забезпечення адекватності її вимогам користувачів, що визначає актуальність даної теми.

Питання складання фінансової звітності підприємств України досліджують багато науковців. Зокрема, актуальні проблеми висвітлено у працях відомих вітчизняних вчених-економістів: Ф. Бутинця, М. Білухи, Г. Вериги, С. Голова, Н. Литвина, В. Швеця, Н. Малюги, М. Пушкара. Серед зарубіжних дослідників варто назвати Р. Антоні, А. Афанасьєва, Дж. Блейка, Я. Вільямса, В. Качаліна, В. Ковальова, С. Модерова, Д. Оріле та ін. Наукові розробки зазначених фахівців стали основою для подальшого вивчення проблем та формування пропозицій щодо вдосконалення бухгалтерської фінансової звітності підприємств.

Відповідно до ст. 3 Закону України "Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні" та п. 4. П(С)БО 1 "Загальні вимоги до фінансової звітності" метою складання фінансової звітності є надання користувачам для прийняття рішень повної, правдивої та неупередженої інформації про фінансовий стан, результати діяльності та рух коштів підприємства [1]. Об'єктом фінансової звітності є інформація про фінансовий стан, результати діяльності та рух грошових коштів підприємства за звітний період.

Поточний бухгалтерський облік містить розрізнену інформацію про господарську діяльність підприємства. Для одержання інформації про результати такої діяльності дані поточного обліку необхідно узагальнити в певній системі показників. Це досягається складанням звітності, яка є завершальним етапом бухгалтерського обліку.

Звітність – це система узагальнених і взаємопов'язаних економічних показників поточного обліку, які характеризують результати діяльності підприємства за звітний період [3].

Бухгалтерський облік є обов'язковим видом обліку, який ведеться підприємством. Фінансова, податкова, статистична та інші види звітності, що використовують грошовий вимірник, ґрунтуються на даних бухгалтерського обліку.

Бухгалтерська звітність складається на підставі даних бухгалтерського обліку для задоволення потреб певних користувачів.

Для того щоб фінансова звітність була зрозумілою користувачам, вона повинна містити дані про:

підприємство (назву, організаційно-правову форму, місце знаходження, короткий опис діяльності; назву органу управління, якому підпорядковується підприємство, або назву його материнської (холдингової) компанії та ін.);

дату звітності або звітного періоду. Якщо період, за який складено фінансовий звіт, відрізняється від звітного періоду, передбаченого Положенням (стандартом), то причини і наслідки цього повинні бути розкриті у примітках до фінансової звітності;

валюту звітності й одиницю виміру. Якщо валюта звітності відрізняється від валюти, в якій ведеться бухгалтерський облік, то підприємство повинно розкрити причини цього і методи, які були використані для переведення фінансових звітів з однієї валюти в іншу;

облікову політику підприємства та її зміни, тобто принципи оцінки статей звітності, метод обліку щодо окремих статей звітності;

іншу інформацію, розкриття якої передбачено відповідними положеннями (стандартами).

Для того щоб звітність була дійвим засобом управління та контролю, вона повинна відповідати всім вимогам, що висувуються до обліку. Вона має достовірно відображати ресурси підприємства, їх використання і фінансові результати діяльності. Показники звітності повинні бути об'єктивними, обґрунтовані перевіреними даними поточного обліку і підтверджені відповідними документами. Своєчасність складання та подання звітності – невід'ємна умова її корисності. Найбільш достовірна інформація втрачає своє значення, якщо вона надана користувачам несвоєчасно. Тому звітність повинна складатися і подаватися відповідним органам у строки, встановлені нормативними актами, які забезпечують ефективне її використання для управління та контролю [2].

Першочерговим завданням національної внутрішньої та зовнішньої політики є входження України до Європейського політичного, економічного та правового простору, утвердження її як впливової європейської держави та набуття повноправного членства в Європейському Союзі. Прагнення України стати членом Світової організації торгівлі (СОТ) і ЄС вимагають від неї відповідних змін у законодавстві, нормативно-правовому забезпеченні, зокрема щодо бухгалтерського обліку та фінансової звітності.

Використання різних методологічних прийомів призводить до неможливості зіставлення даних бухгалтерського обліку як із даними інших звітних періодів, так і з даними бухгалтерської звітності інших організацій, а це робить дані бухгалтерської звітності непридатними для макроекономічних розрахунків.

У чинній формі балансу – форма № 1 "Баланс" – усі статті згруповано за їх економічним змістом у чотирьох розділах активу та п'яти розділах пасиву, які мають відповідну назву. Інформація про активи підприємства і його зобов'язання розглядається в двох аспектах – бухгалтерському та управлінському. Бухгалтерський аспект показує баланс активів підприємства та його зобов'язань, а управлінський – їх форму (продуктивна, грошова, товарна) і роль у підприємницькій діяльності. Оцінка конкурентоспроможності підприємства здійснюється за мінімальним обсягом витрачання активів у процесі господарської діяльності на одиницю готової продукції та мінімальним залишком постійно закріплених активів на балансі підприємства, що забезпечують максимальні обсяги підприємницької діяльності.

Необхідно зазначити, що недоліком балансу та фінансової звітності є те, що вони не зовсім відповідають міжнародним стандартам, незважаючи на всі зміни і трансформування. Перш за все, це стосується принципу суттєвості інформації. Чинний баланс не зовсім відповідає правилам ліквідності, згідно з якими активи підприємства мають відповідати пасивам відповідної терміновості. Пов'язано ж це, перш за все, з нечітким розмежуванням у балансі підприємств поточних і непоточних активів та зобов'язань. Розділ II пасиву балансу "Забезпечення наступних витрат і платежів" і розділ V "Доходи майбутніх періодів" є зобов'язаннями з невизначеним терміном погашення. Наприклад, забезпечення витрат персоналу є переважно поточними зобов'язаннями. Серед зобов'язань щодо цільового фінансування чи інших зобов'язань можуть бути як поточні, так і довгострокові зобов'язання. Те ж можна сказати і про розділ V пасиву балансу.

У розділі III активу балансу "Витрати майбутніх періодів" можуть відображатись як витрати, які стосуються наступного періоду і визначаються оборотними активами, так і витрати, що будуть віднесені до більш пізніх періодів, які визначаються необоротними активами. Жорстокий перелік статей звітності не дає можливості послідовно дотримуватися принципу суттєвості інформації. Якщо ж підприємство здійснювало у звітному періоді витрати наступного облікового періоду і витрати, що будуть віднесені на більш пізній період, то це може вплинути на виникнення труднощів відображення, адже в балансі для відображення витрат майбутніх періодів відведена лише одна стаття, а в примітках до річної фінансової звітності додаткова інформація про ці витрати не передбачена.

Труднощі користувачам фінансової звітності для оцінки фінансового стану підприємства створює відсутність у балансі чіткого поділу активів і зобов'язань на поточні та довгострокові. У зв'язку з цим для підвищення точності фінансового аналізу окремі науковці пропонують відображати в Примітках до річної фінансової звітності склад статті "Витрати майбутніх періодів" у розрізі необоротних та оборотних активів, а "Доходи майбутніх періодів" – у розрізі довгострокових і поточних зобов'язань [4]. Реалізація цієї пропозиції не потребує внесення змін у баланс. Вона стосується лише річної фінансової звітності і не зачіпає кварталну.

Також необхідною умовою адекватного відображення стану активів і пасивів підприємства є формування в системі балансу показників, пов'язаних з інтелектуальними ресурсами, які, на жаль,

на сьогодні взагалі не представлені не тільки у вітчизняних П(С)БО, але й у зарубіжних обліково-аналітичних системах. Усе перелічене розширюватиме аналітичні можливості оцінки фінансового стану і потенціалу підприємства. Реалізація їх передбачатиме агрегування статей балансу та зменшення кількості показників, а з іншого боку, введення в баланс нових видів активів, зобов'язань та власного капіталу.

Звіт про фінансові результати повинен надавати користувачам роботи висновки про поточний фінансовий стан підприємства (рентабельність, платоспроможність, використання фінансових важелів), вірогідність банкрутства, оцінювати майбутню прибутковість, визначати вартість власних позикових коштів (ціну капіталу). Останнє важливе під час вирішення завдань інвестування оптимізації податкової та дивідендної політики [3].

Використання форми звіту про фінансові результати значною мірою визначає подальші напрями аналізу фінансових результатів підприємства. Згідно з П(С)БО 3, методика складання звіту про фінансові результати передбачає представлення витрат за призначенням (функціями), додатково розкривши їх суть.

Дослідивши різні підходи щодо вдосконалення форми № 2 "Звіт про фінансові результати", можна запропонувати внести в його діючу форму такі зміни:

1. Послідовно відображати доходи і витрати за видами діяльності (рядок 060 "Інші операційні доходи" розмістити після даних про доходи й витрати основної діяльності, рядок 130 "Інші доходи" після даних про доходи і витрати фінансової діяльності").

2. Виділити статті для відображення фінансових результатів (прибутку чи збитку) окремо від основної, іншої операційної, інвестиційної, фінансової діяльності.

Фінансова звітність, складена відповідно до П(С)БО 1 – 5, має значні аналітичні можливості, проте існує чимало питань, що лишаються невирішеними. Одним із таких питань є недостатність відображення у звітності обліково-економічної інформації, внаслідок чого користувачі інформації, змушені приймати управлінські рішення в умовах невизначеності. Отже, необхідно збільшувати кількість облікової інформації, представленої у фінансовій звітності.

Наук. керівн. Пасічник І. Ю.

Література: 1. П(С)БО 1 "Загальні вимоги до фінансової звітності" [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.zakon.rada.gov.ua. 2. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні : Закон України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.zakon.rada.gov.ua. 3. Бухгалтерський облік : навч.-метод. посібн. для самост. вивч. дисц. / Л. Г. Ловінська, Л. В. Жилкіна та ін. – К. : КНЕУ, 2002. – 370 с. 4. Чебанова Н. В. Фінансова звітність підприємств : навч. посібн. / Н. В. Чебанова, Т. Я. Чупир, Ю. А. Василенко. – Х. : Фактор, 2006. – 444 с. 5. Голов С. Ф. Бухгалтерський облік в Україні: аналіз стану та перспективи розвитку : монографія / С. Ф. Голов. – К. : ЦУЛ, 2007. – 522 с.

УДК 656.025.4

Белокудря Т. С.

Студент 3 курса
факультета учета и аудита ХНЭУ

СТРАХОВАНИЕ ГРАЖДАНСКО-ПРАВОВОЙ ОТВЕТСТВЕННОСТИ ВЛАДЕЛЬЦЕВ ТРАНСПОРТНЫХ СРЕДСТВ

Аннотация. Рассмотрено и проанализировано законодательное регулирование в сфере страхования гражданско-правовой ответственности владельцев транспортных средств. Рассмотрены некоторые особенности бухгалтерского учета в отражении приобретения страхового полиса и суммы страхового возмещения.

Анотация. Розглянуто та проаналізовано законодавче регулювання у сфері страхування цивільно-правової відповідальності власників транспортних засобів. Розглянуто деякі особливості бухгалтерського обліку у відображенні придбання страхового поліса і суми страхового відшкодування.

© Белокудря Т. С., 2013

Annotation. The legal regulation in the sphere of insurance of vehicle owners' civil liability was reviewed and analyzed. Some features of accounting in reflecting acquiring the insurance policy and the amount of insurance compensation were studied.

Ключевые слова: владельцы транспортных средств, страховщики, страхователи, дорожно-транспортное происшествие, страховой полис, страховое возмещение, учет.

Если автовладелец окажется виновником дорожно-транспортного происшествия (ДТП), то может столкнуться с ситуацией, когда ему придется возмещать причиненный ущерб здоровью, жизни, имуществу третьих лиц. Этих расходов можно избежать, заключив договор обязательного страхования гражданско-правовой ответственности владельцев наземных транспортных средств.

Целью данной работы является анализ украинского законодательства в рамках этой темы, рассмотрение участников страхования гражданско-правовой ответственности (СГПО) владельцев транспортных средств, а также некоторых особенностей бухгалтерского учета по приобретению страхового полиса и возмещению ущерба.

Обязательное страхование гражданско-правовой ответственности согласно ст. 3 Закона № 1961 [1] осуществляется с целью обеспечения возмещения убытков, причиненных жизни, здоровью и/или имуществу потерпевшему вследствие дорожно-транспортного происшествия, и защиты имущественных интересов страхователей. При этом застраховать свою ответственность обязаны владельцы транспортных средств – юридические и физические лица, которые в соответствии с законами Украины являются собственниками или законными владельцами (пользователями) наземных транспортных средств на основании права собственности, права хозяйственного ведения, оперативного управления, на основании договора аренды, доверенности или которые правомерно эксплуатируют транспортное средство на других законных основаниях [2].

Эксплуатация транспортного средства на территории Украины без полиса обязательного страхования гражданско-правовой ответственности запрещена и применяется административная ответственность в виде штрафа (от 425 до 850 грн). Для заключения договора обязательного страхования гражданско-правовой ответственности предприятие (страхователь) имеет право выбирать страховщика, то есть страховую компанию.

В случае выезда транспортного средства, зарегистрированного в Украине, в страны – члены международной системы автомобильного страхования "Зеленая карта" – владелец такого транспортного средства обязан иметь действующий договор международного страхования, удостоверенный соответствующим унифицированным страховым сертификатом "Зеленая карта" [3].

Согласно распоряжению Государственной комиссии по регулированию рынков финансовых услуг Украины от 09.07.2010 г. № 566 [4] обязательные лимиты ответственности страховщика установлены в следующих размерах:

за вред, причиненный имуществу потерпевших, – в размере 50 000 грн на одного потерпевшего;

за вред, причиненный жизни и здоровью потерпевших, – в размере 100 000 грн на одного пострадавшего.

Договор обязательного страхования может заключаться на срок от 15 дней до 1 года.

Стоимость полиса определяется в соответствии с Законом Украины "Об обязательном страховании гражданско-правовой ответственности владельцев транспортных средств" [2] и зависит от:

- типа автомобиля (легковой, грузовой, автобус);
- срока действия полиса;
- периода использования в рамках срока действия договора (используется только при заключении договора на 1 год);
- территории преимущественного использования ТС (определяется по месту его государственной регистрации);
- водительского стажа лиц, допущенных к управлению автомобилем;
- сферы использования ТС (такси, с целью получения прибыли при перевозке грузов и/или пассажиров, в личных целях);
- страховой истории клиента (количество страховых случаев за предыдущие периоды страхования).

Для приобретения полиса необходимы следующие документы: паспорт (для физических лиц); идентификационный код (для физических лиц); свидетельство о государственной регистрации предприятия (для юридических лиц); свидетельство о государственной регистрации автомобиля; документ, дающий право на льготы; протокол проверки технического состояния автомобиля – для транспортных средств, подлежащих обязательному техническому контролю [5].

Договоры обязательного страхования гражданско-правовой ответственности могут заключаться на условиях [2]:

1) страхование ответственности за вред, причиненный жизни, здоровью, имуществу третьих лиц вследствие эксплуатации транспортного средства, определенного в договоре страхования, любым лицом, которое эксплуатирует его на законных основаниях (договор I типа);

2) страхование ответственности за вред, причиненный жизни, здоровью, имуществу третьих лиц вследствие эксплуатации любого транспортного средства или одного из транспортных средств, указанных в договоре, лицом, указанным в договоре страхования (договор II типа);

3) страхование ответственности за вред, причиненный жизни, здоровью, имуществу третьих лиц вследствие эксплуатации транспортного средства, определенного в договоре страхования, лицом, указанным в договоре страхования, или одним из лиц, указанных в договоре (договор III типа).

От СГПО освобождаются [2]: участники боевых действий и инвалиды войны, которые самостоятельно управляют автомобилем; инвалиды I группы и лица, управляющие автомобилем, принадлежащем инвалиду I группы, в его присутствии. Льготы могут получить: пенсионеры; участники войны; инвалиды II группы; лица, пострадавшие в результате Чернобыльской катастрофы (I и II категория).

При наступлении страхового случая страховщик в соответствии с лимитами ответственности страховщика возмещает в установленном этим Законом порядке оцененный вред, который был причинен в результате дорожно-транспортного происшествия жизни, здоровью, имуществу третьих лиц. Потерпевшим, которые являются юридическими лицами, страховщиком возмещается исключительно вред, причиненный имуществу. Выплата страхового возмещения осуществляется в течение одного месяца со дня получения страховщиком определенных в ст. 35 настоящего Закона [2] документов или в сроки и в объемах, определенных решением суда. За каждый день просрочки выплаты страхового возмещения по вине страховщика или Моторного (транспортного) страхового бюро Украины (МТСБУ) лицу, имеющему право на получение такого возмещения, выплачивается пеня из расчета двойной учетной ставки Национального банка Украины, которая действует в период, за который начисляется пеня [4].

Для того чтобы получить страховое возмещение, необходимо подать страховщику письменное заявление о выплате страхового возмещения по адресу, указанному в страховом полисе (страхование гражданской ответственности). К заявлению необходимо приложить:

- копию паспорта страхователя;
- копию справки о присвоении страхователю индивидуального налогового номера;
- справку о дорожно-транспортном происшествии (форма № 3);
- справки соответствующих учреждений здравоохранения по временной потере трудоспособности или справки специализированных учреждений об установлении постоянной потери трудоспособности (инвалидности) пострадавших лиц в случае ее возникновения;
- документы об объемах причиненного материального ущерба;
- другие документы, имеющие отношение к данному ДТП, заверенные в установленном порядке.

Согласно Инструкции № 291 расходы на оплату страхового полиса являются расходами будущих периодов и отражаются с использованием счета 39 "Расходы будущих периодов", с которого затем они списываются на расходы текущих периодов. Учет расчетов по страхованию ведется на счете 65 "Расчеты по страхованию", к которому для учета расчетов по обязательному страхованию гражданско-правовой ответственности владельцев наземных транспортных средств предприятие может открыть отдельный субсчет, например субсчет 657.

Согласно п. 15.4 П(С)БУ 16 "Расходы" [6] расходы на страхование включаются в состав общепроизводственных, административных расходов или в состав расходов на сбыт в зависимости от цели понесенных затрат.

В учете операции по расходам на обязательное страхование автотранспорта отражаются следующим образом (табл. 1).

Таблица 1

Отражение в учете расходов на обязательное страхование автотранспорта

Содержание операции	Дебет	Кредит
1. Оплачен страховой полис	371	311
2. Получен страховой полис	39	657
3. Произведен зачет задолженности	657	371
4. Списаны расходы по страхованию в состав расходов текущего периода (ежемесячно 1/12 часть)	92	39

Для отражения суммы страхового возмещения в составе доходов можно воспользоваться одним из двух вариантов (какой из них выбрать, предприятие решит самостоятельно):

1) сумма страхового возмещения отражается в составе чрезвычайных доходов с применением субсчета 751 "Возмещение убытков от чрезвычайных событий". Данный вариант базовый и его применение следует из Инструкции № 291. Основан он на том, что ДТП рассматривается как чрезвычайное событие. В соответствии с п. 4 П(С)БУ 3 чрезвычайными считаются события, которые отличаются от обычной деятельности предприятия и не предполагается, что они будут повторяться периодически или в каждом последующем отчетном периоде;

2) сумма страхового возмещения отражается в составе доходов от операционной деятельности и учитывается на субсчете 719 "Прочие доходы от операционной деятельности". Этим вари-

антом целесообразно пользоваться, если исходить из того, что в контексте стихийных бедствий и техногенных катастроф повреждение автомобиля в результате аварии (с возможностью его последующего восстановления) не относится к чрезвычайным событиям и его можно рассматривать как операционную деятельность.

По решению предприятия расходы, связанные с ремонтом поврежденного застрахованного объекта, могут отражаться или в составе расходов от чрезвычайной деятельности на балансовом счете 99, либо в составе расходов операционной деятельности.

В связи с наступлением страховых случаев и возмещением ущерба при эксплуатации автотранспорта страховая компания, оценив ущерб, выплачивает страховое возмещение с целью покрытия расходов на ремонт попавшего в ДТП транспортного средства. При этом могут произойти одна из двух ситуаций (табл. 2):

1) страховая компания возмещает расходы на ремонт автомобиля, перечисляя сумму страхового возмещения предприятию (а предприятие с авторемонтной организацией за услуги по ремонту рассчитывается самостоятельно);

2) страховая компания оплачивает стоимость ремонта автомобиля, перечисляя денежные средства непосредственно авторемонтному предприятию.

Таблица 2

Отражение в учете возмещения ущерба предприятию страховой компанией

Содержание операции	Дебет	Кредит
Если страховое возмещение страховая компания перечисляет потерпевшему предприятию		
1. После наступления страхового случая на основании страхового акта начислен доход в сумме причитающегося страхового возмещения	375	719 (751)
2. Получено страховое возмещение от страховой компании	311	375
3. Отражены расходы на ремонт автомобиля (с авторемонтным предприятием подписан акт ремонтных работ)	949 (993)	631
4. Отражен налоговый кредит по НДС по ремонтным расходам	641	631
5. Оплачены услуги по ремонту авторемонтному предприятию	631	311
Если страховое возмещение страховая компания перечисляет непосредственно авторемонтному предприятию		
1. После наступления страхового случая начислен доход на основании страхового акта	375	719 (751)
2. Отражены расходы на ремонт автомобиля (с авторемонтным предприятием подписан акт ремонтных работ)	949 (993)	631
3. Отражен налоговый кредит по НДС по ремонтным расходам	641	631
4. Страховая компания перечислила денежные средства авторемонтному предприятию, закрыта задолженность перед авторемонтным предприятием на сумму, которая возмещена страховой компанией	631	375
5. Перечислены денежные средства в погашение остатка задолженности перед авторемонтным предприятием	631	311

И все же, хотя страхование позволяет страхователю, защитив свои интересы при наступлении определенных событий, чувствовать себя увереннее, хочется пожелать, чтобы страховые случаи при эксплуатации автотранспорта возникали как можно реже.

Научн. рук. Шушлякова О. В.

Литература: 1. О страховании : Закон Украины от 16.10.2012 г. № 5463-VI [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/85/96-вр>. 2. Об обязательном страховании гражданско-правовой ответственности владельцев наземных транспортных средств : Закон Украины от 16.10.2012 г. № 5459-VI [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1961-15>. 3. <http://consultant.pragus.ua>. 4. О некоторых вопросах осуществления обязательного страхования гражданско-правовой ответственности владельцев наземных транспортных средств : Распоряжение от 09.07.2010 г. № 566 [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1961-15>. 5. <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1961-15>. 6. Положение (стандарт) бухгалтерского учета 16 "Расходы" [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.nibu.factor.ua/info/instrbuh/psbu16/>. 7. О транспорте : Закон Украины от 05.01.2013 г. № 232/94-ВР [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://search.ligazakon.ua/i_doc2.nsf/link1/z023200.html. 8. <http://banker.ua>. 9. <http://wwgutains.com.ua>. 10. <http://kupi-polis.com>. 11. <http://maximum-audit.com.ua>.

ОСОБЕННОСТИ УЧЕТА ЗАТРАТ НА КРЕСТЬЯНСКИХ (ФЕРМЕРСКИХ) ХОЗЯЙСТВАХ В УКРАИНЕ

Аннотация. Рассмотрены теоретические и практические аспекты учета затрат деятельности крестьянского (фермерского) хозяйства. Приведена детализированная группировка расходов производства по статьям затрат, которая позволит контролировать их уровень и улучшить финансовое состояние предприятия.

Анотація. Розглянуто теоретичні та практичні аспекти обліку витрат діяльності селянського (фермерського) господарства. Наведено деталізоване групування витрат виробництва за статтями витрат, що дозволить контролювати їх рівень і покращити фінансовий стан підприємства.

Annotation. Theoretical and practical aspects of cost accounting of a peasant (husbandry) farm is studied. The detailed grouping of production costs by expense items, which allows you to control their level and improve the financial situation of a company, has been offered.

Ключевые слова: фермерское хозяйство, расходы, статья затрат, учет по упрощенной форме, финансовый результат.

Украина – большое аграрное государство. Имея в распоряжении 32,5 млн га пахотных земель (12 % всех пахотных земель в Европе) и треть мировых запасов чернозема, для Украины сельское хозяйство – одна из основных отраслей материального производства, которое играет важную роль в жизни общества.

В условиях становления и развития рыночной экономики в стране более широкое распространение получают крестьянские (фермерские) хозяйства. Их создание позволяет коренным образом изменить отношение к использованию земли и других средств производства. Исходя из зарубежного и отечественного опыта, видно, что создание крестьянских (фермерских) хозяйств – это прямой путь к свободному предпринимательскому труду на земле, нормальным товарно-денежным отношениям, к высокой эффективности сельского хозяйства. Поэтому крестьянские (фермерские) хозяйства следует рассматривать не как временное явление, а как необходимую составную часть хозяйственно-экономической системы АПК.

Основная цель любого предприятия состоит в максимизации возможностей увеличения доходов и минимизации расходов. В период перехода к рыночной экономике это становится важной задачей.

Актуальность темы заключается в том, что учет затрат – один из важнейших разделов управленческого учета, он является информационной базой для принятия управленческих решений, таких, как: выпуск какой продукции продолжать или прекратить, какую установить цену на продукцию, покупать ли новое оборудование, менять ли технологию и организацию производства.

Целью данной работы является исследование теоретических аспектов учета затрат деятельности крестьянского (фермерского) хозяйства.

Проблемами организации учета затрат в фермерских хозяйствах занимались отечественные ученые: Я. Демьяненко, В. Линник, Хомин П. Я., Дерий В. А., Мосаковский В. Б., Радченко А. Д. и др.

Крестьянское (фермерское) хозяйство является формой предпринимательства граждан Украины, которые выразили желание производить товарную сельскохозяйственную продукцию, заниматься ее переработкой и реализацией [1]. Вместе с коллективными и государственными сельскохозяйственными предприятиями оно в условиях рыночных отношений должно обеспечивать потребителей продовольствием, продуктами питания и сельскохозяйственным сырьем.

Согласно Закону Украины "О бухгалтерском учете и финансовой отчетности в Украине" [2], на фермерских хозяйствах распространяется обязательное ведение бухгалтерского учета и предоставление финансовой отчетности, и самостоятельный выбор формы бухгалтерского учета.

На организацию учета в фермерском хозяйстве напрямую влияет его специализация. Если производство специализировано на одной группе культур или животных, то учет расходов целесообразно вести в целом для хозяйства. В случае нескольких направлений деятельности, где есть

отдельные виды товарной продукции, следует вести детализированный учет по центрам затрат по каждому объекту учета с отдельного вида продукции.

Порядок учета расходов предприятия и основные требования к признанию, составу и оценке расходов в финансовой отчетности определяются Положением (стандартом) бухгалтерского учета 16 "Расходы" [3].

Учет расходов на крестьянских (фермерских) хозяйствах должен обеспечивать оперативное, достоверное и полное поступление информации о количестве и стоимости получения продукции (выполнения работ и оказания услуг), трудовых, материальных и денежных затрат на производство продукции по предприятию в целом.

Согласно Методическим рекомендациям [4], в операционной деятельности фермерского хозяйства предлагается группировка затрат в ведомости учета затрат производства по следующим статьям: материальные затраты, оплата труда, отчисления на социальные мероприятия, амортизация и прочие, использующиеся по П(С)БУ 25.

Но для объективного и полного отражения затрат производства этой классификации недостаточно, поэтому ниже приведены группировки затрат производства по статьям более детализировано (таблица).

Таблица

Группировка затрат производства при упрощенной форме ведения учета в фермерских хозяйствах

Статья затрат	Основное производство		Вспомогательное производство
	растениеводство	животноводство	
Расходы на оплату труда	+	+	+
Семена и посадочный материал	+	–	–
Топливо и смазочные материалы	+	+	+
Удобрения	+	–	–
Средства защиты	+	+	–
Корма	–	+	+
Сырье и материалы	–	–	+
Работы и услуги	+	+	+
Ремонты	+	+	+
Амортизация	+	+	+
Другие расходы	+	+	+

Такая группировка позволит объективно и в полном объеме показать расходы, повлияет на точность отражения финансовых результатов в фермерских хозяйствах, применяющих учет по упрощенной форме.

Следует кратко рассмотреть содержание всех статей расходов, приведенных в таблице.

В статью "Оплата труда" включаются основная и дополнительная оплата труда работников, непосредственно занятых в технологическом процессе производства (в том числе трактористов-машинистов).

К статье "Семена и посадочный материал" относят стоимость семян и посадочного материала собственного производства и приобретенного, используемые для посева (посадки) соответствующих сельскохозяйственных культур и насаждений, кроме молодых многолетних. Расходы на подготовку семян к посеву (протравливание, сортировка и т. д.), погрузки и транспортировки его к месту посева не включаются в стоимость семян, а относятся на производство определенной сельскохозяйственной культуры (группы культур) по соответствующим статьям затрат.

В статье "Топливо и смазочные материалы" отражают комплексную цену топлива, в которую входят его стоимость на выполнение технологических операций, а также стоимость масел и т. п.

В статью "Удобрения" включаются расходы на внесенные в почву под сельскохозяйственные культуры минеральные (азотные, калийные, фосфорные и сложные) и органические удобрения и микроудобрения.

К статье "Средства защиты" относят стоимость пестицидов, средств протравливания, гербицидов, дефолиантов и других химических и биологических средств, использованных для борьбы с сорняками, вредителями и болезнями сельскохозяйственных растений, а также биопрепаратов и дезинфицирующих средств, применяемых в животноводстве.

В статье "Корма" отражаются стоимость кормов собственного производства и приобретенных, затраты на их внутрихозяйственное перемещение с поля на постоянное место хранения. На эту статью относятся также расходы на приготовление кормов в кормоцехах и кормокухнях. Эти

суммы списываются непосредственно на соответствующие виды и группы животных прямо или распределяются между ними пропорционально массе скормленных кормов. Часть расходов на содержание кормоцехов относится на стоимость кормов, которые передали на склад для хранения. Во вспомогательных производствах на статью списываются корма, использованные на кормление взрослого рабочего скота.

В статье "Работы и услуги" отражаются расходы на работы и услуги собственных вспомогательных производств, обеспечивающих производственные нужды, и стоимость услуг производственного характера, оказанных сторонними предприятиями, включая плату за воду для орошения и другие услуги, предоставляемые водохозяйственными организациями (кроме работ и услуг, затраты на которые включаются в другие статьи).

В состав статьи "Ремонты" включают:

оплату труда работников, занятых на ремонтах, стоимость запасных частей, ремонтно-строительных и других материалов, израсходованных на текущий ремонт основных средств, включая стоимость топлива и смазочных материалов, использованных на ремонт и обкатку машин после ремонта;

стоимость услуг сторонних организаций и собственных мастерских по техническому обслуживанию и текущему ремонту тракторов, сельскохозяйственных машин и оборудования.

В статью "Сырье и материалы" включается стоимость сырья и материалов, которые являются необходимыми компонентами во вспомогательных производствах.

В статье "Прочие расходы" отражаются расходы, непосредственно связанные с производством определенной продукции и не включенные ни в одну из вышеприведенных статей, а именно:

стоимость спецодежды и спецобуви, выдаваемых работникам, занятым уходом за скотом, птицей и т. п., а также других малоценных и быстроизнашивающихся предметов;

стоимость подстилки для животных (соломы, торфа, опилок);

расходы на искусственное осеменение животных;

платежи за страхование имущества, животных, урожая сельскохозяйственных культур;

другие расходы, включаемые в себестоимость продукции (работ, услуг) и не отнесенные к этой и другим статьям расходов [5].

Таким образом, внедрение аналитического учета затрат и выхода продукции в методическом плане позволит отобразить составляющие финансовых результатов хозяйственной деятельности фермерских хозяйств по отдельным направлениям хозяйствования; правильно подсчитать расходы и доходы; запланировать расходы и доходы; контролировать уровень затрат.

Научн. рук. Шушлякова О. В.

Литература: 1. Коваленко А. М. Бухгалтерський облік у сільськогосподарських підприємствах України / А. М. Коваленко, О. П. Зінчук. – Дніпропетровськ : ВКК "Баланс Клуб", 2009. – 736 с. 2. О бухгалтерском учете и финансовой отчетности в Украине : Закон Украины [Электронный ресурс]. – Режим доступа : www.rada.gov.ua. 3. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 16 "Витрати" [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.rada.gov.ua>. 4. Методичні рекомендації з організації та ведення бухгалтерського обліку в селянських (фермерських) господарствах, затверджені Наказом Міністерства аграрної політики України № 189 від 2 липня 2001 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://uazakon.com>. 5. Даньків Й. Я. Бухгалтерський облік у галузях економіки : навч. посібн. / Даньків Й. Я., Лучко М. Р., Остап'юк М. Я. – 3-те вид., перероб. і доп. – К. : Знання, 2007. – 243 с.

УДК 658.14

Бурлака С. М.

Студент 3 курсу
факультету обліку і аудиту ХНЕУ

ОСОБЛИВОСТІ ВИЗНАЧЕННЯ ФІНАНСОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

Анотація. Розглянуто концептуальні та організаційно-методологічні засади обліку фінансових результатів у системі бухгалтерського обліку суб'єктів господарювання. Визначено основні недоліки та напрями вдосконалення умов визнання доходу в Україні, а також організаційні основи обліку податку на прибуток.

© Бурлака С. М., 2013

Аннотация. Рассмотрены концептуальные и организационно-методологические основы учета финансовых результатов в системе бухгалтерского учета хозяйствующих субъектов. Определены основные недостатки и направления совершенствования условий признания дохода в Украине, а также организационные основы учета налога на прибыль.

Annotation. Conceptual as well as organization and methodological bases of financial results accounting in the system of economic entities accounting are considered. The main lacks and directions of improving the conditions of recognition of the income in Ukraine are defined. Organizational bases of accounting the profit tax are determined.

Ключові слова: фінансові результати, прибуток, збиток, витрати, дохід, метод "витрати-випуск", податок на прибуток.

Показники фінансових результатів мають надзвичайно важливе значення в управлінні підприємством. У величині прибутку відображаються всі аспекти діяльності господарюючого суб'єкта: технологія та організація виробництва, ефективність адміністративної та соціальної політики, рівень кваліфікації трудових ресурсів, а також зовнішні чинники – економічне та соціальне становище в країні, стан розвитку галузі тощо. Сукупність цих факторів визначають ефективність виробництва та перетворюють прибуток на джерело економічного розвитку підприємства.

Також зростає роль контролю в системі управління суб'єктом господарювання, що спрямований на досягнення достовірності, зрозумілості та законності відображення у бухгалтерському обліку й фінансовій звітності фінансових результатів. Це пояснює необхідність отримання достовірної інформації про дійсний стан операційної, фінансової та інвестиційної діяльності користувачами бухгалтерської та небухгалтерської інформації. Традиційні форми та методи контролю не завжди ефективні й часто не можуть бути використаними для виявлення невикористаних резервів оптимізації витрат, непродуктивних витрат, неефективних шляхів формування доходів та використання прибутку тощо.

Проблеми обліку доходів, витрат, формування й відображення у фінансовій звітності результатів діяльності підприємств ґрунтовно досліджені у працях відомих вітчизняних вчених, зокрема Білухи М. Т., Бутинця Ф. Ф., Сопка В. В., Кіндрацької Л. М., Мниха Є. В., Чумаченка М. Г., Шевчука В. О. Їх дослідження ґрунтуються на засадах ринкових відносин.

Метою статті є вивчення теоретичних засад визнання доходів та витрат суб'єктів підприємницької діяльності як об'єктів обліку, обґрунтування доцільності практичного застосування загальноприйнятих принципів визнання доходів і витрат, визначення фінансових результатів.

Достовірність формування фінансового результату є основою принципів і правил бухгалтерського обліку, обов'язкового дотримання яких вимагає законодавча база, зокрема концептуальні основи складання та подання фінансових звітів, міжнародні стандарти фінансової звітності, Закон України "Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні", Національні положення (стандарти) бухгалтерського обліку.

В умовах реформування бухгалтерського обліку в Україні і запровадження нових положень (стандартів) бухгалтерського обліку забезпечено дотримання, при визначенні та класифікації доходів українських підприємств, вимог Міжнародних стандартів фінансової звітності. Формування методологічних засад обліку фінансових результатів здійснено з орієнтацією на загальноприйняті принципи обліку [1].

Для визначення фінансового результату підприємства в звіті необхідно порівняти доходи звітного періоду з витратами, що були здійснені для отримання цих доходів. При цьому доходи та витрати відображають у бухгалтерському обліку, а на підставі цього обліку – у Звіті про фінансові результати у момент їх виникнення, а не у момент надходження або сплати грошей (спосіб нарахування).

Витрати – зменшення економічних вигод у вигляді вибуття активів або збільшення зобов'язань, які призводять до зменшення власного капіталу (за винятком зменшення капіталу за рахунок його вилучення або розподілу власниками) за звітний період [2].

Доходи – збільшення економічних вигод у вигляді надходження активів або зменшення зобов'язань, які призводять до зростання власного капіталу (крім зростання капіталу за рахунок внесків власників) за звітний період [2].

При способі нарахування дохід у Звіті про фінансові результати відображається в момент надходження активу або погашення зобов'язань, які приводять до збільшення власного капіталу підприємства (крім зростання капіталу за рахунок внесків учасників). Витрати відображаються у звіті в момент вибуття активу або збільшення зобов'язань, які призводять до зменшення власного капіталу підприємства (крім зменшення капіталу за рахунок його вилучення або розподілу власникам). Згортання (перекриття) доходів і витрат не дозволяється, крім випадків, передбачених відповідними положеннями (стандартами).

Фінансовим результатом господарської діяльності підприємства є прибуток або збиток. Прибуток в основному утворюється в результаті продажу (реалізації) готової продукції (послуг, товарів). Крім того, й підприємство може продавати (реалізовувати) інші матеріальні цінності й послуги допоміжних виробництв та господарств, а також мати доходи і збитки, що збільшують або зменшують розмір прибутку, від інвестиційної та фінансової діяльності. Прибуток формується поступово протягом фінансово-господарського року. Більшу частину прибутку становить прибуток від реалі-

зації продукції, одержаний у вигляді різниці між виручкою від реалізації продукції і витратами на її виробництво та збут.

Однією з головних загальноекономічних проблем як у практичному, так і в науковому плані є проблема трактування фінансового результату діяльності підприємства, методологія та методика його визначення й оподаткування.

До 2000 року фінансовий результат на підприємствах України визначався як алгебраїчна сума прибутку від реалізації і позареалізаційних фінансових результатів. Прибуток від реалізації товарів, робіт, послуг обчислювався як різниця між виручкою від реалізації та повною собівартістю продукції.

Під бухгалтерським прибутком розуміють фактичний приріст власного капіталу протягом звітного періоду, який визначається за даними бухгалтерського обліку. Методика його розрахунку відпрацьована десятиліттями і спрямована на те, щоб власники, які відлучені від управління підприємством, могли отримати правдиву інформацію про прибуток, на частку якого вони мають право, а достовірність цієї інформації могли б підтвердити зовнішні аудитори без ретельного вивчення самого підприємства. Наслідком цього є те, що в бухгалтерському обліку відображаються лише ті доходи і витрати, які можуть бути точно визначені й обчислені.

Цікавою науковою та практичною проблемою є максимальне наближення економічного й бухгалтерського прибутків. Суттєву розбіжність між цими показниками в деяких аспектах подолано. Зокрема, на підприємствах країн – членів ЄС – до складу витрат від звичайної діяльності при визначенні фінансового результату входить стаття "Податки з прибутку", яка відображає суму податку на прибуток, що припадає на суму доходів звітного періоду, і може суттєво відрізнятись від суми податку, який сплачений відповідно до податкового законодавства.

В економічній літературі витрати на сплату податків не відносять до тих, що впливають на розмір економічного прибутку. Але сам факт урахування цих витрат при обчисленні фінансового результату створює в бухгалтерському обліку умови для визначення реального прибутку як доходу, "очищеного" від усіх видів витрат, у тому числі й витрат на сплату податків.

Порядок визначення фінансового результату на підприємствах України та відображення його у звітності регламентуються у таких положеннях (стандартах) бухгалтерського обліку: П(С)БО 15 "Дохід", П(С)БО 16 "Витрати", П(С)БО 17 "Податок на прибуток" [3].

Суб'єкти господарювання в Україні розраховують фінансовий результат за методом "витрати-випуск". План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств передбачає визначення фінансового результату за видами діяльності.

Надзвичайно важливо впровадити у практику бухгалтерського обліку підприємств України визначення фінансового результату різними методами, а не лише методом "витрати-випуск". Саме з концепції прибутку як приросту власного капіталу випливає можливість його розрахунку як приросту чистих активів або як різниці суми залишків активних і пасивних рахунків [3].

Для узагальнення інформації про фінансові результати діяльності підприємства використовується рахунок 79 "Фінансові результати". Рахунок призначено для обліку й узагальнення інформації про фінансові результати підприємства від звичайної діяльності та надзвичайних подій.

За кредитом рахунка 79 "Фінансові результати" відображаються суми в порядку закриття рахунків обліку доходів, за дебетом – суми в порядку закриття рахунків обліку витрат, а також нарахована сума податку на прибуток, що підлягає перерахуванню до бюджету.

Сальдо рахунка в разі його закриття списується на рахунок 44 "Нерозподілений прибуток".

Рахунок 79 "Фінансові результати" має такі субрахунки:

791 "Результат операційної діяльності";

792 "Результат фінансових операцій";

793 "Результат іншої звичайної діяльності";

794 "Результат надзвичайних подій".

Головною складовою фінансових результатів операційної діяльності є фінансові результати від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг).

Різниця між різними видами доходів і прибутків (кредит рахунка 79 "Фінансові результати") і різними видами витрат (дебет рахунка 79 "Фінансові результати") є кінцевим фінансовим результатом діяльності підприємства. Таким чином, якщо кредитовий оборот рахунка 79 "Фінансові результати" більший за дебетовий, то на суму різниці обліковується нерозподілений прибуток звітного періоду. У випадку, якщо дебетовий оборот рахунка 79 "Фінансові результати" більший від кредитового обороту, тобто підприємство здійснило більше витрат, ніж отримало доходів, то таке підприємство має непокриту збитки.

Нерозподілений прибуток – це частина чистого прибутку, що отриманий за певний період і підлягає розподілу [4].

Істотним питанням організації обліку фінансових результатів є визнання витрат із податку на прибуток. Основна проблема – поділ суми витрат за податком на прибуток на частини та їх зіставлення із відповідним звітним періодом. В економічній літературі питання щодо узгодження витрат з податку на прибуток, відстрочених податкових активів і зобов'язань недостатньо розкриті. Через недостатню теоретичну обґрунтованість і складність реалізації методики розподілу витрат з податку на прибуток на практиці підприємств України необхідно враховувати витрати з податку на прибуток, які визначаються згідно з вимогами П(С)БО 17 "Податки на прибуток".

Підхід, встановлений національним стандартом до визначення податку на прибуток, відповідає вимогам МСФЗ 12 "Податки на прибуток" і є новим для підприємств України. Оскільки визна-

чення фінансового результату підприємства переплітається з проблемами макроекономічного регулювання, виникає потреба у розробці єдиної методики обліку витрат із податку на прибуток, відстрочених податкових активів і зобов'язань, з урахуванням особливостей податкового законодавства України [3].

Формування фінансових результатів може змінюватись залежно від цілей розвитку підприємства. Якщо підприємство загалом націлено на високі темпи розвитку, збільшення обсягу продажів, завоювання частки ринку, максимізацію прибутку, то метою формування фінансових результатів є високі темпи їхнього зростання. Якщо підприємство стабілізує свою діяльність, задовольняючись мінімальним рівнем рентабельності або навіть збитковою діяльністю, то управління фінансовими результатами повинне бути сконцентроване на отримання такої суми, що забезпечує поточну платоспроможність. А якщо в основу діяльності підприємства покладено інтереси власників, то цільовою настановою формування кінцевих фінансових результатів є такі показники, як рентабельність інвестиційного або власного капіталу [5].

В умовах дії ринкових відносин для прийняття управлінських рішень на рівні підприємства й розрахунку загальнодержавних статистичних показників важливого значення набуває інформація про фінансові результати. Важливість показника прибутку (збитку) для різних користувачів підтверджує об'єктивну потребу запровадження єдиних принципів, методологічних засад визнання доходів та витрат.

Отже, правильне та достовірне визначення фінансового результату в системі бухгалтерського обліку забезпечується через використання загальноприйнятих принципів визнання доходів, витрат і їх розподілу за звітними періодами. Це уможливує однакову інтерпретацію показників фінансової звітності різними користувачами.

Наук. керівн. Шушлякова О. В.

Література: 1. Коришко Н. Організація обліку фінансових результатів суб'єктів підприємницької діяльності / Н. Коришко // Економічний аналіз. – 2010. – Вип. 6. – С. 84–86. 2. Звіт про фінансові результати [Текст] : положення (стандарт) бухгалтерського обліку 3, затверджене Наказом Міністерства фінансів України від 31.03.1999 р. № 87. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.rada.gov.ua. 3. Стегней М. І. Особливості інструментарію визначення результатів господарської діяльності / М. І. Стегней, С. В. Нестерова, Л. Федурця // Науковий вісник Ужгородського університету. Спецвип. – 2011. – № 33. – С. 253–259. 4. Бухгалтерський фінансовий облік: теорія та практика : навч.-практ. посібн. / Н. І. Верхоглядова, В. П. Шило, С. Б. Ільїна та ін. – К. : Центр учбової літератури, 2010. – 536 с. 5. Фецович Т. Р. Формування фінансових результатів підприємств / Т. Р. Фецович // Вісник ЛКА : зб. наук. пр. Сер. економічна. – Львів : Вид. ЛКА, 2011. – № 36. – С. 405–409.

Литвинов А. В.

УДК 657.3:334.7.012.64

Студент 4 курсу
факультету обліку і аудиту ХНЕУ

ОРГАНІЗАЦІЯ ОБЛІКУ У СУБ'ЄКТІВ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА

Анотація. Розглянуто основні аспекти організації обліку та систематизації вимог до організації та ведення бухгалтерського обліку суб'єктів малого підприємництва. Також розглянуто поняття організації обліку та етапи його проведення.

Аннотация. Рассмотрены основные аспекты организации учета и систематизации требований к организации и ведению бухгалтерского учета субъектов малого предпринимательства. Также рассмотрены понятие организации учета и этапы его проведения.

Annotation. The main aspects of the organization of accounting and the systematization of requirements to the organization and accounting of small businesses were discussed. The concept of accounting and its stages were also studied.

Ключові слова: суб'єкти малого підприємництва, загальна система оподаткування, спрощена система оподаткування, первинні документи, план рахунків, облікові регістри, звітність.

© Литвинов А. В., 2013

Одним із ключових елементів ринкових перетворень є мале підприємство. У країнах із розвинутим сектором економіки малий бізнес є невід'ємною частиною ринкового господарства. Одним із суттєвих напрямів розвитку малого підприємництва є отримання достовірної інформації, необхідної для управління малим бізнесом. Таку інформацію можна отримати тільки завдяки організації системи бухгалтерського обліку.

Дослідженням проблеми організації обліку у суб'єктів малого підприємництва (СМП) займалися такі вчені, як: Балюк Т. К., Варналій З. С., Гура Н. О., Михайлов М. Г., Шилова Т. С. Серед зарубіжних вчених слід відмітити Дж. Берджи, Мельнова М. А., Д. Штайхоффа. Однак введення Податкового кодексу України, внесення до нього змін і доповнень у сфері оподаткування малого бізнесу потребують удосконалення системи отримання інформації і, як наслідок, внесення змін та вдосконалення системи організації бухгалтерського обліку СМП.

Метою даної роботи є систематизація вимог до організації та ведення бухгалтерського обліку СМП.

Об'єктом дослідження є суб'єкт малого підприємництва, а предметом – організація обліку СМП.

Спочатку слід визначити, хто належить до суб'єктів малого підприємництва та що таке організація обліку.

Згідно із Законом України "Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні", СМП – це юридичні особи – суб'єкти господарювання будь-якої організаційно-правової форми та форми власності, у яких середня кількість працівників за звітний період (календарний рік) не перевищує 50 осіб та річний дохід від будь-якої діяльності не перевищує суму, еквівалентну 10 мільйонам євро та визначену за середньорічним курсом Національного банку України.

Організація обліку – це впорядкування та налагодження діючої системи обліку. Організація передбачає досягнення й збереження стану певної впорядкованості елементів системи в цілому, підтримку якісної визначеності. Але різні автори по-різному трактують поняття організації (таблиця).

Таблиця

Уточнення поняття "організація"

Автор, який розглядає	Поняття
Мескон Майкл Х., Майкл Альберт	Це група людей, діяльність яких свідомо координується для досягнення загальної мети або цілей
Хедоурі Франклін	Це процес створення структури підприємства, яка дає можливість людям ефективно працювати разом для досягнення його цілей
Кейт Кінан	Це систематична координація та прийняття необхідних заходів для здійснення якої-небудь справи
Вачугова Д. Д.	Це відокремлене об'єднання людей для взаємодії у досягненні певних цілей і завдань
Кондраков Н. П.	Це система умов і елементів побудови облікового процесу з метою отримання достовірної та своєчасної інформації про господарську діяльність організації

Організація бухгалтерського обліку – це система впорядкованих дій зі створення системи бухгалтерського обліку, що включає складання облікових регістрів і первинних носіїв облікової інформації, облікову політику підприємства, організацію облікового процесу. Основним фактором, що впливає на побудову обліку в малому бізнесі, є діюча система оподаткування. З введенням Податкового кодексу України [1] суб'єкти малого підприємництва можуть застосовувати два варіанти оподаткування:

- загальну систему оподаткування;
- спрощену систему оподаткування.

Форма організації обліку залежить від розміру СМП та системи оподаткування залежно від групи.

Інструкції з вибору форми організації бухгалтерського обліку містяться у Законі України "Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні" (далі – Закон про бухоблік) [2] (ч. 3 ст. 2, ч. 3 ст. 3, ч. 7 ст. 11) та П(С)БО 25 "Фінансовий звіт суб'єкта малого підприємництва" [3].

- Організація бухгалтерського обліку СМП включає такі напрями:
 - первинне спостереження та оформлення первинної документації;
 - організація облікової реєстрації і ведення облікових регістрів;
 - узагальнення облікової інформації та складання звітності.

Таким чином, для вдосконалення організації бухгалтерського обліку СМП потрібно вести первинний облік, тобто складати первинні документи, що фіксують та підтверджують господарські операції, включаючи розпорядження та дозволи адміністрації (власника) на їх проведення.

Напрямок організації обліку включає облікову реєстрацію та ведення облікових реєстрів, на основі яких незалежно від обраної системи оподаткування підприємці повинні в обов'язковому порядку вести облік доходів.

Суб'єкти малого підприємництва на загальній системі оподаткування застосовують Загальний план рахунків відповідно до Наказу Міністерства фінансів України № 291 [4]. При цьому можна використовувати:

одночасно рахунки 8 і 9 класу;

тільки рахунки 9 класу;

тільки рахунки 8 класу.

СМП на спрощеній системі оподаткування можуть:

застосовувати Спрощений план рахунків відповідно до Наказу Міністерства фінансів України № 186 [5], який включає 29 найменувань;

вести облік без застосування плану рахунків та подвійного запису.

Для суб'єктів малого підприємництва передбачено такі варіанти ведення облікових реєстрів:

якщо СМП застосовують загальний план рахунків, вони ведуть облікові реєстри, передбачені Методичними рекомендаціями по застосуванню реєстрів бухгалтерського обліку, затвердженими Наказом Міністерства фінансів України № 356 від 29.12.2000 р. [6];

якщо підприємства малого бізнесу застосовують спрощений план рахунків, вони ведуть облікові реєстри, передбачені Наказом Міністерства фінансів України, "Про затвердження Методичних рекомендацій по застосуванню реєстрів бухгалтерського обліку малими підприємствами" № 422 [7], який передбачає такі варіанти:

Варіант 1. Ведення простої форми обліку, за якої застосовуються Журнал реєстрації господарських операцій і Відомості 3-м для аналітичного обліку розрахунків з дебіторами, кредиторами, розрахунків з оплати праці. Проста форма бухгалтерського обліку застосовується малими підприємствами з незначним документообігом (кількістю господарських операцій).

Варіант 2. Ведення спрощеної форми облікових реєстрів, за якої застосовуються:

відомість 1-м: Розділ I "Облік готівки і грошових документів". Розділ II (зворотна сторона) "Облік грошових коштів та їх еквівалентів";

відомість 2-м "Облік запасів";

відомість 3-м: Розділ I "Облік розрахунків з дебіторами і кредиторами за податками і платежами, облік довгострокових зобов'язань і доходів майбутніх періодів". Розділ II (зворотна сторона) "Облік розрахунків з оплати праці";

відомість 4-м: Розділ I "Облік необоротних активів та амортизації (зносу)". Розділ II (зворотна сторона) "Облік капітальних і фінансових інвестицій та інших необоротних активів";

відомість 5-м: Розділ I "Облік витрат". Розділ II "Облік витрат на виробництво". Розділ III "Облік доходів і фінансових результатів". Розділ IV "Облік власного капіталу, витрат майбутніх періодів, забезпечень майбутніх витрат і платежів";

оборотно-сальдова відомість.

Варіант 3. Якщо підприємствам дозволено заповнювати Спрощений фінансовий звіт, то вони можуть використовувати облікові реєстри, затверджені Наказом Міністерства фінансів України № 720 від 15.06.2011 р. [8], які ведуть для узагальнення інформації без застосування подвійного запису для складання Спрощеного фінансового звіту:

журнал 1-мс обліку активів;

журнал 2-мс обліку капіталу і зобов'язань;

журнал 3-мс обліку доходів;

журнал 4-мс обліку витрат.

Інформація про господарські операції з журналів 1-мс обліку активів і 2-мс обліку капіталу і зобов'язань використовується для складання балансу за формою 1-мс, а з журналів 3-мс обліку доходів і 4-мс обліку витрат – для заповнення Звіту про фінансові результати 2-мс.

Необхідно також відзначити, що СМП – фізичні особи – повинні вести книги обліку доходів і витрат, передбачені Наказом Міністерства фінансів України № 1637 від 15.12.2011 р.

Суб'єкти підприємницької діяльності першої, другої, третьої та п'ятої груп – платники ПДВ – повинні вести Книгу обліку доходів шляхом щоденного, за підсумками робочого дня, відображення в ній отриманих доходів; суб'єкти підприємницької діяльності третьої і п'ятої груп – платники ПДВ – повинні вести облік доходів і витрат за формою та в порядку, затвердженому Міністерством фінансів України. Книга ведеться самостійно як підприємцем, так і кожним із його найманих працівників, які здійснюють операції за готівку.

Таким чином, порядок ведення облікової реєстрації і форм облікових реєстрів для СМП залежать від особливостей підприємницької діяльності, застосовуваної системи оподаткування та обраної СМП системи застосування рахунків бухгалтерського обліку.

Третім напрямом організації обліку є узагальнення облікової інформації та складання фінансової звітності. СМП, які перебувають на загальній системі оподаткування, складають звітність згідно з Положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку № 1-5 та іншими законодавчими актами: форма 1 "Баланс", форма 2 "Звіт про фінансові результати", форма 3 "Звіт про рух грошових коштів", форма 4 "Звіт про власний капітал", форма 5 "Примітки до річної фінансової звітності", форма 6 "Інформація за сегментами". СМП, які застосовують спрощену систему оподаткування, складають звітність відповідно до Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 25 "Фінансовий звіт суб'єкта малого підприємництва" [3], що встановлює два варіанти:

складання Фінансового звіту, що включає Баланс (форма № 1-м) і Звіт про фінансові результати (форма № 2-м);
складання Спрощеного фінансового звіту, що включає Баланс (форма № 1-мс) і Звіт про фінансові результати (форма № 2-мс).

Таким чином, організація бухгалтерського обліку в СМП на сучасному етапі вдосконалення вітчизняної облікової системи має ряд особливостей:

юридичні та фізичні особи – СМП – обов'язково повинні організувати ведення достовірного бухгалтерського обліку, однак його організація залежить від ряду факторів діяльності СМП (наявності найманих працівників, чисельності працюючих, обраної системи оподаткування, реєстрації СМП як платника ПДВ та ін.);

наявність значних відмінностей у порядку ведення обліку окремих груп СМП підвищує вимоги до фахівців з ведення обліку: якщо до прийняття Податкового кодексу, як правило, підприємець самостійно займався веденням бухгалтерського обліку і складанням звітності, то на сьогодні більшість підприємств мають потребу в додаткових консультаціях та залученні фахівців з ведення бухгалтерського обліку.

Наук. керівн. Литвиненко А. О.

Література: 1. Податковий кодекс України від 02.12.2010 р. № 2755-VI (з урахуванням змін і доповнень) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2755-17. 2. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні : Закон України від 16.07.1999 р. № 996-XIV [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/996-14>. 3. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 25 "Фінансовий звіт суб'єкта малого підприємництва", затверджене Наказом Міністерства фінансів України від 25.02.2000 р. № 39 (зі змінами і доповненнями) // Все про бухгалтерський облік. – 2012. – № 8–9. 4. Інструкція про застосування плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій, затверджена Наказом Міністерства фінансів України від 30.11.1999 р. № 291 // Все про бухгалтерський облік. – 2011. – № 124. 5. Спрощений План рахунків бухгалтерського обліку, затверджений Наказом Міністерства фінансів України від 19.04.2001 р. № 186 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0389-01>. 6. Методичні рекомендації по застосуванню регістрів бухгалтерського обліку, затверджені Наказом Міністерства фінансів України від 29.12.2000 р. № 356 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ukraine.uapravo.net/data/akt421/page1.htm>. 7. Методичні рекомендації по застосуванню регістрів бухгалтерського обліку малими підприємствами, затверджені Наказом Міністерства фінансів України від 25.06.2003 р. № 422 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon.nau.ua/doc/?doc_id=196041. 8. Методичні рекомендації по застосуванню регістрів бухгалтерського обліку малими підприємствами, затверджені Наказом Міністерства фінансів України від 15.06.2011 р. № 720 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/ed_2011_06_15/MF11044.html. 9. Положення про документальне забезпечення записів у бухгалтерському обліку, затверджене Наказом Міністерства фінансів України від 24.05.1995 р. № 88 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/z0168-95>. 10. Басова І. Частный предприниматель / И. Басова, В. Клец. – Х. : Фактор, 2011. – 754 с. 11. Новиков С. Налоговый кодекс: малое предпринимательство / С. Новиков, А. Андрусенко. – Х. : Фактор, 2012. – 208 с.

УДК [336.714:005.334.4](477)

Міняйленко К. О.

Погрібняк Д. С.

Студенти 3 курсу
факультету обліку і аудиту ХНЕУ

БАНКРУТСТВО КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ УКРАЇНИ: ПРИЧИНИ ВИНИКНЕННЯ ТА ШЛЯХИ ЗАПОБІГАННЯ

Анотація. Досліджено теоретичні основи банкрутства комерційних банків, визначено проблеми, що стимулюють розвиток негативних тенденцій. Проведено аналіз основних причин, що викликають банкрутство комерційних банків в Україні. Запропоновано шляхи вдосконалення механізму організації діяльності банку.

© Міняйленко К. О., Погрібняк Д. С., 2013

Аннотация. Исследованы теоретические основы банкротства коммерческих банков, определены проблемы, стимулирующие развитие негативных тенденций. Проведен анализ основных причин, вызывающих банкротство коммерческих банков в Украине. Предложены пути совершенствования механизма организации деятельности банка.

Annotation. The theoretical bases of the bankruptcy of commercial banks were examined, the problems, facilitating the development of negative trends were identified. The analysis of the key reasons of the bankruptcy of commercial banks in Ukraine has been held. The ways of improving the mechanism of bank activities organization were offered.

Ключові слова: *банкрутство, криза, ліквідність банку, злочини, прострочена заборгованість.*

У 2009 і 2010 роках Україна значною мірою відчула вплив кризи, яка торкнулася всіх сфер її економіки, і банківська система не стала винятком. Тому на сьогоднішній день є актуальним визначення причин банкрутства комерційного банку, а також формування стратегії, яка б дозволила не тільки запобігти цій негативній тенденції, але й організувати функціонування всієї української банківської системи найбільш ефективно.

Банкрутство комерційних банків – досить розповсюджене явище, яке тягне за собою збої та порушення у всій банківській системі, особливо у випадку банкрутства великих комерційних банків.

Цій проблемі присвячено чимало праць багатьох авторів. Серед вітчизняних фахівців можна назвати такі імена, як: Терещенко О. О., Кочетков В. В., В. Вітлінський, Копілюк О. І.

Вивчаючи цю тему, основною метою науковців був аналіз причин кризи та її наслідків. Проте, необхідно приділити увагу вирішенню таких питань: яким чином можна запобігти таким негативним тенденціям та як саме необхідно діяти, якщо криза все ж таки настала. З плином часу дещо змінюється політична та економічна ситуація в країні. Тому необхідно, перш за все, брати до уваги те, що розроблені раніше теоретичні рекомендації щодо подолання чи запобігання кризи не завжди ефективні, хоча керівництво держави й продовжує на них спиратися. Локально не можливо належним чином вплинути на дану ситуацію, тому, щоб вирішити цю проблему, необхідно діяти на макрорівні, починаючи зі зміни недосконалого законодавства. Через відсутність дійсно незалежних фінансових контролю й аудиту та належного правового регулювання економічних відносин у країні чималі грошові активи "зникають" незрозуміло куди. Таким чином, метою даної статті є виявлення основних причин банкрутства комерційних банків та пошук шляхів запобігання таким негативним тенденціям, а об'єктом вивчення є банківська система України.

Існують безліч різноманітних факторів, які сприяють такому явищу, як банкрутство комерційних банків, наприклад, це:

- неякісні активи;
- недосконалість планування, політики й управління в цілому;
- несприятливі економічні умови в країні;
- відсутність правильних аудиту та контролю;
- шахрайство, підтасовка звітних даних та ін. [1].

Виходячи з перерахованих факторів, можна виділити основні причини, які спричиняють кризу. Найбільш типовими є:

- дефіцит прибуткових банківських операцій;
- нав'язування банку фіскальних функцій, що відлякує теперішніх та потенційних клієнтів;
- дефіцит надійних об'єктів кредитування;
- низький рівень менеджменту, а значить неможливість здійснення ефективної діяльності комерційного банку та великі витрати на забезпечення його функціонування;
- ризикована кредитно-валютна політика;
- політична нестабільність [2].

Труднощі, на які нашоствуються комерційні банки з приводу проведення антикризових заходів, обумовлюються, насамперед, відсутністю служб контролю. Через відсутність об'єктивної інформації про фінансовий стан кожного банку неможливо оперативного нейтралізувати ризики та попередити фінансову кризу. Це пов'язано з тим, що в комерційному банку немає внутрішнього аудиту, а якщо він існує, то носить переважно формальний характер.

Характерними відмінностями сучасної банківської кризи є істотне погіршення банківських балансів, зростання частки проблемних кредитів. Згідно з даними Національного банку України, на 01.03.2013 р. в Україні зареєстровано 177 комерційних банків. На початку 2013 року з державного реєстру банків було виключено 26 комерційних банків, при чому, на даний момент ще 23 банки перебувають у стані ліквідації [3].

Протягом 2010 – 2012 років комерційні банки України мали негативний результат діяльності, особливо в 2010 році, коли збиток склав 38 450 тис. грн, але вже в 2013 році ситуація трохи стабілізувалася, оскільки результат діяльності комерційних банків стає позитивним. Значне зменшення рентабельності активів та капіталу спостерігалось також у 2010 році, але з 2013 року має місце позитивна тенденція [3].

Результат діяльності банків і рентабельність активів та капіталу наведено у таблиці.

Показники діяльності банків у 2010 – 2013 рр.

Показник	На початок року, тис. грн			
	2010	2011	2012	2013
Доходи	142 995,0	136 848,0	142 778,0	150 449,0
Витрати	181 445	149 875	150 486	145 550
Результат діяльності	-38 450	-13 027	-7 708	4 899
Рівень рентабельності (збитковості) активів, %	-4,38	-1,45	-0,76	0,45
Рівень рентабельності (збитковості) капіталу, %	-32,52	-10,19	-5,27	3,03

Питома вага іноземного капіталу в статутному капіталі банків України становить 39,5 %, що на 4,5 % вище, ніж у 2008 році. Загальна сума кредитів на 01.03.2013 р. склала 814 613 тис. грн, а в 2008 році була 485 368 тис. грн, із них суб'єктам господарювання – 617 210 тис. грн, а фізичним особам – 161 939 грн, у 2008 році дані показники були 278 184 і 153 633 тис. грн відповідно. Помітно, що обсяг кредитів, що надаються фізичним особам, значно менший за величину тих кредитів, які знаходяться у розпорядженні суб'єктів господарювання. Зобов'язання банку, порівняно з виданими кредитами, значно менші, оскільки в комерційних банках України грошові кошти суб'єктів господарювання в 2008 році склали 111 995 тис. грн, а в 2013 році – 205 894 тис. грн, а для фізичних осіб відповідно – 163 482 і 379 114 тис. грн [3].

На діяльність банків впливає той факт, що значна кількість виданих кредитів не повертається, тоді така заборгованість з часом вважається простроченою. Відомо, що під час перевірки ревізор повинен вимагати від банку списання такої заборгованості, тому банк не має права відображати її в своєму балансовому звіті. Списання незначної кількості заборгованостей не несе небезпеки банку, який отримує стабільний прибуток, оскільки за рахунок створених резервів заборгованість можна списати, проте якщо таких резервів недостатньо, то в такому випадку банк змушений скорочувати розмір власного капіталу – нерозподілений прибуток, резервний капітал. Таким чином, кошти, які б могли бути направлені на стимулювання накопичення реального капіталу і сприяли б розвитку банку, направляються на списання простроченої заборгованості.

Ще однією проблемою є злочини. Працівники банку можуть красти активи банку, наприклад, касири – готівку та цінні папери. Більш серйозним є те, що будь-хто з працівників може розробити комп'ютерну програму, яку практично не можливо буде виявити, за допомогою якої можна буде переводити значну кількість грошей на фіктивний рахунок.

Варто звернути увагу й на те, що коли банк приймає вклади, то він зобов'язується виплатити всі ці вклади за першою вимогою вкладника, розраховуючи на те, що далеко не всі вкладники затребують свої депозити до повернення одночасно.

Щоб уникнути збиткових продажів довгострокових активів, що переслідують своєю метою погашення заборгованості за депозитами, банк може збільшити розміри своїх керованих пасивів, здійснивши, наприклад, позикову операцію на ринку федеральних фондів. Подібного роду операції можуть бути відносно дорогі в ті періоди, коли ринкові процентні ставки знаходяться на високому рівні. Проте ці операції, на погляд авторів, переважніше, ніж збитковий продаж довгострокових активів з єдиною метою, яка полягає в тому, щоб тимчасово задовольнити потреби в ліквідності.

Слід зазначити, що в періоди криз банки можуть втратити можливість доступу до керованих пасивів. Це пов'язано частково з тим, що окремі банки стикаються з реальною можливістю опинитися перед банкрутством, і потенційні їх кредитори більше не оцінюють ці банки як кредитоспроможні. У цьому випадку у банку може просто не виявитися іншого виходу, крім негайної пропозиції власних довгострокових активів для продажу на ринку за дешевшими цінами. У тому випадку, якщо власний капітал банку в цій ситуації "згорає" до того, як закінчиться масове вилучення вкладів, банк стає неплатоспроможним.

Ситуація, яка склалася сьогодні, має негативний вплив на результати фінансової діяльності банків, а також знижує довіру населення до української банківської системи. Тому необхідно приділити особливу увагу проблемним активам, які сприяють неефективному функціонуванню комерційних банків. Одним із шляхів вирішення цієї проблеми є створення спеціальних банків. Такі установи замість того, щоб ліквідувати проблемні активи, могли б, наприклад, дочекатися того часу, поки клієнт поверне свій борг [4].

Виходячи з вищесказаного, можна зробити висновок, що для того, щоб усунути проблему банкрутства комерційних банків, необхідно вирішити цілий ряд завдань, таких, як:

- 1) удосконалення системи контролю, а також організація внутрішнього аудиту комерційного банку найбільш ефективним чином;
- 2) розробка заходів для підвищення рівня ефективної діяльності банків;
- 3) створення спеціальних умов для ефективного управління активами і пасивами банку;
- 4) розробка стандартів обслуговування клієнтів;

5) розробка маркетингової програми, при впровадженні якої можна було б залучати нових клієнтів;

6) забезпечення прозорості банківської системи за допомогою засобів масової інформації;

7) підвищення кваліфікації співробітників з метою організації ефективного менеджменту в комерційних банках.

Таким чином, щоб поліпшити стан банківської системи, необхідно:

зменшити витрати, пов'язані з економічно необґрунтованим придбанням основних засобів і оборотних активів;

збільшити доходи за рахунок обсягу дохідних активних операцій, збільшення робочих активів;

знизити ймовірність здійснення фінансових махінацій працівниками банку;

створити потужний аналітичний та методологічний центр;

проводити єдину процентну, тарифну політику для кожного структурного підрозділу;

оптимізувати систему управління ризиками.

Наук. керівн. Литвиненко А. О.

Література: 1. Меньшова А. Ю. Причины возникновения та шляхи запобігання банкрутства комерційного банку : монографія / А. Ю. Меньшова. – Х. : ХДТУ-БА, 2008. – 146 с. 2. Терещенко О. О. Фінансова санація та банкрутство підприємств : навч. посібн. / О. О. Терещенко. – К. : КНЕУ, 2009. – 412 с. 3. Офіційний сайт Національного банку України. – Режим доступу : <http://www.bank.gov.ua>. 4. Нідзельська І. А. Кредитні ризики та їх наслідки для банківської системи України в умовах поглибленої кризи / І. А. Нідзельська // Фінанси України. – 2009. – № 8. – С. 101–103.

Міщенко І. Ю.

УДК 659.111:004.738.5

Магістр 1 року навчання
факультету обліку і аудиту ХНЕУ

ОСОБЛИВІСТЬ І ЕФЕКТИВНІСТЬ ІНТЕРНЕТ-РЕКЛАМИ У МАРКЕТИНГОВІЙ ПОЛІТИЦІ ПІДПРИЄМСТВ

Анотація. Розглянуто питання, що стосуються змісту Інтернет-реклами в системі управління маркетинговою діяльністю, визначено головні переваги, які роблять її більш ефективною, а також розглянуто її недоліки, види та їх зміст. Запропоновано обґрунтування ролі Інтернет-реклами у формуванні поведінки споживача.

Аннотация. Рассмотрены вопросы, касающиеся содержания Интернет-рекламы в системе управления маркетинговой деятельностью, определены главные преимущества, которые делают ее более эффективной, а также рассмотрены ее недостатки, виды и их содержание. Предложено обоснование роли Интернет-рекламы в формировании поведения потребителя.

Annotation. The issues related to the content of Internet advertising in the system of marketing management were discussed, the main advantages which make it more effective were defined, and also its disadvantages, types and their content were studied. The justification of the role of Internet advertising in shaping consumer behaviour was offered.

Ключові слова: реклама, Інтернет-реклама, Інтернет-користувачі, маркетингова політика.

Сьогодні сучасні телекомунікаційні та інформаційні технології і далі впроваджуються в усі сфери суспільного життя, які суттєво змінюють як способи виробництва продуктів і надання послуг, так і форми проведення дозвілля, методи та форми виховання й освіти. Тому при переході України до "нової економіки" та інформаційного суспільства у великій сфері інформаційної діяльності людей основне місце посіла інформаційна індустрія.

Одним із важливих питань розвитку цієї індустрії є перспективне зростання Інтернет-економіки. З кожним роком збільшується чисельність Інтернет-користувачів. Глобальна мережа породжує нові форми соціальної та економічної діяльності людей: телеробота, віртуальні підприємства, дистанційне навчання та ін. Інтернет-користувачі стають для підприємств усе більш важливим сегментом споживачів, адже вони є прогресивною аудиторією, залучення якої є важливим етапом для перспектив серйозного бізнесу [1].

© Міщенко І. Ю., 2013

На Інтернет-користувачів одним із важливих маркетингових комунікаційних інструментів впливу є Інтернет-реклама. Встановлено, що все більшу частку в рекламних бюджетах західних компаній займає реклама в мережі. Тому що компанії прагнуть охопити велику кількість аудиторії при порівняно невеликих рекламних витратах та можливість точно оцінити ефективність від розміщення рекламного звернення.

Інтернет поступово стає одним із основних засобів комунікацій та спілкування між людьми як у бізнесі, так і в побуті. При чому інтенсивність цього явища постійно зростає. Нормою стало існування корпоративного сайту для компанії. Також суттєвою стає роль Інтернету як одного з нових каналів ведення маркетингових заходів та реклами.

Тому в умовах розвитку ринкової економіки, розвитку сфери науки й технологій, швидких та постійних змін на ринку реклами актуальність статті обумовлює те, що залишаються невирішеними безліч теоретичних, методичних та практичних питань розвитку і функціонування ринку Інтернет-реклами і, зокрема, використання Інтернет-реклами як засобу просування продукції та послуг.

Теоретичним підґрунтям вивчення проблем Інтернет-реклами, її змісту, можливостей присвячені праці таких вчених: Я. Воронин, В. Алексунін, І. Литовченко, М. Лебеденко, І. Лученко, Л. Нестеренко, В. Пилипчук, О. Панкрухін, однак у цих роботах, не зменшуючи їх цінності, слід відзначити недостатнє вивчення теоретико-практичних основ Інтернет-реклами.

Метою роботи є дослідження питань, що стосуються змісту Інтернет-реклами в системі управління маркетинговою діяльністю, визначення їх переваг та недоліків, а також з'ясування можливостей Інтернет-реклами та перспектив її розвитку.

Об'єктом дослідження є Інтернет-реклама, предметом – теоретико-практичні основи Інтернет-реклами як однієї зі складових маркетингової політики.

При визначенні сутності та поняття "Інтернет-реклама" можна погодитись з відомим маркетологом А. Панкрухіним, який вважає, що онлайн-рекламою, або Інтернет-рекламою, прийнято називати "процес інформування, переконання можливого клієнта або аргументованого утримання споживача, шляхом поширення в мережі інформації на цільову аудиторію про продукт, умови і можливість його придбання" [2, с. 453]. Згідно із Законом України "Про рекламу", реклама – це інформація про особу чи товар, розповсюджена в будь-якій формі та в будь-який спосіб і призначена сформувати або підтримати обізнаність споживачів реклами та їх інтерес щодо таких особи чи товару [3].

З визначень видно, що, виходячи із завдань і цілей, Інтернет-реклама як вигляд не відрізняється від інших видів реклами. Інтернет-реклама несе в собі інформацію, зазвичай представлену в стислій, художньо вираженій формі, емоційно забарвлену і таку, що доводить до свідомості й уваги потенційних покупців найбільш важливі факти і відомості про товари та послуги [2].

Інтернет-реклама стоїть в особливому ряду, оскільки є принципово новим засобом реклами, що об'єднує в собі ознаки і способи інших засобів реклами, трансформуючи їх в зручніші та мобільніші види для сприйняття своєю читацькою аудиторією.

Наприклад, Воронін Я. М. зазначає, що Інтернет-реклама – засіб маркетингових комунікацій у системі електронної комерції для просування товарів і послуг з метою оперативного інформування споживачів про товари та послуги, задоволення потреб споживачів, збільшення об'ємів продажів і покращення іміджу господарюючих суб'єктів рекламного ринку [4].

Інтернет-реклама сьогодні є перспективним напрямом, що дозволяє комплексно підійти до питань просування компанії клієнта і її продукції у віртуальному просторі.

Інтернет-реклама характеризується такими перевагами: цілодобова доступність; великий тираж; швидке поширення інформації; висока інформативність; оперативність оновлення інформації; можливість зворотного зв'язку; ненав'язливість рекламного посилання; надання максимуму необхідної інформації щодо об'єкта реклами – виду продукції; використання можливостей доведення до користувача інформації – текст, графіка, звук, відеозображення; додаткова зручність та простота для споживача, можливість контролювати пошук і одержання інформації; низька вартість одного контакту порівняно з іншими рекламними носіями; можливість використання різного таргетингу для максимального охоплення цільової аудиторії; незначні затрати часу для пошуку інформації.

Інтернет-рекламу дані переваги роблять набагато більш ефективною порівняно із традиційними засобами реклами. Одночасне використання Інтернет-реклами та традиційних рекламних носіїв дозволяє забезпечити максимальне охоплення цільової аудиторії й збільшити ефективність рекламної кампанії в цілому [5].

Головна перевага Інтернет-реклами полягає в тому, що вона ненав'язлива, якщо у покупця немає бажання отримувати відомості про дану рекламу, він може цього не робити, чого, наприклад, не можна сказати про рекламу по радіо або по телебаченню. Також Інтернет-реклама дозволяє у багатьох випадках зацікавленому споживачеві вступити в діалог із рекламодавцем в реальному часі, вирішити питання, що цікавлять його. При продажі через Інтернет продавець економить свої грошові кошти завдяки зменшенню накладних витрат з реалізації товару. Немає необхідності мати або орендувати торговельні площі, містити їх, оплачувати роботу продавців. Завдяки глобальності обхвату аудиторії мережею Інтернет рекламодавець може розширити свій ринок від місцевого до національного або міжнародного. А також при вдалому розміщенні на тематичних сайтах, які відвідують потенційні клієнти, швидше досягає своєї цільової аудиторії [6].

Інтернет-реклама має і свої недоліки, а саме: це вартість залучення Інтернет-технологій; вірогідність виникнення конфліктів між продажами через Інтернет і традиційними каналами реалізації товарів (рекламодавці повинні обережно підходити до ціноутворення при електронних продажах і не допускати різниці в цінах на товари, пропоновані в магазинах. Якщо ж представлені на сайті ціни відповідають роздрібним, немає необхідності робити покупки в Інтернеті, особливо якщо компанія вимагає додаткову плату за доставку); обмежені можливості подачі реклами (незважаючи на впро-

вадження високошвидкісних кабельних модемів і розповсюдження технології DSL, велика кількість користувачів все ще отримують доступ в Інтернет за допомогою низькошвидкісних модемів, що обмежує можливості з передачі відеореклами) [5].

Вагомим недоліком деякі маркетологи визначають величезний обсяг додаткової інформації ("шуму"). Відомі пошукові системи, такі, як Yahoo! або Google, можуть розшукати значну кількість web-сайтів за будь-якої тематики, що знижує популярність конкретної сторінки [7, с. 102].

Можливості використання Інтернет-реклами є надзвичайно перспективними, незважаючи на вказані недоліки, в умовах динамічного ринкового середовища, що передбачає орієнтацію виробника на певний сегмент споживачів. Від завдань, поставлених перед кампанією, залежать критерії вибору засобів Інтернет-маркетингу, якими користуються сучасні торговельні підприємства.

До основних видів Інтернет-реклами відносять банерну, контекстну рекламу; пошукову оптимізацію; просування в соціальних мережах.

Банери – прямокутне графічне зображення у форматі gif чи jpg, хоча трапляються банери, створені за допомогою комп'ютерних засобів java, shockwave тощо. Банер розміщується на web-сторінці і має гіперпосилання на сервер відповідної фірми-рекламодавця.

Контекстна реклама – реклама, яка розміщується в результатах пошуку пошукової системи, відповідних тематиці пошукового запиту, або на web-сторінках, які відповідають тематиці рекламного оголошення [5].

Пошукова оптимізація – комплекс заходів для підняття позицій сайтів у результаті видачі пошукових систем за певними запитами користувачів.

Просування в соціальних мережах – це комплекс заходів, що проводяться в соціальних мережах, блогах, на тематичних форумах і сайтах, щоб залучити нових відвідувачів на сайт, підвищити популярність і впізнаваність бізнесу, товарів або послуг [5].

Також до основних шляхів удосконалення збутової діяльності за допомогою використання Інтернет-реклами дослідники відносять медіа-менеджмент, під яким розуміють систему заходів з планування, розміщення й оцінки ефективності іміджевих або рекламних матеріалів.

Ефективне управління маркетинговою політикою підприємства на основі використання Інтернет-технологій передбачає оцінку ефективності рекламних заходів.

Але у визначенні ефективності Інтернет-реклами присутні деякі труднощі. Так, наприклад, ефективність рекламної діяльності залежить не тільки від самої реклами, її якісних характеристик, але й від цілого ряду як контрольованих, так і неконтрольованих факторів. До них відносяться економічна ситуація в країні, пора року, ціни на товар, кваліфікації персоналу й т. д. Варто також ураховувати, що ефект від реклами може наступати не відразу й бути розтягнутим у часі, він буває економічний та комунікативний. Економічна ефективність – оцінка економічної доцільності зроблених вкладень, яка залежить від комунікативної. Комунікативна ефективність визначає комунікативний вплив рекламного повідомлення на цільову аудиторію: який сформувався образ товару або фірми, запам'ятовуваність та ступінь упізнання реклами, наскільки точно передано рекламне повідомлення.

Надзвичайно важливою є оцінка ефективності Інтернет-реклами за традиційними показниками рентабельності маркетингової діяльності, що передбачає, у першу чергу, виокремлення витрат на рекламу від загальних постійних витрат та співвіднесення їх із додатковим прибутком від маркетингової діяльності [5].

Комплексна оцінка ефективності Інтернет-реклами може бути основою впровадження ефективної маркетингової політики та обґрунтування правильних управлінських рішень у сфері вдосконалення всієї збутової діяльності підприємства.

Підводячи підсумок, можна сказати, що мережа Інтернет є найбільш поширеним інформаційним засобом у сучасному глобальному світі, який за останні періоди збагатився новими суспільно-необхідними функціями, серед яких: реклама, організація системи пошуку, засоби взаєморозрахунків тощо. Ці та інші обставини дають можливість використання Інтернет-ресурсу в маркетинговій та інших видах менеджменту та фінансово-господарській діяльності.

Використання сучасних інформаційних технологій, а особливо Інтернет-реклами, є потужним джерелом підвищення ефективності просування товарів, що особливо важливо для вітчизняних підприємств.

Таким чином, у результаті даного дослідження автором уточнено сутність Інтернет-реклами та здійснено систематизацію її видів. Перспективою подальших наукових досліджень у даному напрямі є обґрунтування ролі Інтернет-реклами у формуванні поведінки споживача.

Наук. керівн. Часовнікова Ю. С.

Література: 1. Сологуб О. П. Оцінка ефективності Інтернет-реклами / О. П. Сологуб, Л. В. Капінус // Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу. – 2010. – № 2(10). 2. Панкрухин А. П. Маркетинг : учебник для студентов / Панкрухин А. П. // Гильдия маркетологов. – 3-е изд. – М. : Омега-Л, 2005. – 656 с. 3. Про рекламу : Закон України від 03.07.1996 р., № 39 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.rada.gov.ua. 4. Воронин Я. М. Развитие Интернет-рекламы в системе электронной коммерции : автореф. дисс. ... канд. экон. наук : 08.00.05 / Я. М. Воронин ; Белгородский университет потребительской кооперации. – Белгород, 2008. – 24 с. 5. Грабар О. І. Сучасні напрями вдосконалення рекламної діяльності підприємства на основі використання Інтернет-технологій / О. І. Грабар, О. М. Кушніренко // Вісник ЖДТУ. – 2012. – № 1(59). 6. <http://www.mogo.com.ua/>. 7. Бобик В. Інформаційно-комунікаційний менеджмент у глобальному суспільстві: психологія, технології, техніка паблік рилейшнз : монографія / В. Бобик. – К. : Вид. МАУП,

2005. – 438 с. 8. Нестеренко Л. В. Интернет-реклама – ефективний інструмент маркетингової комунікаційної політики / Л. В. Нестеренко, Л. М. Тарасюк // Міжвузівський збірник "Комп'ютерно-інтегровані технології: освіта, наука, виробництво". – 2011. – № 5. 9. Успенский И. В. Интернет-маркетинг [Электронный ресурс] / И. В. Успенский. – Режим доступа : <http://www.imanbooks.com/book>. 10. Щербакова О. Ю. Реклама в Интернет-СМИ: принципы функционирования и типологическая характеристика / О. Ю. Щербакова // Вестник ВГУ. Серия : Филология. Журналистика. – 2008. – № 2. – С. 264–269.

УДК 657.6:657.471.12

Дрокіна О. Е.

Магістр 2 року навчання
факультету обліку і аудиту ХНЕУ

ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ АУДИТУ ОПЛАТИ ПРАЦІ

Анотація. Розкрито сутність та етапи проведення аудиту оплати праці, визначено законодавчі, нормативні й первинні документи з організації аудиту оплати праці, запропоновано методику аудиту виплат працівникам із теоретично обґрунтованим ранжуванням аудиторських процедур на методичній стадії контролю.

Аннотация. Раскрыты сущность и этапы проведения аудита оплаты труда, определены законодательные, нормативные и первичные документы по организации аудита оплаты труда, предложена методика аудита выплат работникам с теоретически обоснованным ранжированием аудиторских процедур на методической стадии контроля.

Annotation. The essence and stages of the realization of labour remuneration audit are revealed. The legislative, normative and primary documents on the organization of labour remuneration audit are determined, the procedure of auditing payments to the workers with theoretically grounded ranging of public accountant procedures at the methodical stage of control is offered.

Ключові слова: організація аудиту, оплата праці, внутрішньогосподарський контроль, суб'єкти, завдання, аудиторські процедури.

Мета дослідження – розробити теоретичні засади з удосконалення процесу аудиту оплати праці працівникам з метою підвищення керованості здійснення виплат як із боку власників, так і з боку працівників.

Наукові розробки та рекомендації автора використовуються органами законодавчої й виконавчої влади, промисловими підприємствами, що підтверджується відповідними листами (довідками). Зокрема, пропозиції щодо суті та напрямів реформування організації оплати праці, визначення системи та змісту генеральної, галузевої, регіональної угод, рекомендації щодо визначення ролі держави у договірному регулюванні оплати праці враховані Міністерством економіки України (№ 60-37/110 від 15.03.2001 р.) при підготовці проектів законів "Про соціальне партнерство", "Про внесення змін і доповнень до Закону України "Про колективні договори і угоди", розділу оплати праці у генеральній угоді та Міністерством праці та соціальної політики (№ 03-3/1170-2 від 16.03.2001 р.) [1].

Об'єктом дослідження обрано процес договірного регулювання оплати праці в Україні на різних рівнях економіки.

Предметом дослідження є механізм договірного регулювання оплати праці.

Внутрішній контроль або аудит є однією із функцій управління господарською діяльністю підприємства. Одним із його вирішальних завдань є надання інформації про діяльність підприємства для прийняття ефективних управлінських рішень, що можливе лише за раціональної його організації. Організуючи систему внутрішнього контролю або аудиту на підприємстві необхідно дотримуватися системного підходу, що забезпечує його найбільшу результативність та, у свою чергу, визначає раціональність контрольної діяльності.

Ефективна організація внутрішнього контролю є одним із заходів, спрямованих на вдосконалення управління підприємством, яка забезпечує високий рівень виконання його завдань, чіткий порядок у його веденні.

Таким чином, правильна організація внутрішнього контролю або аудиту на підприємстві забезпечить керівництво та власників достовірною інформацією про стан справ і на основі цього визначить перспективи його подальшої діяльності.

Суб'єктами внутрішньогосподарського контролю або аудиту виступають особа або група осіб, які наділені відповідними правами та обов'язками зі здійснення контрольних функцій над об'єктами контролю.

Суб'єктами внутрішнього контролю або аудиту виступають [2]:

а) суб'єкти організації (керівник, власник або підпорядкований йому орган – на них покладено обов'язок організувати контрольну діяльність на підприємстві);

б) суб'єкти здійснення контролю (працівники підприємства, які підпорядковані керівнику підприємства; підрозділи апарату управління, на яких делеговано контрольні функції адміністрацією).

Управлінський персонал та персонал бухгалтерії виконують згідно зі своїми посадовими інструкціями попередній, поточний та наступний контроль. Суб'єкти ведення бухгалтерського обліку виконують такі контрольні процедури щодо облікового відображення фактів господарського життя з виплат працівникам у первинних документах:

перевірка дотримання чинного законодавства, норм колективного договору та соціального пакета стосовно облікового відображення виплат працівникам;

встановлення правильності розрахунку величини соціальних гарантій, які залежать від продуктивності виконання трудових обов'язків;

забезпечення єдиних методологічних засад облікового відображення виплат працівникам та формування й подання фінансової, податкової, статистичної та управлінської звітності щодо даного об'єкта облікового відображення звітності.

Бухгалтер здійснює перевірку законності виплат працівникам як відповідно до поданих документів чинного законодавства, так і в межах затвердженого рівня виплат у колективному договорі.

Для з'ясування специфіки здійснення контрольних процедур відносно виплат працівникам як об'єкту контролю було проаналізовано завдання, що висуваються перед суб'єктами контролю для дотримання умов соціально орієнтованої діяльності відносно до працівника як суб'єкта соціально-трудова відносин.

Організаційна стадія внутрішньогосподарського контролю передбачає [3]:

визначення суб'єктів здійснення контрольних процедур, об'єктів, що підлягають контролю;

ідентифікацію питань, на які слід звернути увагу в ході перевірки;

здійснення планування контролю (розробка плану здійснення внутрішньогосподарського контролю за обраним об'єктом, розробка класифікатора типових порушень, формування та розпис повноважень суб'єктів контролю);

систематизацію джерел інформації, що є основою для здійснення контролю, розпис прийомів документального та фактичного контролю, що доцільно застосовувати відносно обраного об'єкта перевірки.

Методична стадія аудиту орієнтована на встановлення правильності оформлення та легітимності первинних документів з виплат працівникам і відображення на їх підставі даних фактів господарського життя в системі рахунків бухгалтерського обліку.

Отже, запропонована методика аудиту виплат працівникам надасть змогу вдосконалити контрольні процедури за підконтрольними об'єктами, описати алгоритмічну модель дій суб'єктів контролю, що оптимізує витрати їх часу та вдосконалив контрольний процес у цілому. Подано методичку, в основу якої покладено використання колективного договору як норми контролю, що зорієнтована на оперативну мобілізацію виявлених відхилень від нормативно закріплених виплат та прийняття відповідних заходів щодо їх попередження у наступних періодах діяльності.

Наук. керівн. Кудіна О. М.

Література: 1. Єсінова Н. І. Економіка праці та соціально-трудова відносини : [навч. посібн.] / Н. І. Єсінова. – К. : Кондор, 2004. – 432 с. 2. Барышников Н. П. Организация и методика проведения общего аудита / Н. П. Барышников. – [5-е изд.]. – М. : Информационно-издательский дом "Филинь", 2000. – 656 с. 3. Давидов Г. М. Аудит : [навч. посібн.] / Г. М. Давидов. – [2-ге вид.]. – К. : Знання, 2001. – 363 с. – (Вища освіта XXI століття).

Павленко Л. В.

УДК 338.48(477)

Магістр 1 року навчання
факультету обліку і аудиту ХНЕУ

СУЧАСНИЙ СТАН І ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ

Анотація. Досліджено сучасний стан туристичної галузі України, визначено основні проблеми і фактори, які значно впливають на її функціонування та мають велике значення для розвитку туристичного потенціалу країни й подальшого ефективного розвитку галузі.

© Павленко Л. В., 2013

Аннотация. Исследовано современное состояние туристической отрасли Украины, определены основные проблемы и факторы, которые значительно влияют на ее функционирование и имеют большое значение для раскрытия туристического потенциала страны и дальнейшего эффективного развития отрасли.

Annotation. This article considers the current state of the tourism industry in Ukraine, defines the key issues and factors that significantly affect its functioning and are important for disclosing the tourism potential of the country and the further effective development of the industry.

Ключові слова: брендинг, туризм, виїзний і в'їзний туризм, інфраструктура, потенціал, туристичний потік.

Останнім часом туризм одержав значний розвиток і став масовим соціально-економічним явищем міжнародного масштабу. Швидкому його розвитку сприяє розширення політичних, економічних, наукових та культурних зв'язків між державами і народами світу. Однак в Україні темпи розвитку туристичної галузі послуг розвиваються не так динамічно, як у світі.

Країна має великі перспективи для розвитку туризму завдяки наявності унікальних природно-рекреаційних ресурсів, історико-культурних пам'яток, зон різноманітних форм відпочинку та значного незадіяного потенціалу трудових ресурсів. У той же час у розвитку міжнародного туризму в Україні спостерігаються серйозні проблеми, які потребують глибокого вивчення й визначення шляхів їх ефективного вирішення.

Питання розвитку туризму як соціально-економічного явища розглядалося багатьма науковцями. Серед вітчизняних науковців слід відзначити праці: Агафонової Л. В., Дядечко Л. П., О. Зубик, Зоріна І. В., Каверіна Т. П., Кожухівської Р. Б., М. Онисько, Шайди О. Є. Однак питання вивчення стану туристичної діяльності потребують постійних досліджень.

Мета роботи полягає в дослідженні й аналізі економічного стану та розвитку туристичної галузі України.

Об'єктом дослідження виступає туристична галузь, а предметом – сучасний стан і розвиток туризму в Україні.

Завдяки стрімким темпам зростання туризм як галузь уже у першому десятилітті XXI сторіччя, навіть незважаючи на світову кризу, ряд природних катаклізмів та загострення політичних конфліктів, за економічною ефективністю вийшов на перше місце у світі, залишивши далеко позаду такі галузі, як автомобільна та нафтодобування.

Сьогодні завдяки своїй глобалістичній сутності туристична галузь, на яку зараз припадає 5 % світового ВВП, починає новий етап стрімкого розвитку. Частка туризму сягає 30 % у структурі світової торгівлі послугами, що за прибутковістю вивело його на друге місце, після видобутку та переробки нафти. Після невеликого спаду у 2009 р., викликаного світовою економічною кризою, у 2010 р. галузь не тільки повернулася на попередні позиції, але й продовжила зростання: кількість міжнародних подорожей у 2010 р. досягла цифри у 939 млн, а надходження від міжнародного туризму становили майже 920 млрд дол. У 2011 р. кількість закордонних туристичних подорожей зросла ще на 4 %, а за прогнозами експертів у 2012 р. перевищить 1 млрд [1].

Також варто зазначити, що за останні півстоліття світовий прибуток, отриманий від туристичної галузі, виріс у 300 разів. За прогнозами Всесвітньої туристичної організації, до 2020 р. сума доходів від туризму перевищить \$2 млрд.

Європа посідає провідне місце на туристичному ринку і є найбільш відвідуваним регіоном світу, приймаючи 51 % від загального числа міжнародних подорожей і більше ніж у 2 рази перевищуючи показники найближчих конкурентів. Також показово, що серед 10 країн світу, які мають найбільші обсяги міжнародного туризму та отримують від нього найбільші надходження, 6 – це країни Європи (Іспанія, Франція, Італія, Німеччина, Велика Британія та Туреччина) [1].

Україна завдяки ефективному використанню свого великого туристично-рекреаційного потенціалу може увійти до числа найбільш розвинених щодо туризму країн світу. Проте, маючи значні обсяги туристичного обміну, які дають змогу Україні посідати за цими показниками чільні місця в Європі, наша держава має мізерні (навіть порівняно з нашими сусідами) надходження від туризму.

На сьогодні внесок України в загальносвітові показники виглядає вкрай скромно. Згідно з всеукраїнським опитуванням дослідницької компанії Research & Branding Group, проведеного в квітні 2012 р. (вибірка склала 2 077 респондентів), понад половину населення України (59,7 %) не вкладають у загальну туристичну скарбничку, бо не мають витрат, пов'язаних із відпочинком, і тільки близько 10 % витрачають на туризм і відпочинок більше 600 доларів на рік. Проте настільки низькі цифри не лякають операторів туристичної індустрії. Їх число в Україні щорічно зростає на 10 – 15 %.

Разом з тим туристичну галузь України не можна назвати процвітаючою. Станом на 2011 р. у структурі туристичних потоків, які обслуговували суб'єкти туристичної діяльності України, 59 % склали громадяни України, які виїжджали за кордон, 26 % – внутрішні туристи і тільки 15 % – іноземні туристи. Причому, якщо виїзний туристичний потік із України зростає, наприклад, за десять років, у період із 2001 по 2011 рр. він збільшився на 78 %, то частка в'їзного туризму залишається практично на стабільному рівні уже протягом десятиліття. Внутрішній туристичний потік також має тенденцію до зниження [2].

Негативні тенденції щодо переорієнтації внутрішніх туристичних потоків на виїзні, які почали формуватися у 2010 р., повною мірою проявилися у 2011 р. Число українців, що подорожували за

кордон у 2011 р. (близько 19,8 млн осіб), є рекордним для України, але результатом стало те, що за даними НБУ у минулому році вперше після 2000 р. Україна мала негативний торгово-економічний баланс за статтею подорожів. І це відбулося саме через значне зростання обсягів візного туризму, що є імпортом туристичних послуг [3].

Аналіз динаміки обсягів в'їзду іноземних туристів в Україну впродовж 15 років наочно демонструє залежність обсягів їх потоків від певних чинників: найчастіше політичної ситуації в Україні та ставлення до цих подій у світі. Так, стрімкі збільшення кількості іноземців, що подорожували до України, пов'язані з певними подіями в країні, які викликали інтерес як безпосередньо до самих подій, так і до країни, у якій ця подія відбувалася: у 1997 і 1998 рр. та 2008 р. – це проведення у Києві засідання Європейського банку реконструкції та розвитку, у 2004 і 2005 рр. – "Помаранчева революція" та конкурс "Євробачення", у 2012 р. – проведення чемпіонату Європи з футболу [2].

Загальновідомим є факт, що на розвиток туризму в будь-якій країні впливають такі фактори, як: наявність нормативно-правової бази та механізмів реалізації відповідної державної політики, інфраструктура, сприятливе соціальне та бізнес-середовище, а також доступна інформація про вказані чинники.

На сьогодні, попри певні проблеми економічного розвитку, Україна має для діяльності туризму необхідну нормативно-правову базу, активно розвиває і поліпшує якість інфраструктури. Держава здійснює певні кроки щодо вирішення соціальних проблем та покращення природного середовища, тоді як заходи щодо презентації нашої країни за кордоном, часто здійснюються на низькому професійному рівні.

Варто зазначити, що за розрахунками Всесвітнього економічного форуму, Україна за індексом туристичної конкурентоспроможності (обраховується для 130 країн) у 2007 р. посідала 78-ме місце, а у 2011 р. її рейтинг понизився до 85-го місця. Зазначений індекс формується зі складових (субіндексів), розрахунки яких для нашої країни дали такі результати: законодавство – 64-те місце, бізнес-середовище та інфраструктура – 77-ме місце, а за наявністю людських, природних та культурних ресурсів – 118-те місце. Таке низьке місце України – це результат як занедбаності більшості історико-культурних об'єктів і проблем з екологією, так і відсутності інформації про різноманіття наших природних ресурсів і багатство історико-культурної спадщини [1].

Особливо неприємною для туристичної галузі України є мала обізнаність широких закордонних кіл туристичного бізнесу про потенціал українського туризму. Як результат, у пересічних громадян за кордоном уявлення про Україну формується в основному завдяки оцінкам їх власних державних діячів і міжнародних організацій та найбільше завдяки кон'юнктурним публікаціям у закордонних мас-медіа, які переважно є негативними, оскільки присвячуються резонансним чи скандальним подіям. Але у більшості іноземців, що відвідали Україну, враження від нашої країни були кращими, ніж образ, який формували їм удома власні ЗМІ.

За оцінками експертів, навіть під час підготовки до чемпіонату Європи з футболу 2012 р. Україна практично не використала цей іміджевий козир, мляво реагуючи на скептичні публікації закордонної преси щодо підготовки українських об'єктів до Євро-2012 та, по суті, віддавши УЄФА ініціативу з просування України як країни – господарки турніру [4].

Звичайно, після проведення чемпіонату Європи з футболу значно активізувалося питання брендингу України, а представники туристичної галузі України ініціювали розроблення планів дій щодо створення іміджу України (чи окремих її регіонів) як привабливої туристичної території.

Практично повна бездіяльність центрального органу виконавчої влади в галузі туризму протягом 2009 – 2011 рр. у частині підтримки внутрішнього туризму та рекламування туристичного потенціалу за кордоном, хоч і не була ключовим фактором, але відіграла негативну роль у формуванні напрямів туристичних потоків. За вказаний період Україна майже не брала участі у міжнародних туристичних виставках і форумах, а якщо і була представлена, то переважно зусиллями самих туристичних підприємств. Нечасті спроби держави щодо підтримки українського туризму не дали очікуваного ефекту, оскільки через мізерність виділених державою коштів обиралися малоефективні (а іноді просто дивні) шляхи і методи донесення інформації до потенційного закордонного споживача [5].

У світлі підготовки до Євро-2012 така позиція викликала незрозуміння й осуд європейських партнерів, які неодноразово пропонували використати набутий ними досвід. Наприклад, Німеччина, яка повною мірою використала чемпіонат світу з футболу, що проводився на її території у 2006 р., як поштовх для розвитку візного та внутрішнього туризму, завдяки цьому перетворилася із країни візного туризму в одного зі світових лідерів із прийому й обслуговування туристів.

Крім того, у світі є безліч позитивних прикладів дій державних і недержавних організацій із державного брендингу та ребрендингу. Так, цікавим для України є досвід Великобританії 2002 – 2003 рр. У результаті кризи 2001 р., викликаній терактами у США та епідемією коров'ячого сказу в Англії, туристична індустрія Великобританії зазнала значних втрат. З метою подолання кризи та повернення втраченої частки ринку міжнародних туристичних подорожей уряд Великобританії разом із представниками туристичного бізнесу узгодили перелік термінових потреб галузі та розробили план загальнодержавної кампанії. З січня по квітень 2002 р. було проведено активну рекламну кампанію під гаслом "UK OK!", вартість якої склала 5 млн фунтів. Головним завданням кампанії було запевнити потенційних туристів до Британії, що подорож до цієї країни є безпечною, і сфокусувати їхню увагу на туристичні сайти країни. Упродовж 2003/2004 фінансового року на міжнародний маркетинг британського турпродукту державою було виділено 49,6 млн фунтів і менше ніж за 2 роки кризи було подолано [1].

Проте, як правило, процес створення бренда є процесом більш тривалим і займає кілька років. Наприклад, розпочата ще у 2000 р. рекламна кампанія туристичних принад Малайзії (визнана тоді найуспішнішою, а гасло "Малайзія – справжня Азія" використовується донині) почала давати відчутні результати лише через 3 роки. Починаючи з 2008 р., ця держава вже входить у 10 найбільш відвідуваних туристами країн світу.

Водночас бренд потрібно не лише створити, але й підтримувати. Так, Туреччина, яка посідає 7-ме місце у світі за кількістю туристів, тільки в Україні щорічно витрачає на рекламу відпочинку на турецьких курортах понад 800 тис. дол. Провідні туристичні країни, такі, як Франція, Іспанія, Великобританія та Італія, маючи сталий позитивний імідж, віддають перевагу рекламі окремих міст або території, одночасно досягаючи двох цілей – під егідою національного бренда розвивають регіональні бренди, які, у свою чергу, сприяють зміцненню національного [5].

Загалом, в Україні туристична галузь має багато прогалин у функціонуванні, і кожна з проблем потребує окремого, негайного та системного вирішення. Основними напрямками поліпшення ситуації мають бути: сприяння зовнішньому попиту на туристичні послуги України через інвестування в матеріально-технічну базу туристичної інфраструктури; створення найбільш оптимальної системи використання природно-туристичних ресурсів країни; посилення державної підтримки; активна презентаційна, рекламна позиція України за кордоном.

Ситуація, яка склалася в туристичній сфері України останнім часом, вимагає активного пошуку засобів подолання кризових явищ та інтенсифікації виробництва туристичного продукту із забезпеченням необхідної якості. Також можна з упевненістю стверджувати, що основною проблемою в галузі туризму сьогодні є неефективне та нерациональне використання відповідних ресурсів, тобто сучасний рівень розвитку туристичної індустрії не відповідає наявному потенціалу.

Наук. керівн. Часовнікова Ю. С.

Література: 1. Онисько М. Б. Міжнародний туризм: світові тенденції та українські реалії [Електронний ресурс] / М. Б. Онисько. – Режим доступу : <http://sd.net.ua/2012/05/24/turizm-ukraine-mir.html> 2. Туризм и отдых в Украине-2012: мечты и реальность [Электронный ресурс]. – Режим доступу : <http://rb.com.ua/rus/marketing-tendency/8538/>. 3. Державне агентство України з туризму і курортів. – Режим доступу : <http://www.tourism.gov.ua/>. 4. Зубик О. Імідж України: погляд із-за меж [Електронний ресурс] / Ольга Зубик. – Режим доступу : <http://experts.in.ua/baza/analytic/index.php>. 5. Міжнародний імідж України: міфи та реалії [Електронний ресурс] / Український центр економічних та політичних досліджень імені О. Разумкова. – Режим доступу : http://razumkov.org.ua/ukr/journal_pos.php?y=2000&cat=3&pos=5.

УДК [658.117:615](477)

Носова І. В.

Магістр 1 року навчання
факультету обліку і аудиту ХНЕУ

ОСОБЛИВОСТІ ЗДІЙСНЕННЯ РЕКЛАМИ ФАРМАЦЕВТИЧНИХ ПРЕПАРАТІВ В УКРАЇНІ

Анотація. Розглянуто специфіку здійснення рекламної діяльності на фармацевтичному ринку України, проаналізовано зміни в її законодавчому забезпеченні, визначено позитивні та негативні наслідки таких змін законодавства, окреслено напрями його подальшого вдосконалення.

Аннотация. Рассмотрена специфика осуществления рекламной деятельности на фармацевтическом рынке Украины, проанализированы изменения в ее законодательном обеспечении, определены позитивные и негативные последствия таких изменений законодательства, очерчены направления его дальнейшего усовершенствования.

Annotation. The specifics of the promotional activities on the pharmaceutical market of Ukraine as well as the changes in its legislative support and positive and negative aspects of such changes in legislative support are examined, the directions of its further development are defined.

Ключові слова: реклама, законодавче забезпечення, лікарський засіб, самолікування, інформація про лікарські засоби, недоброросвісна реклама.

Реклама є одним із елементів, що забезпечують розвиток підприємства, а дослідження законодавства в цій сфері є необхідним для виділення можливих та заборонених напрямів здійснення маркетингової діяльності підприємства, що обумовлює актуальність теми роботи.

Метою дослідження є визначити позитивні та негативні наслідки заборони реклами певних видів фармацевтичних препаратів, що відпускаються без рецепту, і необхідність такої заборони.

Об'єктом дослідження виступає забезпечення рекламної діяльності підприємства, а предметом дослідження – відповідно, особливості законодавчого забезпечення реклами на ринку фармацевтичних препаратів.

Зміни у законодавстві стосовно реклами фармацевтичних препаратів, що відбулися нещодавно, у літературних джерелах є освітленими не повною мірою (власне, дане питання представлене у законодавчих актах та періодиці), що вказує на необхідність їх подальшого дослідження.

Специфіка реклами лікарських засобів як з боку законодавства про рекламу, так і з боку конкурентного законодавства, на думку Т. Попової, генерального директора рекламної групи МЕХ, полягає в тому, що в ній переплітаються інтереси фармацевтичних компаній-виробників, дистриб'юторів лікарських засобів та інформаційні потреби фахівців (фармацевтів і лікарів) і споживачів [1]. Варто відзначити, що самолікування наразі є досить популярним способом боротьби з хворобами. Кожен житель України хоча б раз у житті займався самолікуванням, наприклад, через відсутність часу на консультацію у лікаря в разі легкої застуди. Однак твердження про ефективність тих чи інших препаратів, отримані з Інтернету та інших джерел інформації, не завжди виявляються достовірними – іноді рекомендовані ліки просто знімають симптоми хвороби, не лікуючи повністю, а таке в подальшому може обернутися ускладненнями [2].

Як засоби просування рекламних препаратів на ринок і донесення відомостей про них споживачам можуть використовуватися: розміщення реклами в спеціалізованих виданнях, призначених для медичних установ та лікарів, прямий маркетинг (поштова або електронна розсилка), використання "гарячих ліній", спілкування фармацевтичних представників із медичними працівниками, використання таких методів промоції, як семплінг, бренд-римайндери, використання непрямой та прихованої реклами, використання авторитетної думки фахівця [3]. Однак у зв'язку з останніми змінами в законодавстві України застосування даних способів реклами в повному обсязі стає все більш складним [1]. Так, 14.07.2012 р. набрав чинності Закон України "Про внесення змін до деяких законів України у сфері охорони здоров'я щодо посилення контролю за обігом лікарських засобів, харчових продуктів для спеціального дієтичного споживання, функціональних харчових продуктів та дієтичних добавок" (далі – Закон) [4], згідно з яким внесено зміни до Закону України "Про лікарські засоби" [5] та Закону України "Про рекламу" [6]. Відповідно до ч. 4 ст. 26 нової редакції Закону України "Про лікарські засоби" [5], дозволяється реклама лише безрецептурних лікарських засобів – тих із них, що не внесені до переліку заборонених до рекламування лікарських засобів. Також Законом введено нове поняття – "інформація про лікарські засоби", яке включає назву, характеристику, лікувальні властивості, можливу побічну дію і дозволяє публікацію такої інформації у виданнях, призначених для медичних та фармацевтичних працівників, а також у матеріалах, що розповсюджуються на спеціалізованих семінарах, конференціях, симпозиумах із медичної тематики (ст. 26 Закону України "Про лікарські засоби") [4].

Як доповнення до Закону 10 грудня 2012 року набув чинності новий Перелік безрецептурних лікарських засобів, заборонених до рекламування, затверджений Наказом МОЗ України "Про затвердження Переліку лікарських засобів, заборонених до рекламування, які відпускаються без рецепта" (далі – Перелік) [7]. Раніше часткову заборону реклами безрецептурних лікарських засобів уже було затверджено, по суті, аналогічним наказом МОЗ України, однак, оскільки документ не було зареєстровано в Міністерстві юстиції України, то його було пізніше скасовано наказом МОЗ України від 10.09.2012 р. "Про скасування деяких наказів Міністерства охорони здоров'я України". В основу формування діючого Переліку були покладені критерії, визначені Наказом МОЗ України "Про деякі питання заборони рекламування лікарських засобів" [8]:

відпуск лікарського засобу здійснюється лише за рецептом лікаря;

лікарський засіб містить наркотичні засоби, психотропні речовини і прекурсори;

застосування лікарського засобу може викликати синдром звикання, що вказано в інструкції для медичного застосування, крім лікарських засобів для зовнішнього (місцевого) застосування;

лікарський засіб застосовується виключно в період вагітності та годування груддю;

лікарський засіб застосовується виключно для лікування дітей віком до 12 років;

лікарський засіб застосовується для лікування туберкульозу; венеричних захворювань; особливо небезпечних інфекційних хвороб; ВІЛ/ СНІДу; раку та інших пухлинних захворювань; хронічного безсоння; діабету; ожиріння (включаючи лікарські засоби, що використовуються для зменшення маси тіла); імпотенції (еректильної дисфункції).

Перелік включає в себе 327 позицій лікарських засобів з урахуванням форм випуску, дозування, номеру в упаковці і виробника. Проте даний список не є остаточним і може бути поповнений.

Найпопулярніші безрецептурні препарати, заборонені до реклами, наведені в таблиці.

Заборонені до реклами безрецептурні препарати

№ п/п	Назва препарату	Фірма-виробник
1	"Амброксол"	НВЦ "Борщаговський"
2	"Амізончик"	"Фармак"
3	АЦЦ	Salutas Pharma
4	"Барбовал"	"Фармак"
5	"Валокордин"	Krewel-Meuselbach
6	"Грипекс Актив Макс"	Unilab
7	"Ефералган"	Bristol-Myers Squibb
8	"Колдрекс Найт", "Колдрекс Юнион"	GlaxoSmithKline
9	"Корвалдин"	"Фармак"
10	"Корвалол"	"Фармак"

На думку законодавців, заборона реклами ліків дозволить вирішити проблему із їх самопризначенням та самолікуванням. Так, при тому, що в структурі причин смерті населення країни близько 60 % займає смерть від гострих інфарктів і інсультів, а більше 12 % – від онкологічних захворювань, найбільш популярними у країні є такі препарати, як: "Ессенціале", "Мезим", "Мілдронат", "Анаферон", "Ліда", "Карсил", "Лінекс", "Арбідол", "Гепабене", "Фестал", "Но-шпа". У той же час, за даними ВОЗ, смертність від неправильного та неконтрольованого прийому ліків посідає п'яте місце в світі серед причин смертності [9].

Однак фармацевтичні компанії, що входять в Європейську бізнес-асоціацію, відзначили, що заборона реклами ліків, які містять наркотичні та психотропні речовини в дуже малій кількості, що не несе загрози здоров'ю пацієнта, є недоцільною. Так, наприклад, реклама лікарських засобів безрецептурної групи дозволена в більшості країн ЄС і у всіх країнах СНД.

Також заборона реклами є, фактично, порушенням конституційного права українців на інформацію, а поява даного Переліку може спровокувати зростання цін на медикаменти і призупинити розробку нових ліків в Україні через відсутність механізму їх запуску на ринок. Подібні зміни, безсумнівно, позначатимуться і на медіаіндустрії, адже в 2010 році показник частки реклами лікарських препаратів на телебаченні складав 13,07 %, а в 2011 році – уже 14,72 %. На радіо реклама лікарських препаратів також становить близько 10 % доходів [1].

На думку Т. Попової, на сьогоднішній день набагато важливіше приділити увагу не формуванню заборон з реклами окремих лікарських препаратів, а якості оцінки недобросовісної реклами в цілому, оскільки на даний момент єдиних чітких критеріїв та вказівок для оцінки реклами лікарських засобів як недобросовісної немає. Наприклад, виходячи зі ст. 151 Закону України "Про захист від недобросовісної конкуренції" [10], інформація, яка вводить в оману, – це повідомлення неточних, неправдивих відомостей про товар, зокрема, внаслідок обраного способу їх викладення, замовчування окремих фактів чи нечіткості формулювань, що вплинули або можуть вплинути на наміри щодо придбання цього товару. Інформацією, що вводить в оману, є, зокрема, відомості, які містять неповні, неточні або неправдиві дані про походження товару, виробника, про споживчі властивості, якості, комплектності, придатності до застосування, стандарти, характеристики і т. д. Судження ж, висловлювані в рекламних повідомленнях, є оцінними, не містять нормативно визначених критеріїв для оцінки інформації як неправдивої, а неточність або неясність формулювань серед них досить поширена [1].

За словами О. Скориної, керівника юридичної служби Всеукраїнської ради захисту прав та безпеки пацієнтів, кількість звернень і скарг від громадян із приводу неналежної промоції лікарських засобів збільшується. О. Мусій, голова Громадської ради при МОЗ, вважає, що в якості альтернативи рекламі, яка може дати пацієнту неповну інформацію про продукт, що призводить до самолікування і тяжких наслідків, може бути використане впровадження страхової системи. Вона повинна забезпечити призначення ліків виключно відповідно до протоколів і стандартів через залучення лікаря до відповідальності за неправильно призначене лікування [2].

Таким чином, сьогодні реклама є запорукою успішного ведення бізнесу, і фармацевтичні компанії багато уваги приділяють просуванню своєї продукції на ринок. Недовіра до медичних установ і ступінь активності реклами фармацевтичних препаратів обумовлюють високий рівень самолікування населення, що може негативно відбитися на його здоров'ї. Тому необхідно забезпечити правдиве інформування громадськості про властивості тих чи інших безрецептурних засобів, а також встановити відповідальність лікарів за призначення невідповідних цілям проведеного лікування лікарських препаратів. Радикальна заборона реклами лікарських засобів є недоцільною в силу того, що це обмежить можливості просування нових фармацевтичних препаратів на ринок.

Одним із способів вирішення і напрямів подальших досліджень проблеми також може бути попередження прояву несумлінності як з боку учасників ринку, так і з боку контролюючих органів у сфері реклами.

Наук. керівн. Часовнікова Ю. С.

Література: 1. Что ждет Украину в случае запрета рекламы лекарств – [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.mami.org.ua/news/view/6050> 2. Мамченко Н. Запрет на рекламу лекарств: предпосылки и последствия / Н. Мамченко // Судебно-юридическая газета. – 2012. – № 29. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://smi.liga.net/articles/2012-07-30/6434518-zapret_na_reklamu_lekarstv_predposylki_i_posledstviya.htm. 3. Ограничения рекламы лекарственных средств: практические аспекты и рекомендации [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.the-medical-practice.com/news/gln>. 4. Про внесення змін до деяких законів України у сфері охорони здоров'я щодо посилення контролю за обігом лікарських засобів, харчових продуктів для спеціального дієтичного споживання, функціональних харчових продуктів та дієтичних добавок : Закон України № 4196-VI від 20.12.2011 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/>. 5. Про лікарські засоби : Закон України від 04.04.1996 р. № 123/96-ВР (зі змінами та доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/>. 6. Про рекламу : Закон України від 03.07.1996 р. № 270/96-ВР (зі змінами та доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/>. 7. Про затвердження Переліку лікарських засобів, заборонених до рекламування, які відпускаються без рецепта : Наказ МОЗ України від 06.11.2012 р. № 876 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/>. 8. Про деякі питання заборони рекламування лікарських засобів : Наказ МОЗ України від 06.06.2012 р. № 422 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/>. 9. Запрет рекламы лекарств решит проблему с самолечением [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://old.atn.ua/newsread.php?id=84089>. 10. Про захист від недобросовісної конкуренції : Закон України від 07.06.1996 р. № 236/96-ВР (зі змінами та доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/>.

Черніченко Л. Ю.

УДК 657.3:334.7.012.64

Магістр 1 року навчання
факультету обліку і аудиту ХНЕУ

ОСНОВНІ АСПЕКТИ ОРГАНІЗАЦІЇ ОБЛІКУ НА МАЛОМУ ПІДПРИЄМСТВІ

Анотація. Розглянуто основні форми бухгалтерського обліку на малому підприємстві, розкрито особливості застосування загального та спрощеного плану рахунків і складання фінансової звітності на даному підприємстві, надано рекомендації відносно організації обліку на малих підприємствах.

Аннотация. Рассмотрены основные формы бухгалтерского учета на малом предприятии, раскрыты особенности применения общего и упрощенного плана счетов и составления финансовой отчетности на данном предприятии, даны рекомендации относительно организации учета на малых предприятиях.

Annotation. The basic forms of accounting for small business are studied, the peculiarities of general and simplified chart of accounts and financial reporting in this company are revealed, and recommendations regarding the organization of accounting for small businesses have been given.

Ключові слова: суб'єкт малого підприємництва, форма бухгалтерського обліку, загальний план рахунків, спрощений план рахунків, скорочена фінансова звітність.

Малий бізнес в Україні почав розвиватися порівняно недавно і має дещо низькі темпи розвитку. Становлення малого підприємництва в Україні залежить від прийняття своєчасних та ефективних управлінських рішень, інформаційною основою яких є дані бухгалтерського обліку. Істотною проблемою бухгалтерського обліку на малих підприємствах є ведення ними обліку тільки з метою складання звітності, тобто підприємці не приділяють належної уваги процесу обліку як джерелу інформації для себе. Тому актуальним питанням для суб'єктів малого підприємництва – юридичних

© Черніченко Л. Ю., 2013

IIО

"Управління розвитком", №15(155) 2013

осіб є правильне та чітке групування інформації в системі бухгалтерського обліку для його ефективного управління.

Питанням організації обліку присвячені праці таких вітчизняних вчених, як: Горяйнової Ю. С., Гури І. О., Маляревського Ю. Д. [1; 2]. Проблеми вдосконалення ведення бухгалтерського обліку на малих підприємствах досліджували такі вчені, як: Бондарчук Н. В., Васільєва Л. М., Дмитрієва О. Ю., Павлова Г. Є., Шарапа О. М. [3; 4].

Мета дослідження полягає у вивченні основних аспектів організації бухгалтерського обліку на малому підприємстві.

Об'єктом дослідження є процес бухгалтерського обліку на малих підприємствах.

Предмет дослідження – особливості організації обліку на малих підприємствах.

Згідно із Законом України "Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні" [5] пункту 8.2 статті 8 "Питання організації бухгалтерського обліку на підприємстві належать до компетенції його власника (власників) або уповноваженого органу (посадової особи) відповідно до законодавства та установчих документів".

Отже, малі підприємства самостійно повинні розробляти заходи з організації бухгалтерського обліку, які необхідно відобразити в наказі про облікову політику, а саме: 1) обирати форму організації бухгалтерського обліку; 2) встановлювати правила документообігу й технології обробки облікової інформації; 3) розробляти систему рахунків бухгалтерського обліку; 4) визначати системи й форми внутрішньогосподарського (управлінського) обліку, звітності й контролю господарських операцій.

Особливості організації бухгалтерського обліку на малому підприємстві наведені в таблиці.

Таблиця

Особливості організації бухгалтерського обліку на малому підприємстві

Специфічні риси	Характеристика
Використання спеціальних форм бухгалтерського обліку	Окрім меморіально-ордерної, журнально-ордерної та автоматизованої форми бухгалтерського обліку суб'єкти малого підприємництва можуть використовувати просту та спрощену форми
Застосування спеціального Плану рахунків	Мале підприємство у своїй діяльності може використовувати загальний або спрощений План рахунків
Особливості складання фінансової звітності	Складання фінансової звітності на малому підприємстві регламентується П(С)БО 25; підприємство подає скорочену квартальну та річну фінансову звітність

Малі підприємства можуть застосовувати просту, спрощену, меморіально-ордерну, журнально-ордерну та автоматизовану форми бухгалтерського обліку [1].

Взагалі, вони мають право пристосовувати реєстри бухгалтерського обліку до особливостей своєї діяльності. Однак при формуванні реєстрів малі підприємства повинні дотримуватись єдиних методологічних основ обліку, перш за все, принципу подвійного запису господарських операцій і взаємозв'язку даних аналітичного і синтетичного обліку, відображення всіх господарських операцій у реєстрах обліку на основі первинних документів.

Проста форма бухгалтерського обліку застосовується малими підприємствами з незначним документооборотом (кількістю господарських операцій), які здійснюють діяльність щодо виконання нематеріаломістких робіт і послуг. При використанні даної форми узагальнення інформації про господарські операції здійснюють у Журналі обліку господарських операцій і Відомості 3-м. Журнал ведеться щомісячно, а записи в ньому здійснюються в хронологічному порядку. У журналі вказуються обороти по дебету і кредиту кожного субрахунку та сальдо на початок і кінець місяця [6].

Спрощена форма бухгалтерського обліку передбачає систематизацію облікової інформації у Відомостях з № 1-м по 5-м, а узагальнюючим реєстром є Оборотно-сальдова відомість [6].

Оборотно-сальдову відомість складають щомісяця, використовуючи для записів дані за дебетом і кредитом кожного рахунку окремо, заповнюють перенесенням кредитових оборотів із реєстрів бухгалтерського обліку в дебет відповідних рахунків.

Меморіально-ордерна форма обліку використовується підприємствами державної форми власності. Вона передбачає застосування книжкових і карткових облікових реєстрів, відомостей синтетичного й аналітичного обліку, меморіальних ордерів [2, с. 90].

Журнально-ордерна форма обліку передбачає накопичування і систематизацію даних первинних документів безпосередньо в реєстрах синтетичного й аналітичного обліку і застосування журналів-ордерів, що ведуться за кредитом синтетичних і дебетом кореспондуючих рахунків, та відомостей з перенесенням підсумків у головну книгу для узагальнення даних журналів і відомостей [1, с. 90].

Автоматизована форма ґрунтується на використанні програмних продуктів, що дозволяють автоматично і безупинно виконувати обліково-обчислювальні роботи, накопичувати інформацію про здійснення господарських операцій, формувати допоміжні документи і звітність з синтетичного обліку [1, с. 90].

Проста і спрощена форми бухгалтерського обліку мають рекомендований характер ведення бухгалтерського обліку на малих підприємствах. При застосуванні даних форм мале підприємство повинне використовувати спрощений План рахунків бухгалтерського обліку.

Взагалі, підприємства малого бізнесу в своїй діяльності можуть використовувати:

1) План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань та господарських операцій підприємств і організацій, затверджений Наказом МФУ № 291 від 30.11.99, тобто загальний План рахунків;

2) План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій суб'єктів малого підприємництва: Наказ МФУ від 19.04.2001 р. за № 186 [7] – спрощений План рахунків.

Відмінністю спрощеного Плану рахунків від загального є використання тільки синтетичних рахунків, до речі, їх кількість становить 25. При цьому облік і узагальнення інформації про позабалансові активи й зобов'язання ведеться підприємствами з використанням позабалансових рахунків класу 0, що передбачені загальним Планом рахунків.

Особливостями спрощеного Плану рахунків можна вважати такі: використання синтетичних рахунків першого порядку для обліку цілого класу активів, зобов'язань або капіталу (наприклад рахунок 10 "Основні засоби" спрощеного плану замінює рахунок 10 "Основні засоби", 11 "Інші необоротні матеріальні активи", 12 "Нематеріальні активи" основного плану рахунків); при застосуванні спрощеного Плану рахунків рахунок 8 класу не використовуються в процесі обліку; для обліку доходів та витрат передбачено використання рахунків 7 і 9 класу [8]. Але бухгалтерія підприємства все одно повинна розробляти ряд субрахунків для окремих синтетичних рахунків. Це зумовлено необхідністю деталізації інформації про доходи та витрати з метою подальшого складання фінансової звітності суб'єкта малого підприємництва.

Згідно з П(С)БУ 25 "Фінансова звітність суб'єктів малого підприємництва" від 25.02.2000 р. № 39 [9] малі підприємства подають скорочену квартальна і річну фінансову звітність, яка складається з Балансу (форма № 1-м) та Звіту про фінансові результати (форма № 2-м). При цьому суб'єкти малого підприємництва можуть вести облік необоротних активів тільки за первісною вартістю, без урахування зменшення корисності та переоцінки до справедливої вартості; не створювати забезпечення наступних витрат і платежів, а визнавати відповідні витрати у періоді їх фактичного понесення; визнавати витрати і доходи з урахуванням вимог Податкового кодексу України; поточну дебіторську заборгованість включати до підсумку балансу за її фактичною сумою.

Скорочена фінансова звітність малого підприємства дещо спрощує процес її складання порівняно з фінансовою звітністю звичайного підприємства. Визначення витрат і доходів за Податковим кодексом сприяє наближенню бухгалтерського й податкового обліку, що є позитивною ознакою.

Таким чином, для належної організації бухгалтерського обліку на малому підприємстві уповноваженим органам потрібно обрати оптимальну форму бухгалтерського обліку залежно від характеру та обсягу виробництва. Проте на підприємстві керівництво має право розробляти власні реєстри з дотриманням вимог чинного законодавства. Скорочення і спрощення обліку на малому підприємстві можливе до певної межі і є не завжди доцільним. У зв'язку з цим поряд із прагненням найменших витрат часу на його ведення, треба забезпечити діючі вимоги щодо організації обліку, визначені нормативними актами. Застосування спрощеного Плану рахунків на підприємстві не відображає повної інформації необхідної для складання звітності, тому уповноважені органи підприємства повинні розробляти власний план рахунків з використанням субрахунків. Складання спрощеної фінансової звітності дозволить скоротити втрати часу на бухгалтерський облік.

Наук. керівн. Писарчук О. В.

Література: 1. Конспект лекцій для студентів напряму підготовки 6.0330509 "Облік і аудит" / укл. Ю. Д. Малишевський, Ю. С. Горайнова. – Х. : ВД "ІНЖЕК", 2008. – 200 с. 2. Гура І. О. Облік видів економічної діяльності : навч. посібн. / І. О. Гура. – К. : Знання, 2004. – 541 с. 3. Васильєва Л. М. Основи організації обліку на малих підприємствах [Електронний ресурс] / Васильєва Л. М., Бондарчук Н. В., Павлова Г. Є. // Інноваційна економіка. – Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/inek/2010_5/108.pdf. 4. Шарапа О. М. Спрощений облік на малих підприємствах: переваги та недоліки / Шарапа О. М. // Збірник наукових праць ЧДТУ. – 2009. – № 21. – С. 143–147. 5. Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні Закон України від 16.07.1999 р. № 996–XIV [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/996-14>. 6. Методичні рекомендації із застосування реєстрів бухгалтерського обліку малими підприємствами : Наказ МФУ від 15.06.2011 № 422 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.nau.ua/doc/?uid=1023.1005.0>. 7. План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій суб'єктів малого підприємництва : Наказ МФУ від 19.04.2001 р. за № 186 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z0389-01>. 8. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку, активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій : Наказ МФУ від 30.11.99 № 291 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z0893>. 9. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 25 "Фінансова звітність суб'єктів малого підприємництва" від 25.02.2000 р. № 39 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0161-00>.

ВИКОРИСТАННЯ СИСТЕМ ОНЛАЙН-БРОНЮВАННЯ В ТУРИСТИЧНІЙ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ

Анотація. Розглянуто такі поняття, як "резервування" та "бронювання", визначено відмінності між ними. Досліджено засоби використання комп'ютерних технологій у туристичній галузі України та за кордоном, їх позитивні та негативні риси.

Аннотация. Рассмотрены такие понятия, как "резервирование" и "бронирование", определены различия между ними. Исследованы способы использования компьютерных технологий в туристической отрасли Украины и за рубежом, их положительные и отрицательные черты.

Annotation. Such concepts as "backup" and "booking" were considered, the differences between them were identified. And also the methods of using computer technologies in the tourism industry in Ukraine and abroad were investigated, their positive and negative features were defined.

Ключові слова: турагент, бронювання, резервування, комп'ютерні технології, туристичні сайти.

Вибір теми дослідження обумовлено тим, що зростання рівня життя, особистого доходу, рівня освіти підвищує інтерес людини до подорожей та можливостей здійснювати їх як у своїй країні, так і за її межами, а висока якість туристичного продукту робить туризм привабливим для багатьох людей. Глобалізація у сфері туризму – один із основних напрямів розвитку туристичних компаній задля отримання прибутку. Туристичні компанії в сучасному світі значно вииграють від активного використання нових технологій. Наразі у сфері реалізації туристичних послуг активно використовується комп'ютерна техніка та мережа Інтернет, зокрема у вигляді запровадження систем онлайн бронювання та резервування. Наразі важко уявити, як могло провадитися бронювання готелів, залізничних або авіаквитків різними турагентами й компаніями з урахуванням усіляких знижок при відсутності систем комп'ютерного бронювання. Це є суттєвим важелем впливу на продажі, покращення їхньої якості, а також максимальне підвищення ефективності роботи підприємств туристичної галузі.

Вивченням даного питання займалися такі науковці, як: Лесник А. Л., Смирнова М. Н., Ляпіна І. Ю., Мельниченко С. В., Пінчук Н. С., Соловійов А. А. та ін. [2 – 5]. Однак на даний момент ще залишилися невирішені моменти за цією темою, які потребують подальшого вивчення.

Метою дослідження є виявлення, наскільки поширеним є використання Інтернет-ресурсів у туристичному бізнесі України, аналіз недоліків та позитивних рис онлайн-бронювання.

Об'єктом дослідження є використання комп'ютерних технологій у туристичному бізнесі України.

Предметом дослідження є системи онлайн-бронювання, як один з варіантів використання Інтернет-ресурсів у туризмі.

Поняття "резервування" та "бронювання" широко використовуються в сучасному туристичному бізнесі. Визначення цих понять були запропоновані Ляпіною І. Ю.

Резервування – це оренда (створення запасу) частки місць оптом у готелях, санаторіях, транспортних засобах тощо проміжним продавцем (турагентом, туроператором) для подальшої їх роздрібною реалізації клієнтам (туристам та бізнесменам, організаціям). Фактори часу та умови повинні бути відображені в договорі [2].

Бронювання – поняття дещо вужче. Це закріплення за клієнтом (туристом) конкретного місця в готелях, санаторіях, транспортних засобах, яке відбувається за допомогою Інтернету, телефону тощо із частковою чи повною передоплатою [2].

Задля отримання максимального прибутку власники бізнесу туристичної галузі шукають різноманітні способи, щоб залучити максимальну кількість турагентів. Задля цього компанії розширюють сферу застосування систем бронювання, включаючи в їхню програму широке коло послуг – бронювання готельних місць, прокат автомобілів, страхування авіапасажирів, оформлення квитків, закордонних паспортів і навіть замовлень на квіти. Подібне використання комп'ютерного бронювання істотно підвищує продуктивність роботи туристичних агентств. Крім того, досвід країн Західної Європи та Америки показує, що дедалі більше готелів та авіаквитків продаються саме через турагентства та їх комп'ютерні системи онлайн-бронювання. Вітчизняні підприємства, стикаючись із проблемами забезпечення конкурентоспроможності туристичних послуг, ще недостатньо ефективно використовують вироблений зарубіжними туристичними фірмами інструментарій сучасних ін-

формаційних технологій [4]. У розвинених країнах світу водночас, доповнюючи одна одну, відбуваються зміни в інформаційних технологіях і в туристичному бізнесі, на відміну від України, де такі перетворення характеризуються відсутністю злагодженості. У зв'язку з цим процес упровадження інформаційних технологій у діяльність суб'єктів господарювання в туризмі України стикається з рядом проблем.

Слід розглянути більш детально основні з них.

1. Слабкі комунікації. Більшість сайтів туристичних підприємств використовуються як інформаційно-рекламний канал, який надає актуальну інформацію, що постійно оновлюється. Але проведені дослідження показують, що в середньому тільки 17 % туристичних фірм України мають власний сайт. У більшості ж він взагалі відсутній або на ньому передається застаріла інформація, яка вже не є актуальною, адже з моменту створення сайт не оновлювався [6]. Крім того, помітно, що інформаційні сайти туристичних агенцій України не є ресурсом, на який власники звертають достатньо уваги. Так, більшість із них мають порівняно обмежений обсяг інформації, є однотипними та характеризуються відсутністю явної спрямованості на розвиток туристичного комплексу регіону в цілому. У таблиці наведено дані щодо частки туристичних фірм, що мають власний сайт, в областях, що користуються найбільшою цікавістю туристів.

Таблиця

Туристичні фірми, що мають власний сайт, за областями України

Область	Кількість туристичних фірм	Кількість туристичних фірм, що мають власний сайт	Частка туристичних фірм, що мають власний сайт
АР Крим	81	10	12,3
Донецька	66	11	16,7
Закарпатська	21	2	9,5
Харківська	38	6	15,8
Львівська	176	53	30,1
Одеська	46	12	26,1

За результатами аналізу даних наведених у таблиці, можна зробити висновок, що найбільша кількість туристичних фірм, а також частка тих, що мають власний сайт зосереджена у Львівській області, що вказує на суттєву зацікавленість фірм галузі у залученні нових клієнтів та туристів до свого регіону саме через Інтернет. Усі ж інші регіони демонструють мінімальну частку фірм, що користуються комп'ютерними технологіями, а це свідчить про недосконалість механізму інформаційного обміну суб'єктів господарювання у сфері туризму й зовнішнього середовища за допомогою мережі Інтернет.

2. Недостатній рівень підготовки менеджерів з інформаційних технологій та низька інформаційна грамотність. Основною проблемою при запровадженні використання програмного забезпечення на українських туристичних підприємствах, крім технічних питань, є недостатня кваліфікованість персоналу [4].

3. Інша проблема, яка викликає недовіру туристів до систем онлайн-бронювання – це те, що більшість українських туристичних фірм надають неповну інформацію клієнтам на своїх сайтах. Такі неточності можуть стосуватися місця розташування готелю або пансіонату (дуже часто відсутня інформація про місцезнаходження об'єктів і віддаленість їх від моря), додаткові послуги, об'єднання номерів. Також інформація про вартість послуг нерідко буває застарілою та неточною [5].

4. Ще одним суттєвим недоліком, що значно впливає на темпи запровадження електронних систем бронювання в Україні є відсутність державної підтримки та забезпечення суб'єктів туристичної діяльності оперативною інформацією про попит, пропозицію, ціни, тарифи та ін.

Оскільки кількість сайтів туристичних компаній України є незначною, можна запропонувати такі напрями вдосконалення системи інформування:

розширення переліку та обсягу інформації;

зміна дизайну сайтів регіонального та загальнонаціонального призначення;

стимулювання приватних підприємств (суб'єктів туристичної діяльності) до створення сайтів

регіонального призначення;

здійснення контролю за об'єктивністю інформації;

включення в бюджет витрат на використання комп'ютерних технологій з метою розвитку туризму в Україні.

Надання туристичних послуг у режимі онлайн має і свої обмеження. Так, багато людей не мають Інтернету, крім того, метою веб-сторінки туристичного підприємства є продаж продуктів, а не надання інформації. Також необхідно зазначити, що складні мандрівки потребують спеціальних знань і організації, котрі повинні надаватися кваліфікованим менеджером-агентом. Тому потреба у туристичних агентах як посередниках збережеться у найближчому майбутньому [3].

Таким чином, можна зробити висновок, що у сучасних умовах неможливо забезпечити якісне ведення туристичного бізнесу без упровадження й застосування новітніх інформаційних комп'ютерних технологій. Саме їх використання на практиці забезпечує дотримання суб'єктами туристичної

діяльності комплексу взаємодіючих і взаємодоповнюючих вимог, що формують якість туристичних послуг.

Подальші дослідження у цій сфері можуть бути спрямовані на способи використання новітніх технологій у галузі надання туристичних послуг, а також дослідження можливостей застосування міжнародного досвіду в Україні.

Наук. керівн. Часовнікова Ю. С.

Література: 1. Лесник А. Л. Стратегии конкуренции в гостиничном бизнесе / А. Л. Лесник, М. Н. Смирнова. – М. : Талер, 2011. – 544 с. 2. Ляпіна І. Ю. Організація та технологія готельного обслуговування : підручник для початкової професійної освіти / І. Ю. Ляпіна. – К. : Академія, 2009. – 208 с. 3. Мельниченко С. В. Інформаційні технології в туризмі: теорія, методологія, практика : [монографія] / С. В. Мельниченко. – К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2010. – 493 с. 4. Пінчук Н. С. Інформаційні системи і технології в маркетингу / Н. С. Пінчук, Г. П. Галузинський, Н. С. Орленко. – К., 2010. – 352 с. 5. Соловьев А. А. Интернет как средство развития туризма в Крыму / А. А. Соловьев // Культура народов Причерноморья : [научн. журнал]. – 2008. – № 137. – С. 130–133. 6. Скопень М. М. Комп'ютерні інформаційні технології в туризмі / М. М. Скопень. – К. : Кондор, 2009. – 301 с.

УДК 657.422

Волковська Я. В.

Магістр 1 року навчання
факультету обліку і аудиту ХНЕУ

РОЗРОБКА МЕТОДУ ВИБУТТЯ ЗАПАСІВ З МЕТОЮ ОПТИМІЗАЦІЇ ВИТРАТ

Анотація. Проаналізовано сутність запасів та методи їх вибуття в бухгалтерському обліку. Запропоновано новий метод вибуття запасів у бухгалтерському обліку та визначено його переваги й відмінності порівняно з відомими на сьогодні. Наведено рекомендації щодо використання його на практиці.

Аннотация. Проанализирована сущность запасов и методы их выбытия в бухгалтерском учете. Предложен новый метод выбытия запасов в бухгалтерском учете и определены его преимущества и отличия по сравнению с известными на сегодняшний день. Приведены рекомендации по использованию его на практике.

Annotation. The essence of inventory and methods of asset retirement in accounting are analyzed. A new method of inventory disposal in accounting is offered and its advantages and distinctive features compared to those well known today are defined. Recommendations on its practical use are given.

Ключові слова: запаси, собівартість списаних запасів, методи вибуття запасів, залишки запасів.

На сьогоднішній день у результаті глобалізаційних процесів Україна намагається інтегруватися до світової економіки. Проте це неможливо без побудови чіткої системи бухгалтерського обліку – опори будь-якої економіки, хоч економіки підприємства чи країни в цілому. Тому важливим є оптимізація процесів відображення господарських операцій у бухгалтерському обліку з метою прояснення ситуації, що відбувається. Це стосується і відображення в обліку руху запасів, зокрема їх вибуття. За допомогою використання існуючих методів вибуття запасів можна "маніпулювати" собівартістю виготовленої продукції, що може призвести до збільшення чи зменшення прибутку. Отже, необхідна розробка нових методів вибуття запасів, що могли б знижувати ймовірність маніпулювання прибутку й у подальшому податками.

Дослідженням сутності запасів та аналізом методів їх вибуття займалися такі вітчизняні вчені та економісти, як: Бутинець Ф. Ф., Малюга Н. М., Сопко В. В., Гуренко Т. О., Супрунов І. В. та ін. Та не зменшуючи досягнень вчених, слід відзначити, що оцінка запасів досі залишається відкритим питанням та потребує подальших досліджень.

Метою даного дослідження є розробка нового методу вибуття запасів для оптимізації витрат.

Завданнями дослідження є: визначення сутності запасів; аналіз витрат на зберігання запасів; визначення існуючих методів вибуття запасів; формування нового методу вибуття запасів; встановлення переваг запропонованого методу вибуття запасів.

Термін "запаси" у вітчизняній науковій літературі з'явився в період реформування бухгалтерського обліку в Україні з метою наближення його до міжнародних стандартів. До цього часу ця категорія характеризувалася як: товарно-матеріальні цінності, предмети праці, матеріальні ресурси, виробничі ресурси тощо. Згідно з Положенням (стандартом) бухгалтерського обліку 9 "Запаси", що максимально відображає зміст МСБО 2 "Запаси", під запасами слід розуміти активи, які утримуються для подальшого продажу за умов звичайної господарської діяльності; перебувають у процесі виробництва з метою подальшого продажу продукту виробництва; утримуються для споживання під час виробництва продукції, виконання робіт та надання послуг, а також управління підприємством [1 – 3]. Однак поняття виробничих запасів у перелічених нормативних документах не згадується, тоді як інший стандарт – П(С)БО 2 "Баланс" – передбачає статтю "Виробничі запаси", де зображається вартість запасів малоцінних та швидкозношуваних предметів, сировини, основних і допоміжних матеріалів, палива, покупних напівфабрикатів і комплектуючих виробів, запасних частин, тари та інших матеріалів, призначених для споживання в ході нормального операційного циклу. На погляд Посилаєвої К. І., визначення саме таких запасів наводиться у П(С)БО 9, хоча і не вказується, що вони є виробничими [3].

Особливості діяльності підприємств передбачають зберігання на складах необхідних розмірів запасів для забезпечення безперервності діяльності. Тобто на підприємствах виникають витрати, пов'язані зі складуванням та зберіганням запасів. П(С)БО 9 "Запаси" не дає відповіді на питання куди їх зараховувати – чи до первісної вартості запасів, чи до витрат того звітного періоду, в якому вони були здійснені. Хоча у проекті П(С)БО 9 "Запаси" зазначалось, що виключаються із собівартості запасів, витрати на зберігання, крім тих витрат, які зумовлені виробничим процесом і є необхідними для наступного етапу виробництва [2; 4]. На погляд автора, їх слід зараховувати до витрат періоду, тому що інакше це може призвести до завищення первісної вартості того чи іншого виду запасів, при цьому запаси можуть знаходитися на складі довго, кошти витрачатимуться на їх зберігання, проте при їх зарахуванні до первісної вартості понесені видатки не можна буде зарахувати до витрат і таким чином зменшити податок на прибуток.

Складність оцінки запасів за собівартістю (первісною вартістю) на підставі фактичних витрат обумовлена тим, що ці витрати не залишаються незмінними протягом періоду (року) навіть для одних і тих же видів (найменувань) запасів. Причиною є коливання цін і тарифів, а також відхилення від нормальних умов виробництва. Отже, виникає питання: скільки за вартістю запасів залишилось і скільки пішло у собівартість продукції. Подолати цю складність у оцінці запасів можна, застосовуючи різні методи (формули) розрахунку собівартості вибуття запасів. При відпуску у виробництво сировини, матеріалів, інших запасів, при реалізації готової продукції і товарів покупцям або споживачам, при продажу зайвих, непотрібних запасів та іншому їх вибутті на підприємствах оцінка запасів здійснюється за одним з таких методів: ідентифікованої собівартості відповідної одиниці запасів; середньозваженої собівартості; собівартості перших за часом надходження запасів (ФІФО); нормативних затрат; ціни продажу. Для всіх одиниць бухгалтерського обліку запасів, що мають однакове призначення та однакові умови використання, застосовується тільки один з наведених методів. Для запасів різного призначення можуть використовуватись одночасно різні методи оцінки [1].

Автором запропоновано об'єднати методи ФІФО та середньозваженої собівартості, тобто залишки на початку періоду не переоцінюються, а списуються першими при вибутті запасів по тій собівартості, що було оцінено за методом середньозваженої собівартості у минулому періоді. Далі всі запаси, що були придбані до дати першого вибуття запасів, оцінюються за методом середньозваженої собівартості без урахування залишків на початку періоду. Отже, новопридбані запаси будуть списуватися на виробництво чи інші цілі за вартістю, визначеною, як було зазначено. А переоцінюватися вони будуть вже тільки на основі результатів інвентаризації.

Наприклад, на початку 1 кварталу 2013 року для підприємства "Х" характерні такі рухи у матеріалах, що представлені в таблиці.

Таблиця

Інформація щодо залишків та руху матеріалів підприємства "Х" за 1 квартал 2013 року

Дата	Зміст операції	Кількість, кг	Ціна, грн/кг
01.01.13	Залишок на початку року	25	10,00
10.01.13	Придбано 50 кг матеріалів	50	10,50
29.01.13	Придбано 80 кг матеріалів	80	10,75
07.02.13	Списано матеріали на виробництво	100	?
23.02.13	Придбано 60 кг матеріалів	60	10,70
04.03.13	Придбано 70 кг матеріалів	70	10,80
15.03.13	Придбано 20 кг матеріалів	20	10,85
18.03.13	Списано матеріали на виробництво	150	?
31.03.13	Залишок на кінець 1 кварталу	55	?

Отже, 07.02.13 собівартість списаних матеріалів складатиме: $25 \text{ кг} \times 10,00 \text{ грн} + ((50 \times 10,50 + 80 \times 10,75) / (50+80)) \times 75 \text{ кг} = 250,00 \text{ грн} + ((525,00 + 860,00) / 130,00) \times 75 \text{ кг} = 250,00 \text{ грн} + 75 \text{ кг} \times 10,65 \text{ грн} = 1048,75 \text{ (грн)}$. Після списання матеріалів на 07.02.13 залишок склав $55 \text{ кг} \times 10,65 \text{ грн} = 585,75 \text{ (грн)}$.

18.03.13 собівартість складатиме: $585,75 \text{ грн} + (((60 \times 10,70 + 70 \times 10,80 + 20 \times 10,85) / (60 + 70 + 20)) \times 95 \text{ кг} = 585,75 \text{ грн} + ((642,00 + 756,00 + 217,00) / 150) \times 95 \text{ кг} = 585,75 \text{ грн} + 95 \text{ кг} \times 10,77 \text{ грн} = 1608,90 \text{ (грн)}$.

31.03.13 собівартість залишків матеріалів на кінець 1 кварталу 2013 р. складатиме: $55 \text{ кг} \times 10,77 \text{ грн} = 592,35 \text{ (грн)}$.

Даний метод слід використовувати при значних змінах цін між періодами для усереднення даних. Перевагою є те, що ціни зазвичай не сильно змінюються впродовж одного кварталу, проте можуть значно збільшуватися на початку наступного періоду, тому для більш точного відображення вартості матеріалів доцільніше не брати у розрахунок залишки на початок, а списувати за цією вартістю, що була сформована у минулому періоді.

Таким чином, можна зробити висновок, що вибір того чи іншого методу вибуття запасів є дуже важливим, адже впливає як на собівартість списаних матеріалів зокрема, так і на собівартість випущеної готової продукції в цілому. Завищення чи заниження собівартості списаних матеріалів призводить до викривлення фінансової звітності, зміни розміру прибутку та податків. Це підтверджує необхідність постійного вдосконалення в напрямі вибуття запасів з метою оптимізації витрат.

Напрямами подальших досліджень є вдосконалення запропонованого методу вибуття запасів з метою оптимізації витрат та приведення вартості матеріалів до найбільш реальної.

Наук. керівн. Пасенко Н. С.

Література: 1. Положення (Стандарт) бухгалтерського обліку 2 "Баланс", затверджений наказом Міністерства фінансів України від 31 березня 1999 року № 87 із змінами та доповненнями [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/>. 2. Положення (Стандарт) бухгалтерського обліку 9 "Запаси", затверджений наказом Міністерства фінансів України від 20 жовтня 1999 року № 246 із змінами та доповненнями [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/>. 3. Посилаєва К. І. Поняття і сутність виробничих запасів та їх класифікація [Електронний ресурс] / К. І. Посилаєва, Ю. О. Крот. – Режим доступу : http://www.nbuuv.gov.ua/portal/Chem_Biol/Vkhnauakon/2011_5/pdf/23.pdf. 4. Домбровська Н. Р. Методи оцінки виробничих запасів підприємства при їх використанні згідно з національними стандартами [Електронний ресурс] / Н. Р. Домбровська. – Режим доступу : http://www.nbuuv.gov.ua/portal/socgum/inek/2011_7/137.pdf.

УДК 657.42(477+1-87)

Ларюхіна І. О.

Студент 4 курсу
факультету обліку і аудиту ХНЕУ

ВИЗНАЧЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ ОБЛІКУ ЗАПАСІВ В УКРАЇНІ ТА В ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ

Анотація. Розглянуто особливості обліку запасів в Україні, визначено його відмінність та подібність порівняно з обліком запасів у зарубіжних країнах, наведено переваги та недоліки систем безперервного та періодичного обліку, наведено рекомендації щодо використання певної системи на підприємствах України.

Аннотация. Рассмотрены особенности учета запасов в Украине, его отличие и сходство по сравнению с учетом запасов в зарубежных странах, определены преимущества и недостатки систем непрерывного и периодического учета, приведены рекомендации по использованию определенной системы на предприятиях Украины.

Annotation. The peculiarities of inventory accounting in Ukraine were studied, its distinctive and common features compared to the stocks accounting in foreign countries, the advantages and disadvantages of continuous and periodic accounting were defined, recommendations on the use of a particular system at the enterprises of Ukraine were given.

Ключові слова: стандарти, положення, метод, запаси, собівартість, система обліку.

Актуальність даної теми зумовлена тим, що одним із найважливіших об'єктів обліку, як в Україні, так і в інших країнах є товарно-матеріальні цінності, рух яких має суттєвий вплив на розмір оподаткованого прибутку підприємства. Саме тому операції з обліку запасів потребують особливої уваги з боку бухгалтерії.

Вирішенню цієї проблеми приділяли увагу в різні часи вітчизняні вчені та практики такі, як: Поленова С. М., Горицька Н. Г., Бутинець Ф. Ф. та ін. [1 – 3].

Метою статті є визначення особливостей зарубіжного і вітчизняного обліку запасів.

Виходячи з мети даної статті, можна виділити такі завдання:

- 1) розкрити сутність зарубіжного і вітчизняного обліку запасів;
- 2) визначити особливості ведення бухгалтерського обліку в Україні та в зарубіжних країнах.

Об'єктом дослідження є методика відображення в обліку запасів у вітчизняній та зарубіжній практиці.

Предметом дослідження є сукупність теоретичних, методологічних, методичних і практичних аспектів бухгалтерського обліку запасів відповідно до міжнародних і національних стандартів.

Для того щоб забезпечити якісний, достовірний та оперативний облік запасів необхідно для початку вибрати метод визначення собівартості вибулих запасів, який повинен бути зазначений у наказі про облікову політику підприємства. Але спочатку слід розглянути, що становлять запаси.

Запаси – це активи, які призначені для продажу в ході звичайної виду діяльності; перебувають у процесі виробництва з метою подальшого продажу продукту виробництва; утримуються для споживання при виробництві продукції, виконання робіт і надання послуг, а також управлінні підприємством [4].

У Міжнародному стандарті бухгалтерського обліку 2 "Запаси" [5] описані два методи визначення оцінки собівартості запасів:

- 1) метод стандартних витрат;
- 2) метод роздрібних цін.

Суть першого методу полягає в тому, що стандартні витрати враховують нормативні рівні використання основних та допоміжних матеріалів, праці, а також економічні і виробничі потужності. Вони регулярно аналізуються і, в разі необхідності, переглядаються відповідно до поточних умов господарювання.

Метод роздрібних цін часто використовується в роздрібній торгівлі для оцінки великої кількості одиниць запасів, що швидко змінюються і дають однаковий прибуток та для яких неможливо застосувати інші методи калькулювання собівартості [2].

Ці два методи використовуються й у вітчизняному обліку запасів, суть яких ідентична зарубіжній інтерпретації і вона відображена в Національному положенні (стандарті) бухгалтерського обліку 9 "Запаси" [1]

Однак, крім зазначених методів у П(с)БО 9 [4] також вказані такі методи, як:

- 1) ідентифікованої собівартості відповідної одиниці запасів;
- 2) середньозваженої собівартості;
- 3) собівартості перших за часом надходження запасів (ФІФО).

Суть даних методів у зарубіжному і вітчизняному обліку однакова.

Відповідно до Міжнародного стандарту бухгалтерського обліку 2 "Запаси" ці три методи не належать до методів визначення собівартості, вони називаються формулами визначення собівартості запасів [2]. Це одна з відмінностей між закордонним і вітчизняним урахуванням запасів.

Іншою відмінною ознакою є те, що в міжнародній практиці існує два види систем обліку запасів: система безперервного і періодичного обліку запасів. В Україні облік ведеться безперервно.

Чи є доцільним впровадження періодичної системи обліку запасів на підприємствах України? Для того щоб відповісти на дане питання, необхідно розглянути суть кожної з цих систем.

Метод безперервного обліку – система обліку, при якій бухгалтерія постійно відстежує наявність і використання кожної одиниці запасів у цей період обліку. Цей метод обліку оптимальний для компаній, що продають продукцію з високою вартістю – наприклад, у літакобудуванні, торгівлі автомобілями, ювелірними виробами і т. д.

Можна визначити переваги безперервної системи обліку запасів:

1) докладне відображення надходжень і вибуття товарно-матеріальних запасів на відповідних рахунках обліку;

2) протягом усього звітного періоду відомі як наявність певних видів товарно-матеріальних цінностей на кожну визначену дату, так і собівартість реалізованих запасів;

3) проведення інвентаризації в кінці звітного року;

4) використання електронних маркувань, що дозволяє строго контролювати придбання товарів, їх продаж, виконання отриманих замовлень, залишки товарів на складах і торгових залах, контролювати рух готівкових грошових коштів [3, с. 11].

Недоліком даної системи є велика трудомісткість ведення обліку. Отже, для скорочення трудових витрат з обліку запасів необхідно застосовувати комп'ютеризовані системи безперервного обліку запасів.

Ще одним недоліком даної системи є те, що автоматизація обліку буде супроводжуватися значними фінансовими витратами і передбачає навчання персоналу безпосередньо пов'язаного з обліком товарно-матеріальних запасів.

Метод періодичного обліку – система обліку, при якій визначення собівартості реалізованих товарно-матеріальних цінностей здійснюється шляхом проведення інвентаризації залишків у кінці

облікового періоду. Ці відомості зіставляють з інформацією про початкові запаси і чисті закупівлі. У результаті визначають собівартість проданих товарів (використаних матеріалів). Дана система зручна для організацій, які продають великий асортимент відносно недорогої продукції [4, с. 68].

Для обліку закуплених запасів ведуться рахунки закупівлі, повернення та уцінка куплених товарів, знижки по закупках за дострокову оплату і транспортні витрати (за доставку) [4, с. 72].

У зв'язку з тим, що протягом звітного періоду аналітичний облік руху запасів не ведеться на підприємствах, які використовують дану систему обліку, очевидна важливість належної організації системи матеріальної відповідальності, чіткої процедури проведення інвентаризації та визначення достовірної оцінки запасів на звітну дату.

До недоліків періодичної системи обліку запасів можна зарахувати таке:

- 1) не ведеться безперервний аналітичний облік руху кожної одиниці запасів;
- 2) собівартість реалізованих (відпущених) запасів не може бути визначена до завершення інвентаризації.

Таким чином, виходячи з переваг і недоліків даних систем обліку запасів, можна зробити висновок, що використання періодичної системи на підприємствах України є доцільним, а саме: її можуть і повинні використовувати підприємства оптової і роздрібною торгівлі, які здійснюють реалізацію продуктивних і господарських товарів.

Вирішення проблеми вибору методу обліку запасів – це одне з основних завдань діяльності підприємств, від результату якого залежить фінансовий стан та конкурентоспроможність підприємства.

Наук. керівн. Глебова Н. В.

Література: 1. Поленова С. М. Бухгалтерський облік короткострокових активів: міжнародна практика / С. М. Поленова // Фінансовий менеджмент. – № 6. – 2003. – С. 10–13. 2. Горицька Н. Г. Особливості бухгалтерського обліку в сучасних умовах / Н. Г. Горицька. – К. : Редакція газети "Бухгалтерія. Податки. Бізнес", 2009. – № 23. – С. 48. 3. Бутинець Ф. Ф. Теорія бухгалтерського обліку: підручник для студентів вищих навчальних закладів "Облік та аудит" / Ф. Ф. Бутинець. – Житомир : ЖГП, 2000. – 640 с. 4. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 9 "Запаси", затверджений Наказом Міністерства Фінансів України від 11.12.2006 р. № 1176 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws>. 5. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 2 "Запаси", затверджене Комітетом з міжнародних бухгалтерських стандартів від 01.01.2005 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws>.

УДК 657.471.12

Жихарева К. І.

Студент 4 курсу
факультету обліку і аудиту ХНЕУ

ОСОБЛИВОСТІ ОБЛІКУ НАРАХУВАННЯ ТА ВИПЛАТИ ЗАРОБІТНОЇ ПЛАТИ ПРАЦІВНИКАМ БЮДЖЕТНИХ УСТАНОВ

Анотація. Досліджено особливості обліку заробітної плати і нарахувань на неї у бюджетних установах. Розглянуто основи організації оплати праці, а також доплати за суміщення професій і законодавчу базу нарахування й виплати заробітної плати.

Аннотация. Исследованы особенности учета заработной платы и начислений на нее в бюджетных учреждениях. Рассмотрены основы организации оплаты труда, а также доплаты за совмещение профессий и законодательная база начисления и выплаты заработной платы.

Annotation. The peculiarities of accounting the wages and extra charges in the budgetary institutions are investigated. The bases of organizing the labour payment, and also additional charge for combining the professions and legislative base of wages charge and payment are considered.

Ключові слова: заробітна плата, нарахування на заробітну плату, бухгалтерські реєстри, план рахунків.

Ефективність функціонування бюджетної установи, як і будь-якого суб'єкта господарювання, перебуває в тісному зв'язку із системою організації та обліку оплати праці. Незалежно від сфери фінансово-господарської діяльності, праця виступає як цілеспрямована діяльність людей, основне джерело їхніх доходів. Праця як економічний ресурс є сукупністю використовуваних при здійсненні громадсько-корисної діяльності фізичних та розумових здібностей людей. В Україні право на працю гарантується головним законодавчим актом – Конституцією України, нормами якої затверджене право на працю кожного громадянина, з метою надання можливості заробляти собі на життя працю, яку він вільно обирає.

Складовою всіх витрат, що здійснюються в бюджетних установах, є витрати на оплату праці, на які припадає у середньому від 60 до 85 % сукупних витрат, що здійснюються ними. Облік витрат на оплату праці є одним із найважливіших напрямів роботи облікового апарату кожної бюджетної установи. Саме це зумовлює актуальність проблем, пов'язаних із особливостями обліку нарахування та виплати заробітної плати працівникам бюджетних установ.

Питання присвячені особливостям обліку нарахування та виплати заробітної плати працівникам бюджетних установ, знайшли своє відображення у працях багатьох вітчизняних вчених: Власюка Г. В., Карповича Ю. В., Кузнецова Т. В., Яковишиної Н. А., Мельник Т. Г. та ін.

Метою даної статті є дослідження особливостей обліку нарахування та виплати заробітної плати працівникам бюджетної сфери в сучасних умовах господарювання.

Здійснення нарахування та виплати заробітної плати в бюджетних установах регулюється нормативно-правовою базою, а саме: Законом України "Про оплату праці" від 24.03.1995 р. зі змінами і доповненнями, Кодексом законів про працю (далі – КЗпП), Постановами Уряду щодо оплати праці, Інструкціями, розпорядженнями Кабінету міністрів України. Законом України "Про оплату праці" визначено, що заробітна плата – це винагорода, обчислена, як правило, у грошовому виразі, яку за трудовою угодою власник або уповноважений ним орган виплачує працівникові за виконану ним роботу (ст. 1 Закону України "Про оплату праці") [1]. Заробітна плата при правильній організації забезпечує прямий і безпосередній зв'язок доходів із кількістю та якістю витраченої праці. Саме за її допомогою оцінюється кваліфікація працівника, складність виконуваної ним роботи, обсяг та якість вироблених матеріальних благ, наданих послуг. Тобто, показники оплати праці дають загальне уявлення про внутрішню діяльність бюджетної установи та виступають засобом контролю за мірою праці.

У бюджетних установах фінансування виплат по заробітній платі здійснюється за окремою статтею, яка відповідно до Закону України "Про Державний бюджет України" є захищеною, тобто означає, що виплати по заробітній платі здійснюються першочергово разом з перерахуванням до фондів обов'язкових платежів.

Фінансування витрат на оплату праці працівників бюджетних установ здійснюється в межах асигнувань, передбачених кошторисом доходів та витрат на такі цілі. Планування витрат на оплату праці при складанні кошторису здійснюється згідно з вимогами "Порядку складання, розгляду, затвердження та основних вимог до виконання кошторису бюджетних установ", затвердженого Постановою Кабінету міністрів України від 28.02.2000 р. № 228 [2].

У бюджетних установах застосовуються переважно місячні тарифні ставки заробітної плати – посадові оклади, розмір яких, а також надбавок до них визначається на підставі тарифікації, яка проводиться постійно діючою тарифікаційною комісією [3, с. 158].

У бюджетних установах допускаються роботи у святкові та вихідні дні, викликані необхідністю обслуговування населення (медичні заклади, пансіонати і т. п.). Оплата праці в ці дні проводиться в розмірі: працівникам, праця яких оплачується за погодинними або денними ставками – в розмірі подвійної годинної або денної ставки; працівникам, які одержують місячний оклад, – у розмірі одинарної годинної або денної ставки понад оклад, якщо робота у святковий і неробочий день проводилась у межах місячної норми робочого часу, і в розмірі подвійної годинної або денної ставки понад оклад, якщо робота проводилась понад місячну норму. За роботу у святкові та вихідні дні замість доплати працівнику за його бажанням може бути наданий інший день відпочинку в найближчі два тижні.

Під час розрахунку балансу робочого часу слід мати на увазі, що згідно зі ст. 53 КЗпП напередодні святкових і неробочих днів тривалість роботи працівників, крім працівників, зазначених ст. 51 КЗпП, скорочується на одну годину за п'ятиденним і за шестиденним робочим тижнем, а напередодні вихідних днів тривалість роботи за шестиденним робочим тижнем не може перевищувати п'яти годин [4, с. 87].

Оплата праці працівників у нічний час (з 22.00 до 6.00 години) здійснюється у підвищеному розмірі, що встановлюється генеральною та галузевою угодами, колективним договором, але не нижче 20 % тарифної ставки за кожну годину роботи в нічний час.

Крім того, у бюджетних установах має місце суміщення професій (посад), тобто виконання працівником поряд зі своєю основною роботою, обумовленою трудовим договором, додаткової роботи з іншої професії (посади). Доплати за суміщення професій (посад) максимальними розмірами не обмежуються і визначаються керівником установи, виходячи з одержаної економії за ставками і окладами суміщуваних працівників. Доплата за суміщення включається у середній заробіток у всіх випадках його обчислення [5, с. 91].

Поряд із суміщенням професій (посад) може застосовуватися сумісництво, тобто виконання працівником, крім своєї основної, іншої регулярної оплачуваної роботи на умовах трудового договору у вільний від основної роботи час на тому ж або іншому підприємстві, в установі, організації. Оплата праці при роботі за сумісництвом провадиться згідно з обсягом фактично виконаної роботи і не враховується при підрахунку середнього заробітку (за деякими винятками згідно з чинним законодавством).

Заробітна плата в більшості бюджетних установ виплачується два рази на місяць: за першу половину місяця – аванс у розмірі 50 % заробітку за мінусом сум податків, належних до утримання в установленому порядку. За другу половину місяця – фактичний місячний заробіток за вирахуванням авансу та утримань [6, с. 159].

На виплату авансу складається платіжна відомість (ф. № 389). За другу половину місяця заробітна плата, як правило, видається за розрахунково-платіжною відомістю (ф. № 49). На підставі цих відомостей складається "Звіт розрахункових відомостей із заробітної плати і стипендій" ф. № 405 (меморіальним ордером із заробітної плати № 5).

Отже, нарахування заробітної плати працівникам бюджетної установи становить розрахунок його заробітку за місяць, з урахуванням посадового окладу, різних доплат і надбавок, премій, допомоги, оплати відпусток за вирахуванням утримань [7, с. 51].

Заробітна плата, нарахована працівникам за відпрацьований час або за виконану роботу, для бюджетних установ є фактичними видатками за кодами бюджетної класифікації № 1111 – 1120. Стаття "Оплата праці працівників бюджетних установ" (код 1110), економічної класифікації, включає оплату праці в грошовій формі всіх працівників бюджетних установ за посадовими окладами, ставками або розцінками, а також річні доплати до цих ставок (за ранг, стаж, вислугу років, науковий ступінь, надурочні години та ін.). Видатки за цим кодом мають досить значну питому вагу в кошторисі бюджетної установи і є захищеною бюджетною статтею.

Держава здійснює регулювання оплати праці працівників бюджетних установ шляхом: встановлення розміру мінімальної заробітної плати та інших державних норм і гарантій; встановлення умов і розмірів оплати праці на підставі законодавчих та інших нормативних актів України, генеральної, галузевих, регіональних угод, колективних договорів у межах асигнувань за рахунок загального та спеціального фондів; оподаткування доходів працівників [4, с. 87].

Отже, на основі дослідження системи обліку заробітної плати працівників бюджетних установ, можна виділити деякі її особливості:

регулювання порядку ведення бухгалтерського обліку витрат на оплату праці здійснює Державне казначейство України, на основі розробки та впровадження відповідних нормативних документів, які враховують особливості діяльності бюджетних установ;

фінансування витрат на оплату праці здійснюється на основі отриманих бюджетних асигнувань, а також за рахунок коштів, одержаних в результаті здійснення господарської діяльності; асигнування витрат на оплату праці здійснюється за кошторисно-бюджетним методом;

державне регулювання розміру заробітної плати державних службовців та ін.

Таким чином, організація обліку витрат на оплату праці виступає трудомістким процесом, який включає багато особливостей, залежно від специфіки та сфери діяльності бюджетної установи, тому вимагає правильної організації системи обліку та автоматизації цієї ділянки роботи, з метою скорочення матеріальних і трудових витрат на збір, обробку та аналіз даних з питань праці та її оплати для прийняття обґрунтованих оперативних управлінських рішень.

Наук. керівн. Тютюнник П. С.

Література: 1. Про оплату праці : Закон України, прийнятий Верховною Радою України від 24.03.1995 р. №108/95-ВР, зі змінами та доповненнями [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://rada.gov.ua/laus>. 2. Порядок складання, розгляду, затвердження та основні вимоги до виконання кошторису бюджетних установ : Порядок, затверджений Постановою Кабінету міністрів України від 28.02.2000 р. № 228 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://rada.gov.ua>. 3. Власюк Г. В. Організація обліку та вдосконалення звітності з оплати праці в бюджетних установах / Г. В. Власюк // Економіка & держава. – 2010. – № 6. – С. 32–36. 4. Черничук Л. В. Облік у бюджетних установах : навч. посібн. / Л. В. Черничук, М. І. Маниліч. – Чернівці : Книги ХХІ, 2007. – 400 с. 5. Кузнецова Т. В. Основи організації і обліку оплати праці в бюджетних установах / Т. В. Кузнецова, О. В. Білецька // Вісник Національного університету водного господарства та природокористування. – 2010. – № 1(49). – С. 89–94. 6. Карпович Ю. В. Особливості обліку нарахування та виплати заробітної плати в установах охорони здоров'я / Ю. В. Карпович, І. Г. Волошан // Управління розвитком. – 2010. – № 3(100). – С. 158–159. 7. Яковишина Н. А. Порядок нарахування заробітної плати працівникам бюджетної сфери / Н. А. Яковишина, Ю. Ю. Цивак // Обліково-аналітичне та фінансове забезпечення управління підприємства : міжнародний досвід та вітчизняна практика : збірник наукових праць Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції 8 – 9 квітня 2011 року. – Вінниця : Центр підготовки навчально-методичних видань ВТЕІ КНТЕУ, 2011. – С. 50–54. 8. Порядок застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку бюджетних установ : Порядок, затверджений Наказом Головного управління Державного казначейства України від 10.12.1999 р. № 114.

Студент 4 курсу
факультету міжнародних економічних відносин ХНЕУ

РОЛЬ УПРАВЛІНСЬКОГО ОБЛІКУ В УПРАВЛІННІ ДІЯЛЬНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА

Анотація. Визначено роль бухгалтерського обліку в системі управлінського обліку підприємства. Досліджено основні проблеми і труднощі, з якими стикається керівництво підприємства. Запропоновано змінити традиційний підхід до системи обліку, зробити її інструментом стратегічного управління витратами підприємства.

Аннотация. Определена роль бухгалтерского учета в системе управленческого учета предприятия. Исследованы основные проблемы и трудности, с которыми сталкивается руководство предприятия. Предложено изменить традиционный подход к системе учета, сделать ее инструментом стратегического управления затратами предприятия.

Annotation. The article examines the role of accounting in the business management accounting. The basic problems and difficulties faced by the management are studied. A traditional approach to accounting system is proposed to change making it a tool of a company strategic cost management.

Ключові слова: бухгалтерський облік, управлінський облік, управління витратами.

Однією з найважливіших проблем функціонування підприємств України в ринкових умовах є налагодження системного контролю за витратами як основного засобу досягнення належної ефективності діяльності. Вирішенню цієї проблеми має сприяти управлінський облік, або система управління витратами. Розробка і введення управлінського обліку на підприємствах – це частина загального процесу реформування системи бухгалтерського обліку в Україні. Здійснювати бізнес сьогодні, орієнтуючись виключно на минулі події, які надає фінансовий облік, неможливо.

У сучасних умовах розвитку економіки країни дана тематика є актуальною, адже будь-яке підприємство бажає знати, яка продукція користується найбільшим попитом, які витрати необхідні на її випуск, який дохід принесе її реалізація в майбутньому. Цю інформацію прагнуть відобразити всі підприємства, різними методами, але деякі для цього впроваджують систему управлінського обліку, яка дозволяє повністю автоматизувати збір даних і в будь-який момент отримати цілісну картину діяльності підприємства в цифрах.

Сьогодні в економічних дослідженнях використовуються різні розробки, присвячені питанням управлінського обліку як інструменту управління підприємствами. Вагомий внесок у дослідження й вивчення таких питань зробили такі вітчизняні та іноземні вчені: Чередніченко Ю. В., Л. Нападовська, Атамас П. Й., Орлов І. О., Ч. Хорнгрен, Дж. Фостер, Ш. Датар, Портер М. Е. та ін. Але дана тематика потребує й подальшого, ширшого дослідження.

Метою даної статті є вивчення та дослідження явища "управлінський облік", як ефективної та невід'ємної частини управління підприємством та загальної системи бухгалтерського обліку.

Об'єктом дослідження є процес управлінського обліку в зовнішньоекономічній діяльності національних підприємств.

Предметом дослідження є принципи й практичні аспекти управлінського обліку в зовнішньоекономічній діяльності національних підприємств.

Перехід до ринкової економіки, приватизація державної власності, утворення господарюючих суб'єктів різних організаційно-правових форм істотно підвищили роль і значення бухгалтерської і статистичної інформації в галузі управління, контролю та аналізу фінансово-господарської діяльності підприємства. Дуже важливо, щоб бухгалтерська і статистична інформація на підприємстві була об'єктивною, достовірною, зрозумілою і захищеною як для внутрішніх, так і для зовнішніх користувачів. Поряд з бухгалтерським обліком підприємства відповідно до вимог сучасної практики господарювання ведуть також оперативний облік і статистику.

Багато функцій бухгалтерського обліку присутні як у фінансовому, так і в управлінському обліку. В умовах загострення конкуренції виникає необхідність ведення управлінського обліку.

Управлінський облік – це процес, який прибавляючи цінність, безперервно вдосконалює планування, проектування, вимірювання і функціонування систем фінансової і не фінансової інформації, який направляє дії менеджменту, мотивує поведінку, підтримує і створює культурні цінності, необхідні для досягнення стратегічних, тактичних і оперативних цілей організації.

Сутність управлінського обліку, його призначення можна коротко передати визначенням: "виробництво" інформації для здійснення ефективного управління.

Таким чином, управлінський облік можна охарактеризувати як інтегруючу систему підготовки ключової інформації і забезпечення нею різних рівнів управління з метою ефективного планування, контролю і покращення якості рішень, які приймаються. У системі управлінського обліку, крім того, здійснюється оцінка прийнятих рішень на різних рівнях управління з точки зору відповідності загальної стратегії підприємства [1].

Ведення управлінського обліку пов'язано з тим, що менеджер повинен не тільки оцінити, як управлінське рішення вплине на фінансовий стан підприємства в цілому і чи відповідає це рішення стратегії підприємства, але і впливають результати діяльності окремих одиниць бізнесу (центрів відповідальності) на процес реалізації стратегії. Центри відповідальності є об'єктами управлінського обліку. При цьому аналіз витрат розглядається як процес оцінки фінансового впливу альтернативних управлінських рішень на внутрішню ефективність підприємства. Необхідно накопичений досвід у плануванні, аналізі та контролі витратами у відносно стабільному середовищі бізнесу використовувати для досягнення цілей і реалізації стратегій підприємства в умовах швидко і непредбачувано мінливого середовища.

Бухгалтерський облік забезпечує кількісною інформацією процес прийняття та реалізації управлінських рішень. Інформаційний зв'язок між фінансовим і управлінським обліком ніякими законодавчими нормами та стандартами не регламентується. Тим не менш, інформація управлінського обліку повинна бути узгоджена і порівняна з інформацією фінансового обліку. Для забезпечення такої порівняльності слід уважно поставитися до процесу розробки облікової політики підприємства, яка повинна формуватися спільними зусиллями головного бухгалтера та фінансового директора. В іншому випадку збором і обробкою облікової інформації, використовуваної для прийняття управлінських рішень, доведеться займатися спеціальною обліковою службі, що в умовах загострення цінової конкуренції не буде сприяти зменшенню або оптимізації витрат [2].

Сучасний менеджер повинен мати інформацію, яка допомагає йому економічно правильно оцінити і в реальному режимі часу відреагувати на всі зовнішні і внутрішні події періоду. Це питання розвитку економічних процесів у зовнішньому середовищі, зміни номенклатури й обсягу виробництва продукції у внутрішньому середовищі, структурні перебудови підприємства та ін.

Управлінський облік забезпечує менеджерів інформацією, яка забезпечує можливості збільшувати капітал його власникам, а робітникам підприємства – збільшувати цінність їх матеріального та духовного стану.

Традиційні підходи до поняття того, що система обліку повинна включати лише внутрішню інформацію, а діяльність розглядається як одна головна стаття витрат підприємства на сьогоднішній день є неприпустимими. Система вітчизняного обліку повинна бути орієнтована не лише на виробництво, а й на ринок. Мислення, зорієнтоване на продукцію, повинно змінюватися на мислення, зорієнтоване на вирішення проблем клієнтів.

Більшість даних управлінського обліку є комерційною таємницею, оскільки вони відображають стратегію і тактику підприємства в умовах конкуренції. Тому саме менеджери підприємства є користувачами управлінської інформації [3].

Особливо в сучасних умовах господарювання істотно зростає роль обліку як функції управління, підвищуються вимоги до облікової інформації. Важливо правильно розуміти цілі її отримання, а також знати методи її формування.

Як показує досвід роботи ряду організацій, у багатьох випадках при прийнятті управлінського рішення менеджер відчуває нестачу аналітичної й оперативної інформації, що характеризує виробничо-господарську та фінансову діяльність організації саме на момент прийняття рішення. Це відбувається на різних рівнях управління.

Управлінський облік орієнтований на забезпечення інформацією внутрішніх користувачів з метою прийняття обґрунтованих управлінських рішень. Основою прийняття і здійснення управлінських рішень є інформація про всі аспекти діяльності підприємства.

База даних управлінського обліку – це планова і нормативна економічна інформація. Вона включає дані фінансового, статистичного, податкового, управлінського обліку та іншої інформації, до якої належать матеріали аудиторських перевірок, пояснювальні і доповідні записки, коментарі спеціалістів з проблем виробництва і збуту відповідних продуктів та ін.

Узагальнення інформації означає її аналіз, підготовку та інтерпретацію. У процесі аналізу визначають склад інформації, яка надається користувачам; коло користувачів; взаємозв'язок між різними показниками діяльності підприємства; залежність показників від економічно значущих подій і ситуацій. Також процес підготовки і інтерпретації інформації передбачає подання логічно пов'язаної планової, облікової та іншої інформації, що включає за необхідності аналітичні та прогностичні висновки.

Підготовлена інформація представляється користувачам у вигляді звітів табличного, графічного і текстового формату. І саме тут необхідно відзначити той факт, що вся зібрана інформація, що надається у вигляді звіту, повинна бути звернена до користувача. Простіше кажучи, цей звіт повинен містити тільки необхідні йому відомості, заздалегідь узагальнені і згруповані максимально зручним чином.

Управлінська звітність становить універсальний інформаційно-аналітичний інструмент, використання якого здатне багаторазово підвищити оперативність та обґрунтованість прийняття управлінських рішень, забезпечити якість та оперативність планування і контролю за проведенням заходів, а також домогтися зниження ризиків при здійсненні господарської діяльності.

Вище керівництво формує стратегічні цілі управління підприємством, воно отримує: інтегровані управлінські звіти про результати виробничої, фінансової та інвестиційної діяльності підприємства та її основні структурні підрозділи за минулий звітний період та на конкретний період часу; матеріали аналізу впливу внутрішніх та зовнішніх факторів на результати діяльності підприємства та її основних структурних підрозділів; планові та прогнозні показники на майбутній період [4].

Перехід від управлінського аналізу витрат до стратегічного управління витратами є основним завданням на майбутнє. Успіх цього переходу сприятиме зростанню значення управлінського обліку. Під стратегічним управлінням витратами розуміється аналітична система для співвіднесення значущої бухгалтерської інформації зі стратегією фірми. Дані про витрати використовуються для розробки стратегії, спрямованої на створення та реалізацію стійкої конкурентної переваги. А сучасний бухгалтерський облік виступає як інформаційна система, що обслуговує процес прийняття управлінських рішень. Оцінка ж системи обліку буде відбуватися за її впливом на реалізацію розробленої стратегії [5].

Таким чином, керівництву підприємства в сучасних умовах слід змінити традиційний підхід до системи обліку, зробити її інструментом стратегічного управління. При цьому слід зазначити, що:

1. Облік не є самоціллю, а слугує засобом для досягнення успіху в бізнесі. Ефективність системи обліку слід розглядати з точки зору їх впливу на успіх діяльності підприємства.
2. Конкретні бухгалтерські методи та способи повинні розглядатися з точки зору їх впливу на досягнення цілей організації.
3. Загальна система обліку повинна відповідати стратегії підприємства. Тільки в цьому випадку вона буде здатна принести організації максимальну користь і забезпечити успіх у конкурентній боротьбі [6].

Наук. керівн. Часовнікова Ю. С.

Література: 1. Атамас П. Й. Управлінський облік : навч. посібн. / П. Й. Атамас. – Дніпропетровськ ; К., 2006. – 440 с. 2. Орлов И. О. Менеджмент / И. О. Орлов. – М., 2005. – 340 с. 3. Нападовська Л. Управлінський облік: суть, значення і рекомендації по його використанню в практичній діяльності вітчизняних підприємств / Л. Нападовська // Бухгалтерський облік і аудит. – 2005. – № 8–9. – С. 50–62. 4. Хорнгрен Ч. Управлінський учет / Ч. Хорнгрен, Дж. Фостер, Ш. Датар. – СПб. : Изд. "Питер", 2009. – 235 с. 5. Портер М. Э. Конкурентная стратегия: методика анализа отраслей и конкурентов / М. Э. Портер. – М., 2007. – 453 с. 6. Чумаченко М. Управлінський облік в Україні / М. Чумаченко // Бухгалтерський облік і аудит. – 2001. – № 6. – С. 43–47.

Баглай К. А.

УДК 657.471:00635(100)

Студент 4 курсу
факультету міжнародних економічних відносин ХНЕУ

ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ВИЗНАННЯ, ОЦІНКИ ТА ВІДОБРАЖЕННЯ В ОБЛІКУ ПІДПРИЄМСТВА ВИТРАТ ЗА МСФЗ, GAAP USA ТА П(С)БО

Анотація. Розглянуто особливості відображення в обліку і звітності підприємств витрат за МСФЗ (Міжнародними стандартами фінансової звітності), GAAP USA (Загальноприйнятими принципами бухгалтерського обліку США), П(С)БО (Положенням (стандартами) бухгалтерського обліку України).

Аннотация. Рассмотрены особенности отражения в учете и отчетности предприятий издержек по МСФО (Международным стандартам финансовой отчетности), GAAP USA (Общепринятым принципам бухгалтерского учета в США), П(С)БУ (Положению (стандартам) бухгалтерского учета Украины).

Annotation. The article considers the peculiarities of recording costs according to IFRS (International Financial Reporting Standards), GAAP USA (Generally Accepted Accounting Principles in the U.S.A), R(S)AU (Regulations (Standards) of Accounting in Ukraine).

Ключові слова: фінансова звітність, МСФЗ, GAAP USA, П(С)БО, трансформація, виплати.

© Баглай К. А., 2013

Трансформація фінансової звітності відповідно до вимог Міжнародних стандартів фінансової звітності і Загальноприйнятих принципів бухгалтерського обліку США останнім часом стає все більш актуальною для українських підприємств.

Однією з найважливіших проблем є трансформація витрат підприємства, оскільки їх відображення в обліку та звітності є не однозначним та суперечливим у різних країнах.

Вивчення наукових праць вітчизняних і зарубіжних авторів показало, що дискусії, пов'язані з цим питанням, посідають значне місце в теорії та практиці сучасного стану реформування бухгалтерського фінансового обліку. Вагомий внесок у розв'язання цієї проблеми зробили такі вітчизняні вчені-економісти: Білуха М. Т., Бутинець Ф. Ф., Голов С. Ф., Мних Є. В., Пархоменко В. М., Сопко В. В., Ткаченко Н. М. Проте деякі аспекти цього питання, зокрема визнання, оцінка та відображення в обліку підприємств витрат, потребують більш детального вивчення.

Метою даної статті є порівняльний аналіз визнання, оцінки та відображення в обліку підприємства витрат по МСФЗ, GAAP USA та П(С)БО.

Об'єктом дослідження є процес визнання, оцінки та відображення в обліку підприємств витрат.

Предметом дослідження є особливості та характерні риси обліку та відображення в звітності витрат згідно з МСФЗ, GAAP USA та П(С)БО.

У таблиці наведено порівняльну характеристику витрат по МСФЗ, GAAP USA, П(С)БО.

Таблиця

Порівняльна характеристика витрат за МСФЗ, GAAP USA, П(С)БО

Ознака порівняння	МСФЗ	GAAP USA	П(С)БО
1	2	3	4
Стандарт, який регламентує	Єдиного спеціалізованого стандарту немає	Єдиного спеціалізованого стандарту немає	П(С)БО 16 "Витрати", П(С)БО 1 "Загальні вимоги до фінансової звітності" (у частині визначення терміна), П(С)БО 3 "Звіт про фінансові результати" (у частині визнання витрат) та деякі інші
Визначення терміна	Витрати – це зменшення економічних вигід протягом звітного періоду, що відбувається у формі відтоку або збільшення зобов'язань, які ведуть до зменшення капіталу, не зов'язаних з його розподілом між учасниками акціонерного капіталу	Витрати – це використання або споживання товарів (робіт, послуг) у процесі отримання доходів від систематичної діяльності	Витрати – зменшення економічних вигід у вигляді вибуття активів або збільшення зобов'язань, які призводять до зменшення власного капіталу
Класифікація та групування витрат	Існування загальноприйнятої практики розмежування в звітності статей витрат, які виникають у процесі звичайної діяльності організації та статтями витрат, які не пов'язані зі звичайною діяльністю	Усі витрати розподіляються на активи й інші витрати (зокрема відкладені), а також збитки	Витрати класифікуються залежно від виду діяльності, від якого вони виникли, по економічних елементах і статтях витрат. А також виділяють прямі й непрямі витрати, змінні й постійні, одноелементні та комплексні, поточні витрати, витрати минулих і майбутніх періодів, продуктивні, непродуктивні й надзвичайні витрати
Визнання витрат	Витрати визнаються на основі безпосереднього зіставлення між понесеними витратами і прибутками по конкретних статтях доходів, що припускає одночасне визнання прибутків і витрат, що виникають безпосередньо і спільно від одних і тих же операцій або інших подій	Витрати і збитки визнаються в звітності в той момент, коли економічні вигоди споживаються для виробництва товарів (робіт, послуг). Споживання може бути визнане безпосередньо або шляхом зіставлення з доходами, визнаними в тому ж періоді	Витрати визнаються у звітності в момент вибуття активу або збільшення зобов'язання, які призводять до зменшення власного капіталу підприємства, на основі систематичного та раціонального їх розподілу протягом тих звітних періодів, коли надходять відповідні економічні вигоди

1	2	3	4
Оцінка витрат	Відсутні спеціально викладені в окремому стандарті правила відносно оцінки витрат організації, але в деяких стандартах містяться положення, що визначають оцінку відповідних витрат, що визнаються в Звіті про прибутки і збитки	До всіх видів активів застосовується не єдиний атрибут вимірювання, а різні атрибути, які визначаються FASB у конкретних випадках і затверджуються у відповідних стандартах	Відсутні спеціальні, викладені в окремо узятomu стандарті, правила відносно оцінки витрат організації, але стандарти вказують на деякі особливості оцінки витрат

У системах МСФЗ і GAAP USA немає спеціального стандарту, аналогічного П(С)БО 16 "Витрати".

Визначення витрат у МСФЗ і П(С)БО є практично ідентичними, але відрізняються від GAAP USA тим, що витрати за GAAP USA не включають збитки [1 – 3].

МСФЗ виходять з існування загальноприйнятої практики розмежування в звітності: статей витрат, які виникають у процесі звичайної діяльності підприємства; статей витрат, які не пов'язані зі звичайною діяльністю.

GAAP USA розподіляє всі витрати на активи та інші витрати (зокрема відкладені), а також збитки.

Основна особливість відкладених витрат полягає в тому, що хоча підприємство і несе витрати, купуючи або використовуючи активи, вони самі по собі активами не є.

Збитки виникають у результаті фактів господарської діяльності, що не пов'язані з процесом отримання прибутку, тобто з процесом створення підприємством продукції, робіт і послуг. Вони виникають у результаті одиничних або несистематичних видів діяльності, що не відносяться до основних. Прикладом таких збитків можуть бути витрати, пов'язані зі зміною вартості запасів, валютних курсів, нарахуванням штрафів і пені [3 – 5].

Відповідно до П(С)БО, витрати класифікуються залежно від виду діяльності, від якого вони виникли, а також по економічних елементах і статтях витрат. За доцільністю витрати поділяються на продуктивні, непродуктивні й надзвичайні [1; 6].

За МСФЗ витрати визнаються на основі безпосереднього зіставлення між понесеними витратами і прибутками по конкретних статтях доходів, що припускає одночасне визнання прибутків і витрат, що виникають безпосередньо і спільно від одних і тих же операцій або інших подій [7 – 11].

Витрати визнаються в звіті про прибутки і збитки:

1) негайно, якщо витрати не створюють більше майбутніх економічних вигод, або коли майбутні економічні вигоди не відповідають або перестають відповідати вимогам визнання як активу у Бухгалтерському балансі;

2) коли виникло зобов'язання без визнання активу, як у разі зобов'язання по гарантії на товар.

У GAAP USA визнання – це процес включення елемента звітності (активу, зобов'язання, доходу, витрат та ін.) у фінансову звітність. Будь-який елемент визнається при виконанні чотирьох умов (критеріїв визнання):

1) відповідає визначенню, вказаному в положенні FASB CON 6 "Елементи фінансової звітності";

2) може бути вимірний;

3) релевантний, тобто інформація про нього може впливати на рішення користувачів звітності;

4) інформація про елемент є такою, що перевіряється, достовірна і нейтральна.

Як правило, витрати і збитки визнаються в звітності в той момент, коли економічні вигоди споживаються для виробництва продукції (робіт, послуг).

Відповідно до П(С)БО, за умови, що оцінка витрат може бути достовірно визначена, витрати відображаються у Звіті про фінансові результати в момент вибуття активу або збільшення зобов'язання, які призводять до зменшення власного капіталу підприємства (крім зменшення капіталу за рахунок його вилучення або розподілу власниками).

Витрати негайно відображаються у звіті про фінансові результати, якщо економічні вигоди не відповідають або перестають відповідати такому стану, за якого вони визнаються активами підприємства.

Згортання доходів і витрат не дозволяється, крім випадків, передбачених відповідними положеннями (стандартами) [1].

У МСФЗ відсутні спеціально викладені в окремому стандарті правила відносно оцінки витрат підприємства.

За GAAP USA оцінка витрат підприємства, визнаних у фінансовій звітності, проводиться відповідно до CON 5 "Визнання і оцінка у фінансовій звітності комерційних організацій". Існує п'ять способів вимірювання (п'ять атрибутів) вартості активів [11]:

1) за історичними витратами – основні засоби й інше майно визнаються в обліку у відповідній сумі сплачених грошових коштів при їх придбанні;

2) за поточними витратами – деякі матеріально-виробничі запаси враховуються за поточною вартістю заміщення;

3) за поточною ринковою вартістю – деякі інвестиції в цінні папери оцінюються за вартістю, по якій вони могли б бути продані;

4) за чистою вартістю реалізації – короткострокова заборгованість і деякі запаси оцінюються в сумі можливого надходження грошових коштів від їх конвертації за вирахуванням прямих витрат, пов'язаних із конвертацією;

5) за приведеною вартістю майбутніх грошових потоків – довгострокова дебіторська заборгованість оцінюється у величині дисконтованих чистих грошових потоків, що отримуються в результаті її припинення.

Отже, в GAAP USA до різних видів активів застосовуються різні атрибути вимірювання, які визначаються FASB у конкретних випадках і затверджуються у відповідних стандартах.

У П(С)БО відсутні спеціальні, викладені в окремому стандарті, правила відносно оцінки витрат підприємства. Проте окремі стандарти, наприклад, як П(С)БО 3 "Звіт про фінансові результати", П(С)БО 7 "Основних засобів", П(С)БО 8 "Нематеріальні активи", П(С)БО 9 "Запаси" та інші вказують на деякі особливості оцінки витрат [12; 13].

Таким чином, можна помітити досить вагомі відмінності між визначенням, класифікацією, оцінкою та визнанням витрат по МСФЗ, GAAP USA та П(С)БО. Ці відмінності уповільнюють перехід до міжнародних стандартів бухгалтерського обліку. Для того, щоб здійснити цей перехід, необхідно внести досить багато змін до національних стандартів. Виконаний аналіз основних характеристик витрат у системах бухгалтерського обліку МСФЗ, П(С)БО і GAAP USA та порівняльний аналіз визначення, визнання, оцінки, класифікації та групування витрат доцільно використовувати у процесі трансформації фінансової звітності, адже він розкриває ключові відмінності між обліком за МСФЗ, П(С)БО та GAAP USA.

Наук. керівн. Часовнікова Ю. С.

Література: 1. Національні положення (стандарти) бухгалтерського обліку: нормативна база. Нова редакція. – Х. : Курсор, 2007. – 297 с. 2. Палий В. Ф. Международные стандарты учета и финансовой отчетности / В. Ф. Палий. – 3-е изд., испр. и доп. – М. : ИНФРА-М, 2008. – 547 с. 3. Вимоги до обліку витрат [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.audit-it.ru/articles/msfo/a24744/144278.html>. 4. Качалин В. В. Финансовый учет и отчетность соответственна к стандартам GAAP / В. В. Качалин. – 2-е изд., испр. и перераб. – М. : Дело, 1998. – 430 с. 5. Соловьева О. В. МСФЗ та ГААП: учет и отчетность / О. В. Соловьева. – М. : ВД ФБК-ПРЕСС, 2004. – 256 с. 6. Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні : Закон України, затверджений ВР України від 16.07.1999 р. № 996-XIV. – Х. : Курсор, 2007. – 297 с. 7. Глен А. Велш Основи фінансового обліку / Глен А. Велш, Деніал Г. Шорт ; пер. з англ. – К. : Основа, 1998. – 943 с. 8. Голов С. Ф. Бухгалтерський облік та фінансова звітність за міжнародними стандартами / С. Ф. Голов, В. М. Костюченко. – К. : Лібра, 2004. – 768 с. 9. Кураков Л. П. Международные бухгалтерские стандарты: справ. пособ. / Л. П. Кураков. – М. : Гелиос АРВ, 2000. – 218 с. 10. Пашигорева Г. И. Применение международных стандартов финансовой отчетности в России / Г. И. Пашигорева. – СПб. : Питер, 2003. – 348 с. 11. Витрати в US GAAP [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://gaap.ru>. 12. Пантелеев В. П. Фінансова звітність / В. П. Пантелеев. – К. : Держ. акад. статист., обліку і аудиту, 2004. – 165 с. 13. Сторожук Т. М. Звітність підприємств / Т. М. Сторожук. – Ірпінь : Нац. акад. ДПС Укр., 2005. – 265 с.

УДК 336.748.12(477)

Сметана Д. Ю.

Студент 4 курсу
факультету економіки і права ХНЕУ

ІНФЛЯЦІЯ В УКРАЇНІ ТА ШЛЯХИ ЇЇ ПОДОЛАННЯ

Анотація. Розглянуто інфляцію як складне соціально-економічне явище. Проаналізовано ситуацію, що склалася в Україні за останні роки, а також виявлено найважливіші причини інфляційного зростання цін. З метою подолання інфляції в Україні запропоновано широкий комплекс антиінфляційних заходів.

Аннотация. Рассмотрена инфляция как сложное социально-экономическое явление. Проанализирована ситуация, сложившаяся в Украине за последние годы, а также выявлены важнейшие причины инфляционного роста цен. С целью преодоления инфляции в Украине предложен широкий комплекс антиинфляционных мероприятий.

© Сметана Д. Ю., 2013

Annotation. The inflation is considered as a complex socioeconomic phenomenon. The situation in Ukraine over the recent years was analyzed, and major causes of inflationary price increases were identified. In order to overcome inflation rate in Ukraine a wide complex of anti-inflation measures was offered.

Ключові слова: інфляція, індекс споживчих цін.

Фінансова система не лише забезпечує необхідні взаємозв'язки в економіці, вона є одним із найвпливовіших важелів макроекономічного регулювання, інструментом, за допомогою якого уряди мають змогу регулювати економічний розвиток. Саме тому діяльність виконавчої влади кожної країни спрямована на забезпечення стабільності фінансово-кредитної системи та фінансового стану в цілому. Запорукою цього, серед іншого, має бути стан "керованості" інфляційними процесами. Необхідність у цьому викликана тим, що інфляція не лише призводить до тяжких соціально-економічних наслідків, а й за умов інфляції втрачається ефективність дії та відбувається деформація інструментів макроекономічного регулювання [1].

Метою даної статті є визначення причин протікання інфляції в Україні та шляхів її подолання.

Інфляція – це переповнення фінансових каналів паперовими грошима, що призводить до їх знецінювання. Вона проникає у всі сфери економічного життя і починає руйнувати ці сфери. Від неї страждають держава, виробництво, фінансовий ринок, але більш за все страждають люди. Одночасно інфляція – одна із найбільш гострих проблем сучасного розвитку економіки практично всіх країн світу [2].

Незалежно від стану грошової сфери товарні ціни можуть підніматися внаслідок змін циклічних і сезонних коливань, структурних зрушень у динаміці виробництва, монополізації ринку, державного регулювання економіки, введення нових податків, зміни кон'юнктури ринку, дії зовнішньоекономічних зв'язків, стихійних лих і т. д. Отже, зростання цін викликається різними причинами.

До інфляційних причин зростання цін можна віднести:

диспропорційність, або незбалансованість державних витрат і доходів, що проявляється в дефіциті державного бюджету. Якщо цей дефіцит фінансується за рахунок активного використання "друкарського верстата", це призводить до збільшення маси грошей в обігу, а, відповідно, і до інфляції;

зростання "відкритості" економіки тієї чи іншої країни, усе більше втягування її в міжнародні зв'язки збільшують небезпечність "імпортованої" інфляції;

інфляція набуває самопідтримуючого характеру в результаті інфляційних очікувань. Багато вчених країн Заходу і нашої країни особливо виділяють, що подолання інфляційних очікувань населення і виробників – це найважливіше (якщо не головне) завдання антиінфляційної політики.

Протягом останніх п'яти років темпи зростання споживчих цін не опускалися нижче 10 % за рік.

Інфляційні коливання у 2007 і 2008 роках були дуже значними, ситуація дещо погіршилась, особливо наприкінці 2008 року, що було пов'язано із початком кризових процесів у світових економіках і в економіці України зокрема. За даними Держкомстату, річний показник інфляції у 2007 році становив 16,6 %, а у 2008 році, попри прогнози уряду, він зріс на 5,7 % і становив 22,3 %. Цьому передувало значне підвищення зарплат і пенсій: темпи зростання доходів населення тоді збільшилися з 25 – 30 % до 40 – 50 % на рік. Споживчий попит був дуже розігрітий за рахунок стрімкого зростання зарплат, пенсій, соціальних виплат, що призвело до цінового тиску. Так, уже в 2010 – 2011 роках ситуація стабілізувалась, а індекс споживчих цін дорівнював 9,1 %, а у 2011 році – 4,6 %, зменшившись на 5 % порівняно з попереднім показником.

Незважаючи на падіння доходів населення і скорочення попиту на товари, ціни в 2011 році зросли на 4,6 %, а за оцінкою експертів – на 12 – 13 %. Інфляція в нашій країні буде високою ще довго – це вигідно великому бізнесу й політикам [3].

На відміну від Заходу в Україні та інших країнах, що здійснюють перетворення господарського механізму, інфляційний процес важко піддається забороні та регулюванню. Інфляцію підтримують інфляційні очікування, порушення народногосподарської збалансованості (дефіцит держбюджету, негативне сальдо зовнішньоторговельного балансу, зростаюча зовнішня заборгованість, зайва грошова маса в обігу).

Управління інфляцією становить найважливішу проблему грошово-кредитної і загалом економічної політики. При всій значущості скорочення державних витрат, поступового стиснення грошової емісії потрібне проведення широкого комплексу антиінфляційних заходів. Серед них: стабілізація і стимулювання виробництва, вдосконалення податкової системи, створення ринкової інфраструктури, підвищення відповідальності підприємств за результати господарської діяльності, проведення певних заходів із регулювання цін і доходів.

На підставі зазначеного можна сказати, що інфляція – дуже поширена економічна недуга, від якої в останні десятиліття постраждали багато розвинених країн. Реалізуючи розглянуті шляхи подолання інфляції та враховуючи досвід розвинених країн, рівень інфляції в Україні можна знизити, що приведе до більш стабільного стану вітчизняної економіки.

Наук. керівн. Серікова Т. М.

Література: 1. Макконнелл Р. Экономикс: принципы, проблемы, политика / Р. Макконнелл, С. Л. Брю. – М.: Республика, 2001. – С. 4–13. 2. Долан Е. Макроэкономика / Е. Долан. – СПб.: Индекс, 2009. – С. 50–56. 3. Шкарапова Е. Любой ценой / Е. Шкарапова // Контракты. – 2010. – № 18. – С. 10–15.

Студент 4 курсу
факультету економіки і права ХНЕУ

АЛЬТЕРНАТИВНІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ ПЛАНІВ РАХУНКІВ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ МАЛИМИ ПІДПРИЄМСТВАМИ

Анотація. Розглянуто відображення активів, власного капіталу, зобов'язань та господарських операцій малого підприємства в журналі обліку з використанням різних варіантів Планів рахунків бухгалтерського обліку та надано практичні рекомендації щодо їх застосування.

Аннотация. Рассмотрено отображение активов, собственного капитала, обязательств и хозяйственных операций малого предприятия в журнале учета с использованием различных вариантов Планов счетов бухгалтерского учета и предоставлены практические рекомендации по их применению.

Annotation. The reflection of assets, equity, liabilities and business operations of small businesses in the ledger using different options of the Charts of accounts was studied and practical recommendations on their use were provided.

Ключові слова: мале підприємство, План рахунків, форма обліку, облікова політика.

Малий бізнес є невід'ємною рисою будь-якої ринкової господарської системи, без чого така економіка і суспільство в цілому не можуть не тільки розвиватися, але й існувати. Капітал великих підприємств, безумовно, визначає рівень науково-технічного і виробничого потенціалу, але основою розвитку країн із ринковою економікою є мале підприємництво як найбільш масова, динамічна та гнучка форма господарювання. Саме в секторі малого підприємництва створюється й функціонує чимала маса національних ресурсів, яка є живильним середовищем для середнього та великого підприємництва.

Розвиток малого бізнесу потребує своєчасного та ефективного прийняття управлінських рішень, інформаційною базою для яких є дані бухгалтерського обліку. Тому актуальним питанням для суб'єктів малих підприємств – юридичних осіб – є правильне групування інформації в системі бухгалтерського обліку.

Значний внесок у розвиток теоретичних і практичних аспектів ведення бухгалтерського обліку на підприємствах малого бізнесу зробили такі провідні вчені-економісти, як: Бутинець Ф. Ф., Голов С. Ф., Грабова Н. М., Завгородній В. П. Крім того, в останній час питання формування облікової політики та обліку діяльності малих підприємств розглядались у роботах таких науковців, як: Матвіїв М. Я., Матейко С. В., Михайлов М. Г., Новодворський В. Д., Полятикіна Л. І., Сабанін Р. Л., Славкова О. П., Хомин П. Я. Але враховуючи ґрунтовні теоретичні та практичні розробки цих питань, автор вважає за доцільне розгляд ведення бухгалтерського обліку на малих підприємствах за альтернативними варіантами.

Метою даної статті є дослідження існуючих варіантів Планів рахунків бухгалтерського обліку для відображення активів, власного капіталу, зобов'язань і господарських операцій малого підприємства та надання практичних рекомендацій щодо їх застосування.

Згідно із Законом України "Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні" [1] статтею 8 пунктом 2, "питання організації бухгалтерського обліку на підприємстві належать до компетенції його власника (власників) або уповноваженого органу (посадової особи) відповідно до законодавства та установчих документів". Отже, підприємства самостійно створюють систему бухгалтерського обліку, яка включає: визначення облікової політики підприємства; обрання форми бухгалтерського обліку як певної системи реєстрів обліку, порядку і способу реєстрації та узагальнення інформації в них із додержанням єдиних засад, встановлених Законом України "Про бухгалтерський облік та фінансову звітність України", та з урахуванням особливостей своєї діяльності й технології обробки облікових даних; розробку системи і форми внутрішньогосподарського (управлінського) обліку, звітності і контролю господарських операцій, визначення права працівників на підписання бухгалтерських документів; затвердження правил документообороти й технології обробки

облікової інформації, додаткової системи рахунків і реєстрів аналітичного обліку; може виділяти на окремий баланс філії, представництва, відділення та інші відокремлені підрозділи, які зобов'язані вести бухгалтерський облік, з наступним включенням їх показників до фінансової звітності підприємства.

У свою чергу, згідно з вищезгаданим Законом [1], облікова політика – сукупність принципів, методів і процедур, що використовуються підприємством для складання та подання фінансової звітності. Слід розглянути застосування на малих підприємствах такого елементу методу групування, як рахунки бухгалтерського обліку. Оскільки малі підприємства характеризуються незначною чисельністю працівників (середньооблікова чисельність за рік до 50 осіб) та невеликими обсягами товарообороту (до сімдесяти млн грн за рік), це певним чином зумовлює формування діючого плану рахунків бухгалтерського обліку для відображення активів, капіталу, зобов'язань та господарських операцій малого підприємства.

Відповідно, малі підприємства можуть застосовувати такі варіанти Плану рахунків бухгалтерського обліку:

План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань та господарських операцій підприємств і організацій, затверджений Наказом МФУ № 291 від 30.11.1999 р. [2] (далі – загальний План рахунків) із використання рахунків класу 8 для обліку витрат діяльності;

План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань та господарських операцій підприємств і організацій, затверджений. Наказом МФУ № 291 від 30.11.1999 р. [2] (загальний План рахунків) із використання рахунків класу 9 для обліку витрат діяльності;

План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій суб'єктів малого підприємництва, затверджений Наказом МФУ від 19.04.2001 р. за № 186 [3] (далі – спрощений План рахунків).

Отже, для малих підприємств Інструкцією [2] щодо застосування загального Плану рахунків передбачено деяке спрощення бухгалтерського обліку. Так, усі малі підприємства можуть не використовувати рахунки класу 9 "Витрати діяльності", а вести облік витрат у розрізі економічних елементів, для чого призначено рахунки класу 8 "Витрати за елементами".

Наказом МФУ від 19.04.2001 р. за № 186 затверджено План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій суб'єктів малого підприємництва [3], так званий спрощений План рахунків. Спрощений План рахунків носить рекомендаційний характер, тобто суб'єкти малого підприємництва – юридичні особи – можуть застосовувати загальний План рахунків. Таке рішення приймається власником малого підприємства або уповноваженою ним особою самостійно. На відміну від загального Плану рахунків, у спрощеному Плані рахунків передбачено тільки синтетичні рахунки першого порядку, кількість яких дорівнює двадцяти п'яти. При цьому облік і узагальнення інформації про позабалансові активи та зобов'язання ведеться підприємствами з використанням позабалансових рахунків класу 0 "Позабалансові рахунки", передбачених загальним Планом рахунків. Незважаючи на те, що відповідно до спрощеного Плану рахунків кількість синтетичних рахунків скорочено до двадцяти п'яти, виникає потреба у відкритті ряду субрахунків за окремими синтетичними рахунками. Це зумовлено необхідністю деталізації інформації про доходи (за видами діяльності) та витрати (за елементами) для подальшого складання фінансової звітності суб'єкта малого підприємництва.

Крім того, рекомендаційний характер мають спрощена та проста форми ведення бухгалтерського обліку для малих підприємств, які передбачені Методичними рекомендаціями із застосування реєстрів бухгалтерського обліку малими підприємствами [3]. Спрощена форма бухгалтерського обліку передбачає узагальнення інформації про господарські операції у Відомостях з № 1-й по № 5-й, де узагальнюючим реєстром є оборотно-сальдова відомість.

Проста форма передбачає використання Журналу обліку господарських операцій. Обидві рекомендовані форми ведення бухгалтерського обліку для підприємств малого бізнесу призначені для ведення обліку господарської діяльності малого підприємства з використанням спрощеного Плану рахунків бухгалтерського обліку. Тобто для підприємств, що використовують загальний План рахунків бухгалтерського обліку, ці форми обліку взагалі є непритаманними.

При умові ведення бухгалтерського обліку без використання спеціалізованих комп'ютерних програм автор пропонує використання таких варіантів облікових реєстрів для малих підприємств: при незначному документообороті – Журнал обліку господарських операцій із самостійним застосуванням необхідних рахунків (доцільним є використання загального Плану рахунків із відображенням витрат на рахунках класу 8 "Витрати за елементами"); в інших випадках – відомості першої – п'ятої із самостійним застосуванням необхідних рахунків (можливо використання загального Плану рахунків із відображенням витрат на рахунках як класу 8 "Витрати за елементами" так і класу 9 "Витрати діяльності"). Враховуючи, що вищезгадані реєстри є нескладними за змістом та невеликими за обсягом, доцільним буде створення їх у режимі Excel, що значно спростить проведення арифметичних підрахунків. Крім того, підприємства можуть самостійно розробити реєстри синтетичного обліку, наприклад, у формі оборотних відомостей за кожним окремим рахунком, які ведуться у хронологічному порядку. Детальне відображення альтернативних варіантів в обліку активів, капіталу, зобов'язань та господарських операцій наведено на рисунку [4].

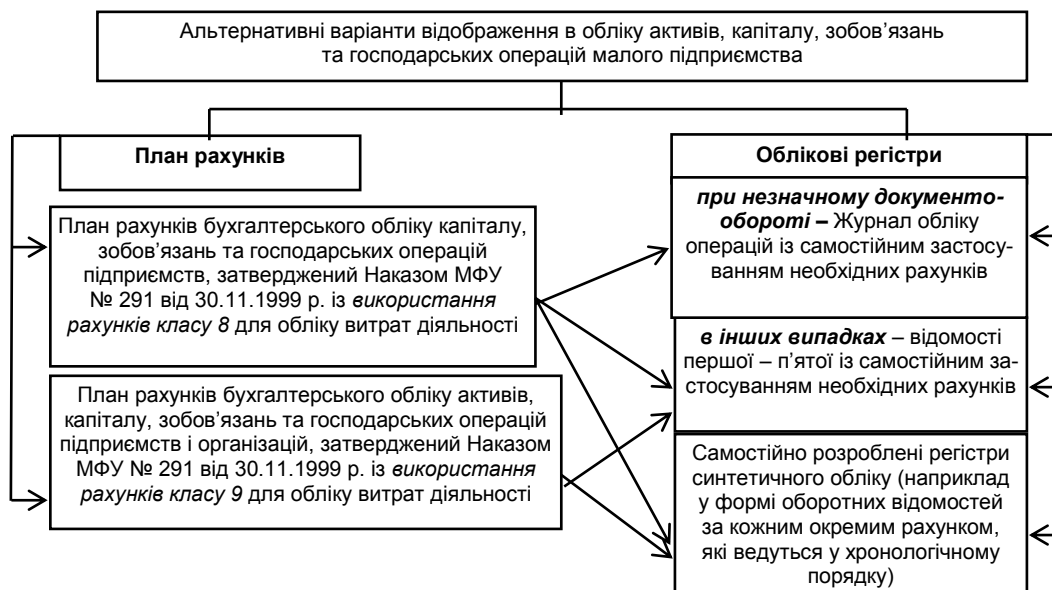

Рис. Альтернативні варіанти відображення в обліку активів, капіталу, зобов'язань та господарських операцій малого підприємства

Отже, на підставі зазначеного, автором зроблено висновок, що розробка Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій суб'єктів малого підприємництва є невиправданою, оскільки не задовольняє певною мірою вимоги користувачів бухгалтерської інформації в частині складання звітності та прийняття управлінських рішень.

Доцільною є розробка діючого плану рахунків на основі затвердженого Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій для кожного підприємства окремо з урахуванням особливостей його діяльності [2].

Наук. керівн. Серікова Т. М.

Література: 1. Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні (зі змінами і доповненнями) : Закон України № 996-XIV від 16.07.1999 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.rada.gov.ua. 2. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку, активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій, затвердженого Наказом МФУ від 30.11.1999 р. № 291 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.rada.gov.ua. 3. План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій суб'єктів малого підприємництва, затверджений Наказом МФУ від 19.04.2001 р. за № 186 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.rada.gov.ua. 4. Ткаченко Н.М. Теоретико-методологічні проблеми формування бухгалтерського фінансового обліку : монографія / Н. М. Ткаченко. – К. : А.С.К., 2001. – 348 с.

УДК 657.471.12

Літвінова Ю. О.

Студент 4 курсу
факультету економіки і права ХНЕУ

УДОСКОНАЛЕННЯ ОБЛІКУ ОПЛАТИ ПРАЦІ НА ВІТЧИЗНЯНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ

Анотація. Визначено сутність заробітної плати. Розглянуто побудову бухгалтерського обліку праці та її оплати на підприємстві, а також фактори, від яких це залежить. Узагальнено існуючі проблеми, пов'язані із заробітною платою. Запропоновано основні шляхи вирішення існуючих проблем.

© Літвінова Ю. О., 2013

Аннотация. Определена сущность заработной платы. Рассмотрены построение бухгалтерского учета труда и его оплаты на предприятии, а также факторы, от которых это зависит. Обобщены существующие проблемы, связанные с заработной платой. Предложены основные пути решения существующих проблем.

Annotation. The essence of wages was defined. The construction of labour accounting and its remuneration at an enterprise, and also factors on which it depends are considered. The existing problems connected with wages were generalised. The basic ways of solving the existing problems are offered.

Ключові слова: заробітна плата, бухгалтерський облік, робоча сила.

Заробітна плата – це складне економічне явище, оскільки ні суспільство, ні підприємство не можуть нормально функціонувати, якщо не організують належним чином оплату праці працівників [1, с. 34]. Адже заробітна плата виконує багато функцій, таких, як: відтворювальна, стимулююча, оптимізаційна, мотиваційна, регулююча та соціальна, та охоплює всі прошарки суспільства.

Проблемою обліку оплати праці займався ряд вчених, таких, як: Асташкевичер Е. Т., Завгородний В. П., Луговий В. А., Мандибура В. О., Тимофеев В. О., Поклад І. І.

Метою даної статті є визначення основних проблем оплати працівників, що сприятиме вдосконаленню обліку оплати праці на вітчизняних підприємствах.

В економічній літературі заробітну плату розглядали з різних точок зору [2, с. 259]. Асташкевичер Е. Т. визначив заробітну плату як винагороду за виконану роботу відповідно до встановлених норм праці (норм часу, норм виробітку, норм обслуговування). Вона встановлюється у вигляді тарифних ставок (окладів) і відрядних ставок для робітників та посадових окладів для службовців.

Луговий В. А. вважав, що заробітна плата – це винагорода згідно із затвердженими на підприємстві ставками (окладами) та відрядними розцінками, на умовах, передбачених трудовим договором.

Мандибура В. О. та Тимофеев В. О. сформулювали визначення поняття "заробітна плата" як грошова винагорода, яку отримує працівник за роботу протягом повного робочого часу (рік, тиждень, день).

Поклад І. І. зазначив, що заробітна плата становить економічну форму, яка застосовується суспільством для встановлення міри праці та міри заохочення.

За енциклопедичним словником заробітна плата становить частину національного доходу в грошовій формі, яка надходить в особисте споживання робітників і розподіляється у співвідношенні з кількістю та якістю витраченої праці та її результатами.

Отже, заробітна плата – це винагорода роботодавця працівнику за виконаний обсяг праці, що виражає ринкову вартість робочої сили за конкретну роботу.

Побудова обліку праці та її оплати на підприємстві залежить від багатьох факторів: структури підприємства (наявність цехів, ділянок, структурних підрозділів); чисельності працюючих і їхнього якісного складу (категорії, професії); режиму роботи підприємства (одно-, дво- або тризмінний робочий день, тривалість робочого тижня); застосування форм і систем оплати праці (відрядна, погодинна, змішана); строків виплати заробітної плати, а також основних завдань, які повинні забезпечити системний бухгалтерський облік з оплати праці [3, с. 294].

Бухгалтерський облік праці та її оплата будуються на підприємстві таким чином, щоб забезпечити своєчасне й правильне нарахування й виплату заробітної плати працюючого, щоб вона повною мірою відображала собівартість продукції (робіт, послуг) у розрізі структурних підрозділів і підприємства в цілому, правильно сформувати фонд оплати праці, зробити розрахунки з бюджетом за податками, утриманими з доходів громадян, а також нарахувати й перерахувати внески у фонди соціального страхування [3, с. 294].

У сучасних умовах розвитку економіки та лібералізації соціально-трудова відносин в Україні заробітна плата зазнала значних деформацій та диспропорцій, а саме [4, с. 19]: невідповідність кадрів підприємства в рамках своїх посадових інструкцій; недосконала організація нарахувань заробітної плати [1, с. 36]; автоматизація розрахунків із персоналом [1, с. 36]; втратила свою відтворювальну та стимулюючу функції і фактично перетворилась у різновид соціальних виплат, не пов'язаних із кількістю, якістю та кінцевими трудовими результатами [4, с. 19]. Тобто для того, щоб людина добре виконувала свої обов'язки, їй необхідно постійно відтворювати свої умови та фізичні сили, стимулювати її до активної трудової діяльності з метою підвищення свого добробуту та задоволення якомога більше своїх потреб. Але дедалі частіше заробітну плату не прив'язують до якості робочої сили та результату праці, як результат, працівник не реалізує весь свій трудовий потенціал; втрачає своє соціально-економічне призначення, що руйнує основи економічного й соціального розвитку суспільства [4, с. 19]. Не здійснюється принцип рівності та справедливості оплати праці за один і той же обсяг виконаної роботи; слабка матеріальна зацікавленість у підвищенні кваліфікації через незначні розходження в рівнях окладів працівників різної кваліфікації, це впливає на якість праці [1, с. 37].

Основними шляхами вирішення розглянутих проблем, пов'язаних із заробітною платою, можуть бути такі:

урахування конкретних умов і якості праці кожного працівника, особливо в почасовій формі оплати [5, с. 23];

всебічний моніторинг, аналіз і контроль реалізації основних функцій заробітної плати; чітка організація обліково-аналітичної роботи розрахунків з оплати праці на підприємстві з використанням інформаційних технологій, оскільки вона є найбільш відповідальною та трудомісткою [4, с. 19];

доцільно розробити автоматизовану обліково-аналітичну систему розрахунків з оплати праці, придатну для будь-якого підприємства, з додатковим виділенням блоку, що враховує особливості його діяльності [4, с. 23];

підвищення рівня підготовки й кваліфікації бухгалтерів та економістів підприємства, що повинно здійснюватися з урахуванням таких факторів: швидкість зміни законодавства, розвиненість інфраструктури ринку інформаційних облікових систем у країні, розмір підприємства і вид діяльності, вид комп'ютерної облікової системи, рівень базової підготовки бухгалтерів [4, с. 23].

Виходячи з цього, цілком закономірною є потреба у своєчасній, об'єктивній і достовірній інформації про розрахунки з оплати праці з погляду кожної зі сторін соціально-трудових відносин – держави, роботодавця і найманого працівника. У таких умовах особливої актуальності набуває дослідження теоретичних і прикладних аспектів бухгалтерського обліку й аудиту розрахунків з оплати праці [5, с. 22].

Якість обліку праці та її оплати перебуває в прямій залежності від ступеня застосування коштів обчислювальної техніки для обробки й узагальнення інформації про нараховану заробітну плату, зроблених з неї відрахувань й утримань, а також сум, що належать до виплат [3, с. 294].

Таким чином було з'ясовано, що сутність заробітної плати проявляється в її функціях. Реформування заробітної плати в Україні потребує комплексного підходу, щоб досягнути зростання доходів та платоспроможного попиту населення.

Наук. керівн. Серікова Т. М.

Література: 1. Удосконалення обліку, аналізу і аудиту розрахунків з оплати праці // Финансовые рынки и ценные бумаги. – 2009. – № 23. – С. 34–40. 2. Крушельницька О. В. Управління персоналом : навч. посібн. / О. В. Крушельницька, Д. П. Мельничук. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К. : Кондор, 2005. – 308 с. 3. Бухгалтерський облік : навч. посібн. / П. С. Тютюнник, Г. М. Стародубова, В. О. Андрієнко та ін. ; [за заг. ред. канд. екон. наук, доцента П. С. Тютюнника. – Х. : Вид. ХНЕУ, 2008. – 416 с. 4. Удосконалення обліку, аналізу і аудиту розрахунків з оплати праці // Финансовые рынки и ценные бумаги. – 2008. – № 22. – С. 18–25. 5. Удосконалення обліку, аналізу і аудиту розрахунків з оплати праці // Финансовые рынки и ценные бумаги. – 2009. – № 18. – С. 22–25.

УДК 657.1:005.591.45

Друб В. М.

Студент 4 курсу
факультету економіки і права ХНЕУ

БУХГАЛТЕРСЬКИЙ АУТСОРСИНГ

Анотація. Розглянуто сутність поняття "бухгалтерський аутсорсинг". Описано ключові умови, за якими використання послуги аутсорсингу є обов'язковим. Визначено основні переваги та недоліки аутсорсингу, критерії відбору найбільш надійних фірм-аутсорсерів.

Аннотация. Рассмотрена сущность понятия "бухгалтерский аутсорсинг". Описаны ключевые условия, при которых использование услуги аутсорсинга является обязательным. Определены основные преимущества и недостатки аутсорсинга, критерии отбора наиболее надежных фирм-аутсорсеров.

Annotation. The concept of "accounting outsourcing" is considered. The key conditions for the use of outsourcing are described. The main advantages and disadvantages of outsourcing and the conditions of the most reliable outsourcing companies are defined.

Ключові слова: аутсорсинг, бухгалтерський аутсорсинг, аутсорсер.

У сучасному розвинутому суспільстві поняття "аутсорсинг" все частіше зустрічається в розмові бізнесменів, сьогодні ним практично нікого не здивувати. Але не всі, застосовуючи його в розмові, розуміють, про що мова і, відповідно, не розуміють, навіщо та чи інша компанія звернулася за послугами до аутсорсерів. Технічно термін "аутсорсинг" означає передачу сторонній фірмі діяльності, яка раніше здійснювалася в межах даної організації [1, с. 34].

Термін "аутсорсинг" (*outsourcing*) – англomовний неологізм, котрий з'явився в американських тлумачних словниках тільки на початку 80-х рр., але з тих пір зосередився в бізнес-лексиконі біль-

шості європейських мов. В українській мові він почав використовуватися з другої половини 1990-х рр. – до цього в англо-українських словниках він був відсутнім [1, с. 35].

Метою даної роботи є обґрунтування необхідності впровадження бухгалтерського аутсорсингу на вітчизняних підприємствах та визначення умов щодо забезпечення ефективного його здійснення.

У поняття аутсорсингу вкладається бажання заощадити, при цьому працюючи з висококваліфікованими фахівцями в своїй сфері. Придатними для аутсорсингу вважаються ті функції, які не передбачають у майбутньому впровадження інновацій, здатних надати компанії стратегічні переваги. Тому компанії користуються послугою аутсорсингу з метою зосередитися на своїй основній діяльності, а не займатися управлінням, наприклад, обслуговуючого персоналу.

Використання терміна "аутсорсинг" практично в усіх сферах діяльності підприємств привело до відокремлення поняття "бухгалтерський аутсорсинг". Бухгалтерським аутсорсингом прийнято називати зовнішню бухгалтерію, тобто це передача бухгалтерії фірми сторонній компанії-виконавцю. Обсяг послуг, які надають такі фірми, обмежений тільки фінансовими можливостями замовника. Так, компанія може розробити облікову політику, скласти баланс, оформити банківські документи чи повністю взяти на себе весь бухгалтерський облік.

Аутсорсинг рекомендується використовувати на великих підприємствах, у корпораціях, де виникає найбільша ймовірність допущення помилок при веденні бухгалтерського обліку, а також в організаціях, які з об'єктивних причин змушені скорочувати робоче місце бухгалтера з метою скорочення фонду заробітної плати.

Існує і перелік умов, коли використання аутсорсингу є необхідним [1, с.103]:

великі компанії часто стикаються з тим, що вартість неосновних бізнес-процесів є незрозуміло високою. У такому випадку аутсорсинг приносить значну економічну користь;

компанії незадоволені якістю виконання роботи внутрішньою службою, а вирішення подібної проблеми потребує додатково витраченого часу управлінського складу;

компанія приймає рішення зосередитись виключно на основній сфері діяльності;

компанія переживає період внутрішніх змін (реструктуризація, реорганізація і т. д.). Передача в такий момент частини внутрішніх функцій є розумним виходом із ситуації;

упровадження аутсорсингу є значним фактором у розвитку відносин з іноземними інвесторами, оскільки це збільшує інвестиційну привабливість компанії.

Для того щоб зрозуміти причини широкого ажіотажу навколо послуги бухгалтерського аутсорсингу, варто розглянути його основні переваги [2, с. 96]:

це реальна економія на витратах. Якщо повністю доручити бухгалтерський облік фірми сторонній компанії, вже немає необхідності утримувати свою бухгалтерію. Тому не потрібно оснащувати робочі місця, закуповувати спеціальне програмне забезпечення, канцелярські товари, платити заробітну плату бухгалтеру та його помічникам. До того ж, щоб підтримувати професійний рівень бухгалтера та підвищувати його, необхідно проходити курси підвищення кваліфікації, брати участь у різноманітних семінарах, тренінгах, а це призводить до додаткових витрат. Також відбувається мінімізація штату, що допомагає зекономити на видачі заробітної плати;

зовнішня бухгалтерія незалежна й передбачає об'єктивне оцінювання. Тобто незалежна від своїх працівників, які мають доступ до фінансової діяльності організації і можливість впливати на успішність бізнесу. І важливо те, що у випадку виникнення конфліктів із такими недобросовісними працівниками керівник фірми страхує себе від виникнення трудових спорів, пов'язаних з їх звільненням;

передати право на ведення бухгалтерського обліку таким фірмам можна на будь-якому етапі діяльності організації. Так, наприклад, якщо головний бухгалтер звільнився або пішов у відпустку перед самою здачею балансу, а на пошук нового кваліфікованого спеціаліста немає часу, то це буде непоганим виходом із ситуації;

компанія-аутсорсер гарантує професійне виконання роботи з обробки документації. Це мінімізує можливі помилки і, як наслідок, ризик штрафних санкцій;

не менш важливим є те, що якщо вся бухгалтерська документація зберігається у фірмі-аутсорсера, то в разі виникнення якихось непорозумінь податкова інспекція навідається до цієї фірми, а не до організації, котра безпосередньо користується послугою аутсорсингу;

звертаючись у компанію-аутсорсера, організація отримує не одного спеціаліста, а цілий штат висококваліфікованих бухгалтерів. У разі, коли бухгалтерський облік веде лише один бухгалтер, існує більша ймовірність виникнення помилок на відміну від ситуації, коли облік здійснюється колективом спеціалістів, які працюють як єдиний механізм.

Отже, бухгалтерський аутсорсинг має багато переваг. Діяльність компаній-аутсорсерів не лише не суперечить дійсному законодавству, але й привабливо виглядає для організацій, які прагнуть зекономити свій час та можливий ризик виникнення помилок при веденні бухгалтерського обліку.

Але, крім переваг, завжди існують і недоліки, і аутсорсинг не виняток. Найбільш важливим є можливість витоку інформації [3, с. 26]. Тому більшість керівників із недовірою відноситься до аутсорсингових компаній. Для того щоб уникнути можливості розголошення інформації, організації мають уважно обирати компанію-аутсорсера. Для цього наведені основні критерії відбору таких аутсорсерів з метою уникнути майбутньої співпраці з такими фірмами [4]:

у договорі повинно вказуватися, що фірма-аутсорсер зобов'язується тримати в таємниці всю отриману інформацію про діяльність організації-клієнта і несе повну відповідальність у випадку недобросовісного здійснення своїх обов'язків, несвоєчасної здачі звітності, неякісного виконання роботи;

штат персоналу аутсорсингової компанії повинен бути різновіковим. Зустрічаються випадки, коли більш досвідчений спеціаліст краще знається на тій чи іншій проблемі, вирішення якої є типовим і неодноразово зустрічалось в його практиці. І навпаки, інколи потрібні молоді, енергійні, амбіційні спеціалісти, здатні логічним шляхом вирішити проблему;

бажано, щоб фірма-аутсорсер надавала комплексний вид послуг. Наприклад, діяльність бухгалтера так чи інакше переплітається з діяльністю юриста. У випадку, коли бухгалтер працює з договорами, податковими конфліктами, є необхідною допомога кваліфікованого спеціаліста у цій сфері;

фірма-аутсорсер повинна бути юридичною особою. Цей критерій скоріше пов'язаний із психологією людей. Бо порівняно з індивідуальним підприємцем, статус "юридична особа" звучить солідніше, надійніше, викликає довіру.

Таким чином, послуга аутсорсингу є надзвичайно зручною, не потребує значних зусиль і великих затрат. При здійсненні бухгалтерського обліку фірмами-аутсорсерами мінімізується можливість виникнення помилок, пов'язаних із некомпетентністю, неухважністю, оскільки працює колектив висококваліфікованих спеціалістів, тому неухважність одного бухгалтера компенсується уважністю всіх інших; виключається можливість суб'єктивізму, оскільки облік проводиться людьми, які є незалежними та незацікавленими в результатах бухгалтерської діяльності. Тому використання аутсорсингу в умовах постійного прогресу є необхідним, адже передбачає досягнення необхідного результату при найменших зусиллях та гарантує правильні результати бухгалтерського обліку.

Наук. керівн. Серікова Т. М.

Література: 1. Шестоперов А. М. Аутсорсинг как способ оптимизации административно-управленческих процессов в органах государственной власти (на примере ФАС России) / А. М. Шестоперов. – М. : Национальный институт системных исследований проблем предпринимательства (НИСИП), 2007. – 170 с. 2. Сафарова Е. Аутсорсинг учетных процессов / Е. Сафарова. – М. : Книжный мир, 2009. – 192 с. 3. Радзивлов В. Аутсорсинг: застосування та облік / В. Радзивлов, О. Сергва // Баланс. – 2009. – № 18(847). – С. 25–27. 4. Аксенов Е. Аутсорсинг: 10 заповедей и 21 инструмент / Е. Аксенов, И. Альтшулер. – СПб. : Питер, 2009. – 80 с.

УДК 657.21

Артюх І. С.

Студент 4 курсу
факультету економіки і права ХНЕУ

УДОСКОНАЛЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ФУНКЦІЇ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ

Анотація. Описано сутнісну характеристику терміна "облік", розглянуто основні функції бухгалтерського обліку, зокрема більш детально розкрито інформаційну функцію бухгалтерського обліку, визначено її завдання та шляхи вдосконалення.

Аннотация. Описана сущностная характеристика термина "учет", рассмотрены основные функции бухгалтерского учета, в частности более детально раскрыта информационная функция бухгалтерского учета, определены ее задачи и пути совершенствования.

Annotation. This article describes the intrinsic characteristic of the term "accounting", the function of accounting, in particular describes in detail the information function of accounting, and determines its tasks and ways of improvement.

Ключові слова: облік, бухгалтерський облік, інформаційна функція бухгалтерського обліку, вимога до облікової інформації.

Підприємницьку діяльність необхідно здійснювати в різних галузях економіки й у різних організаційно-правових формах. Успіх бізнесу безпосередньо залежить від ефективного використання в процесі господарювання наявних ресурсів. Для узгодження різних видів діяльності підприємства існує специфічна функція – управління. Управління забезпечує планування, організацію, мотивацію, контроль та регулювання діяльності [1].

© Артюх І. С., 2013

Для нормального виконання цих функцій управління та ефективного функціонування будь-якої ланки ринкової економіки потрібно, щоб учасники, які приймають рішення, мали достовірну та об'єктивну інформацію про майно, фінансове становище, результати роботи (прибутки чи збитки), а також про процеси їх формування як на власному підприємстві, так і в партнерів на підставі попередніх даних. Таку інформацію надає тільки бухгалтерська система обліку [2].

Питаннями бухгалтерського обліку займалося багато закордонних та вітчизняних вчених, серед яких: Бутинець Ф. Ф., Вахрушина М. А., Івашкевич В. Б., Литвин Ю. Я., Лень В. С., Георгієва Н. І., Маслов Б. Г., Мішин Ю. А., Нападовська Л. В., Б. Нідлз, Дж. Фостер, Хорнгрен Ч. Т., Шеремет А. Д. Вони зробили значний внесок у дослідження проблем теорії та методології формування обліково-аналітичної системи. Зокрема, Сопко В. В., Фадеева Г. М., Білуха М. Т., Вороніна Л. І., Ільющенко О. В., Кожарський В. В., Х. Зелінська, Б. Міхерда визначали призначення бухгалтерського обліку у розрізі його функцій.

Метою даної статті є вдосконалення інформаційної функції бухгалтерського обліку.

Перш ніж перейти безпосередньо до функцій, варто визначити суть поняття "облік". Облік – це процес (робота), який складається з операцій спостереження, сприйняття, вимірювання та фіксації (реєстрації) запису актів, явищ, процесів, подій природи або суспільного життя.

Спостереження – початковий стан емпіричних досліджень, який полягає в цілеспрямованому сприйнятті предметів, явищ дійсності для одержання безпосередніх даних про об'єкт пізнання.

Сприйняття становить чуттєве відображення предметів та явищ об'єктивної дійсності й зводиться до визначення змістової характеристики об'єкта обліку, тобто визначення його предметної сутності.

Вимірювання – це вираження об'єкта обліку у визначених одиницях вимірювання (натуральних, уречевлених, трудових, кількісних, якісних та вартісних).

Реєстрація – закріплення даних про предметну сутність (властивість) факту – явища або процесу – об'єкта обліку, одиниці його вимірювання та інші характеристики на технічному носії – папері, перфораційній картці, магнітній стрічці, магнітному диску тощо.

Отже, облік можливий лише тоді, коли є певний факт, тобто передумовою обліку є факт (від лат. *factum* – зроблене, дійсна подія, або істина). Сутність обліку наведено на рисунку [3].

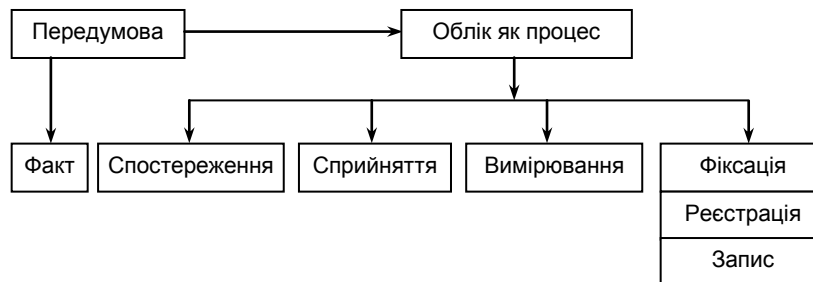

Рис. Сутність терміна "облік"

Кожен із перелічених процесів по суті означає роботу з інформацією: спостереження та сприйняття становлять її збір, вимірювання – переробку й аналіз, реєстрація – безпосереднє викладення інформації на технічному носії.

Роль інформації в бухгалтерському обліку розкривається і в його функціях: інформаційна, контрольна, аналітична та оцінювальна.

Інформаційна функція – це забезпечення користувачів даними бухгалтерського обліку, які їм потрібні для прийняття відповідних рішень. Це відповідні дані, показники тощо, що характеризують стан, зміни стану активів та пасивів господарства, можливість робити узагальнення та висновки.

Контрольна функція – це можливість виконувати за даними бухгалтерського обліку перевірку раніше прийнятих управлінських рішень господарського характеру, їх виконання.

Аналітична функція полягає в тому, що процес бухгалтерського обліку пов'язаний безпосередньо з виконанням функцій аналізу: виявлення відхилень, їх причин, ініціаторів, виконавців тощо.

Оцінювальна функція – це можливість за даними бухгалтерського обліку, контролю та аналізу дати оцінку роботі виконавців, визначити фінансовий стан підприємства, оцінити дохідність, рентабельність [2].

І хоча, крім інформаційної функції, не менш важливими вважаються й інші: контроль, аналіз і оцінка, але виконуються вони саме на основі облікової інформації.

Оскільки метою бухгалтерського обліку є надання користувачам для прийняття рішень повної, правдивої та неупередженої інформації про фінансовий стан і діяльність підприємства, то можна стверджувати, що інформаційна функція вважається домінуючою.

Система обліку містить інформацію, яка охоплює всі види діяльності підприємства і відображає весь кругообіг засобів у господарському процесі. Існуючі недоліки при передачі, одержанні та зберіганні різної за видом і якістю облікової інформації можна усунути шляхом чіткого формулювання управлінським апаратом вимог до неї та застосування інформаційних технологій обліку.

На основі вимог до облікової інформації, сформованих Стецівим І. І., якісних характеристик фінансової звітності, відображених у МСБО та П(С)БО 1, вимог до обліку, запропонованих вченими у галузі бухгалтерського обліку, можна подати такі вимоги до бухгалтерської інформації (таблиця) [4].

Таблиця

Вимоги до бухгалтерської інформації

Вимога	Суть вимоги
Достовірність	Абсолютна відповідність первинної та вторинної бухгалтерської інформації
Однозначність	Облікова інформація тотожно характеризує одні й ті ж процеси, об'єкти
Точність	Не допускаються в обліку приблизні цифри. Бухгалтерська інформація має точні підрахунки
Системність	Формування інформації за визначеними напрямками і розрізами
Комплектність	Охоплення інформацією всіх аспектів, що характеризують процеси, об'єкти для досягнення повного відображення
Реальність	Відображення в інформації справжнього стану процесів і об'єктів
Зіставність	Формування інформації за однозначними параметрами для досягнення зіставності її показників
Доречність (актуальність)	Формування інформації у визначені терміни, що забезпечує її оперативність, своєчасність і корисність.
Істотність	Забезпечення важливості та вагомості інформації, що визначає її значення для конкретної ситуації
Повнота	Відображення в обліковій інформації всіх фактів життя суб'єкта економіки за певний період
Контрольованість	Інформація обліку піддається бухгалтерському контролю під час її формування
Коригованість	Можливість виправлення помилкової інформації за будь-який період у момент її виявлення
Незмінність	Недопустимість внесення змін у облікову інформацію минулих звітних періодів
Зрозумілість	Бухгалтерська інформація повинна бути доступна для розуміння особам, які мають необхідні знання та зацікавлені в сприйнятті цієї інформації

Особливістю бухгалтерської інформації є те, що вимоги до неї також мають відображення у принципах бухгалтерського обліку, які зафіксовані у Законі України "Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні" від 16.07.1999 р. № 996-XIV [5].

Однак на сучасному етапі вдосконалювання управління, становлення ринкової економіки тільки ці вимоги виявляються недостатніми. У сучасних умовах інформація, що надається, повинна містити мінімальну кількість показників і разом із тим задовольняти вимогам максимального числа її користувачів на різних рівнях управлінської ієрархії, крім того, при одержанні інформації повинен використовуватися принцип мінімізації витрат праці й часу [6].

Запропоновані визначення та вимоги до бухгалтерської інформації сприятимуть покращенню методики її формування. Це забезпечить повне задоволення потреб користувачів обліковою інформацією, підвищить якість прийняття управлінських рішень, що позитивно вплине на результати господарювання суб'єктів економіки.

Наук. керівн. Серікова Т. М.

Література: 1. Яворов В. В. Роль облікової інформації в управлінні підприємством / В. В. Яворов // Облік і фінанси АПК : науково-виробничий журнал. – 2009. – № 2. – С. 73–76 с. 2. Сопко В. В. Бухгалтерський облік в управлінні підприємством : навч. посібн. / В. В. Сопко. – К. : КНЕУ. – 2006. – 577 с. 3. Партин Г. О. Бухгалтерський облік: основи теорії та практики : навч. посібн. / Г. О. Партин. – К. : Знання. КОО, 2000. – 245 с. 4. Економічний аналіз. Ч. 1. Теорія економічного аналізу : навч. посібн. / Приходько Н. С., Стеців Р. І., Стеців І. І. та ін. – Львів : Вид-во Львівської КА, 2004. – 168 с. 5. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні : Закон України від 16 липня 1999 р. № 996-XIV [Електронний ресурс]. – Режим доступу : zakon.rada.gov.ua. 6. Пушкар М. С. Креативний облік (створення інформації для менеджерів) : [монографія] / М. С. Пушкар. – Тернопіль : Карт-бланш, 2006. – 334 с.

Студент 4 курсу
факультету обліку і аудиту ХНЕУ

ОСОБЛИВОСТІ ОБЛІКУ ДЕПОЗИТНИХ ОПЕРАЦІЙ У БАНКАХ УКРАЇНИ

Анотація. Розглянуто теоретичні та практичні засади депозитної політики банків України в умовах формування національної грошово-кредитної системи, а також визначено напрями подальшого розвитку депозитних операцій в умовах зростання конкуренції на депозитному ринку.

Анотация. Исследованы теоретические и практические основы депозитной политики банков Украины в условиях формирования национальной денежно-кредитной системы, а также определены направления дальнейшего развития депозитных операций в условиях роста конкуренции на депозитном рынке.

Annotation. The theoretical and practical foundations of the deposit policy of Ukrainian banks under the conditions of forming national monetary system were studied, and the areas for further development of deposit operations in the face of rising competition in the deposit market were identified.

Ключові слова: кредитні відносини, кредитна політика, банк, банківська система, депозитні операції комерційних банків, облікові етапи за депозитними операціями.

Ринкова трансформація України передбачає створення нової економічної системи, яка б охоплювала різноманітність ринкових відносин як у сфері виробництва, так і у сфері розподілу, обміну і споживання. Основою розподільчих відносин, які виступають об'єднуючою ланкою між виробництвом і споживанням є фінансові та кредитні відносини. Однією з основних функцій банківської системи є раціональний розподіл фінансових ресурсів шляхом акумулювання тимчасово вільних коштів суб'єктів господарювання і населення. Необхідною умовою досягнення зазначеної мети є залучення значних ресурсів, зокрема депозитних. Тому в банківській системі проблема формування оптимальних за обсягами і термінами депозитних ресурсів постає, як правило, на перше місце, що дає можливість стверджувати важливість депозитної політики.

Вивченню проблем розвитку депозитних операцій у тих чи інших періодах розвитку економіки присвячено чимало наукових праць та періодичних видань багатьох вітчизняних, та зарубіжних економістів, до яких належать: Бертков М. Т., Васюренко О. В., О. Заруба, Дмитрієва О. М., Кисельов В. В., Косой А. М., Лаврушин О. І., Мороз А. М., Савлук М. І., Усоскін В. М. та ін.

Метою даної статті є аналіз порядку організації й обліку депозитних операцій комерційного банку.

У рамках поставленої мети визначені такі завдання: розгляд теоретичних аспектів проведення депозитних операцій та запропонування шляхів удосконалення депозитної діяльності банку.

Об'єктом дослідження даної роботи є депозитна система банків України.

Предмет дослідження становить тенденції та напрями розвитку депозитної діяльності банків в Україні.

Значення банків у сучасному світі загальновідоме – це специфічний фінансовий інструмент, який, акумулюючи кошти і зберігаючи суспільні заощадження, фінансує державу, підприємства і приватних осіб, відповідає за кредитні відносини суб'єктів господарювання та ефективно функціонування платіжної системи [1].

Банк – юридична особа, яка на підставі банківської ліцензії має включне право надавати банківські послуги, відомості про яку внесені до Державного реєстру банків [2]. За офіційними даними Національного банку України (НБУ) станом на 1 січня 2012 року в Україні зареєстровано 198 банків, 21 з яких перебувають у стані ліквідації (на 1 січня 2011 року – 194 та 18 банків відповідно). На 1 січня 2012 року кількість діючих банків на території України становить 176 з них 53 з іноземним капіталом, з яких 22 банки зі 100 % іноземним капіталом (частка іноземного капіталу в статутному капіталі банків становить 41,9 %). На 1 січня 2011 року налічувалося 55 банків з іноземним капіталом із 176 працюючих. Що стосується банків із 100 % іноземним капіталом, то на 1 січня 2011 року їх налічувалося 20 [3].

Ефективна діяльність банків та масштаби їх операцій залежать від обсягу ресурсів, якими вони володіють. Без достатньої ресурсної бази банки не зможуть у належних обсягах здійснювати кредитування поточних потреб юридичних та фізичних осіб.

У 2012 році банківська система поступово відновлюється, збільшує розміри внутрішнього кредитування юридичних і фізичних осіб, нарощує свої капітали за рахунок іноземних інвесторів і державного інституту в особі Національного банку України.

Рейтинг "Реальної економіки" охоплює 31 найбільший банк за обсягом активів, що утримують на своїх балансах понад 80 % депозитів фізичних осіб в Україні.

Згідно з Положенням про порядок здійснення банками України вкладних (депозитних) операцій з юридичними і фізичними особами під депозитом (вкладом) розуміються грошові кошти в готівковій або безготівковій формі у валюті України або в іноземній валюті або банківські метали, які банк прийняв від вкладника або які надійшли для вкладника на договірних засадах на визначений строк зберігання чи без зазначення такого строку (під процент або дохід в іншій формі) і підлягають виплаті відповідно до законодавства України та умов договору [4].

Загострення конкуренції між банками й іншими фінансово-кредитними установами за внески фізичних і юридичних осіб привело до появи величезної розмаїтості депозитів.

За строками використання коштів вкладу (депозити) клієнтів банку поділяють на:

вклади (депозити) на вимогу;

строкові вклади (депозити).

До вкладів на вимогу належать залишки тимчасово вільних коштів клієнтів банку на поточних рахунках.

У складі строкових вкладів виокремлюють власне строкові вклади й ощадні вклади. Власне строкові вклади відкриваються всім клієнтам банку: суб'єктам господарювання, фізичним особам, небанківським фінансовим установам, банкам. Ощадні вклади відкриваються тільки фізичним особам [5].

Кошти до запитання та строкові кошти фізичних осіб обліковуються за рахунками 262-ї та 263-ї груп. При цьому рахунки 262-ї групи "Кошти на вимогу фізичних осіб класифікуються за спрямуванням цих коштів [6].

Усі особові рахунки вкладників підлягають реєстрації як у бухгалтерії, так і в депозитному відділі банку. Датою відкриття депозитного рахунку є дата надходження грошових коштів на депозитний рахунок. Юридичні особи мають право перераховувати з поточного рахунку або вносити кошти готівкою.

Залучені кошти підприємств більшою мірою складаються із залишків на поточних рахунках, крім того, вони надзвичайно чутливі до ділової активності в Україні. У таких умовах кращим банкам можливо було б задуматися про створення своєї публічної історії та випуск облігацій. Саме доступ до строкових ресурсів на відкритому ринку міг би багато в чому зрівняти потенційні можливості українських банків й банків з іноземним капіталом.

При залученні коштів на вклад (депозит) в обліку здійснюються такі бухгалтерські проводки:

Дт рахунки для обліку грошових коштів, рахунки клієнтів;

Кт рахунки для обліку залучених вкладів (депозитів).

Умовами депозиту зі сплатою процентів щомісячно є: строк дії депозиту від 93 до 2 555 днів, поповнення депозиту не допускається, а також якщо повернення вкладу здійснюється раніше середни строку депозиту або поточного річного періоду, визначеного договором, сума процентів перераховується за ставкою 0,05 % річних. Якщо повернення вкладу здійснюється посередині строку депозиту або поточного річного періоду, визначеного договором, або пізніше – сума процентів перераховується за ставкою, що становить половину чинної процентної ставки. Проценти за попередні річні періоди виплачуються в повному обсязі.

Нарахування відсотків за депозитом відображається таким чином:

Дт відсоткові витрати за коштами клієнтів;

Кт нараховані витрати за строковими депозитами.

Після закінчення депозитної угоди закриття депозиту відображається бухгалтерськими проведеннями:

Дт депозитні рахунки клієнтів;

Кт поточні рахунки клієнтів.

Активними депозитними операціями є розміщення банківських коштів на вклади в інші банки, а пасивними депозитними операціями – кошти залучені банком. Депозитні операції можуть бути активними лише на міжбанківському кредитному ринку [1].

Однією з проблем подальшого розвитку депозитних операцій в Україні є дефіцит ресурсів. У більшості з них відсутні кредитні рейтинги, що заважає залученню коштів. А це могло б принести їм необхідні строкові ресурси, такі необхідні для кредитування як корпоративних, так і приватних позичальників. Адже депозити населення, які є головним джерелом ресурсів банків в Україні, поки ще вважаються коштами "до запитання".

Як перспективний напрям удосконалення депозитних операцій можна запропонувати забезпечення банками України максимально можливого розширення різних видів депозитних операцій, надаючи різноманітні пільги й депозитні послуги. Необхідно вдосконалити законодавчу базу щодо повернення вкладів, підвищити захищеність усіх категорій вкладів та поступово перевести банківську систему в стан, який більшою мірою відповідає вимогам світового співтовариства.

Проведене дослідження дало змогу обґрунтувати сутність та особливості депозитних операцій комерційних банків в Україні. Зростання конкуренції на депозитному ринку за умови одночасного зниження відсоткової ставки визначає необхідність для банківських інститутів запровадження депозитних інструментів.

Дані питання не є завершеними та потребують подальшого розгляду та вдосконалення облікових процесів за депозитними операціями.

Наук. керівн. Глебова Н. В.

Література: 1. Глебова Н. В. Облік у банках : навч. посібн. / Н. В. Глебова, Л. М. Стиренко. – Х. : Вид. ХНЕУ, 2009. – 308 с. 2. Про банки і банківську діяльність : Закон України [Електроний ресурс]. – Режим доступу : <http://search.ligazakon.ua>. 3. Регістрація банку з іноземним капіталом [Електроний ресурс]. – Режим доступу : <http://jurliga.ligazakon.ua/news/2012/4/3/60737.htm>. 4. Положення про порядок здійснення банками України вкладних (депозитних) операцій з юридичними і фізичними особами [Електроний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1256-03>. 5. Васюренко О. В. Облік і аудит у банках / О. В. Васюренко [Електроний ресурс]. – Режим доступу : http://pidruchniki.ws/15840720/buhgalterskiy_oblik_ta_audit_oblik_i_audit_u_bankah_-_vasyurenko_ov. 6. Литвин Н. Б. Фінансовий облік у банках : підручник / Литвин Н. Б. – К. : Хай-Тек Прес, 2010. – 608 с.

Ярмішко С. В.

УДК 657.471.12

Студент 4 курсу
факультету обліку і аудиту ХНЕУ

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ОБЛІКУ РОЗРАХУНКІВ З ОПЛАТИ ПРАЦІ ТА ШЛЯХИ ЇХ УДОСКОНАЛЕННЯ

Анотація. Розглянуто основні сучасні проблеми обліку розрахунків з оплати праці, запропоновано деякі шляхи вирішення розглянутих проблем, а також визначено завдання для вдосконалення розрахунків з оплати праці.

Анотация. Рассмотрены основные современные проблемы учета расчетов по оплате труда, предложены некоторые пути решения рассмотренных проблем, а также определены задачи для усовершенствования расчетов по оплате труда.

Annotation. The main current problems of wages accounting are discussed and some ways to solve these problems are offered, and also tasks for improving the calculation of wages are defined.

Ключові слова: заробітна плата, контракт, проблеми обліку, розрахунки з оплати праці, прожитковий мінімум, мінімальна заробітна плата, персонал.

Заробітна плата – це одна з найскладніших економічних категорій і одне з найважливіших соціально-економічних явищ. Тому облік праці та заробітної плати є одним із найважливіших і складних у всій системі обліку на підприємстві.

На будь-якому підприємстві цей розділ обліку ведеться в обов'язковому порядку. Тому для кожного бухгалтера важливо знати основи законодавства про працю, з якими проблемами обліку розрахунків з оплати праці він може зіткнутися.

Теоретичним і практичним питанням розгляду проблем обліку з розрахунків оплати праці та вдосконалення їх шляхів присвячено праці багатьох вітчизняних і зарубіжних вчених. Значний внесок у дослідження цих проблем зробили: Сопко В. В., Хомин П. Я., Гарасим П. М., Бутинець Т. А., Жук Н. Л., Семенов Г. А., Андрущенко Л. О., Голов С. Ф., Білуха М. Т., Дорощ Н. І., Усач Б. Ф., Петрик О. А. та ін. Але через зміну нормативно-законодавчої бази та господарських умов ці питання потребують подальшого вирішення.

Мета дослідження полягає у висвітленні сучасних проблем обліку розрахунків з оплати праці та напрямів їх удосконалення.

Об'єктом є система оплати праці на підприємстві.

Предметом дослідження є сукупність теоретичних і організаційних засад та практичних питань з обліку розрахунків з оплати праці та шляхів їх удосконалення.

Реалізація поставленої мети обумовила такі завдання дослідження:

розглянути основні сучасні проблеми обліку розрахунків з оплати праці;

запропонувати шляхи вирішення даних проблем для вдосконалення обліку розрахунків з оплати праці.

Помилка у нарахуванні заробітної плати автоматично призводить до цілої серії помилок і порушень, які є найважчими за своїми наслідками. Є тільки один спосіб уникнути таких помилок – абсолютно точно знати, як проводити будь-які розрахунки, пов'язані із заробітною платою, та основні проблеми, які виникають у цій сфері.

Важливе значення має чітка організація облікової роботи розрахунків з оплати праці на підприємстві, оскільки вона є найбільш відповідальною та трудомісткою. На деяких підприємствах наявні неофіційні позаоблікові нарахування й виплати заробітної плати працівникам без сплати встановлених законодавством податків і платежів, так звана заробітна плата "у конвертах", цей момент потребує вдосконалення існуючих підходів бухгалтерського обліку [1].

Це пов'язано з тим, що облік праці і заробітної плати є трудомістким, потребує уваги і сконцентрованості, оскільки пов'язаний з обробленням великої кількості первинної інформації, має багато однотипних операцій, здійснення яких потребує багато часу. Саме в області розрахунків з персоналом з оплати праці законодавство України є найбільш мінливим і нестабільним, тому потребує від бухгалтерів та аудиторів постійного оновлення нормативної бази, яку вони використовують у процесі поточної роботи. Для боротьби з "тіньовою заробітною платою" уряд вніс пропозицію щодо популяризації легалізації доходів, при якій буде стягуватись штраф у розмірі близько 34 тисяч гривень за кожного неоформленого робітника [2].

Останнім часом законодавчі та нормативні документи, що регламентують оподаткування витрат на оплату праці, змінювалися досить часто і кардинально. Тому бухгалтеру чи статистику важливо знати, як здійснювати оподаткування тієї або іншої виплати в даний час.

Також бухгалтерам необхідно постійно слідувати за змінами у прожитковому мінімумі та мінімальній заробітній платі, оскільки від цих величин залежать розмір податкової соціальної пільги при утриманні податку з доходів фізичних осіб, розмір доходу, до якого застосовується податкова соціальна пільга, розмір внесків до Фонду соціального страхування з тимчасової втрати працездатності, що утримуються із заробітної плати працівників, тощо.

В Україні існує проблема оцінки розміру мінімальної заробітної плати, прожиткового мінімуму та вартості робочої сили. Ці проблеми породжують низку дій, які спричиняють проблеми обліку розрахунків з оплати праці, а відтак, і аудиту розрахунків з оплати праці [3].

Для правильної організації обліку праці і заробітної плати важливе значення має класифікація персоналу за сферами застосування праці, професіями, кваліфікацією, стажем роботи та іншими ознаками.

Дуже важливо відобразити економічно достовірну та обґрунтовану інформацію про виконання нормативів та динаміку показників про працю, нагляд за дотриманням співвідношення зростання продуктивності праці та заробітної плати, за зменшенням невиробничих витрат, прихованих та явних збитків робочого часу, стимулювання праці на підприємстві. На основі цієї інформації здійснюється контроль за виконанням робочого часу на підприємстві, упровадженням прогресивних методів праці, дотриманням правильного співвідношення між зростанням продуктивності праці та заробітної плати [3].

Найбільшою проблемою обліку розрахунків із працівниками з оплати праці на сьогодні є недостатня автоматизація даної ділянки обліку та відсутність частини додаткових реквізитів у документах, якими підтверджуються операції з обліку праці та її оплати.

Тому одним із напрямів удосконалення бухгалтерського обліку є зменшення кількості документації завдяки впровадженню багатоденних і накопичувальних документів, використання типових міжвідомчих форм, пристосованих до використання обчислювальної техніки [4].

Для вдосконалення обліку оплати праці потрібно забезпечити підприємства комп'ютерним веденням обліку. Це дає змогу швидко та якісно дати аналіз витратам, визначити розрахункові операції, виключає можливість помилок, які могли б виникнути при ручному розрахунку, цим самим забезпечуючи правильність нарахування заробітної плати працівникам підприємства та нарахування обов'язкових платежів.

Нині відбувається швидке оснащення організацій комп'ютерами. Вони дозволяють накопичувати дані як безпосередньо в облікових реєстрах, так і на машинних носіях інформації.

Не менш важливими проблемами обліку розрахунків з оплати праці є примусова відпустка працівників за власний рахунок, переведення працівників на неповний робочий день, звільнення працівників, затримка виплати заробітної плати, не проведення індексації заробітної плати та компенсацій за невикористані відпустки працівниками [4].

Одним із можливих напрямів удосконалення оплати праці працівників є підвищення матеріальної зацікавленості працівників.

Так, доцільніше перевести оплату керівників, службовців і фахівців на контрактну форму, яка дозволяє привабити й утримати найбільш кваліфікованих і творчо активних фахівців, гнучко регулювати чисельність і склад управлінського персоналу.

Важливими завданнями вдосконалення розрахунків з оплати праці є:

- прискорення науково-технічного прогресу;
- механізація трудомістких робіт;
- оптимізація використання трудових ресурсів;
- зменшення витрат робочого часу [1].

Отже, слід зробити висновок, що питання нарахування заробітної плати, а також податкового, бухгалтерського статистичного обліку оплати праці займають особливе місце в роботі бухгалтерії кожного підприємства.

Сьогодні створено законодавчо-правову базу регулювання оплати праці відповідно до міжнародних трудових норм, що діють у ринковій економіці, система документування оплати праці розвинута на високому рівні. Однак залишається необхідність розроблення нових та вдосконалення існуючих галузевих форм первинних документів з обліку заробітної плати, що враховують особливості її нарахування і виплати в окремих галузях економіки, зокрема в сільському господарстві [3].

Реалізація завдань реформування системи бухгалтерського обліку та сучасні ринкові зміни діючої системи організації оплати праці потребують докорінних змін методології обліку розрахунків з оплати праці на підприємстві.

Дана тема не є повністю дослідженою та заслуговує на увагу. Можливо визначити такі пропозиції: дослідити питання документального забезпечення кадрового обліку та розрахунків із персоналом з оплати праці, розробити рекомендації щодо вдосконалення обліку розрахунків з оплати праці.

Наук. керівн. Часовнікова Ю. С

Література: 1. Покатаєва О. В. Шляхи вдосконалення системи оплати праці на підприємстві / О. В. Покатаєва, Г. О. Кошулинська // Держава та регіони. Науково-виробничий журнал. Серія : Економіка та підприємництво. – 2010. – № 3. – С. 139–141. 2. Про оплату праці : Закон України від 24.03.1995 р., № 108/95-ВР, зі змінами і доповненнями [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.nibu.factor.ua/ukr/golden/doc.html>. 3. Садовніков О. А. Сучасні проблеми обліку розрахунків з оплати праці та удосконалення їх шляхів / О. А. Садовніков, Г. В. Сировой // Вісник Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля : науковий журнал. – 2011. – № 8(162). – Ч. 1. 4. Хома Д. М. Проблеми обліку та аудиту розрахунків з оплати праці / Д. М. Хома // Сталий розвиток економіки : науково-виробничий журнал. – 2011. – № 3. – С. 222–227.

Овсійчук О. В.

УДК 657.44:658.155

Студент 4 курсу
факультету обліку і аудиту ХНЕУ

ПРОБЛЕМИ ОРГАНІЗАЦІЇ ОБЛІКУ ФІНАНСОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Анотація. Визначено роль фінансових результатів у діяльності підприємства, розглянуто теоретичні та методичні аспекти обліку фінансових результатів, досліджено основні проблеми обліку та уточнено шляхи вирішення даних проблем у сучасних умовах.

Аннотация. Определена роль финансовых результатов в деятельности предприятия, рассмотрены теоретические и методические аспекты учета финансовых результатов, исследованы основные проблемы учета и уточнены пути решения данных проблем в современных условиях.

Annotation. The article outlines the role of the financial results of a company, discusses the theoretical and methodological aspects of accounting for financial results, studies the main problems of accounting and specifies the ways of solving these problems in the modern world.

Ключові слова: бухгалтерський облік, фінансові результати, проблема, діяльність підприємства, прибуток.

Фінансові результати є надзвичайно важливим показником для суб'єкта господарювання, адже в них відображаються всі сторони діяльності підприємства. Від фінансових результатів, їх правильного обліку, контролю та аудиту залежить фінансово-майновий стан та ефективність діяльності підприємства. У сучасних умовах існує ряд проблем у системі обліку фінансових результатів, які призводять до викривлення облікових даних та їх низької якості. Необхідність вивчення існуючих проблем визначає актуальність дослідження.

Дослідженням проблем обліку фінансових результатів присвячені праці таких вчених, як: Бутинець Ф. Ф., Верига Ю. А., Голов С. Ф., Ткаченко Н. М. та ін.

Метою дослідження є розгляд основних проблем обліку фінансових результатів та уточнення шляхів їх вирішення.

© Овсійчук О. В., 2013

Об'єктом дослідження є облік фінансових результатів діяльності підприємства.
Предметом дослідження є організація обліку фінансових результатів діяльності підприємства.
Ефективність управлінських рішень значною мірою залежить від своєчасного одержання інформації про здійснювані господарські операції. Основним джерелом такої інформації є бухгалтерський облік.

Правові засади регулювання, організації, ведення бухгалтерського обліку та складання фінансової звітності в Україні визначені Законом України "Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні", національними Положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку, Планом рахунків бухгалтерського обліку [1; 2].

У сучасних умовах розвитку економіки серед комплексу проблем бухгалтерського обліку важливе місце займає питання формування, обліку та відродження у звітності фінансових результатів господарчих суб'єктів, оскільки фінансовий результат є одним з найважливіших економічних показників, який узагальнює результати господарської діяльності підприємства і надає комплексну оцінку її ефективності.

Фінансовий результат може бути вираженим у вигляді прибутку або збитку. Прибутковість діяльності виступає визначальним фактором фінансової безпеки підприємства, оскільки за рахунок прибутку можна збільшити власний капітал, сформувати достатній резервний фонд, застрахувати основні ризики, розширити виробництво.

В обліку фінансових результатів існує багато спірних питань. Це стосується, насамперед, доходів та витрат, які формують фінансовий результат діяльності підприємства.

На сьогодні розраховують два види прибутку (збитку):

1) бухгалтерський (обліковий), який визначається у формі № 2 "Звіт про фінансові результати" як різниця між доходами та витратами за всіма видами діяльності;

2) оподатковуваний (податковий), який визначається в податковому обліку і відображається в декларації про прибуток підприємства [3].

Облік фінансових результатів здійснюється на фінансово-результативному рахунку 79 "Фінансові результати", на якому збираються всі затрати, доходи (прибутки і збитки) підприємства, які групуються в аналітичному обліку за характером прибутків і збитків.

Якщо рахунок 79 "Фінансові результати" є номінальним і на кінець звітного періоду закривається (сальдо немає), то рахунок 44 "Нерозподілені прибутки (непокриті збитки)" є пасивним і його сальдо відображається в балансі. На рахунок 79 "Фінансові результати" обліковуються на окремих субрахунках результати основної діяльності, фінансових операцій, іншої звичайної діяльності, надзвичайних подій.

У кредит рахунку 79 списуються доходи, в дебет – суми витрат від усіх видів діяльності, а також сума нарахованого податку на прибуток, а саме:

Результат операційної діяльності: Д-т 79, К-т 90, 92, 93, 94, 981; Д-т 70, 71 К-т 791.

Результат фінансової діяльності: Д-т 792 К-т 95, 96; Д-т 72, 73 К-т 792.

Результат іншої діяльності: Д-т 793 К-т 97; Д-т 74 К-т 793.

Результат надзвичайних подій: Д-т 794 К-т 99; Д-т 75 К-т 794.

Чистий прибуток визначається на рахунку 79 після нарахування податку на прибуток.

Нараховано податок на прибуток: Д-т 981, К-т 641. Податок на прибуток списано на фінансові результати: Д-т 791, К-т 981. У кінці звітного періоду сальдо рахунку 79 списується на рахунок 44 "Нерозподілені прибутки (непокриті збитки)": Прибуток – Д-т 79, К-т 441; Збиток – Д-т 442, К-т 79 [4].

Слід зазначити, що на рахунку 79 відображається сума чистого прибутку, оскільки нараховані податки й обов'язкові платежі з реалізації (продажу) на користь бюджету були враховані попередньо на рахунку 70 "Доходи від реалізації" до моменту перенесення його сальдо на рахунок 79 "Фінансові результати", а податок на прибуток був врахований на рахунок 98 "Податки на прибуток", а потім також відображений за дебетом рахунка 79 "Фінансові результати".

Проте багато вчених є противниками пристосування податкового законодавства до потреб обліку. Це пояснюється тим, що за умов наявності суттєвих розбіжностей у методології оцінки більшості показників податкового та бухгалтерського обліку, неможливо є розробка єдиного алгоритму або ряду типових алгоритмів формування окремих груп показників податкової звітності на підставі даних бухгалтерського обліку [3].

У бухгалтерському обліку і фінансовій звітності важливим є правильне визначення фінансових результатів за видами діяльності. На сьогодні проблемним залишається питання щодо неузгодженості класифікації видів діяльності та субрахунків бухгалтерського обліку, на яких формуються і визначаються фінансові результати.

Згідно із П(С)БО 3 і Планом рахунків формування показників здійснюється за такими статтями: результат операційної діяльності, результат фінансових операцій, результат іншої звичайної діяльності, результат надзвичайних подій.

Згідно із П(С)БО 3 "Звіт про фінансові результати" діяльність підприємства поділяється на: звичайну діяльність – будь-яку основну діяльність підприємства, а також операції, що забезпечують її або виникають у результаті її проведення;

надзвичайну подію – подію або операцію, яка відрізняється від звичайної діяльності підприємства, та не очікується, що вона повторюватиметься періодично або в кожному наступному звітному періоді.

Звичайна діяльність у свою чергу поділяється на:

операційну діяльність – основну діяльність підприємства, а також інші види діяльності, що не є інвестиційною або фінансовою діяльністю;

інвестиційну діяльність – придбання і реалізація тих необоротних активів, а також тих фінансових інвестицій, що не є складовою частиною еквівалентів коштів;

фінансову діяльність – діяльність, що призводить до зміни розміру і складу власного і позикового капіталу підприємства [2].

На відміну від визначеної в П(С)БО 3 "Звіт про фінансові результати" класифікації, план рахунків виділяє інші операційну та звичайну діяльності.

На субрахунок 791 "Результат операційної діяльності" відображається прибуток (збиток) від основної діяльності підприємства, але на цьому субрахунок показують у порядку закриття і результати від іншої операційної діяльності. На субрахунок 792 "Результат фінансових операцій" відображаються не тільки результати, які належать до фінансових, але й частково до інвестиційних. На субрахунок 793 "Результат іншої звичайної діяльності" закриваються рахунки 74 "Інші доходи" та 97 "Інші витрати". Так, згідно із П(С)БО 3 "Звіт про фінансові результати" у статті "Інші доходи" показується дохід від реалізації фінансових інвестицій, неопераційних курсових різниць та інші доходи, які виникають у процесі звичайної діяльності, але не пов'язані з операційною діяльністю підприємства на субрахунок 793 "Результат іншої звичайної діяльності" частково відображаються і доходи і витрати від інвестиційної діяльності [5].

Для того, щоб підприємство могло чітко визначати обсяг та ефективність інвестицій необхідно розділити інвестиційну діяльність на основну інвестиційну діяльність та іншу інвестиційну діяльність та деталізувати субрахунки 792 та 793 відповідно до даного поділу.

Також проблемою при формуванні фінансових результатів є те, що багато підприємств не створюють резерв сумнівних боргів за дебіторською заборгованістю, тобто дебіторська заборгованість включається до підсумку балансу за первісною вартістю. Це призводить до завищення валюти балансу. Нарахування резерву сумнівних боргів відображається у складі інших операційних витрат. Формуючи цю суму, підприємство може свідомо впливати на величину прибутку звітного періоду, і на загальну фінансову картину роботи підприємства за звітний період [6].

Отже, дослідження показали, що фінансовий результат є досить складною та багатогранною категорією. Для загального вдосконалення обліку фінансових результатів діяльності підприємства необхідно запровадити єдині класифікаційні ознаки видів діяльності, що потребує зміни у формі звіту про фінансові результати і методичні засади формування інформації за показниками Звіту в системі рахунків бухгалтерського обліку.

Перспективи подальших досліджень пов'язані з особливостями обліку фінансових результатів за національними та міжнародними стандартами.

Наук. керівн. Черноіванова Г. С.

Література: 1. Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні : Закон України від 12.05.2011 р. № 3332-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/>. 2. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 3 "Звіт про фінансові результати", затверджений наказом Міністерства фінансів України від 20.10.99 № 246 зі змінами і доповненнями [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/>. 3. Актуальні проблеми обліку аналізу та аудиту в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ea.donntu.edu.ua:8080/jspui/bitstream/123456789/11763/1/конферен.2012.pdf>. 4. Сопко В. М. Бухгалтерський облік : навч. посібн. / В. М. Сопко. – К. : КНЕУ, 2000. – 208 с. 5. Дмитренко А. В. Класифікація видів діяльності як основа обліку доходів і витрат від спільної діяльності / А. В. Дмитренко // Економіка і регіони. – 2008. – № 3. – С. 125–127. 6. Ковальчук О. В. Удосконалення методики обліку фінансових результатів / О. В. Ковальчук // Інвестиції: практика та досвід. – 2009. – № 7. – С. 30–32.

Лысякова А. О.

УДК 336.14(477)

Студент 4 курса
факультета экономики и права ХНЭУ

ОСОБЕННОСТИ ГОСУДАРСТВЕННОГО БЮДЖЕТА УКРАИНЫ

Аннотация. Выявлены взаимосвязи в изменениях распределений доходов и расходов государственного бюджета Украины, отражена динамика роста основных экономических показателей, определена закономерность в пропорциональности изменений дефицита бюджета страны и роста инфляции.

© Лысякова А. О., 2013

Анотація. Виявлено взаємозв'язки у змінах розподілу доходів і видатків державного бюджету України, відображено динаміку зростання основних економічних показників, визначено закономірність у пропорційності змін дефіциту бюджету країни і зростання інфляції.

Annotation. The relations in changes of income and expenses of the State Budget of Ukraine were revealed, the dynamics of major economic indicators growth was reflected, the proportionality of the regularity in changes in the pattern of the country's budget deficit and inflation growth was determined.

Ключевые слова: финансовые отношения, государственный бюджет, затраты, дефицит бюджета, инфляция, доходы, расходы.

Финансовые отношения, складывающиеся у государства с предприятиями, организациями, учреждениями и населением, называются бюджетными. Специфика этих отношений, как части финансовых, состоит в том, что они, во-первых, возникают в распределительном процессе, и, во-вторых, связаны с формированием и использованием централизованного фонда денежных средств, необходимого для удовлетворения общегосударственных потребностей.

Бюджетные отношения многообразны, они происходят между секторами экономики, сферами общественной деятельности, отраслями народного хозяйства, территориями страны и охватывают все уровни хозяйствования.

Бюджетные отношения носят объективный характер. Они обусловлены тем, что в государстве из года в год должна концентрироваться определенная доля национального дохода, необходимая для удовлетворения социально-культурных потребностей населения, решения оборонных задач, покрытия общих затрат государственного управления.

Конкретная величина бюджетного фонда, отражающая степень централизации финансовых ресурсов в государстве, зависит от ряда факторов: уровня развития экономики; методов хозяйствования на предприятиях, в организациях, учреждениях; решаемых обществом экономических и социальных задач и т. п. [1].

Целью данной работы является выявление закономерностей в изменениях доходов и расходов государства.

Государственный бюджет – ведущее звено финансовой системы и основная финансовая категория. В нем объединяются главные доходы и расходы государства. Бюджет объединяет основные финансовые категории, такие как налоги, государственный кредит, государственные расходы и их взаимодействие.

Сущность государственного бюджета, как экономической категории, реализуется через его основную функцию – распределительную.

Содержание распределительной функции бюджета определяется процессами перераспределения финансовых ресурсов между разными подразделениями общественного производства.

Сфера действия распределительной функции определяется тем, что в отношении с бюджетом вступают почти все участники общественного производства.

Основными объектами бюджетного перераспределения являются национальный доход, а также часть национального богатства. Основные направления распределительной функции связаны с перераспределением национального дохода, с вмешательством в процесс общественного воспроизводства, с финансовым обеспечением социальной политики, обеспечением монопольной прибыли [2].

Следует проанализировать основные показатели государственного бюджета Украины за последние три года. В качестве базовых показателей для оценки состояния бюджета автор выбрал такие: доходы и расходы страны, номинальный ВВП, темп роста ВВП, уровень инфляции, фонд оплаты труда, курс национальной валюты, дефицит бюджета. Данные государственного бюджета за 2009 – 2011 гг. приведены в таблице [3 – 5].

Таблица

Показатели государственного бюджета Украины за 2009 – 2011 гг.

Показатель	2009 г.	2010 г.	2011 г.
Доходы, млрд грн	237,5	267	281,47
Расходы, млрд грн	265,6	323	321,92
Номинальный ВВП, млрд грн	1062	1083	1253
Рост ВВП, %	0,4	3,7	4,5
Уровень инфляции, %	9,5	13,1	8,9
Фонд оплаты труда, млрд грн	290	338,9	398
Курс национальной валюты, грн/долл.	7,5	8	7,95
Дефицит бюджета, %	2,96	3,5	3,08

Согласно указанным данным, можно сказать, что все показатели стремительно растут, более наглядно это можно отразить с помощью построенной диаграммы на основе данных, приведенных в таблице (рис. 1).

С каждым годом значительно возрастают одновременно бюджетные поступления и затраты. В период с 2009 по 2011 г. расходы возросли на 21 %, а доходы – на 19 %. Также в течение трех лет затраты превышают поступления в среднем на 16 %, а именно: в 2009 г. – на 12 %, в 2010 г. – на 21 % и в 2011 г. – на 14 %, в результате этого имеет место такое явление, как дефицит бюджета.

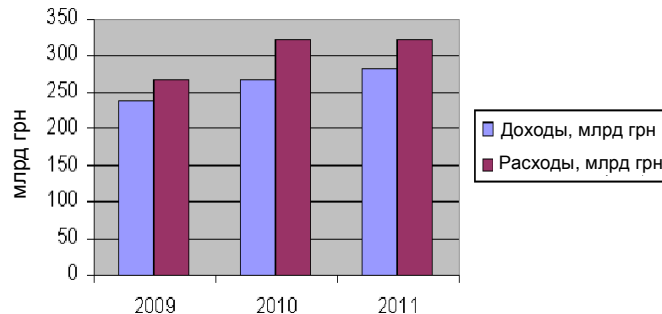

Рис. 1. Соотношение доходов и расходов государственного бюджета

Дефицит бюджета – это сумма, на которую затраты государства превышают его доходы. Причины бюджетного дефицита разнообразны: спад производства, снижение эффективности функционирования отдельных отраслей в стране, значительные военные затраты, несвоевременное проведение структурных изменений в экономике либо техническое переоснащение, а также другие факторы, влияющие на социально-экономическое положение страны [2; 6].

В Украине дефицит бюджета стремительно растет, это приводит к тому, что население страны, в лице частных предпринимателей, непосредственно участвует в покрытии дефицита путем выплаты налогов, которые искусственно повышаются государством. Примером может послужить повышение сборов с частных предпринимателей, произведенное в 2010 г. Динамические изменения дефицита бюджета отражены на рис. 2.

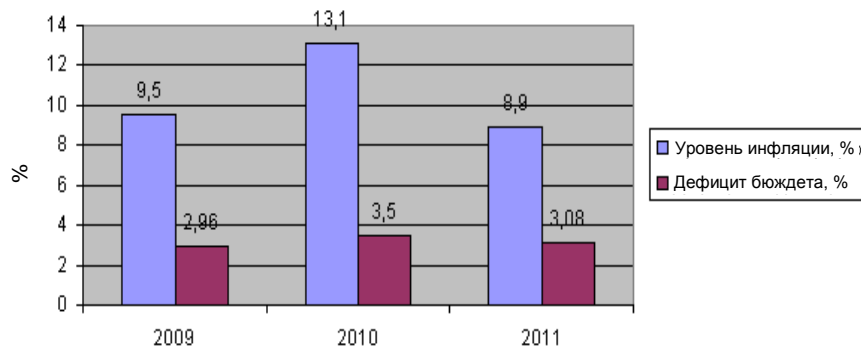

Рис. 2. Рост инфляции и дефицита бюджета

Дефицит с 2009 по 2010 год увеличился на 0,54 %, а с 2010 по 2011 год уменьшился на 0,42 %. Таким образом, можно утверждать, что государству удалось покрыть 0,42 % дефицита.

Следующий показатель для анализа государственного бюджета Украины – это инфляция. Инфляция – это повышение общего уровня цен на товары и услуги. Анализируя показатели инфляции, можно заметить позитивную тенденцию, а именно: в период с 2009 по 2010 год уровень инфляции возрос на 3,4 % до 13 %, а с 2010 по 2011 год снизился на 4,2 % до 8,9 %. Такого рода явление несет в себе положительный характер непосредственно для населения страны, так как цены на товары и услуги падают, а покупательная способность жителей возрастает [7].

В данный момент в Украине можно провести ряд мероприятий по сокращению дефицита государственного бюджета. Бюджет может не преступить определенный порог дефицита в том случае, если украинское правительство более не будет делать заимствований. На сегодняшний день бюджет находится в довольно напряженном состоянии по причине нехватки источников доходов. Также сокращению расходов может способствовать принятие жесткого закона о государственных закупках и ряд других непопулярных мер, в том числе повышение цен на газ и уменьшение административных расходов на 10 %. Уменьшение дефицита бюджета возможно за счет ограничения быстрого роста фонда оплаты труда в государственном секторе, проведения пенсионной реформы, а также уменьшения трансферта из госбюджета в Пенсионный фонд [8].

Таким образом, государственный бюджет – это ведущее звено финансовой системы и основная финансовая категория. В нем объединяются основные доходы и расходы государства. В государственном бюджете не малую роль играет дефицит бюджета, который возникает в случае

сокращения доходов и увеличения расходов. Дефицит можно сократить с помощью оформления государственных займов, а также с помощью эмиссии денег. Дефицит бюджета выступает одной из основных причин инфляции и экономической нестабильности в Украине.

Проведя данное исследование, автор выявил основные закономерности, на которых строится государственный бюджет, а именно: чем больше дефицит бюджета, тем больше уровень инфляции, тем нестабильнее становится национальная валюта, ухудшается общий уровень жизни в стране.

Научн. рук. Серикова Т. Н.

Литература: 1. Фещенко Л. В. Финансы : учебн. пособ. для самост. изучения дисц. / Фещенко Л. В., Проноза П. В., Меренкова Л. А. – Х. : ИД "ИНЖЭК", 2003. – 232 с. 2. Бюджет Украины [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://ru.wikipedia.org/wiki/Бюджет_Украины. 3. Про Державний бюджет України на 2009 рік : Закон України № 835-VI від 26 грудня 2008 року (зі змінами згідно з Законом № 1498 від 10.06.2009 р.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.rada.gov.ua. 4. Про Державний бюджет України на 2010 рік : Закон України № 2154-VI від 27 квітня 2010 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.rada.gov.ua. 5. Про Державний бюджет України на 2011 рік : Закон України зі змінами та доповненнями, внесеними Законами України від 7 квітня 2011 року № 3220-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.rada.gov.ua. 6. Бюджетний дефіцит [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://uk.wikipedia.org/wiki/Бюджетний_дефіцит. 7. Інфляція [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ru.wikipedia.org/wiki/Инфляция>. 8. Государственный бюджет Украины на 2011 год [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://solist2.com.ua/ekonomik/2011/budjet-2011.html>. 9. Дефицит государственного бюджета в 2010 г. [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://ubr.ua/finances/macroeconomics-ukraine/deficit-budjeta-2010-poradaem-v-desiatku-61759>.

УДК 658.14

Шовкопляс Н. В.

Магістр 2 року навчання
заочного факультету ХНЕУ

АНАЛІЗ ПІДХОДІВ ДО ВИЗНАЧЕННЯ СУТНОСТІ ПОНЯТТЯ "ФІНАНСОВА СТІЙКІСТЬ ПІДПРИЄМСТВА"

Анотація. Проаналізовано підходи до визначення поняття "фінансова стійкість підприємства" різних вчених-економістів. Наведено актуальне для сучасної економіки поняття "управління фінансовою стійкістю підприємства".

Аннотация. Проанализированы подходы к определению понятия "финансовая устойчивость предприятия" разных ученых-экономистов. Приведено актуальное для современной экономики понятие "управление финансовой устойчивостью предприятия".

Annotation. This article analyzes the approaches to the definition of "financial stability of an enterprise" concept of different economists. The actual definition of "management of financial stability of an enterprise" concept was offered.

Ключові слова: фінансова стійкість підприємства, управління фінансовою стійкістю підприємства, фінансовий стан підприємства, платоспроможність, конкурентоспроможність, рентабельність, ліквідність, структура капіталу.

У сучасних економічних умовах більшість підприємств стикаються з багатьма проблемами, які ускладнюють їх фінансове становище, адже значна частина прибутку має інфляційний характер, ускладнюється ситуація з платоспроможністю. Нинішній стан економіки вимагає від підприємств підвищення ефективності виробництва, конкурентоспроможності продукції та послуг на основі впровадження досягнень науково-технічного прогресу, ефективних форм господарювання і управління виробництвом, ініціативи і т. д.

Однією з характеристик стабільного стану підприємства є його фінансова стійкість. Вона обумовлена як стабільністю економічного середовища, в рамках якого підприємство здійснює свою діяльність, так залежить і від результатів його функціонування, його активного й ефективного реагування на зміну внутрішніх і зовнішніх факторів.

Дослідженням обраного поняття займалися багато вітчизняних та зарубіжних вчених, а саме: Абрютіна М. С., Балабанов І. Т., Крамаренко Г. О., Лахтіонова Л. А., Мних Є. В., Поляк Г. Б., Родіонова В. М., Федотова М. О., Русак Н. А., Русак В. А., Савицька Г. В., Соловійова Н. І., Старостенко Г. Г., Мірко Н. В., Стоянова О. С., Уткін Є. А., Цал-Цалко Ю. С., Шеремет А. Д. та Сайфулін Р. С. [1 – 15]. Однак на сучасному етапі в економічній літературі не визначено єдиного підходу до трактування сутності поняття "фінансова стійкість", а навпаки їх існує багато, хоча найчастіше вони доповнюють або повторюють один одного. Скоріш за все це обумовлено саме умовами, до яких пристосоване те або інше трактування, тобто умовами, у яких проводив дослідження окремих авторів.

Тому метою даного дослідження виступає саме визначення найбільш вичерпного поняття фінансової стійкості. Слід проаналізувати трактування цього поняття різними вченими (таблиця).

Таблиця

Визначення поняття "фінансова стійкість підприємства" в наукових джерелах

Визначення	Автор
Економічною сутністю фінансової стійкості є забезпеченість запасів і витрат підприємства джерелами формування	Поляк Г. Б. [8]
Фінансово стійким є господарюючий суб'єкт, який за рахунок власних коштів покриває кошти, вкладені в активи, не допускає невинуватого заборгованості та розраховується в термін за своїми зобов'язаннями	Балабанов І. Т. [2]
Фінансова стійкість не зводиться лише до платоспроможності. Для підтримання фінансової стабільності важливі не тільки абсолютні розміри прибутку, скільки показники рентабельності. В якості критерію стійкості фінансового стану може використовуватись вірогідність банкрутства	Уткін Є. А. [15]
Фінансова стійкість передбачає збіг чотирьох сприятливих характеристик: високої платоспроможності; високої ліквідності балансу; високої кредитоспроможності; високої рентабельності	Стоянова О. С. [14]
Фінансова стійкість – це економічна категорія, яка досягається за умови стабільного перевищення доходів над витратами, вільного маневрування грошовими коштами та стійкого економічного зростання і визначається раціональною забезпеченістю потреб підприємства фінансовими ресурсами для ефективної діяльності в ринкових умовах	Мних Є. В., Старостенко Г. Г., Мірко Н. В. [7; 13]
Фінансова стійкість – це такий стан фінансових ресурсів, при якому підприємство, вільно маневруючи грошовими коштами, здатне шляхом ефективного їх використання забезпечити безперервний процес виробничо-торговельної діяльності, а також затрати на його розширення і оновлення	Лахтіонова Л. А. [5]
Поняття фінансової стійкості підприємства багатогранне і характеризується фінансовою незалежністю, можливістю маневрувати власними ресурсами, достатньою фінансовою забезпеченістю безперервності основних видів діяльності, станом виробничого потенціалу	Русак Н. А., Русак В. А. [10]
Фінансово стійким можна вважати таке підприємство, яке за рахунок власних активів спроможне забезпечити запаси, не допустити невинуватого кредиторської заборгованості, своєчасно розрахуватись за своїми зобов'язаннями	Цал-Цалко Ю. С. [16]
Під фінансовою стійкістю слід розуміти його платоспроможність у часі з дотриманням умови фінансової рівноваги між власними і позиковими коштами, тобто це таке співвідношення власних і позикових коштів підприємства, коли за рахунок власних коштів повністю погашаються колишні і нові борги	Крамаренко Г. О. [4]
Здатність суб'єкта господарювання функціонувати та розвиватися, зберігати рівновагу своїх активів та пасивів в мінливому внутрішньому та зовнішньому середовищі, яка гарантує його постійну платоспроможність та інвестиційну привабливість в межах допустимого рівня ризику	Савицька Г. В. [11]
Фінансова стійкість – це комплексне поняття і є таким станом ресурсів, яке забезпечує розвиток підприємства на основі зростання прибутку та капіталу за збереження платоспроможності та кредитоспроможності за умови допустимого рівня ризику	Родіонова В. М., Федотова М. О. [9]
Фінансова стійкість – стабільність фінансового становища підприємства за достатності частки власного капіталу у складі джерел фінансування, що забезпечує запаси джерелами формування, наслідком чого виступають платоспроможність та ліквідність	Абрютіна М. С., Соловійова Н. І., Шеремет А. Д., Сайфулін Р. С. [1; 12; 17]

Слід зауважити, що більшість економістів ототожнюють поняття "фінансовий стан" та "фінансова стійкість", але фінансова стійкість в цьому випадку розуміється ними як стійкий або позитивний фінансовий стан. Крім цього, варто звертати уваги на багато інших тенденцій, адже позитивні зміни одного показника можуть супроводжуватися негативними наслідками з іншого боку. В свою чергу деякі вітчизняні та російські економісти трактують фінансову стійкість лише як оптимальне співвідношення між власним та залученим капіталом, та відносять до групи показників фінансової стійкості виключно коефіцієнти, які характеризують структуру джерел коштів та фінансову незалежність підприємства від зовнішніх кредиторів. Такий підхід є досить поширеним у зарубіжних країнах і використовується в більшості закордонних методик. Але поряд з аналізом джерел формування капіталу підприємства варто досліджувати і напрями його використання, адже при настанні строку повернення кредитів велике значення матиме ліквідність активів підприємства.

Але найбільш доречним і точним здається трактування, надане Савицькою Г. В., яка зазначає, що фінансова стійкість підприємства – це здатність підприємства функціонувати та розвиватися, зберігати рівновагу своїх активів та пасивів у мінливому внутрішньому та зовнішньому середовищі, яка гарантує його постійну платоспроможність та інвестиційну привабливість в межах допустимого рівня ризику [11].

При дослідженні даного питання було розглянуто велику кількість трактувань, де сутність поняття "фінансова стійкість" пов'язується, в основному, зі станом і структурою активів і пасивів, які впливають із традиційного трактування фінансів підприємств як системи економічних відносин, які виникають у процесі формування, розподілу та використання грошових ресурсів підприємства. Ці усі визначення не суперечать один одному і, безумовно, мають право на існування, але варто визначити найбільш повне та доцільне саме для даного дослідження поняття фінансової стійкості. Отже, фінансова стійкість – це здатність підприємства зберігати конкурентоспроможність та отримувати прибуток за умови такої ліквідності своїх активів, яка б дозволила розраховуватися з усіма зобов'язаннями в терміни, що не перевищують допустимий рівень ризику. Звідси управління фінансовою стійкістю можна визначити як процес реалізації методів, заходів та інструментів керування суб'єктом підприємництва для забезпечення ефективного господарювання та досягнення (збереження) постійної платоспроможності за умови високого рівня інвестиційної привабливості в конкретному середовищі.

Процес управління фінансовою стійкістю підприємства є невід'ємною частиною загальної стратегії управління підприємством, оскільки фінансово стійке, стабільне, платоспроможне підприємство має ряд переваг перед іншими підприємствами такого ж профілю при отриманні кредитів, залученні інвестицій, у виборі постачальників і в підборі кваліфікованих кадрів, а також воно є більш захищеним від впливу негативних зовнішніх чинників і має менший ризик банкрутства.

Наук. керівн. Рудак С. М.

Література: 1. Абрютіна М. С. Фінансовий аналіз / М. С. Абрютіна. – М. : Дело и Сервис, 2011. – 192 с. 2. Балабанов І. Т. Фінансовий аналіз і планування господарюючого суб'єкта : учебник / І. Т. Балабанов. – М. : Финансы и статистика, 2009. – 340 с. 3. Крамаренко Г. О. Фінансовий аналіз і планування / Г. О. Крамаренко. – Дніпропетровськ : Вид. ДАУБП, 2011. – 224 с. 4. Лахтіонова Л. А. Аналіз фінансової стійкості суб'єктів підприємницької діяльності : монографія / Л. А. Лахтіонова. – К. : КНЕУ, 2011. – 880 с. 5. Мних С. В. Збалансована система інформаційно-аналітичного забезпечення менеджменту / С. В. Мних // Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку : [збірник наукових праць]. – Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2012. – № 722. – С. 155–159. 6. Поляк Г. Б. Финансы и кредит / Г. Б. Поляк. – М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2008. – 703 с. 7. Родионова В. М. Финансовая устойчивость предприятия в условиях инфляции / В. М. Родионова, М. А. Федотова. – М. : Перспектива, 2009. – 98 с. 8. Русак Н. А. Финансовый анализ субъекта хозяйствования : учебн. пособ. / Н. А. Русак, В. А. Русак. – СПб. : Издательский дом "Бизнес-пресса", 2006. – 304 с. 9. Савицкая Г. В. Экономический анализ : учебник / Г. В. Савицкая. – М. : ИНФРА-М, 2011. – 647 с. 10. Соловйова Н. І. Основні компоненти фінансової стійкості сільськогосподарських підприємств / Н. І. Соловйова // Економіка АПК. – 2004. – Ст. 7. – С. 81–89. 11. Старостенко Г. Г. Фінансовий аналіз : навч. посібн. / Г. Г. Старостенко, Н. В. Мірко. – К. : Центр навчальної літератури, 2006. – 224 с. 12. Стоянова О. С. Финансы и кредит : учебный курс / О. С. Стоянова. – К. : Эльга-Н ; Ника-Центр, 2008. – 448 с. 13. Уткин Е. А. Антикризисное управление / Е. А. Уткин. – М. : ТАНДЕМ "Экос", 2008. – 330 с. 14. Цал-Цалко Ю. С. Фінансовий аналіз : підручник / Ю. С. Цал-Цалко, Ю. Ю. Мороз, Л. А. Суліменко. – [5-те вид., доп.]. – Житомир : ЖОО ГО "Спілка економістів України", 2012. – 609 с. 15. Шеремет А. Д. Финансы предприятий : учебн. пособ. / А. Д. Шеремет, Р. С. Сафулин. – М. : ИНФРА-М, 2008. – 343 с.

Магістр 2 року навчання
заочного факультету ХНЕУ

ФІНАНСОВА СТІЙКІСТЬ БАНКУ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

Анотація. Розглянуто основні підходи до тлумачення поняття "фінансова стійкість банку", обґрунтовано теоретичні засади фінансової стійкості банків, наведено характеристику основних її складових. Розкрито сутність та економічний зміст фінансової стійкості банку.

Аннотация. Рассмотрены основные подходы к толкованию понятия "финансовая устойчивость банка", обоснованы теоретические основы финансовой устойчивости банков, приведена характеристика основных ее составляющих. Раскрыты сущность и экономическое содержание финансовой устойчивости банка.

Annotation. The main approaches to the interpretation of the concept of "financial sustainability of a bank" are considered, the theoretical foundations of financial stability of the banks are grounded, and characteristic of its basic components is given. The essence and economic content of financial stability of a bank are revealed.

Ключові слова: фінансова стійкість банку, платоспроможність, ліквідність, капіталізація банку, прибутковість банку, фінансова стабільність банку.

Будь-яка держава світу зацікавлена у економічному зростанні та розвитку власної економіки. Досвід розвинених країн вказує, що основою їх економічного розвитку є стабільність банківського сектору. Питання фінансової стійкості банків має свою специфіку, засновану на джерелах формування фінансових ресурсів, структурі активу, оцінці результатів діяльності, а тому в умовах становлення банківського сектору та нестабільності економіки проблема забезпечення фінансової стійкості комерційного банку набуває особливої актуальності.

Вивченню питання фінансової стійкості банку приділяється значна увага науковців, зокрема таких, як: Андріїв В. Г., Антонов Н. Г., Белих Л. П., Заруба О. Д., Захаров Н. Н., Маслюченков Ю. С., Пантелеев В. П., Халява С. П., Шелудько Н., Шиллер Р. І. [1 – 7]. Однак окремі аспекти поняття залишаються не до кінця визначеними та потребують більш детального розгляду.

Метою роботи є узагальнення основних підходів до тлумачення сутності поняття "фінансова стійкість банку". Загалом можна виділити п'ять таких основних підходів до трактування поняття "фінансова стійкість".

1. Фінансова стійкість – це відповідність нормам певних фінансових показників банку. Такого погляду дотримується Шиллер Р. І., який у праці [7, с. 32] вказує, що фінансова стійкість залежить від відповідності результатів діяльності банку певним нормативним показникам, до яких вчений відносить мультиплікативну ефективність власного капіталу, рівень доходів та прибутку, норму прибутку на власний капітал, обсяг та структуру власних коштів, достатність капіталу, ліквідність, створення додаткової вартості банком.

2. Фінансова стійкість – це ліквідність та платоспроможність. Цей погляд відображається у працях таких вчених, як: Андреев В. Г., Захаров Н. Н., Антонов Н. Г., Песель М. А. [1; 8, с. 81]. Названі дослідники ототожнюють фінансову стійкість з ліквідністю та платоспроможністю, зазначаючи, що ці показники є важливими при визначенні фінансової стійкості, бо тільки при достатньому рівні показників ліквідності та платоспроможності можна вважати банк стійким. Але, на думку автора, поняття фінансової стійкості та ліквідності не є тотожними, тому що ліквідність повністю не розкриває зміст більш широкого поняття фінансової стійкості.

3. Фінансова стійкість – це складова частина загальної стійкості. Ряд науковців характеризують фінансову стійкість як складову частину стійкості банку у широкому розумінні: стійкість включає фінансову стійкість, організаційно-функціональну стійкість, капітальну стійкість та комерційну стійкість. Такого погляду дотримуються такі вчені, як: Заруба О. Д., Маслюченков Ю. С. та Стоянова О. С. [3; 4; 9].

4. Фінансова стійкість – це система трансформації ресурсів та ризиків. Н. Шелудько визначає фінансову стійкість як динамічну інтегральну характеристику спроможності банку як системи трансформування ресурсів та ризиків, повноцінно (з максимальною ефективністю та мінімальним ризиком) виконувати свої функції, витримуючи вплив факторів зовнішнього середовища [6, с. 43]. При такому підході до визначення поняття "фінансова стійкість банку" залишається незрозумілою складова "трансформації ресурсів та ризиків". До того ж, на думку автора, слід було визначити зв'язок з поняття фінансової стійкості з такими показниками, як ліквідність та платоспроможність, які відіграють важливу роль при визначенні стійкості комерційного банку. Банк має розглядатися як динамічна системи, тому що його функціонування проходить у мінливому економічному середовищі. На думку автора, фінансову стійкість також доцільно розглядати як динамічне поняття.

5. Фінансова стійкість – це прибутковість банку. Пантелеев В. П., Халява С. П. та Белих Л. П. у своїх працях фінансову стійкість частково прирівнюють до прибутковості банку [2; 5]. Так, Пантелеев В. П. та Халява С. П. зазначили, що своєрідним відображенням стійкого перевищення доходів над витратами і є фінансова стійкість [5]. Белих Л. П. вважає, що рівень фінансової стійкості визначає прибутковість банку та його здатність виплачувати дивіденди за акціями [2]. Можна погодитися, що фінансова стійкість залежить від прибутку банку: прибуток від діяльності банку може підвищити рівень його фінансової стійкості, оскільки, з одного боку – йде на покриття збитків, а з іншого – на нарощування капіталу. Проте не можна поняття фінансової стійкості банку ототожнювати з прибутковістю, оскільки фінансова стійкість є більш широким поняттям. Також потрібно враховувати періодичність, джерела та розміри отриманого прибутку: стабільність отримання прибутку є основою для забезпечення фінансової стійкості, але у той же час, забезпечення високого рівня прибутку пов'язане з високим рівнем ризику, що може спричинити втрату фінансової стійкості. З огляду на досліджуване поняття потребує уваги й раціональний розподіл прибутку між його капіталізацією та виплатою дивідендів – недостатня капіталізація може стати фактором погіршення фінансової стійкості банку.

Слід зауважити, що категорія "стійкість" в економічній науці зазвичай визначається як стабільність, постійність, непідвладність ризику втрат та збитків [10, с. 770]. У роботі [11, с. 710] стійкість трактується як "здатність витримувати зовнішній вплив, протидіяти чомусь". Таким чином, категорія "стійкість" заснована на стабільності та постійності певних параметрів.

Отже, на думку автора, тлумачити фінансову стійкість банку доцільно як динамічне поняття, що характеризує фінансовий стан банку з точки зору здатності виконувати свої зобов'язання у будь-який час за умов підтримання на належному рівні ліквідності та платоспроможності, зростання прибутку і зменшення ризиків та здатність зберігати стан ефективного функціонування в умовах негативного впливу зовнішніх та внутрішніх факторів. Подальше дослідження полягає в удосконаленні організаційно-методичного забезпечення процесу управління фінансовою стійкістю банку з огляду на авторське тлумачення досліджуваного поняття.

Наук. керівн. Медведєва І. Б.

Література: 1. Как выбрать надежный банк / В. Г. Андреев, Н. Н. Захаров, Л. К. Локтев и др. – М. : Банковский деловой центр, 1998. – 184 с. 2. Бельих Л. П. Устойчивость коммерческих банков. Как банкам избежать банкротства / Л. П. Бельих. – М. : Банки и биржи, 1996. – 192 с. 3. Заруба О. Д. Фінансова стійкість комерційного банку: способи визначення / О. Д. Заруба, Р. І. Шиллер // Вісник НБУ. – 1997. – № 7. – С. 33–36. 4. Маслюченко Ю. С. Финансовый менеджмент в коммерческом банке: технология финансового менеджмента клиента / Ю. С. Маслюченко. – М. : Перспектива, 1997. – 214 с. 5. Пантелеев В. П. Фінансова стійкість комерційного банку: проблеми регулювання / В. П. Пантелеев, С. П. Халява // Банківська справа. – 1996. – № 1. – С. 32–39. 6. Шелудько Н. До визначення фінансової стійкості комерційного банку / Н. Шелудько // Вісник НБУ. – 2000. – № 3. – С. 40–43. 7. Шиллер Р. І. Фінансова стійкість комерційного банку та шляхи її зміцнення / Р. І. Шиллер. – К. : Наукова думка, 1998. – 158 с. 8. Антонов Н. Г. Денежное обращение, кредит и банки / Н. Г. Антонов, М. А. Пессель. – М. : Финстатинформ, 1995. – 275 с. 9. Финансовый менеджмент: теория и практика : учебник / под ред. Е. С. Стояновой. – М. : Перспектива, 1998. – 656 с. 10. Большой экономический словарь / [под. ред. А. Н. Азриляна]. – М. : Институт новой экономики, 1997. – 1288 с. 11. Словник української мови / за ред. І. С. Назарова, О. П. Петровської, Л. Г. Скрипник та ін. – К. : Наукова думка, 1978. – Т. IX. – 854 с.

УДК 336.71

Захарова В. А.

Магістр 1 року навчання
фінансового факультету ХНЕУ

ДІАГНОСТУВАННЯ РІВНЯ КАПІТАЛІЗАЦІЇ БАНКІВСЬКОЇ УСТАНОВИ

Анотація. Подано аналіз капіталу банківської системи України та розглянуто розроблену економістами методіку визначення рівня капіталізації банку. Проведено аналіз капіталізації одного з українських банків. Зроблено висновки щодо рівня його капіталізації за результатами діагностики.

Аннотация. Представлен анализ капитала банковской системы Украины и рассмотрена разработанная экономистами методика определения уровня капитализации банка. Проведен анализ капитализации одного из украинских банков. Сделаны выводы относительно уровня его капитализации по результатам диагностики.

© Захарова В. А., 2013

151

"Управління розвитком", №15(155) 2013

Annotation. The analysis of the capital of banking system of Ukraine is presented in the article. The methodology of determining of the level of capitalization of a bank worked out by the economists is examined. The analysis of capitalization of one of Ukrainian banks is conducted. The conclusions in relation to the level of its capitalization were made.

Ключові слова: управління капіталом банку, капіталізація банківської системи, механізм управління капіталом банку.

Розвиток банківського сектору є однією з найважливіших умов зростання економіки країни, а рівень капіталізації банківської установи – це визначальний критерій її розвитку.

Зважаючи на наслідки фінансової кризи, перед вітчизняною банківською системою постає проблема підтримання стабільності та надійності, що надає змогу виконувати банкам свої функції щодо забезпечення економіки достатньою кількістю фінансових ресурсів. Тому питання нарощення обсягів банківського капіталу в міру зростання економічного потенціалу країни є актуальним для ринкової економіки. Саме остатній обсяг капіталізації забезпечує економічну самостійність, фінансову стійкість, активну та прибуткову діяльність на ринку фінансових послуг як кожного банку зокрема, так і банківської системи країни в цілому.

Значну увагу дослідженню питань капіталізації банківської установи приділяли такі економісти: М. Алексєнко, Н. Версаль, А. Вожжов, В. Геєць, А. Грищенко, О. Дзюблук, О. Заруба, А. Мороз, М. Савлук, Н. Слав'янська та ін. Проте існують питання, які потребують більш детального вивчення, а саме: методологія проведення діагностування рівня капіталізації банківської установи, що викликало необхідність проведення даного дослідження та зумовило його мету.

Метою даної роботи є діагностування рівня капіталізації банківської установи.

Станом на 01.11.2012 року у Державному реєстрі банків знаходиться 177 банків, з них 177 банки мають ліцензію Національного банку на здійснення банківських операцій, у тому числі 3 державні банки, 55 банків з іноземним капіталом, при чому 23 з них зі стовідсотковим іноземним капіталом [1].

У цілому по банківській системі України показники капіталу наведено в табл. 1 та на рис. 1.

Таблиця 1

Показники капіталу банківської системи України

Показник	Значення за роками, млн грн						
	2006 р.	2007 р.	2008 р.	2009 р.	2010 р.	2011 р.	2012 р.
Капітал	42 566	69 578	11 9263	115 175	137 725	155 487	167 712
Регулятивний капітал	41 148	72 265	123 066	135 802	160 897	178 454	179 079
Достатність регулятивного капіталу (H2), %	14,19	13,92	14,01	18,08	20,83	18,90	18,28

Упродовж останніх років спостерігається зростання балансового та регулятивного капіталу. Паралельно відбувається коливання показника адекватності регулятивного капіталу. З 2009 року можна бачити поступове зростання даного показника, що є позитивною тенденцією та свідчить про те, що більшу частку ризику банки приймають на себе, а не клієнтів (вкладників). Характерним явищем для банківської системи до 2009 року є відставання темпів зростання капіталу від темпів зростання активів та зобов'язань, проте, починаючи з 2009 року, темп зростання капіталу трохи випереджає темпи зростання активів та зобов'язань.

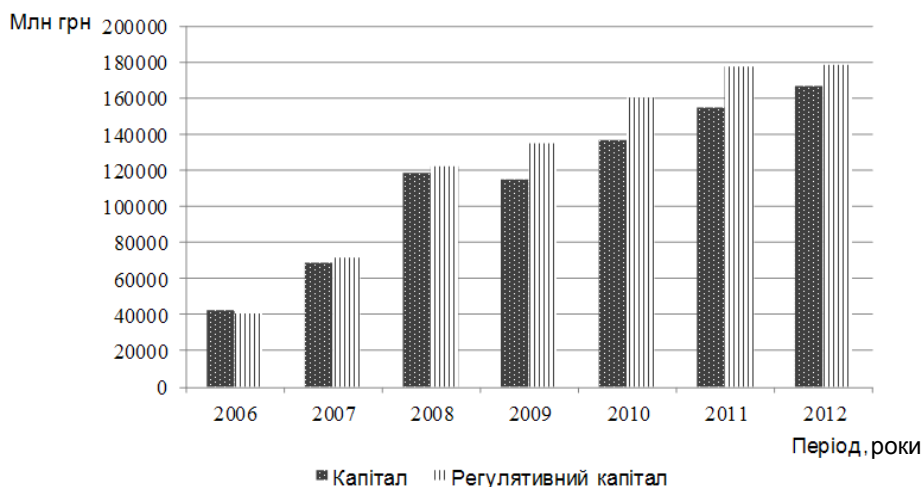

Рис. 1. Динаміка балансового та регулятивного капіталу

Динаміка зростання деяких показників банківської системи подано в табл. 2 та на рис. 2.

Таблиця 2

Динаміка показників діяльності банківської системи України

Показник	Значення за роками, млн грн						
	2006 р.	2007 р.	2008 р.	2009 р.	2010 р.	2011 р.	2012 р.
Активи	340 179	599 396	926 086	880 302	942 088	1 054 280	1 122 121
Темп приросту, %		76,20	54,50	-4,94	7,02	11,91	6,43
Пасиви	340 179	599 396	926 086	880 302	942 088	1 054 280	1 122 121
Капітал	42 566	69 578	119 263	115 175	137 725	155 487	167 712
Частка в пасивах, %	12,51	11,61	12,88	13,08	14,62	14,75	14,95
Темп приросту, %		63,46	71,41	-3,43	19,58	12,90	7,86
Зобов'язання	297 613	529 818	806 823	765 127	804 363	898 793	954 410
Частка в пасивах, %	87,49	88,39	87,12	86,92	85,38	85,25	85,05
Темп приросту, %		78,02	52,28	-5,17	5,13	11,74	6,19

Діагностику рівня капіталізації банківської установи доцільно проводити за такими основними напрямками:

- визначення основних показників, які впливають на рівень капіталізації банківської установи;
- аналіз рівня достатності капіталу;
- ефективність використання ресурсів.

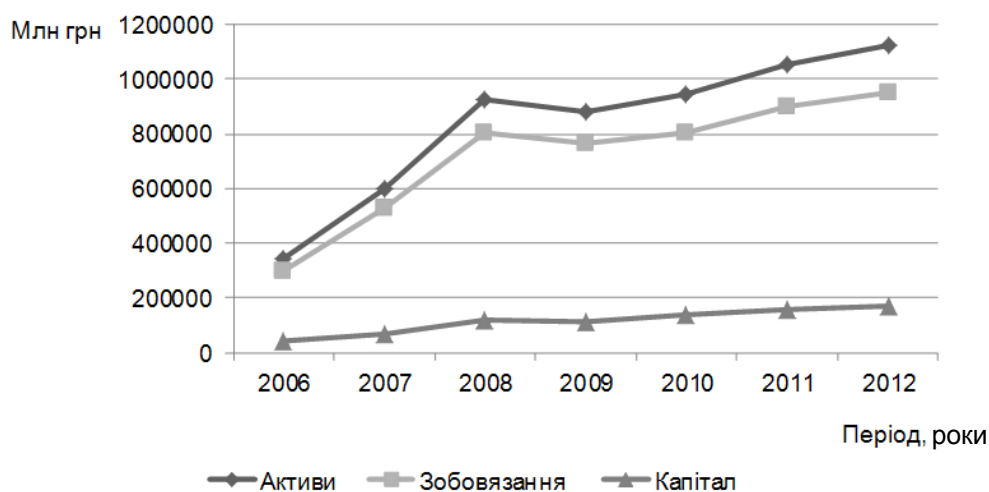

Рис. 2. Динаміка показників діяльності банківської системи України

Для цього була використана методика [2], що дозволяє провести діагностику рівня капіталізації за зазначеними показниками. Перелік показників подано в табл. 3.

Отже, дана методика включає показники, які відображають розмір капіталу банку, його ринкову вартість, ефективність системи управління залученими коштами, а також прибутковість активних операцій банку від емісії. Всі показники необхідно розраховувати в динаміці, було обрано період за 3 роки, а саме з 2010 по 2012 роки.

Залежно від розміру та динаміки показників, які запропоновані в табл. 3, кожен банк можна віднести до групи, для якої характерні певні проблеми з банківським капіталом. Запропонований алгоритм включає чотири етапи, у результаті яких і буде виділено 5 груп банків. Етапи алгоритму подано на рис. 3.

Система показників для визначення рівня капіталізації банківської установи

Показник	Характеристика	Розрахунок
Коефіцієнт капіталізації	Визначає питому вагу капіталу у загальній сумі джерел банку	Капітал/Пасиви
Коефіцієнт покриття зобов'язань	Показує ступінь покриття залучених та позичених коштів капіталом	Капітал/Зобов'язання
Темп приросту капіталу	Дозволяє проаналізувати тенденцію щодо темпів зростання капіталу банку	$(K_n - K_{n-1}) / K_{n-1}$
Дохідність капіталу	Прибуток на власний капітал	Чистий прибуток / Власний капітал
Мультиплікатор капіталу	Дозволяє визначити політику банку в галузі фінансування	Активи / Акціонерний капітал
Емісійний дохід	Визначає прибуток банку від емісії цінних паперів	Дохід від емісії акцій – витрати на емісію
Дохідність активів	Дає можливість отримувати прибуток з активів	Чистий прибуток / Активи
Коефіцієнт співвідношення приростів капіталу та активів	Відображає, на скільки зростають активи внаслідок збільшення капіталу	Темпи приросту капіталу / Темпи приросту активів
Коефіцієнт залежності від акціонерів	Показує питому вагу акціонерного капіталу у загальному капіталі	Акціонерний капітал / Всього капітал
Фінансовий леверидж	Залежність банку від залучених коштів та їх участь в активних операціях	Сукупні зобов'язання / Загальна сума активів

Рис. 3. Етапи алгоритму для визначення рівня капіталізації банку

У результаті такої діагностики буде визначено п'ять основних груп банків, до яких можна віднести об'єкт дослідження ПАТ "Правекс-банк":

- група найбільш надійних банків;
- група банків, які мають проблеми з власним капіталом;
- група банків, які повинні вжити заходів щодо поліпшення якості управління активами;

група банків, які повинні вживати заходів щодо підвищення ефективності використання капіталу;
група банків, яким необхідно негайно вжити заходів щодо підвищення рівня капіталізації.
Слід провести діагностику ПАТ "Правекс-банк" та отримані розрахунки подати у табл. 4.

Таблиця 4

Основні показники діяльності ПАТ "Правекс-банк" для визначення рівня капіталізації

Показник	Значення за роками		
	2010 р.	2011 р.	2012 р.
Коефіцієнт капіталізації	0,15	0,18	0,26
Коефіцієнт покриття зобов'язань	0,18	0,23	0,35
Темп приросту капіталу, %	–	23	27
Дохідність капіталу, %	-32	-12	-15
Мультиплікатор капіталу	6,21	4,72	5,58
Емісійний дохід, тис. грн	672	295 398	787 638
Дохідність активів, %	-5	-2	-4
Коефіцієнт співвідношення приростів капіталу та активів	–	23 % / 3,2 %	27 % / -9,6 %
Коефіцієнт залежності від акціонерів	1,05	1,15	0,69
Фінансовий леверидж	0,85	0,82	0,74

Слід проаналізувати дані табл. 4, а саме показники першої групи, зокрема коефіцієнти капіталізації та покриття зобов'язань, а також темпи приросту капіталу [3].

Позитивною тенденцією даних показників є їхнє зростання. Як видно з отриманих даних, динаміка показників позитивна, протягом трьох років вони зростають. Отже, після першого етапу алгоритму визначення капіталізації банку можна переходити до другого етапу.

На другому етапі необхідно прослідкувати динаміку таких показників, як: дохідність капіталу, мультиплікатор капіталу та емісійний дохід. Ці показники також повинні зростати у динаміці. Дохідність капіталу та мультиплікатор капіталу показує нестійке зростання, а саме у 2011 році спостерігається погіршення показників, тобто їх зменшення, а у 2012 році – їх поступове збільшення.

Отже, можна зробити висновок про те, що ПАТ "Правекс-банк" можна віднести до четвертої групи. До неї входять банки, які повинні вживати заходів щодо підвищення ефективності використання капіталу. Наступні етапи алгоритму проводити недоцільно, оскільки отримані результати після другого етапу дозволяють виявити проблеми з формуванням капіталу.

Наук. керівн. Погосова М. Ю.

Література: 1. Рейтинг надійності банківських вкладів [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://real-ecopomy.com.ua/publication/ratings/322.html>. 2. Коваленко В. В. Капіталізація банків: методи оцінювання та напрямки підвищення / В. В. Коваленко, К. Ф. Черкашина. – Суми : ДВНЗ УАБС НБУ, 2010. – 153 с. 3. Річна фінансова звітність ПАТ КБ "Правекс-банк" за 2012 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://pravex.com/user/memberfiles/documents/newAnnual_report_2012_UKR_word.pdf.

УДК 336.774

Троценко В. В.

Магістр 1 року навчання
фінансового факультету ХНЕУ

АНАЛІЗ КРЕДИТОСПРОМОЖНОСТІ КОРПОРАТИВНИХ КЛІЄНТІВ БАНКУ В КОНТЕКСТІ УПРАВЛІННЯ КРЕДИТНИМИ РИЗИКАМИ

Анотація. Подано порівняльний аналіз методик оцінки кредитоспроможності позичальника відповідно до чинного Положення "Про порядок формування та використання резерву для відшкодування можливих втрат за кредитними операціями банку" № 23 від 25.01.2012 року та № 279, який втратив чинність. Спираючись на дані нормативно-правові документи, було визначено клас позичальника та подано ряд нововведень Положення № 23.

© Троценко В. В., 2013

ISS

"Управління розвитком", №15(155) 2013

Аннотация. Представлен сравнительный анализ методик оценки кредитоспособности заемщика в соответствии с действующим Положением "О порядке формирования и использования резерва для возмещения возможных потерь по кредитным операциям банка" № 23 от 25.01.2012 года и потерявшим силу № 279. Опираясь на данные нормативно-правовые документы, был определен класс заемщика и представлен ряд нововведений Положения № 23.

Annotation The article presents a comparative analysis of the methods of assessing the credit-worthiness of the borrower in accordance with the current Regulation "On the formation and use of reserves for possible losses on credit operations of the bank" No. 23 of 25.01.2012, and No. 279 losing force. Based on the data of legal documents the class of borrowers was identified and a number of innovations for Regulation No. 23 were presented.

Ключові слова: кредитний ризик, оцінка кредитоспроможності позичальника, клас позичальника.

Кредити є одним із найбільш прибуткових банківських активів, адже формують найбільшу частину доходів банку. Але, як правило, висока дохідність супроводжується значним підвищенням ризиком, тому кредитні операції і залишаються найбільш ризиковою складовою активів банку. На сучасному етапі розвитку актуальним є аналіз та управління кредитним ризиком з метою його мінімізації, де одним із найважливіших інструментів виступає оцінка кредитоспроможності позичальника, адже від неї залежить рішення про надання кредиту та про можливий його обсяг.

Проблема оцінки кредитоспроможності є об'єктом дослідження багатьох вчених, серед яких можна виділити таких відомих економістів, як: Бордюг В. В., Васильчук С. В., Прохорова Ю. В., Калмикова О. А., Шило Ж. С. та ін.

Метою роботи є вдосконалення кредитоспроможності корпоративних клієнтів банку в контексті управління кредитними ризиками.

Укладання кредитної угоди вимагає від фахівця банку ретельного аналізу кредитоспроможності потенційного позичальника. Від рівня та якості проведеного спеціалістами аналізу залежить своєчасність або ж несвоєчасність повернення позики. Збереженість основної суми боргу є одним із головних принципів, який завжди має дотримуватись при здійсненні банком позичкової операції. Тому оцінка платоспроможності потенційного позичальника є актуальною, адже складає одним із найважливіх етапів процесу кредитування [1, с. 80].

Кредитна діяльність банку завжди пов'язана з ризиком невиконання позичальником умов кредитного договору, зокрема: порушення строків погашення позичкових коштів; несплати відсотків кредитом; неповернення основної суми боргу.

Оцінка кредитоспроможності клієнтів банку має ґрунтуватися на певних умовах, котрими передбачається: забезпечення її достовірності шляхом використання всіх необхідних інформаційних даних, визначення широкого кола показників, які всебічно характеризують діяльність позичальника, диференційований підхід до оцінки кредитоспроможності щодо кожної групи позичальників при наданні їм різних видів кредитів, забезпечення поточної та прогнозованої оцінки кредитоспроможності клієнтів, використання сучасних наукових методів, моделей, зарубіжного досвіду і вітчизняної практики проведення такої оцінки, залучення у разі необхідності висококваліфікованих експертів, впровадження сучасних інноваційних технологій оцінювання тощо [2, с. 113].

Інформаційною базою, покликаною забезпечити процес оцінки кредитоспроможності клієнтів банку, можуть бути матеріали, отримані безпосередньо від позичальника (його звітність), кредитна історія підприємства; відомості, які при необхідності можуть бути одержані із зовнішнього оточення клієнта (постачальників, кредиторів, покупців продукції, обслуговуючих банків).

Методики аналізу і система показників кредитоспроможності потенційного позичальника, що використовуються банками, досить різноманітні, але всі вони опираються на вимоги Положення "Про порядок формування та використання резерву для відшкодування можливих втрат за кредитними операціями банків".

До 25.01.2012 року діяло Положення "Про порядок формування та використання резерву для відшкодування можливих втрат за кредитними операціями банків" № 279 та виступало основним нормативно-правовим актом, щодо формування резервів за активними операціями, але воно все одно не відповідало вимогам Міжнародних стандартів фінансової звітності. Виходячи з цього, НБУ розробило нове Положення "Про порядок формування та використання резерву для відшкодування можливих втрат за кредитними операціями банку" від 25.01.2012 року № 23, згідно з яким змінюються вимоги НБУ до формування резервів за кредитними операціями та підходи до оцінки фінансового стану позичальника.

Отже, для надання кредиту банк повинен визначати кредитоспроможність позичальника на підставі затвердженої методики оцінки його фінансового стану. Якщо брати до уваги Положення № 279, то оцінка кредитоспроможності позичальника опирається на визначення класу позичальника за результатами оцінки його фінансового стану, визначається також стан обслуговування боргу та категорія кредитної операції [3]. Згідно із Положенням № 23, фінансовий стан боржника оцінюється шляхом розрахунку інтегрального показника, за результатом чого визначається клас позичальника з урахуванням розміру підприємства та виду його економічної діяльності.

Далі зазначається стан обслуговування боргу, а вже потім розраховується резерв за кредитною операцією [4].

Оскільки, важливою складовою в оцінці кредитоспроможності позичальника-юридичної особи є управління кредитним ризиком комерційного банку, то на прикладі корпоративних клієнтів ПАТ "Укрсоцбанк": ЗАТ "Креатив" та ПАТ "Азот" слід порівняти стару та нову методику згідно із Положенням № 23 та Положенням № 279.

Варто здійснити оцінку фінансового стану позичальника згідно з Положенням "Про порядок формування та використання резерву для відшкодування можливих втрат за кредитними операціями банку" від 25.01.2012 року № 23 шляхом розрахунку інтегрального показника фінансового стану боржника-юридичної особи (табл. 1, 2).

Таблиця 1

Дані для розрахунку інтегрального показника

Фінансовий коефіцієнт	Назва підприємства	
	ПАТ "Креатив"	ПАТ "Азот"
	2011 рік	
1. K1 – коефіцієнт покриття (ліквідність третього ступеня)	6,01	0,58
2. K2 – проміжний коефіцієнт покриття	0,72	0,24
3. K3 – коефіцієнт фінансової незалежності	0,27	0,26
4. K4 – коефіцієнт покриття необоротних активів власним капіталом	2,77	0,44
5. K5 – коефіцієнт рентабельності власного капіталу	1,74	-0,03
6. K6 – коефіцієнт рентабельності продажу за фінансовими результатами від операційної діяльності (ЕВІТ)	0,24	0,002
7. K7 – коефіцієнт рентабельності продажу за фінансовими результатами від звичайної діяльності (ЕВІТДА)	0,03	-0,03
8. K8 – коефіцієнт рентабельності активів за чистим прибутком	0,11	-0,05
9. K9 – коефіцієнт оборотності оборотних активів	0,82	3,17
10. K10 – коефіцієнт оборотності позичкового капіталу за фінансовими результатами від звичайної діяльності (ЕВІТДА)	0,04	0,07

Таблиця 2

Визначення інтегрального показника та класу боржника-юридичної особи

Назва підприємства	Вид економічної діяльності за КВЕД	Величина підприємства	Формула розрахунку інтегрального показника	Значення інтегрального показника	Клас боржника
1. ЗАТ "Креатив"	Переробна промисловість	Велике підприємство	$Z = 0,95 \times K3 + 0,03 \times K4 + 1,1 \times K6 + 1,4 \times K7 + 3,1 \times K8 + 0,04 \times K9 + 0,03 \times K10 - 0,45$	0,34	Клас 4
2. ПАТ "Азот"				-0,25	Клас 6

За результатами проведених розрахунків можна зробити висновок, що інтегральний показник ЗАТ "Креатив" склав 0,34, а ПАТ "Азот" – 0,25. Згідно з галузевою приналежністю обидва підприємства займаються переробною промисловістю, то клас боржника визначається як 4 та 6 відповідно.

Необхідно проаналізувати кредитоспроможність позичальника-юридичної особи відповідно до Положення "Про порядок формування та використання резерву для відшкодування можливих втрат за кредитними операціями банків" № 279, зробивши оцінку фінансового стану ПАТ "Азот" та ПАТ "Креатив". Дані розрахованих фінансових показників наведено у табл. 3.

Таблиця 3

Показники оцінки фінансового стану позичальника

Показник	ПАТ "Азот"			ПАТ "Креатив"		
	2010	2011	2011 /2010	2010	2011	2011 /2010
1. Коефіцієнт миттєвої ліквідності (K1)	0,05	0,01	27,31	0,01	0,65	6014,22
2. Коефіцієнт поточної ліквідності (K2)	0,09	0,03	33,11	0,70	1,29	183,86
3. Коефіцієнт загальної ліквідності (K3)	0,96	0,58	60,50	3,74	6,01	160,72
4. Коефіцієнт маневреності власних коштів (K4)	-0,20	-1,27	623,38	0,84	0,64	76,22
5. Коефіцієнт незалежності (K5)	1,71	2,79	163,40	2,64	2,65	100,42
6. Рентабельність активів (K6)	-0,05	-0,04	80,38	0,12	0,09	77,37
7. Рентабельність продажу (K7)	-0,03	-0,04	134,85	0,10	0,09	85,97

На підставі проведеного фінансового аналізу ПАТ "Азот" та ПАТ "Креатив" слід розрахувати рейтинговий показник фінансового стану, що наведено у табл. 4.

Таблиця 4

Рейтинговий показник фінансового стану підприємства

Назва показника	Теоретичне значення	Вагоме значення показника	Розрахункове значення	З урахуванням вагомості
ПАТ "Азот"				
Показники платоспроможності. Вагомий коефіцієнт – 5				
K1	≥ 0,2	6	0,03	0,18
K2	≥ 0,5	7	0,06	0,42
K3	≥ 2,0	3	0,77	2,31
Разом з урахуванням вагомості				14,55
Показники фінансової стійкості. Вагомий коефіцієнт – 3				
K4	≥ 0,5	6	Менше 0	-
K5	≤ 1,0	5	2,25	11,25
Разом з урахуванням вагомості				33,75
Показники надійності і ділової активності. Вагомий коефіцієнт – 2				
K6	0,1 зростання	2	Менше 0	-
K7	0,1 зростання	2	Менше 0	-
Разом з урахуванням вагомості				-
Усього				48,3
ПАТ "Креатив"				
Показники платоспроможності. Вагомий коефіцієнт – 5				
K1	≥ 0,2	6	0,33	1,98
K2	≥ 0,5	7	0,995	6,965
K3	≥ 2,0	3	4,88	14,64
Разом з урахуванням вагомості				117,93
Показники фінансової стійкості. Вагомий коефіцієнт – 3				
K4	≥ 0,5	6	0,74	4,44
K5	≤ 1,0	5	2,65	13,25
Разом з урахуванням вагомості				53,07
Показники надійності і ділової активності. Вагомий коефіцієнт – 3				
K6	0,1 зростання	2	0,11	0,22
K7	0,1 зростання	2	0,19	0,38
Разом з урахуванням вагомості				3,6
Усього				174,6

Слід визначити клас позичальника відповідно до рейтингової шкали, що наведено у табл. 5.

Рейтингова шкала для визначення класу позичальника

Значення показника	Клас позичальника
Понад 200	А
Від 160 до 200	Б
Від 135 до 160	В
Від 110 до 135	Г
Менше 110	Д

Виходячи із визначеного, ПАТ "Креатив" слід віднести до класу Б, а ПАТ "Азот" до класу Д. Клас позичальника Б – фінансова діяльність позичальника цієї категорії близька за характеристиками до класу А, але ймовірність підтримування її на цьому рівні протягом тривалого часу є низькою.

Клас позичальника Д – фінансова діяльність незадовільна і є збитковою; показники не відповідають установленим значенням, кредитна операція не забезпечена ліквідною заставою (або безумовною гарантією), ймовірності виконання зобов'язань позичальником/контрагентом банку практично немає.

Після оцінки кредитоспроможності позичальника за двома методиками ПАТ "Креатив" є більш привабливим для співпраці з банком. ПАТ "Азот" має незадовільне фінансове становище, тобто його кредитування несе більший ризик для банку.

Отже, зміна нормативного регулювання дає банкам змогу більш детально та якісно оцінювати фінансовий стан позичальника та зменшити при цьому ризик неповернення кредиту. Якщо співставити обидві методики оцінки кредитоспроможності позичальника, то можна виділити ряд нововведень Положення № 23:

1. Розширено показники фінансового стану позичальника-юридичної особи, враховано галузеві складові, що сприяє поглибленню аналізу та отриманню об'єктивнішої інформації про фінансовий стан позичальника.

2. Вдосконалено методологію оцінки фінансового стану позичальника – юридичної особи шляхом застосування математичної моделі для розрахунку показників їх платоспроможності з урахуванням виду економічної діяльності позичальника та розміру бізнесу.

3. Кількість класів розширено до дев'яти, а забезпечення незалежно від рівня ліквідності поділяється на чотири групи.

Наук. керівн. Смоляк В. А.

Література: 1. Прохорова Ю. В. Проблеми оцінки кредитоспроможності позичальника в Україні та шляхи їх подолання / Ю. В. Прохорова, О. А. Калмикова // Економіка і управління. – 2012. – № 3 – С. 79–86. 2. Бордюг В. В. Теоретичні основи оцінки кредитоспроможності позичальника банку / В. В. Бордюг // Вісник університету банківської справи НБУ. – 2010. – № 13. – С. 112–115. 3. Про порядок формування та використання резерву для відшкодування можливих втрат за кредитними операціями банків : Постанова Правління НБУ від 06.07.2000 р. № 279 (зі змінами та доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0474-00>. 4. Про порядок формування та використання банками України резервів для відшкодування можливих втрат за активними банківськими операціями : Постанова Правління НБУ від 25.01.2012 р. № 23 (зі змінами та доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0231-12>. 5. Васильчук С. В. Оцінка кредитоспроможності позичальника як один із методів забезпечення економічної безпеки банку / С. В. Васильчук // Науковий вісник НЛТУ України. – Вип. 22.1. – 2011. – С. 154–161. 6. Шило Ж. С. Проблеми оцінки кредитоспроможності корпоративних клієнтів банку / Ж. С. Шило // Випуск XVII. – № 4. – 2011: Серія: "Зайнятість та соціальна інфраструктура" [Текст]. – Луцьк : Надстир'я. – С. 154–163.

УДК 339.9:330.34

Пелипенко К. Ю.

Магістр 1 року навчання
фінансового факультету ХНЕУ

ІНСТРУМЕНТИ ФІНАНСУВАННЯ ІМПОРТНИХ ПОСТАВОК ТОВАРІВ

Анотація. Визначено найбільш поширені й доступні для вітчизняних підприємств інструменти торговельного фінансування.

© Пелипенко К. Ю., 2013

Аннотация. Определены наиболее распространенные и доступные для отечественных предприятий инструменты торгового финансирования.

Annotation. The article outlines the most common and affordable for local businesses trade finance instruments.

Ключові слова: торговельне фінансування, фінансування імпорту, інструменти торговельного фінансування, акредитив, банк.

В умовах браку ресурсів для фінансування поточної діяльності менеджмент підприємств все частіше намагається урізноманітити сучасні фінансові інструменти. Тому вивчення питання можливості застосування інструментів фінансування імпортних поставок, що достатньо активно використовуються у країнах з розвинутою економікою, є актуальними.

Питання, пов'язані з інструментами торгового фінансування, розглядалися багатьма сучасними зарубіжними – Євланова Н. К., Єндурасва М. В., Малєєв Р. О., Романов Д. А., та вітчизняними науковцями – Андрійчук Ф. Ю., Костюченко В. М. та ін.

У зарубіжній літературі, на відміну від вітчизняної, більше уваги приділяється питанням пошуку нових інструментів фінансування імпорту з боку учасників зовнішньоторговельних операцій, страхових та інших фінансових компаній.

Однак як у вітчизняній, так і у зарубіжній економічній науці наразі бракує досліджень комплексного характеру, що аналізують системний характер фінансового забезпечення суб'єктів зовнішньоторговельних відносин у контексті сучасних тенденцій глобального розвитку [1].

Метою статті є висвітлення найбільш поширених і доступних для вітчизняних підприємств інструментів торгового фінансування.

Сьогодні діяльність багатьох підприємств пов'язана з іноземними постачальниками і покупцями: від придбання комплектуючих, матеріалів, сировини, устаткування до продажу готової продукції і товарів на зарубіжні ринки. Навіть коли підприємство не є учасником зовнішньоекономічної діяльності і придбає товар або обладнання у вітчизняного постачальника, то, у разі якщо ці товари і обладнання іноземного походження (повністю або частково), воно може скористатися іноземними інструментами торговельного фінансування і отримати кредит на термін реалізації товару або амортизації обладнання на умовах міжнародного ринку. Тобто за допомогою інструментів торгового фінансування можна надати іноземному покупцеві відстрочку платежу на тривалий термін і одночасно отримати виручку відразу після відвантаження товару.

Варто зазначити, що найпоширенішим інструментом фінансування закупівель є фінансування імпортних поставок – як товарів, сировини, матеріалів, комплектуючих виробів, так і на придбання обладнання, послуг інвестиційного характеру, чи будівельних робіт. При цьому термін фінансування на матеріали та товари, котрі використовуються для виробничого циклу чи перепродажу, складає 12 місяців, на обладнання – до 5 років, а на будівельні роботи – від 5 до 20 років [2].

Отже, залежно від терміну товарного кредиту, а також швидкості оформлення, використовуються три основних схеми імпортного фінансування [3]: документарний акредитив (під гарантію банку-покупця), фінансування імпорту під покриття експортного кредитного агентства (ЕКА) та фінансування від іноземного банку (постімпортне фінансування).

Сьогодні набір інструментів фінансування імпортних контрактів, що пропонують банки, досить широкий, і досить часто їх використання може бути більш вигідним, ніж використання звичайних кредитів. Одним із таких інструментів фінансування імпортних поставок товарів є документарний акредитив – зобов'язання банку виконати платіж на основі завчасно обумовленого списку документів. Акредитив вважається найбільш захищеною формою розрахунків, що використовується в міжнародній практиці, а також крім традиційної функції інструменту зниження комерційних ризиків, документарний акредитив досить часто виступає інструментом залучення фінансування [3].

Таким чином, при використанні документарного акредитива іноземний банк здійснює платіж-постачальнику-експортеру, звичайно, після подання експортером заздалегідь оговореного набору документів, і одночасно надає відстрочку платежу для банку імпортера, що, у свою чергу, надає аналогічну відстрочку своєму клієнту. Унаслідок того, що вартість ресурсів на іноземних ринках залишається нижчою, ніж на внутрішньому ринку нашої країни, кінцева вартість фінансування для клієнта-імпортера буде нижчою ніж вартості стандартного кредиту. Схему фінансування при використанні документарного акредитива подано на рис. 1.

Отже, якщо підприємство купує імпортний товар, то використання акредитиву надає можливість знизити витрати на залучення фінансування, зменшити ризики у розрахунках з постачальником та підвищити ефективність ведення бізнесу [4].

Наступним інструментом фінансування імпортних поставок товарів виступає фінансування імпорту під покриття ЕКА. Фінансування імпорту товару під покриття зарубіжного експортного кредитного агентства можливе без допомоги банку країни імпортера.

безпосередньо експортеру. Таким чином, імпортеру надається можливість здійснити платіж в обумовлений термін у майбутньому [6]. Схему технології постімпортного фінансування подано на рис. 3.

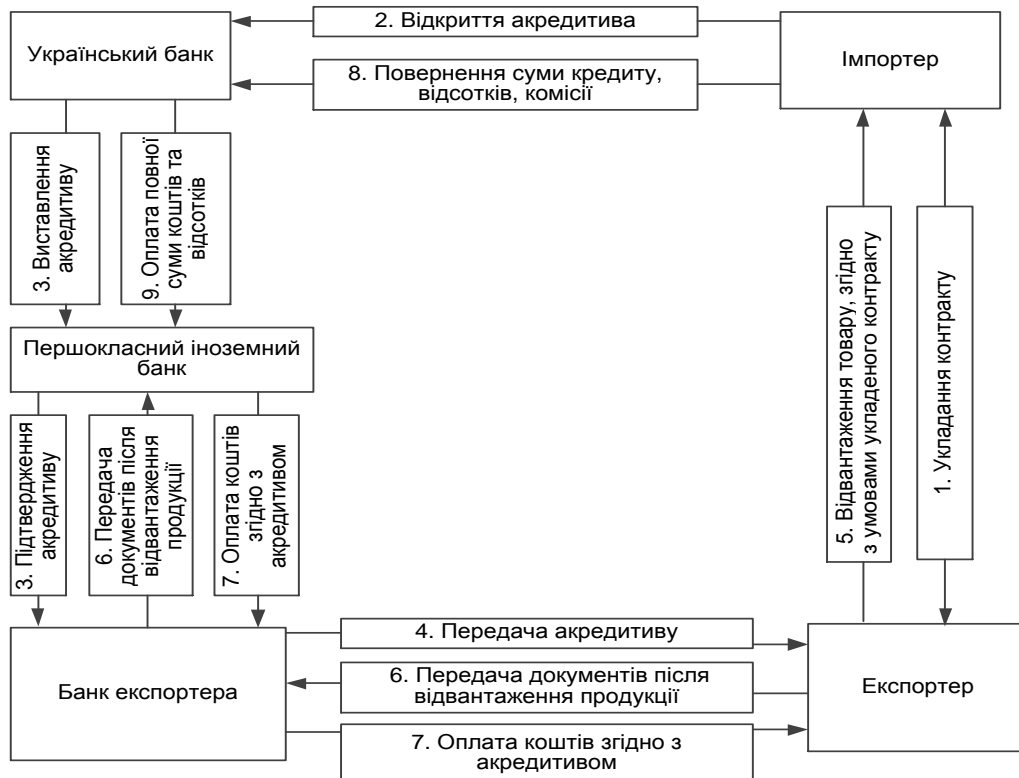

Рис. 3. Схеми технології постімпортного фінансування

Відкриття на користь продавця акредитива, який буде виконуватися шляхом оплати з надання документів. Однак у момент надання документів, оплата за акредитивом проводиться за рахунок коштів, залучених на міжбанківському ринку, а імпортер отримує відстрочку в оплаті. Таким чином, для імпортера створюється ефект відстроченого платежу при тому, що з боку продавця ситуація виглядає як "оплата за фактом". Використання цієї послуги доцільно, якщо відстрочений платіж є неприйнятним для продавця або його вартість є вищою порівняно з банківським фінансуванням [7].

Узагальнення наведеного дозволяє виокремити переваги на недоліки розглянутих у статті інструментів торгового фінансування (таблиця).

Таблиця

Переваги та недоліки інструментів фінансування імпортих поставок

Інструмент	Переваги	Недоліки
1	2	3
Документарний акредитив (під гарантію банку-покупця)	Дозволяє мінімізувати ризики торговельної операції унаслідок використання документарних інструментів; дозволяє вирішити проблему "180 днів" за імпортними операціями; простота проведення операції; можливість вручити покупцеві документи, а отже і товари; дозволяє здійснити платіж тільки після відвантаження товару (виконання робіт, надання послуг) та отримати документи, що підтверджують факт відвантаження товару, його походження, якість, страхування тощо	Для імпортера – ризик того, що експортер не постачатиме товар або постачатиме несвоєчасно й іншої якості чи специфікації чи не в повному обсязі; для імпортера – імпортер кредитує поставку на відповідний період до того, як фізично отримає товар; дорога форма розрахунків, що пов'язано з вартістю банківської гарантії; при відмові покупця оплатити документи пошук іншого покупця або транспортування товару назад у всіх випадках пов'язані з істотними втратами

1	2	3
Фінансування імпорту під покриття ЕКА (експортного кредитного агентства)	Низька вартість фінансування для позичальників; доступність довготривалого фінансування; низький ризик для банків кредиторів, бо у випадку дефолту банк-кредитор отримує відшкодування, скориставшись гарантією (страхуванням) ЕКА; оптимізується структура оборотного капіталу позичальника; здобуття міжнародного кредитного рейтингу позичальника	Обмежений товарний сегмент – обладнання, інвестиційні товари, транспортні засоби; не допускаються зміни у графіку погашення кредиту та відсотків; незначні обсяги кредиту в межах торгового фінансування; неможливість залучення додаткових сторін (окрім кредитора та позичальника) таких, як ЕКА та іноземний експортер
Фінансування від іноземного банку (постімпортне фінансування)	Клієнт не відволікає обігові кошти до моменту закінчення торгового циклу; фінансування 100 % інвойсної вартості контракту; узгодження фінансування триває 2 – 4 тижні; широкий товарний сегмент	Неможливість довгострокового та поетапного погашення тіла кредиту і відсотків

Слід зауважити, що при виборі конкретної форми фінансування торговельних операцій ставище фінансового менеджера ускладнює необхідність всебічного аналізу цілого ряду ризиків: географічного, валютного, інфляційного і відсоткового, ринкового, платіжного, політичного.

Отже, розглянувши найпоширеніші та найвідоміші інструменти фінансування імпорту, можна зазначити, що для вітчизняних торгових підприємств максимально вигідним інструментом фінансування виступає саме документарний акредитив, оскільки він є гарантією для обох сторін, бо участь банку в угоді виключає можливість використання недооформлених документів. У даному випадку платіж і документообіг здійснюється під контролем дох банків, що в результаті дозволяє мінімізувати ризики при веденні складних угод з іноземними партнерами.

Подальший напрям дослідження полягає в удосконаленні механізму застосування інструментів фінансування імпортуних поставок товарів торговельним підприємством.

Наук. керівн. Медведєва І. Б.

Література: 1. Костюченко В. М. Державне фінансування структурної переорієнтації зовнішньої торгівлі: аналіз стану та перспективи розвитку [Електронний ресурс] / В. М. Костюченко. – Режим доступу : http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Vzhdtu_econ/2010_4/75.pdf. 2. Евланова Н. К. Международные инструменты торгового финансирования для отечественных предприятий [Электронный ресурс] / Н. К. Евланова // "RUSTF.RU Информ". – 2012. – № 1. – Режим доступа : <http://www.rustf.ru/ru/material/9129DC8AC12B1F3F44-2579880033D0D4.html>. 3. Розвиток торгового фінансування: необхідність створення експортного кредитного агентства в Україні? [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://conferences.neasmo.org.ua/node/832>. 4. Торговельне фінансування [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.eximb.com/ukr/corporate/trade/>. 5. Малеев Р. О. Подпокрытие ЭКА [Электронный ресурс] / Р. О. Малеев // "RUSTF.RU Информ". – 2012. – № 1. – Режим доступа : <http://www.rustf.ru/ru/material/FF8DC50F73A02F3A4425798B0030D06A.html>. 6. Торговельне та структурне фінансування [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.pib.com.ua/userfiles/file/documenary_operations/forsite_ukr.pdf. 7. Фінансування імпорту за рахунок ресурсів іноземних банків [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://lvbs.com.ua/exch/file/fin_conf_ppts/Privatbank.pdf. 8. Андрійчук Ф. Ю. сучасне фінансування зовнішньої торгівлі: структурні елементи системи / Ф. Ю. Андрійчук // Інвестиції: практика та досвід. – 2010. – № 17. – С. 57–61. 9. Ендураева М. В. Помощь импортеру: аккредитивы с постфинансированием [Электронный ресурс] / М. Ендураева // "RUSTF.RU Информ". – 2012. – № 1. – Режим доступа : <http://www.rustf.ru/ru/material/E9360699592E603B4425798B00329459.html>. 9. Прямое финансирование импорта: миф или реальность? [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.business.ua/analytics/42671/>.

УДК 658.012.4:336

Гейко М. П.

Магістр 1 року навчання
фінансового факультету ХНЕУ

СУТНІСТЬ ТА ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ "ФІНАНСОВІ ПОТОКИ"

Анотація. Проаналізовано та узагальнено існуючі підходи до визначення поняття "фінансові потоки", наведено його трактування різними авторами. Подано визначення поняття "фінансовий потік", яке враховує специфіку банківського сектору.

Аннотация. Проанализированы и обобщены существующие подходы к определению понятия "финансовые потоки", представлена его трактовка различными авторами. Приведено определение понятия "финансовый поток", учитывающее специфику банковского сектора.

Annotation. The article analyzes and summarizes the existing approaches to the definition of "financial flow", presents its interpretation by different authors. The definition of the term "financial flow", taking into account the specificity of the banking sector is given.

Ключові слова: *фінансовий потік, фінансові ресурси, грошовий потік.*

Невизначеність зовнішнього та внутрішнього середовищ, у яких працюють банки України, впровадження нових методів конкурентної боротьби вимагають від них адекватних підходів до управління банківською установою, особливо – в частині менеджменту. Здатність банку генерувати фінансові потоки та наявність ліквідних активів у банку визначає можливість виживання і подальший розвиток менеджменту. Якість організації фінансових потоків визначає ступіть фінансової стабільності банку в процесі його функціонування, здійснення фінансової діяльності та реалізації кредитних та депозитних програм банку.

Дослідженням теоретичних та методологічних аспектів організації фінансових потоків займалися такі зарубіжні та вітчизняні вчені, як: Азаренкова Г. М., Черевко В. О., Майборода О. В., Концева В. В., Костенко С. С., Новіков О. О., Уваров С. А., Мороз Л. І., Горбунов А. Р., Школьник І. О., Моткуєва А. А. та ін. [1 – 8]. Відсутність однозначного визначення фінансового потоку, а також особливості формування грошових ресурсів залежно від діяльності банку, зумовили необхідність систематизації існуючих наукових підходів до визначення категорії "фінансовий потік".

Метою статті є аналіз та узагальнення існуючих підходів до трактування поняття "фінансовий потік".

В економічній літературі прийнято виділяти такі підходи до визначення фінансового потоку: фінансовий потік визначається як складові логістичної системи, як специфічні грошові потоки та ототожнюються з грошовими. Згідно з першим підходом фінансовий потік визначається як складові логістичної системи.

Так, Концева В. В., Костенко С. С. під фінансовим потоком розуміють "цілеспрямований рух грошових засобів або фінансових ресурсів у логістичних системах або між ними, з метою забезпечення матеріальних та інформаційних потоків" [3].

Такі автори, як Новіков О. О., Уваров С. А. дещо по-іншому трактують поняття фінансового потоку, на думку вчених, це "направлений рух фінансових ресурсів, які циркулюють у логістичній системі, а також між логістичною системою та зовнішнім середовищем" [5].

Згідно з підходом, який трактує фінансовий потік як складову логістичної системи, фінансові потоки існують лише у взаємозв'язку із товарними та інформаційними. У рамках даного підходу повноцінно розкривається сутність поняття, визначеннями охоплюються всі фінансові ресурси, проте розглядати фінансові потоки в банківському секторі не можна, адже при цьому підході не враховано відносини, що супроводжують рух фінансових ресурсів, і обов'язковою умовою для існування цього фінансового потоку є наявність зустрічного товарного.

Сутність підходу полягає в ототожненні фінансових потоків з грошовими потоками Cash flow. Прихильниками даного методу є Горбунов А. Р., Школьник І. О., Моткуєва А. А. [6 – 8].

Серед переваг такого підходу до визначення поняття слід виділити такі: фінансовий потік розглядається для кожного окремого підприємства, а також визначається як змінне, динамічне явище. Недоліками даного методу є врахування лише грошової складової фінансового потоку, а потоки, що супроводжують рух фінансових ресурсів, не враховуються взагалі.

Згідно з наступним підходом фінансові потоки визначаються як специфічні грошові потоки. Представниками даного методу трактування фінансових потоків виділяють Азаренкову Г. М., Майборода О. В., Черевко В. О. [1 – 3].

Достатньо повне тлумачення фінансовим потокам надає Азаренкова Г. М., яка визначає фінансові потоки як направлений рух, зміну (обсягів, типів, форм і видів) фінансових ресурсів певного суб'єкта господарювання, що здійснюються спільно з відповідними його грошовими потоками або без них (без еквівалентні фінансові потоки), за визначений проміжок часу та відображає їх ліквідність [1]. Перевагами такого тлумачення даного поняття є те, що фінансові потоки враховують потоки, що їх супроводжують.

Більш детальне визначення фінансових потоків наведено в таблиці.

Таблиця

Трактування сутності поняття "фінансові потоки"

Підхід	Автори	Визначення
1	2	3
фінансові потоки як специфічні грошові	Азаренкова Г. М. [1]	Направлений рух, зміну фінансових ресурсів певного суб'єкта господарювання, що здійснюються спільно з відповідними його грошовими потоками або без них, за визначений проміжок часу та відображає їх ліквідність
	Черевко В. О. [2]	Сукупність доходів та витрат всіх суб'єктів регіональної економічної системи
	Майборода О. В. [3]	Направлений рух фінансових ресурсів, у процесі якого здійснюється господарська діяльність, унаслідок чого виникають економічні відносини

1	2	3
Фінансові потоки як складова логістичної системи	Концева В. В., Костенко С. С. [4]	Цілеспрямований рух грошових засобів або фінансових ресурсів у логістичних системах або між ними з метою забезпечення матеріальних та інформаційних потоків
	Новіков О. О., Уваров С. А. [9]	Направлений рух фінансових ресурсів, які функціонують у логістичній системі, а також між логістичною системою та зовнішнім середовищем, які необхідні для забезпечення ефективного функціонування суб'єкта господарювання
	Мороз А. І. [6]	Спрямований рух фінансових ресурсів, який обумовлений необхідністю забезпечити переміщення відповідного товарного потоку
Фінансові потоки ототожнюються з грошовими	Горбунов А. Р. [7]	Потік витрат і доходів компанії протягом визначеного часового періоду
	Школьник І. О. [8]	Сукупність надходжень та виплат грошових коштів з урахування фактору часу, що формуються у процесі господарської діяльності
	Моткуєва А. А. [5]	Сукупність усіх платежів певного виду, в тому числі платежів, обумовлених певним договором

Отже, в науковій економічній літературі існують три підходи до визначення поняття "фінансовий потік". Існує необхідність наукового обґрунтування та уточнення даного поняття у зв'язку з неоднозначністю його трактування. З урахуванням специфіки діяльності банківського сектору, найбільш доцільно застосовувати поняття "фінансові потоки" як специфічні грошові та вважати, що фінансовий потік – це цілеспрямований рух фінансових ресурсів за певний проміжок часу з метою забезпечення ефективного безперервного функціонування банку.

Наук. керівн. Погосова М. Ю.

Література: 1. Азаренкова Г. М. Фінансові потоки економічних агентів: методологія та організація управління : автореф. дис. ... на здобуття наук. ступеня д-ра економ. наук : спец. 08.00.08 "Гроші, фінанси і кредит" / Г. М. Азаренкова. – Суми, 2007. – 33 с. 2. Червко В. О. Методологія формування та управління фінансовими потоками регіону : автореф. дис. ... на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.10.01 / В. О. Червко. – К., 2006. – 22 с. 3. Майборода О. В. Управління фінансовими потоками підприємства : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.10.01 / О. В. Майборода. – Суми, 2006. – 22 с. 4. Концева В. В. Фінансові потоки в логістичних системах [Електронний ресурс] / В. В. Концева, С. С. Костенко. – Режим доступу : http://archive.nbuv.gov.ua/portal/natural/vntu/2009_19_1/pdf/85.pdf. 5. Моткуєва А. А. Использование редактора Excel для оценки финансовых потоков по схеме простых процентов [Електронний ресурс] / А. А. Моткуєва. – Режим доступа : <http://www.orelgiel.ru/monah/118.m.pdf>. 6. Мороз Л. І. Модулювання матеріально-фінансових потоків внутрішньовиробничих логістичних систем з регенерацією [Електронний ресурс] / Л. І. Мороз. – Режим доступу : http://archive.nbuv.gov.ua/portal/natural/vnulp/Ekonomika/2009_640/51.pdf. 7. Горбунов А. Р. Управление финансовыми потоками и организация финансовых служб предприятий, региональных администраций и банков / А. Р. Горбунов. – М. : Анкил, 2000. – 224 с. 8. Школьник І. О. Фінансовий менеджмент : навч. посібн. / І. О. Школьник, І. М. Боярко, Б. І. Сюркало ; за ред. І. О. Школьник. – Суми : Університетська книга, 2008. – 342 с. 9. Новіков О. А. Логістика : учебн. пособ. / О. А. Новіков, С. А. Уваров. – [2-е изд]. – СПб. : Бизнес-пресса, 2000. – 208 с. 10. Ваховська М. Ю. Логістичні потоки : визначення, параметри, характеристики [Електронний ресурс] / М. Ю. Ваховська. – Режим доступу : http://archive.nbuv.gov.ua/portal/natural/vnulp/logistyka/2008_623/04.pdf.

Зміст

Светличная С. Ю. Условия успешной работы системы оценки персонала.....	3
Вдовиченко А. С. Проблемы патриотического воспитания современной молодежи.....	4
Осипенко А. М. Овердрафт як інструмент для розвитку бізнесу в Україні.....	7
Черняк Н. І. Проблема вживання ненормативної лексики серед молоді.....	9
Кравченко Г. В. Українська мова та сучасність – новий погляд на збагачення нашої лексики.....	11
Савченко М. П. Термінологізація та детермінологізація в економічній терміносистемі.....	13
Сімавонян М. С. Сучасні тенденції розвитку українського офіційно-ділового мовлення.....	15
Дорожко В. Ю. Міжкультурна комунікація в умовах глобалізації.....	17
Херхадзе А. О. Іншомовна лексика в сучасній українській мові.....	19
Мельниченко І. А. Міжособистісна комунікація в контексті міжкультурної.....	21
Пристінська М. В. Український мовленнєвий етикет у сучасному суспільстві.....	23
Гавленко Л. Ю. Молодіжний сленг як мовне явище.....	25
Ценко О. В. Роль і місце жаргонізмів у сучасному мовленні.....	26
Собакар М. В. Порушення норм сучасної української літературної мови в засобах масової інформації.....	28
Худокормова А. О. Сленг як мовний засіб формування рекламного міфу.....	30
Гарнат Д. С. Жаргонізми у мовленні українських біржовиків.....	32
Ткаченко Ю. О. Культура мовлення та український мовленнєвий етикет.....	34
Павліченко Ю. В. Білінгвізм в Україні: причини й наслідки.....	36
Полиняк Ю. Ю. Джерела української фразеології.....	38
Онищенко В. П. Запозичення в українській термінології менеджменту.....	40
Загоруйко К. С. Українська мова в соціолінгвістичному аспекті.....	42
Хижняк Р. В. Англomовне підґрунтя української фінансової термінології.....	44
Скиба А. Г. Сучасна молодь та україномовна стійкість.....	45
Гавращенко О. В. Функціонування жаргону в сучасному публіцистичному дискурсі.....	48
Барсученко А. С. Сутність та специфіка обслуговування сумнівних кредитів у комерційних банках України.....	50
Богданчук А. Л., Безкоровайная О. А. Налоговая социальная льгота по налогу на доходы физических лиц: особенности применения и учета.....	52
Свешнікова М. В. Шляхи вдосконалення роботи банку з проблемними кредитами.....	55
Блудова І. В. Теоретичні аспекти регулювання оплати праці.....	57
Гогой І. Ю. Особливості обліку надання різних видів знижок.....	60

Зинченко А. С. Некоторые особенности учета транспортно-экспедиционных услуг.....	62
Попович К. В. Удосконалення організації обліку виробничих запасів на підприємствах України.....	65
Плюснина Н. В. Учет брака в производстве и его влияние на качество продукции.....	68
Макеева К. Ю. Перспективи та проблеми впровадження Міжнародних стандартів фінансової звітності в Україні.....	70
Шеховцева К. В. Аналіз світового та національного досвіду складання консолідованої фінансової звітності.....	73
Нікуліна Н. Д. Порівняння методу нарахування та касового методу у відображенні доходу комерційного банку.....	76
Кандыба Е. А. Анализ проблем учета доходов и расходов на предприятии и пути их решения	78
Векліч Э. В. Електронна форма фінансової звітності: переваги та недоліки.....	80
Склярова І. С. Удосконалення методики складання фінансової звітності.....	83
Белокудря Т. С. Страхование гражданско-правовой ответственности владельцев транспортных средств.....	85
Руденко О. В. Особенности учета затрат на крестьянских (фермерских) хозяйствах в Украине.....	89
Бурлака С. М. Особливості визначення фінансових результатів діяльності підприємств.....	91
Литвинов А. В. Організація обліку у суб'єктів малого підприємництва.....	94
Мінняйленко К. О., Погрібняк Д. С. Банкрутство комерційних банків України: причини виникнення та шляхи запобігання.....	97
Мищенко І. Ю. Особливість і ефективність Інтернет-реклами у маркетинговій політиці підприємств.....	100
Дрокіна О. Е. Шляхи вдосконалення аудиту оплати праці.....	103
Павленко Л. В. Сучасний стан і проблеми розвитку туризму в Україні.....	104
Носова І. В. Особливості здійснення реклами фармацевтичних препаратів в Україні.....	107
Черніченко Л. Ю. Основні аспекти організації обліку на малому підприємстві.....	110
Лук'янчук О. О. Використання систем онлайн-бронювання в туристичній галузі України.....	113
Волковська Я. В. Розробка методу вибуття запасів з метою оптимізації витрат.....	115
Ларюхіна І. О. Визначення особливостей обліку запасів в Україні та в зарубіжних країнах.....	117
Жихарева К. І. Особливості обліку нарахування та виплати заробітної плати працівникам бюджетних установ.....	119
Воронова О. С. Роль управлінського обліку в управлінні діяльністю підприємства.....	122
Баглай К. А. Порівняльна характеристика визнання, оцінки та відображення в обліку підприємства витрат за МСФЗ, GAAP USA та П(С)БО.....	124

Сметана Д. Ю. Інфляція в Україні та шляхи її подолання.....	127
Коротчин В. М. Альтернативність використання планів рахунків бухгалтерського обліку малими підприємствами.....	129
Літвінова Ю. О. Удосконалення обліку оплати праці на вітчизняних підприємствах.....	131
Друб В. М. Бухгалтерський аутсорсинг.....	133
Артюх І. С. Удосконалення інформаційної функції бухгалтерського обліку.....	135
Тищенко В. Б. Особливості обліку депозитних операцій у банках України.....	138
Ярмішко С. В. Сучасні проблеми обліку розрахунків з оплати праці та шляхи їх удосконалення	140
Овсійчук О. В. Проблеми організації обліку фінансових результатів діяльності підприємства.....	142
Лысякова А. О. Особенности Государственного бюджета Украины.....	144
Шовкопляс Н. В. Аналіз підходів до визначення сутності поняття "фінансова стійкість підприємства".....	147
Цапенко К. Ю. Фінансова стійкість банку: теоретичний аспект.....	150
Захарова В. А. Діагностування рівня капіталізації банківської установи.....	151
Троценко В. В. Аналіз кредитоспроможності корпоративних клієнтів банку в контексті управління кредитними ризиками.....	155
Пелипенко К. Ю. Інструменти фінансування імпорتنих поставок товарів.....	159
Гейко М. П. Сутність та підходи до визначення поняття "фінансові потоки".....	163